

Урядова уповноважена з
питань гендерної політики

Науково-дослідний
інститут публічного права

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір

Міжнародна науково-практична конференція

15 червня 2023 р.

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

УРЯДОВА УПОВНОВАЖЕНА З ПИТАНЬ ҐЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
«ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ ВИМІР»

Міжнародна науково-практична конференція
15 червня 2023 р.

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 305:34»364»(062.552)
Г34

Укладачі:
Верхотурова-Коновалова М., Козлова Ю.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічного права
(протокол № 7 від 9.06.2023 року)

Г34 Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції 15 червня 2023 р. Науково-дослідний інститут публічного права. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 346 с.

ISBN 978-617-8263-41-6

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія організаційного комітету Урядової уповноваженої з питань гендерної політики та Науково-дослідного інституту не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір», які містять дослідження із проблем.

УДК 305:34»364»(062.552)

ISBN 978-617-8263-41-6 © Урядова уповноважена з питань гендерної політики, 2023
© Науково-дослідний інститут публічного права, 2023

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	12
-----------------------------	----

РОЗДІЛ 1 **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ** **В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Базалук Е. ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ	20
Бежевець А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ	23
Биндюк К., Сударенко О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРАВОВІ ОСНОВИ	28
Боброва Ю. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ЖІНКИ: КРИЗА СТАНОВИЩА, ПОВ'ЯЗАНА ІЗ ШИРОКОМАСШТАБНОЮ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ	33
Бовдрич О. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ ВИМІР	37
Бондаренко І. ЗНАЧЕННЯ ОСНОВ ГЕНДЕРНОЇ ПАРАДИГМИ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЦИХ ПИТАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	42
Бондарчук Н., Зайцева Є. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	45

Валько В.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	48
---	----

Верхотурова-Коновалова М., Сеньків А.

ЄВРОПЕЙСЬКІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЧАС ВІЙНИ	53
--	----

Гаруст Ю.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В УКРАЇНІ	56
---	----

Гузенко О.

ОКРЕСЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	60
---	----

Дмитренко Ю.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	63
--	----

Думанський С.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	66
---	----

Ільків Н.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	69
---	----

Кадала В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	74
---	----

Кармаза О.

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ЧАСТИНІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНІ	77
--	----

Кириченко О.

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, ПРИЧИН ПОЯВИ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ РІЗНОГО РОДУ ГЕНДЕРНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81
--	----

Коба М., Коба О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	85
--	----

Ковальчук І.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	92
--	----

Корнева Т.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	97
---	----

Коросташова І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ КОМПЛЕКСНОМУ ПІДХОДУ «GENDER MAINSTRIMING»	101
---	-----

Кримець Л.

гендерНА РІВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ Збройних Сил УКРАЇНИ	105
---	-----

Кріцак І.

ГРІХОВНА СВОБОДА ЧИ СВОБОДА БЕЗ ГРІХА З КРИМІНОТЕОЛОГІЧНИХ/ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ПОЗИЦІЙ: ЯКИЙ ШЛЯХ ОБРАТИ?	108
---	-----

Малетов Д., Жмаєва М.

ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ПРОЯВ ПОРУШЕННЯ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	117
--	-----

Мелех Л.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	121
---	-----

Меркулова В.

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	124
--	-----

Мірошніченко М.

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА» У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ	127
--	-----

Орловська І.

ЕВОЛЮЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.	129
--	-----

Пархоменко-Кутцевіч О.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	133
---	-----

Петровська С., Ніколенко І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ	140
---	-----

Подойніцин В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	143
---	-----

Попелюк Р.

ДИСИДЕНТКИ І ВІЙНА: ВПЛИВ ПЕРЕЖИТИХ ПОДІЙ НА ПРАВОЗАХИСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	146
---	-----

Політова А.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВОЄННОГО СТАНУ).	149
--	-----

Протасівська Л.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	155
--	-----

Прокопик А.

НЕПРЯМА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА СТАТЕВОЮ ОЗНАКОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	159
--	-----

Проневич О.

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ІМПЕРАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СЕКТОРІ ОБОРОНИ	162
--	-----

Прудка Л.

ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВИЙ ПІДХІД В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	168
---	-----

Слабко К.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА РЕКРУТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	171
--	-----

Сорока Л.

ЦИФРОВЕ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК І ДІВЧАТ 175

Терещук М.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА РОЛІ ЖІНОК
ТА ЧОЛОВІКІВ У ВІЙСЬКОВОМУ КОНТЕКСТІ 178

Timofeyeva L.

HARASSMENT IN THE WORKPLACE:
CRIMINAL LAW ASPECT 182

Філатов В.

ФІКСАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В СТРАТЕГІЯХ
ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ 187

Фулей Т.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВІЛЬНО ЗАЛИШАТИ ТЕРИТОРІЮ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ 193

Хардель Р., Хардель М.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ КОМПЛЕКТУВАННЯ СИЛ
ОБОРОНИ УКРАЇНИ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 203

Харченко А.

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ
ЖІНОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 206

Шатрава С., Зінченко Д.

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ 211

РОЗДІЛ 2

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325

«ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА»

В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Боровик А., Властиміл Віцен

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ 216

Воловець С., Канцір В.

ГОЛОСИ «НЕВИДИМОГО БАТАЛЬЙОНУ»: ЯК ЖІНКИ ВИБОРЮВАЛИ СВОЄ МІСЦЕ В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ	223
--	-----

Дрозд О., Йозеф Зяцько

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ	227
---	-----

Даниленко А.

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМИРІ	232
--	-----

Князева О., Леонідова Л.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ НПД	235
---	-----

Козлова Ю.

ПРАВА ЖІНОК В УКРАЇНІ: КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ	238
--	-----

Луценко Я.

ЩОДО ДОТРИМАННЯ ЗАСАД ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	241
--	-----

Макарчук В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	245
--	-----

Негребецький В.

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАНІ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	249
---	-----

Оксінь В.

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА БЕЗПЕКУ ЖІНОК ТА РОЗБУДОВА МИРУ У ГРОМАДАХ	252
--	-----

Петриченко В.

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ – ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ	256
--	-----

Сороківська-Обіход А.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЗА ДОСВІДОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	260
--	-----

Храбан Т.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ У ЗМІ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ	265
---	-----

Шкарупа К.

ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК	269
--	-----

Шляхтіна Г.

«ЖІНКИ. МИР. БЕЗПЕКА»: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ УКРАЇНИ	272
--	-----

Шруб І.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ЯК ОДИН ІЗ ПРИНЦИПІВ ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ТА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	276
---	-----

Панченко О.

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ООН-ЖІНКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	281
---	-----

**РОЗДІЛ 3
ЗАХИСТ ПРАВ
ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ
В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ**

Автушенко І.

РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	285
---	-----

Gruzдова V., Koloshko Y.

PECULIARITIES OF THE WAR'S IMPACT ON WOMEN	288
--	-----

Басиста І.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ
В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ 291

Джафарова О., Зінченко Д.

ПРАВА ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 297

Єсімов С.

ПРО РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛКУ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ
ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ
ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 302

Іванова В.

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ 306

Куркова К., Ріпенко А.

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА
В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ 310

Миськів Л.

НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ
В ЧАСТИНІ ГЕНДЕРНОГО БАЛАНСУ 313

Орел С.

ПРИЧИНИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ УЧАСТЬ
ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ 315

Стеців Я.

ЗАХИСТ ПОЛОНЕНИХ ЖІНОК-КОМБАТАНТІВ
У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ 318

РОЗДІЛ 4

МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЗВІЛЬНЕНИХ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я

Голик М.

ЗАГАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЗВІЛЬНЕНИХ
З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я 323

Кучма О.

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ, ЗВІЛЬНЕНИМ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я	326
--	-----

Клочко А.

ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	330
--	-----

Любива О.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ АДАПТАЦІЇ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ТРУДОВОМУ ПРОЦЕСІ ЧЕРЕЗ ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД	333
---	-----

Сіньова Л.

ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ЗАГИБЕЛІ (СМЕРТІ) АБО ІНВАЛІДНОСТІ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ	339
--	-----

Шановні учасниці та учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір»!

Українські науковці та науковиці разом з Урядом, міжнародними та громадськими організаціями доводять, що питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є актуальними для суспільства та держави не тільки в мирний час, але й в час війни!

Десятий рік війни, яка ведеться росією проти України і несе страшні втрати, загибель українських громадян – військових і цивільних, дітей та дорослих, руйнування інфраструктури, знищення природи, що є геноцидом українського народу. Активний спротив і протистояння, мобілізація збройних сил, допомога з боку цивільного населення, волонтерів та волонтерок, підтримка з боку демократичних держав і організацій зупинили імперіалістичні загарбницькі наміри російської держави по захопленню України та насадженню «руського миру».

Українки та українці воюють, борються, працюють, відстоюючи своє право на свободу та незалежність. І всі дні, починаючи із широкомасштабного вторгнення рф в Україну, Уряд залишався повністю діючим та функціонуючим. Оперативно приймалися рішення, пов'язані з усіма сторонами оборони і цивільного життя, захисту та евакуації, навчання та охорони здоров'я. І протягом всього воєнного часу питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків залишалися в фокусі державної політики. Це стосується і виконання взятих на себе зобов'язань, і посилення національної нормативно-правової бази, а також спроможностей і компетенцій відповідальних структур реагувати на нові виклики, з якими стикаються жінки і чоловіки. Політика забезпечення гендерної

рівності залишається в центрі уваги уряду. І в час воєнних дій і післявоєнного відновлення дуже важливо не втратити Напряцювання попередніх років, але й розвивати їх.

Євроінтеграційні процеси, без сумніву, – дуже серйозний каталізатор гендерної політики. Без сумніву, події 2013-2014 років, початок збройної агресії росії проти України суттєво змінив конфігурацію дискусії навколо гендерної рівності. Жінки активно пішли захищати Україну й прямо зіткнулися з дискримінацією. Існувала заборона жінкам обіймати деякі посади в збройних силах та секторі безпеки та оборони. Вона була ліквідована законодавчими змінами 2018 року. Однак до законодавчих змін необхідними є зміни в свідомості. А вони відбуваються довше, ніж зміна нормативно-правових актів.

Початком серйозної зміни суспільної свідомості щодо підтримки гендерної рівності стала ратифікація в червні 2022 року Верховною Радою України Конвенції Ради Європи про запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами. Тим самим не тільки було підтверджені зобов'язання боротися із всіма видами гендерно-зумовленого насильства, а й відданість європейським цінностям прав людини, свободи і гендерної рівності. В умовах, коли мільйони наших співгромадян і співгромадянок рятує від війни, перемістились за межі України, важливість міжнародної співпраці в цьому напрямку важко переоцінити. Очевидно, що повноцінна імплементація положень Конвенції є критично важливою в умовах широкомасштабної війни російської федерації проти України, адже це дозволяє комплексно підходити до боротьби з гендерно зумовленим насильством.

Ще одним прикладом визнання важливості впровадження гендерних підходів в усіх сферах та галузях державного управління стало затвердження в серпні 2022 року Кабінетом міністрів

України Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року.

Міжнародно визнаним інструментом для забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру, процесах відновлення, протидії безпековим викликам, системної протидії насильству за ознакою статі та насильству, пов'язаному з конфліктом, який базується на принципах і підходах є також резолюція Ради безпеки ООН 1325. Порядок денний «Жінки, мир, безпека» – це важливий напрям формування та реалізації державної гендерної політики в Україні. Так, на виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» Урядом України 16 грудня 2022 року розпорядженням № 1150-р оновлено Національний план дій на період до 2025 року.

В оновленому НПД 1325 у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України:

- розширено коло цільових груп;
- включено заходи для їх підтримки,
- розширено заходи із надання ефективної своєчасної допомоги постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом,
- переглянуто моніторингові показники плану.

Основну увагу в оновленому Національному плані приділено таким групам жінок і чоловіків:

- внутрішньо переміщені особи;
- постраждалі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом;
- постраждалі від катувань/тортур під час утримання незаконними збройними формуваннями;
- особи, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних в результаті бойових дій та/або в період перебування в полоні і пов'язаних із ними нещасних випадків;

- особи, які отримали поранення чи інші ушкодження здоров'я у районах проведення бойових дій та/або в період перебування в полоні, але не отримали інвалідність;
- особи, вразливі до потрапляння в ситуації торгівлі людьми, сексуального насильства, зґвалтування, катування;
- особи з інвалідністю, особи похилого віку, інші маломобільні групи, які проживають на територіях, наближених до зони бойових дій (лінії розмежування);
- особи, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях та / або під юрисдикцією інших держав (проживають у зоні бойових дій / перебувають у полоні / примусово вивезені до рф / вимушено виїхали за кордон)
- особи, які зазнали матеріальних збитків через бойові дії та обстріли;
- сім'ї учасників бойових дій, військовослужбовців, полонених, зниклих безвісти, загиблих учасників антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації;
- ветерани антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації;
- волонтери;
- спеціалісти, залучені до надання допомоги та реабілітації (зокрема, військові психологи, фахівці мобільних медичних груп, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі);
- особи, які ухвалюють рішення, пов'язані з розв'язанням конфліктів та питаннями безпеки, а також:
- жінки, які служать/працюють в секторі безпеки і оборони;

- жінки, які провадять діяльність, пов'язану з питаннями підтримки миру;
- особи сектору безпеки і оборони, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема психологічного, та сексуальних домагань;
- чоловіки і хлопці, на яких спрямовуються просвітницькі та інші програми.

Такі Зміни дозволяють врахувати в діяльності державних структур, міжнародних та громадських організацій наслідки війни та актуалізувати роботу в наступних напрямках:

- інфраструктурна безпека;
- виявлення та реагування на сексуальне насильство в умовах війни;
- надання допомоги постраждалим;
- оцінка потреб у гуманітарній, медичній, соціально-психологічній допомозі;
- розширення економічних можливостей жінок з тимчасово окупованих територій та вимушено виїхавши за кордон.

Неспровокована військова агресія принесла із собою зростаючу хвилю найдавнішого, найбільш замовчуваного та найменш засудженого злочину війни – сексуального насильства пов'язаного з конфліктом – скоєного російськими солдатами проти українських жінок, дівчат, чоловіків і хлопців, як це задокументовано як Незалежною міжнародною слідчою комісією по Україні, так і Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні.

3 травня 2022 р., Спецпредставницею Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в умовах конфліктів Прамілою Паттен та Віце-прем'єрміністеркою з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольгою Стефанішиною було підписано Рамкову програму співробітництва між Урядом

України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом (<https://cutt.ly/FJK6IXT>).

Рамкова програма включає завдання, об'єднані в п'ять напрямів:

- «Відстеження торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах конфлікту»;
- «Надання комплексної допомоги особам, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом»;
- «Доступ до правосуддя та притягнення до відповідальності»;
- «Посилення спроможності сектору безпеки та оборони з попередження СНПК»;
- «Репарації та компенсації».

Для її ефективної реалізації розроблено імплементаційний план та створена міжвідомча робоча група, яка координує роботу усіх зацікавлених суб'єктів.

Практичні аспекти формування та реалізації державної політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків потребують ґрунтовного наукового аналізу та підкріплення.

Проведення Науково-практичної конференції «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір» є наочним прикладом активного включення правової наукової спільноти в ці процеси і є гарантом подальшого розвитку і вдосконалення правового забезпечення державної гендерної політики.

*З повагою,
Урядова уповноважена з питань гендерної політики,
Докторка юридичних наук, професорка Катерина ЛЕВЧЕНКО*

Шановні учасниці та учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір»!

Вітаю Вас з нагоди проведення цього важливого, першого спільного наукового заходу, ініційованого Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики пані Катериною Левченко та керівництвом Науково-дослідного інституту публічного права, який зібрав разом вчених, практиків та експертів з провідних наукових установ. Від імені керівництва та колективу Науково-дослідного інституту публічного права висловлюю подяку Урядовій уповноваженій з питань гендерної політики, докторці юридичних наук, професорці пані Катерині Левченко за спільну роботу в організації конференції. Вдячний нашим європейським партнерам Президенту Незалежної кримінологічної асоціації Республіки Молдова, ректору Інституту кримінального права та прикладної кримінології, доктору юридичних наук, професору пану Валерію Бужорі, Ректору Університету політичних та соціальних наук (Чехія), доктору права, професору Властимілу Віцену та Президенту Європейського інституту безперервної освіти (Словацька Республіка), доктору юридичних наук, професору пану Йозефу Зяцько за підтримку в проведенні конференції.

Проблематика заходу є особливо актуальною в наш час, коли, на жаль, війна стала невід'ємною частиною життя України та Європи. Гендерна політика в умовах воєнного стану має велике значення для забезпечення прав людини та рівності лише жінок та чоловіків, але й людей з обмеженими можливостями та всіх інших категорій громадян, що потребують захисту прав і свобод. Це вимагає від нас не тільки розуміння проблем, але й пошуку ефективних рішень та реалізації практичних дій. В своїй роботі колектив нашого Інституту завжди керується принципом, що кожен виклик – це можливість стати кращими. Сьогодні ставить перед нашою державою

різнопланові завдання. Одне з них – уніфікація законодавства України та Європейського Союзу в контексті гендеру. Науково-дослідний інститут публічного права є науковою платформою для здійснення чітких та послідовних кроків в цьому напрямку. Вже традиційно, наші наукові заходи гуртують навколо себе когорту кращих науковців України та закордону. Сьогодні ми раді вітати учасників Міжнародної науково-практичної конференції 19 Збірник матеріалів «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір» «Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір», які представляють понад 30 установ.

Приємно відзначити, що заявлені на конференції доповіді охоплюють широкий спектр питань проблематики та всебічно висвітлюють правове регулювання гендерної політики. Це є важливим свідченням значного зростання інтересу до вивчення проблеми, що в умовах війни та європейської інтеграції України є вкрай важливим. Адже в час війни незалежно від статі, українки та українці разом виборюють перемогу, відстоюючи незалежність, демократію, верховенство права та європейські цінності. Єдність і рівноправність завжди є запорукою успіху.

Я вірю, що Ваші дослідження та обговорення допоможуть знайти нові підходи та інноваційні рішення для покращення ситуації у регулюванні гендерної політики в умовах воєнного стану. Це важливо не тільки для нашої країни, але й для всього світу. Дякую нашим міжнародним партнерам, які долучилися до організації конференції.

Бажаю Вам успіхів у роботі, плідних дискусій та нових знань. Нехай Ваші дослідження стануть важливим внеском у розвиток гендерної політики та прав людини в умовах воєнного стану!

*З повагою,
доктор юридичних наук, професор,
в.о. президента Науково-дослідного інституту
публічного права СЕРГІЙ КОРОЄД*

РОЗДІЛ 1

Правове регулювання гендерної рівності в умовах воєнного стану

Базалук Е.

аспірантка Науково-дослідного інституту публічного права
Науковий керівник – доктор філософії в галузі права

Даниленко Г.

ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ

В сучасній юриспруденції та нормативно-правових актах використовується термін «гендерне насильство», тобто насильство, спрямоване проти особи за ознакою статі, що визнано глобальним явищем і грубим порушенням прав людини. Найпоширенішою його формою є насильство над жінками.

У Декларації про викорінення насильства щодо жінок, прийнятій Генеральною Асамблеєю в 1993 році, таке насильство визначається як «будь-який акт насильства за статтю, який призводить або може призвести до фізичної, сексуальної або психологічної шкоди або страждань для жінок, включаючи погрози вчинення таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, відбувається це в громадському чи приватному житті» [1]. Форми насильства над жінками та дівчатами включають: насильство з боку інтимного партнера; дитячі, ранні та примусові шлюби; вимушена вагітність; злочини проти честі; торкання жіночих статевих органів; сексуальне насильство не з боку партнера; сексуальні домагання; торгівля людьми; насильство з боку держави; насильство щодо жінок і дівчат у конфліктних ситуаціях [2].

Аналогічне формулювання було використано в Стамбульській конвенції 2011 року. В ній визначається, що «наси́льство щодо жінок – це порушення прав людини і форма дискримінації щодо жінок і означає всі акти насильства за гендерною ознакою, які призводять або можуть призвести до фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної шкоди чи страждань жінок, включаючи загрози таких актів, примус чи позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті», а «наси́льство щодо жінок за гендерною ознакою» означає насильство, яке спрямоване на жінку, тому що вона є жінкою, або ж непропорційно зачіпає жінок [3].

Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини об'єднало визначення сексуального насильства та гендерно-зумовленого та надало наступне трактування – це таке насильство, що відображає його подвійну природу: як сексуального насильства, так і форми дискримінації, яке може бути направлене як проти жінок, так і проти чоловіків, хоча жінки частіше стають потерпілими від цієї форми насильства. Сексуальне та гендерно-зумовлене насильство включає в себе зґвалтування, спроби зґвалтування, усі форми сексуального насильства, сексуальні погрози, домагання, експлуатацію або приниження, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, сексуальне рабство та калічення жіночих статевих органів [4, с. 2].

Уточнимо, що термін «сексуальне насильство» у світовій практиці використовується для опису дій сексуального характеру, з використанням сили чи примусу, а також використання примусового середовища або нездатності жертви дати щиру згоду на сексуальні дії. Відповідно до Rome Statute of the International Criminal Court, сексуальне насильство охоплює вище зазначені ознаки [5].

Зобов'язання держав реагувати на насильство щодо жінок і дівчат закріплено в ряді глобальних конвенцій, угод і резолюцій, а також

в національних нормативно-правових актах, які більш детально будуть проаналізовані на наступних етапах нашого дослідження.

Таким чином? можна констатувати, що «наси́льство» за своєю суттю є поліморфним явищем. Воно може бути: фізичним або вербальним [6], смертельним або несмертельним [7], індивідуальним чи колективним [8], гендерним чи не гендерним [9], навмисним чи випадковим, превентивним чи реактивним, політичним чи аполітичним [10], легітимним чи нелегітимним, патологічним чи раціональним.

Список використаних джерел.:

1. Declaration on the Elimination of Violence against Women. General Assembly resolution 48/104, 1993. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

2. Gender Based Violence. United Nations Economic and Social Commission for Western Asia United Nations, 2022. URL: <https://archive.unescwa.org/our-work/gender-based-violence>

3. Конвенция Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием. Серия Договоров Совета Европы № 210. URL: <https://rm.coe.int/16806b0687>

4. Сексуальне та гендерно-зумовлене насильство під час збройного конфлікту. Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини, 1992. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/8/535677.pdf>

5. Rome Statute of the International Criminal Court. International Criminal Court, 2011. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>

6. Види насильства. Розірви коло, 2023. URL: <https://rozirvykolo.org/vidi-nasilstva/>

7. Феміцид є найбільш екстремальним проявом насильства над жінками і він стосується насильницької смерті жінок за

ознакою їхньої статі, незалежно від того, чи відбувається це в сім'ї, сімейному партнерстві чи будь-яких інших міжособистісних стосунках; у суспільстві, будь-якою особою, або коли це вчинено чи допускається державою чи її агентами, діями чи бездіяльністю. URL: <https://smallarmssurvey.medium.com/gender-based-violence-in-numbers-data-from-argentinass-national-agency-of-controlled-materials-1f0ce3520888>

8. Поняття, причини, форми і види насильства – визначення в психології. Наслідки насильства у дорослих. Профілактика та реабілітація. Журнал KOZAKY. Блог з психіатрії та захворювань ЦНС, 2023. URL: <https://www.kozaky.org.ua/ponyatty-prichini-formi-i-vidi-nasilstva-viznachennya-v-psixologi%D1%97-naslidki-nasilstva-u-doroslix-profilaktika-ta-reabilitaciya/>

9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20180107#n17>

10. Krause, Keith. On (Political) Violence. Global Challenges: Geneva Graduate Institute Dossiers, 2019. Volume 5. URL: <https://globalchallenges.ch/issue/5/on-political-violence/>

Бежевець А.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Україна – це Європа! З цього твердження почалося закладення основ євроінтеграційних процесів у нашій державі. І з цього

переконання мають розпочатися зміни свідомості, зокрема, правосвідомості громадян, спрямовані на позбавлення радянського минулого і сприйняття вільних демократичних принципів співіснування в суспільстві.

Переосмислення поглядів має стосуватися усіх сфер життя: від особистих, сімейних відносин до освіти, науки, політики тощо. Саме такі цілі простежуються у законодавчих змінах, котрі можна спостерігати останнім часом у політико-правовій системі України.

Українське суспільство завжди обирало демократичний вектор розвитку. Основні принципи недискримінації було закладено у Конституції України, відповідно до статті 24 якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Однак, декларація принципів, навіть на найвищому рівні, не означає можливості їх фактичної реалізації конкретними учасниками відносин. Це відбувається не тільки через відсутність знань в цій сфері, нестачі інформації про власні права, а в першу чергу через відсутність достатньої нормативно-правової бази, яка б гарантувала дієвий механізм забезпечення та реалізації прав і захисту у разі їх порушення.

Тривалий час конституційні положення щодо гендерної рівності не знаходили свого відображення і конкретизації у галузевому законодавстві нашої держави. Незважаючи на те, що 17.07.1997 Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини (Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод), яка набрала чинності для України 11.09.1997 р. [2], 14.09.2006 – Європейську соціальну хартію [3], 21.09.2010 – Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (набрала чинності для України 01.03.2011) [4], і зовсім нещодавно, 20.06.2022, – Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), яка набрала чинності для України 01.11.2022 [5], антидискримінаційні положення цих документів тривалий час не були імplementовані в українську законодавчу базу. І хоча ці норми і є нормами прямої дії та підлягають обов'язковому застосуванню національними судами, однак гармонізація національного законодавства та законодавства європейського союзу є необхідним елементом та важливою складовою євроінтеграційного процесу України.

Кожна держава, яка забезпечує верховенство права і підтримує демократичні принципи, зокрема, недискримінації у всіх сферах, має створити належну законодавчу систему та спрямувати свою політику на забезпечення рівності всіх громадян, зокрема, гендерної рівності.

Гендерна рівність передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а також їх однакову значущість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й особистого життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та розподіл цих ресурсів між ними [6].

Значущим стратегічним кроком на шляху євроінтеграції українського законодавства в досліджуваній сфері стало прийняття у 2005 році спеціального Закону України «Про забезпечення рівних

прав та можливостей жінок і чоловіків». Метою цього Закону визначено досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громадсько-політичній, соціально-економічній сфері, в освіті та медіа, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України, а також на запобігання та протидію насильству за ознаками статі [7].

Важливим є також внесення змін до трудового законодавства, якими усунуто багато форм гендерних дискримінацій, що залишилися нам від радянської спадщини. Цих атавізмів давно слід було позбутися, однак сталося це порівняно недавно. Забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для представників обох статей у сфері трудових відносин знайшло своє відображення в наданні можливості чоловікам поєднувати свої трудові обов'язки із сімейними, зокрема, пов'язаними із вихованням дітей. Тобто, норми, які раніше були доступні виключно для жінок, відтепер поширюються і на чоловіків. Наприклад, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також інші соціальні відпустки.

Поза увагою законодавця у площині досліджуваного питання, на нашу думку, все ще залишається шлюбно-сімейне законодавство, яке також потребує суттєвого перегляду та вдосконалення з урахуванням реалізації стратегії гендерної рівності.

Як підсумок, варто зазначити, що боротьба з гендерними стереотипами та прагнення забезпечення гендерної рівності у всіх сферах суспільно-політичного життя має бути пріоритетним завданням кожної правової держави. Для України шлях європеїзації законодавства означає можливість остаточно декомунізувати ті нормативно-правові акти, які до сих пір не відповідають реаліям сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>
2. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Європейська соціальна хартія. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>
7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Биндюк К.

студентка 3 курсу,

Факультет міжнародної торгівлі та права,

Сударенко О.

кандидат юридичних наук, доцент

Державного торговельно-економічного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРАВОВІ ОСНОВИ

В умовах війни дуже важливо надавати належне правове забезпечення військовослужбовцям, адже це люди, які готові віддати своє життя для того, щоб кожен з нас міг працювати, навчатися, жити та насолоджуватися життям у розвиненій країні з найкращими умовами для комфортного життя. На сьогодні особовий склад Збройних Сил України представлений військово-службовцями-чоловіками, військовослужбовцями-жінками та цивільним персоналом. Сама ж кількість жінок у ЗСУ постійно збільшується, цей факт є дуже логічним, адже армія вибудовується у нових умовах відповідно до стандартів НАТО. Збройні сили мають великий потенціал зробити позитивний внесок у встановлення гендерної рівності у суспільствах, у яких вони працюють, спростовуючи гендерні стереотипи та запобігаючи дискримінації. Підтримка найвищого рівня операційної ефективності тягне за собою використання всього потенціалу різноманітної робочої сили, жінок та чоловіків перспективами та набором кваліфікацій. Варто звернути увагу, що саме оборонний сектор повинен мати можливість застосовувати гендерну перспективу, щоби повністю зрозуміти і зреагувати на загрози державі та безпеці людині [1, с. 5].

Державне регулювання антидискримінаційної політики та прав жінок-військовослужбовців в Україні забезпечується двома блоками нормативно-правових документів. Законодавство, яке

регулює це питання поділяється на міжнародне та національне. На нашу думку, першими варто зазначити міжнародні акти, наприклад: Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок [2], Цілі розвитку тисячоліття ООН [3], Національний план дій «Жінки, мир, безпека» [4]. Наступним блоком вважаємо доцільно виокремити національні нормативно-правові акти, які складаються з підвидів: конституційно-правових актів – це Конституція України [5], закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [6], Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [7]; нормативно-правові акти військових інституцій [8, с. 84].

28 жовтня 2020 Уряд України прийняв рішення про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Зазначений документ розроблений Мінсоцполітики у тісній співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади, міжнародними партнерами та майже двома десятками громадських організацій. Документ орієнтовано на результат, тому цей План поєднав зусилля 56-ти органів державної влади на національному та місцевому рівнях, міжнародних та громадських організацій, виокремивши увагу на 17-ти основних групах жінок і чоловіків. Важливо зазначити, що даний план враховує міжнародні зобов'язання України у сфері прав людини, декларації про ліквідацію всіх форм дискримінації навіть в умовах збройного конфлікту [4].

Правове забезпечення військовослужбовців регулюється Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідно до статті 1 цього Закону жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі),

що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку [9]. Варто зазначити, що відповідна норма з'явилася у спеціальному Законі у 2018 році.

Загальним нормативно-правовим актом, який регулює військову службу є Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», у ньому окремо регулюється питання розміщення жінок-військовослужбовиць. Наприклад, у разі відсутності жилого приміщення військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом і не перебувають у шлюбі, можуть розміщуватися у спеціально пристосованих казармах у військовій частині, військовослужбовці-жінки розміщуються в окремих службових жилих приміщеннях (абз. 2 п. 131) [10].

Зважаючи на правове закріплення лише парадної жіночої військової форми у Наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Правил носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами» [11], влітку 2022 року відбувся розголос щодо відсутності жіночої форми для жінок-військовослужбовиць, які разом з чоловіками служать та захищають нашу державу. На думку активісток «відсутність виробництва жіночої військової форми свідчить про певну дискримінацію жіночої статі у Збройних Силах України, саме тому у короткий строк Міноборони провело зустріч з групою волонтерів за підтримки Офісу Президента в рамках проекту першої леді «Безбар'єрність», та другою – на чолі з депутаткою Київради Іриною Никорак. Під час спілкування Міноборони внесли пропозиції щодо тестування експериментальних зразків у польових умовах, та зробити аналіз світового досвіду щодо жіночої форми

в інших арміях» [12]. На сьогодні завдяки ініціативі Arm Women Now деякі жінки мають жіночу форму, що відповідає їхнім анатомічним потребам, проте питання щодо повного забезпечення жінок військовою формою все ще залишається актуальним.

У висновку хочемо зазначити, що Україна навіть в умовах війни робить все можливе для подолання гендерної нерівності у правах та обов'язках військовослужбовців різних статей, які закріплюються у законодавчих актах. Правове забезпечення жінок-військовослужбовиць є дуже актуальним, адже зараз з кожним днем кількість жінок у складі Збройних Сил України зростає. Відповідно до проаналізованих нормативно-правових актів України жінки мають відносно однакові права та обов'язки, проте враховуючи особливості жіночої тілобудови, та інших відмінних ознак вони все ж мають певні винятки, які визначаються можливістю народжувати. На нашу думку, для повного урегулювання питань гендерної рівності у законодавстві України варто спочатку забезпечити абсолютно всі передумови, щоб потім під час закріплення мети одразу реалізовувати. На прикладі форми на практиці це має працювати так: держава створює нормативно-правовий акт про закупівлю кількості тканини, прописує очікувано кількість форми та терміни її отримання, алгоритм отримання такої форми жінками.

Список використаних джерел:

1. Каллум У. Гендерні питання в секторі оборони. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Гендерні питання у секторі оборони». Посібник 3. 2020. Женева. с. 67. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/b/468957.pdf>
2. Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women 18 december 1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

3. Цілі розвитку тисячоліття ООН 2000 року: Національна доповідь. URL: <https://idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf>

4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 № 1544-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 245к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

7. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text>

8. Гнатюк М. М. Інтеграція жінок-військовослужбовців у вирішення військових конфліктів: кейси США та України. Дипломна робота. 2020 р. Київ. С. 154. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2200e45b-97a9-4f7a-98f3-f7f3569c1a55/content>

9. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року №2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

10. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>

11. Про затвердження Правил носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліце-

їстами військових ліцеїв: Наказ Міністерства Оборони України від 20 листопада 2017 року № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-17#Text>

12. Приседська В. Офіційна жіноча військова форма. Як ЗСУ роблять ще один крок до рівності в армії. BBC News Україна. 2022 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62148100>

Боброва Ю.

докторка юридичних наук
Ужгородський національний університет

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ЖІНКИ: КРИЗА СТАНОВИЩА, ПОВ'ЯЗАНА ІЗ ШИРОКОМАСШТАБНОЮ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ

Глобальний розвиток світу, зміна характеру протистоянь між державами, нові цивілізаційні виклики, збройна агресія РФ та пов'язані із нею воєнно-політичні, економічні, соціальні проблеми призвели до необхідності переміщення з зони бойових дій та прилеглих до неї територій великої кількості людей. Для України інститут внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) не є новий, адже наша держава зіштовхнулася з ним ще в 2014 року, правда за інших умов, та в значно менших масштабах. Тобто, умовно можна говорити про дві категорії ВПО: тих, хто змушений залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків локального збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру до 24 лютого 2022 року і після цієї дати – у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією РФ проти нашої держави.

За даними Державного підприємства «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України» кількість ВПО (тих, що подали заяви на реєстрацію) внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну сягає понад 4,8 млн. людей. У січні 2023 року стали на облік ВПО (в тому числі перемістились повторно) понад 100 тис. осіб, а повернулися додому та зняли з обліку – понад 53 тис. осіб [1].

Аналогічними є дані Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій про щонайменше 5 млн. ВПО (тих, що подали заяви на реєстрацію). Однак кількість незареєстрованих переселенців сягає щонайменше близько 7 млн. осіб. Це величезна «держава в державі», бо деякі європейські країни значно менші за населенням за цю кількість українців, які вимушено перемістилися через війну [2].

Указані статистичні дані є ґендерно нечутливими, втім, навіть без офіційної статистики зрозуміло, що кількість жінок ВПО є більшою, ніж чоловіків, що пов'язане із мобілізаційними процесами та військовою службою. Аналіз різного роду статистичних даних за період з 24 лютого 2022 року по теперішній час дозволяє стверджувати, що мінімум 60-70 % ВПО – жінки.

В узагальненому вигляді перед жінками ВПО внаслідок широкомасштабного вторгнення рф постали наступні ґендерно зумовлені виклики:

– проблема із зайнятістю (самозайнятістю): у більшості щомісячна адресна допомога ВПО є єдиним джерело доходу родини; відмова від офіційного оформлення трудових відносин; відсутність роботи, яка б відповідала кваліфікації/професії; нестача вакансій; низька заробітна плата на пропонуванних вакансіях; перенесенням бізнесу із зони бойових дій тощо.

Так, мобілізаційні процеси призвели до того, що розвиток підприємницької діяльності у нашій країні опинився на плечах жінок і західні регіони України стали осередком жіночої бізнес-

діяльності та формування економічного тилу країни. Органи державної влади, окремі волонтерські рухи намагаються сприяти розвитку жіночого підприємництва, однак цієї підтримки недостатньо, оскільки фокус уваги спрямований на підтримку ЗСУ, проти військової агресії, що є цілком виправданим;

– додаткове навантаження з виховання неповнолітніх дітей, догляду за пристарілими батьками, маломобільними родичами у зв'язку із проживанням великими родинами, які складаються із кількох дорослих членів сім'ї, що утруднює пошук роботи та виконання будь-яких професійних обов'язків.

Реалізацію можливостей жінок ВПО на повноцінну професійну зайнятість може забезпечити «дружнє до сім'ї робоче середовище», яке передбачає надання змоги працівникам адекватно поєднувати роботу і родинні обов'язки: гнучкий робочий графік (пізніші виходи на роботу чи чергування з колегою), неповний робочий день (частину роботи можна виконувати онлайн дома), обладнання дитячих кімнат тощо;

– доступ до медичної допомоги, медикаментів;
– брак власного житла як постійного, так і орендованого;
– реальне забезпечення пільгових місць у закладах вищої, середньої та особливо дошкільної освіти дітей;
– брак правового захисту, невічливе ставлення працівників державних органів через статус ВПО; недоступність інформації про порядок процедури, роз'яснення щодо питань, які найчастіше виникають.

Наведене свідчить про те, що століттями сформовані патріархальні гендерні стереотипи з орієнтацією жінки на сім'ю, підтримання родинного вогнища (кухня, діти, церква), а чоловіка – на професійну самореалізацію, матеріальні здобутки (професія, заробіток) навіть при зміні місця проживання не втрачають своєї актуальності, розподіл гендерних ролей і пов'язаних із цим гендерних проблем залишається [3].

Це пов'язане у першу чергу з тим, що законодавство, яке регулює правовий статус ВПО гендерно нечутливе.

Так, у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» про жінок ВПО згадується тільки у ч. 5 ст. 18 у розрізі того, що «Україна забезпечуватиме справедливий розподіл міжнародної гуманітарної, благодійної, технічної та будь-якої іншої безповоротна допомога, що надається внутрішньо переміщеним особам з урахуванням потреб осіб з особливими потребами, осіб з інвалідністю, жінок та дітей, одиноких батьків, пенсіонерів, літніх людей» [4].

Таким чином, з метою подолання викликаной широкомасштабною збройною агресією рф проти України кризи становища внутрішньо переміщених жінок, як найбільш значної категорії осіб серед ВПО, на сьогодні потребує негайного законодавчого врегулювання питання захисту державою їх прав, свобод та інтересів шляхом прийняття нових (внесення змін до чинних) законодавчих актів, з урахуванням гендерно обумовлених виукликів.

Список використаних джерел:

1. На виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам спрямовано з початку року понад 6,2 мільярдів гривень. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22581.html> (дата звернення: 02.05.2023).
2. В Україні 7 мільйонів незареєстрованих переселенців – Верещук. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100970> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Боброва Ю.Ю. Сучасне бачення реалізації гендерної рівності: проблеми теорії та судової практики. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. № 2. С. 3–7.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

5. Боброва Ю.Ю. Гендерна обумовленість відпусток судді: практично-правова проблема. Приватне та публічне право. 2018. № 4. С. 3–7.

Бовдрич О.
старший лейтенант
Військовий інститут Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

Актуальність цієї теми полягає в тому, що у сучасному світі через гібридну війну Росії проти України, виникла проблема гендерної політики в умовах воєнного стану, і ця проблема не досить досліджена у правовому вимірі. Зараз актуалізуються завдання в умовах воєнного стану, які стосуються дослідження гендерної політики. Також посилення ролі гендерної політики зумовлена процесами глобалізації та гуманізації державного й суспільного життя у світі, що охопили українське суспільство.

Метою цієї теми є дослідження особливостей гендерної політики в Україні в умовах воєнного стану. Існує багато вчених, які досліджували тему гендерної політики та написали праці на цю тему, це такі вчені як: А. Крусян, В. Кузьміна, Т. Марценюк, О. Тодика та інші.

Гендерна політика – це утвердження партнерства гендерів у реалізації та визначенні політичних цілей, методів та завдань, їх досягнення в діяльності політичних структур – держави, суспільно-політичних об'єднань та політичних партій.

Державна гендерна політика – це діяльність державних інституцій, яка має мету зробити опосередковано або безпосередньо гарантування рівних прав, можливостей та свобод для чоловіків та жінок, формування гендерної культури та утвердження гендерної демократії в суспільстві.

Законодавчі зміни сприяють усуненню нерівностей жінок у користуванні благами в порівнянні з чоловіками. У воєнний період, ми можемо бачити актуальні проблеми гендерної політики в Збройних силах України. Згідно з наказом № 359 Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. Існують рекомендації для реалізації підходу гендерної політики, що базується на дотриманні прав людини, з метою визначення засобів застосування гендерного підходу в процесі управління територіальною громадою, реалізації та розроблення програм її розвитку, а також створення та впровадження механізмів, які будуть здійснювати забезпечення рівних можливостей та прав жінок та чоловіків.

Також, цим наказом передбачено, що в умовах воєнного стану потрібно визначити проблеми, з якими зіштовхуються вразливі групи хлопців та дівчат, чоловіків і жінок при наданні безпеки, захисту та доступу до гуманітарної допомоги, а також для їхньої участі у процесах надання такої допомоги перешкоди і захисту. До соціальної ізоляції можуть призвести вразливих груп населення такі перешкоди та проблеми для збільшення рівня їх вразливості [1].

У ситуаціях гуманітарної кризи вразливі групи хлопців та дівчат, чоловіків і жінок можуть зазнавати: фізичних перешкод, інформаційно-комунікаційних; правових та економічних перешкод; дискримінації, яка виникає через присутні стереотипи, яка обмежує або виключає в обговоренні гуманітарних потреб участь

вразливих груп хлопців та дівчат, чоловіків і жінок та сексуального насильства, яке пов'язане з конфліктом.

Для здійснення забезпечення ґрунтового визначення перешкод та проблем для вразливих груп хлопців та дівчат, чоловіків і жінок, рекомендується на деякі запитання, такі як: чи проводилися або плануються з громадськими об'єднаннями проводити консультації, які їх інтереси представляють; чи вразливі групи населення існують, чи могли бути не враховані чиїсь потреби через їх ізоляцію у період воєнного стану тощо.

Забезпечення гендерної рівності є головним соціального та економічного розвитку та безпеки, який в Україні. Тому потрібно робити оцінювання потреб різних вразливих груп хлопців та дівчат, чоловіків і жінок для виявлення перешкод та проблем в отриманні ними доступу до допомоги гуманітарної та послуг. Може проводитись оцінювання у телефонному режимі або використовуючи будь-які доступні ресурси.

Ефективність можливостей чоловіків й жінок та забезпечення у всіх сферах життєдіяльності рівних прав зумовлюється тим, наскільки інтегровані в інституціональну політику питання гендерної рівності, повсякденну діяльність органів виконавчої влади у внутрішній організаційній культурі [2].

Якщо звернути увагу. станом на 31 грудня 2020 року супроводжується наведенням прикладів, а також оглядом нормативно-правових актів, які містять в собі проблеми, які вони виконали реалізації державної політики.

Можна зазначити, що на прикладах, нормативно-правових документів у ньому висвітлюється трансформація підходів до формування державної гендерної політики: від політики «поліпшення становища жінок» до «забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Багато країн Україна та міжнародних організацій пройшли не легкий шлях від концепції «поліпшення становища жінок» до

«гендерної рівності», задля того запобігти нерівності жінок з чоловіками.. На рівні ООН такий рух відбивається в зміні підходу від «Жінки в розвитку» до «Гендер і розвиток».

Як принцип формування гендерної політики, інтеграція здійснила вплив на створення нових нормативно-правових актів, в яких включались галузеві плани та стратегії, й питання, які стосуються гендерної рівності. Зараз притаманний, такий розвиток законодавства для більшого числа різних сфер та галузей державного управління, із залученням різних міністерств, не обмежуючись тільки Міністерством соціальної політики України як уповноваженим центральним органом виконавчої влади в цій сфері.

Окрема ціль «Гендерної рівності» є каталізатором успішної реалізації інших цілей, що передбачено Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Повинна бути спрямована робота із вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної гендерної політики, на розв'язання проблем, прийняття та розробку Національної стратегії у сфері гендерної рівності, а також для продовження розвитку в усіх галузях та сферах державного управління, принципу гендерної інтеграції [3].

Отже, створюється формування державної гендерної політики в Україні: міжнародних нормативно-правовими актами, які ратифіковані в Україні; регулюється нормативно-правовими акти для рівноправності між чоловіками та жінками; відбувається формування гендерної політики, яке покладається на державних службовців тощо.

Необхідно створити в усіх регіонах країни консультаційні та інформаційні мережі, з іншими заходами, які повинні стати одним з пріоритетних завдань Міністерства у справах сім'ї, Міністерства юстиції, місцевих органів виконавчої влади тощо. Ми повинні прагнути для того, щоб гендерна рівність стала самим пріори-

тетним напрямком політики, як економічна та соціальна; щоб вона була інтегрована у всі напрямках діяльності органів влади. Потрібно реалізувати виховання гендерної політики у системі навчально-виховної діяльності, орієнтованої на створення гендер-ночутливого освітнього середовища з рівними можливостями самореалізації особистості.

Список використаних джерел:

1. Наказ № 359 Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р.. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела: – [<https://zakon.rada.gov.ua/go/v0359739-22>].
2. Гендерна політика в нормативно-правових документах. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела: – [<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf>].
3. Уках Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». – [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела: – [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>].

Бондаренко І.

здобувачка вищої освіти за спеціальністю 061 Журналістика
із посиленою супутньою юридичною освітою
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

ЗНАЧЕННЯ ОСНОВ ГЕНДЕРНОЇ ПАРАДИГМИ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЦИХ ПИТАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розроблена О.А. Кириченком і О.С. Тунтулою **гендерна парадигма**¹ [3, с. 39-47; та ін.], що має на меті удосконалення, у першу чергу, базисних положень рекомендацій СМ/Рес (2019)1 Комітету міністрів Ради Європи від 27 березня 2019 р. «Запобігання та боротьба з сексизмом» [2] і на цей час може складати належну доктринальну, проектну законодавчу та іншу прикладну основу для реалізації заходів Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, з урахуванням особливостей воєнного стану в державі [1], і стисло бути презентована такими інноваційними положеннями :

1. Гендервіктимна поведінка – будь-яка поведінка потерпілого, що провокує, полегшує або будь-яким іншим чином сприяє вчиненню того чи іншого кримінального чи іншого гендерпротипорушення [3, с. 43].

2. Гендерзловживання – будь-яке діяння, що йде від потенційних потерпілих від кримінальних та інших ерпесексуальних правопорушень і проявляється в публічній демонстрації клозмінімізації, почуттів любові, приналежності або проявів парafilії

¹ Гендерна парадигма – система цінностей, принципів і положень, що створюють принципово нову якість розуміння, забезпечення і реалізації гендерної рівності та оперативного попередження, виявлення, припинення та іншого подолання гендерпротипорушень [3, с. 43].

і будь-яке інше діяння, що виходить за усталені моральні норми гендерної поведінки.

3. Гендерправопорушення – ерпесексуальні, нан-ерпесексуальні і полісексуальні кримінальні та інші правопорушення, гендерпредікатні і гендервіктимні діяння і гендерзловживання [3, с. 43].

4. Гендерпредікатні діяння – будь-яке діяння, вчинене потенційним порушником Гендерної парадигми або в його інтересах іншою особою, яка полегшує вчинення або створює будь-які інші умови для здійснення в майбутньому сексуального правопорушення [3, с. 44].

5. Клозмінімізація – така мінімізація одягу, яка суперечить загальновизнаним нормам моралі і за будь-яких обставинах може викликати природний ерпесексуальних чи прирівняний до нього потяг, в якості чого не розцінюється відповідний, але не явно перебільшений рівень клозмінімізації в процесі тренувань або виступів в процесі спортивних змагань (з плавання, гімнастики та ін.), циркових, естрадних та інших художньо-самодіяльних виступів, на пляжах і т. д.

6. Нан-ерпесексуальні правопорушення – будь-які кримінальні та інші правопорушення, що виникають на основі статевих відмінностей, що не пов'язані із репродуктивним потягом або парасексуальними потягом, що моделює репродуктивний потяг [3, с. 44].

7. Полісексуальні правопорушення – представляють ідеальну чи реальну сукупність ерпесексуального і нан-ерпесексуального правопорушення або одного з них чи обох з іншими кримінальними та іншими правопорушеннями. [3, с. 44-45].

8. Сексуальні правопорушення – кримінальні та інші правопорушення, основані на певних статевих ознаках і **в залежності від базисного стимулу, що визначає їх сутність**, різняться на ерпесексуальні, нан-ерпесексуальні і полісексуальні правопорушення [3, с. 45].

9. **Ерпесексуальні правопорушення**² – будь-які кримінальні та інші правопорушення, що обумовлені репродуктивним потягом : виникають на основі репродуктивної функції організму, та/або викликані таким потягом, що безпосередньо не спрямоване на реалізацію такої функції, але в тій чи іншій мірі пов'язаний з нею, і що природно виникає між особами протилежної статі, і до якого прирівнюється аналогічний сексуальний потяг, що не може реалізувати репродуктивну функцію організму, але принципово її моделює : а) **парасексуальний потяг**, що виникає між лесбійками, геями, бісексуалами, пансексуалами, трансгендерами та/чи особами, які страждають позарепродуктивними парафіліями (вуайеризмом, ексгібіціонізмом, зоофілією, нарцисизмом, некрофілією, сексуалфетішізмом та ін.) між особами однієї та/чи різної статі [3, с. 45-46]; б) **аналогічний потяг** між особами однієї або різної статі, хоча б один з яких не страждає позарепродуктивною парафілією, але в силу певних зовнішніх факторів втратив репродуктивну функцію [3, с. 46].

Список використаних джерел:

1. Запобігання та боротьба з сексизмом. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 27 березня 2019 р. URL : <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism-ukr/1680968561>
2. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Затв. розпорядження Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р, зі змінами згідно розпор. КМ України від 16 грудня 2022 р. *Zakon.rada.gov.ua : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>
3. Кириченко О.А. Інноваційне розуміння гендерних кримінальних та інших правопорушень. *Теоретичні та практичні*

² Походження прикметника «ерпесексуальні» пояснюється від букв «р» (ер) – і «п» (пе), які покликані в цілях забезпечення лаконічності кінцевого поняття уявити скорочену назву прикметника «репродуктивний», а прикметником «нан-ерпесексуальні» – позначати прикметник «нерепродуктивний» [3, с. 45].

проблеми розвитку кримінального права і процесу : матеріали X Всеукр. наук.-практ. семінару, 3 грудня 2021 року. Івано-Франківськ : У-т Короля Данила, 2021. С. 40-47.

Бондарчук Н.

кандидат юридичних наук, доцент
Поліський національний університет

Зайцева Є.

Здобувачка вищої освіти спеціальності «Право»
Поліський національний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання прав людини та громадянина в умовах воєнного стану є дуже складним та багатоаспектним. Сьогодні війна призводить до появи нових форм гендерної нерівності, які можуть залишатися після закінчення конфлікту в Україні. Водночас гендерна нерівність є проблемою, яка впливає на багато поколінь в Україні.

«Вони (гендерні нерівності) є, вони зберігаються. Війна їх однозначно посилює, тому що коли в сім'ях постало питання, як захистити дітей, то жінки поїхали за кордон. Чоловіки залишаються в Україні. Тобто, створюються нові гендерні нерівності, які впливають не тільки на сьогоденне життя, але й які будуть впливати далі на гендерну культуру суспільства після перемоги», – про це Урядова уповноважена з питань гендерної політики Катерина Левченко сказала в інтерв'ю Укрінформу [1].

Варто почати з того, що громадянство будь-якої країни передбачає перелік прав та обов'язків для кожної людини. Зокрема,

ст. 65 Конституції України вказує на те, що захист незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян країни. Конституція дозволяє обмежувати деякі права в умовах особливого стану, в тому числі воєнного. Однак, ці обмеження не мають гендерного виміру.

З 1 жовтня 2022 року жінки, як і чоловіки, мають стати на військовий облік за визначеним переліком спеціальностей, їх продовжують за бажанням випускати за кордон, а також не вручають повісток на вулицях. Адвокатка Марія Левченко коментує, що жодних документів у жінок, які не служать в ЗСУ, прикордонники не перевіряють. Чоловіків же призовного віку випускати з країни заборонено із введенням воєнного стану [2].

Для українських жінок служба в ЗСУ є правом. Нещодавно жінки отримали можливість служити на бойових спеціальностях у різних видах військ. Але потрібно зазначити, що служба в армії є правом, яким можуть скористатися українки за своїм бажанням. Під час повномасштабної війни, обов'язок воювати покладається на українських чоловіків, а ухилення від цього обов'язку передбачає юридичну відповідальність (адміністративну та кримінальну). Це логічне продовження обов'язкового призову на строкову службу в армії для чоловіків, які досягли 18 років.

З іншого боку, обов'язок догляду за дітьми та забезпечення їх безпеки лягає на плечі жінки. Тільки жінки мають право вивести дітей у безпечне місце та дбати про них. Крім того, після війни залишається загроза демографічної кризи, якщо українки та українці, які перебувають за кордоном, не повернуться. Це може створити серйозні економічні виклики для країни, оскільки кількість пенсіонерів буде більше, ніж працездатного населення, а народжуваність була низькою й до війни.

Ще до початку повномасштабної війни Україна розпочала зміцнення державних механізмів допомоги особам, постраж-

далим від будь-якого виду насильства. Однак масштаб військових злочинів показав необхідність комплексної допомоги громадянам, які пережили жахи окупації, тому була вимога розробки нових підходів відповідно до міжнародних стандартів. Зокрема, було підписано Меморандум про співробітництво між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству під час конфлікту (далі – СНПК). Для реалізації його положень був розроблений Імплементацийний план для формування ефективної та прозорої системи протидії СНПК, а також створена Міжвідомча робоча група з питань протидії СНПК. Ця група відповідає за реалізацію даного плану. Був оновлений Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2025 року. Перелік цільових груп та заходів із надання ефективної своєчасної допомоги особам, постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, було розширено, а також переглянуто моніторингові показники плану.

Станом на сьогодні зібралося багато емпіричного матеріалу, який потребує нових теорій та понять. Українська влада, громадські організації та міжнародні партнери активізували роботу із розбудови системи реагування та протидії будь-якому виду насильства, допомоги постраждалим від війни та забезпечення рівних можливостей жінок та чоловіків в умовах повномасштабної війни. Завдяки реформам в українській армії відбулися позитивні зміни щодо гендерної рівності, вирішення питання захищеності військових від сексуальних домагань є ще одним кроком на шляху до професійної армії.

У багатьох випадках рівність де-юре не означає рівності де-факто. Успіх гендерної рівності потребує від уряду визнати, що кожна законодавча ініціатива, стратегія чи програма по-різному впливає на жінок і чоловіків, беручи до уваги їхні перспективи, потреби, інтереси, ролі та ресурси.

Список використаних джерел:

1. Левченко К. В умовах війни створюються нові гендерні нерівності, які впливатимуть на суспільство після перемоги. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695189-katerina-levchenko-uradova-upovnovazena-z-pitan-gendernoi-politiki.html> (дата звернення 25.05.2023).

2. Овчиннікова М. Гендерна нерівність в Україні під час війни: закриті кордони, особисті трагедії та демографічні виклики. URL: <https://commons.com.ua/ru/genderna-nerivnist-v-ukrayini-pid-chas-vijni/> (дата звернення 25.05.2023).

Валько В.

здобувачка ступеня доктора філософії в галузі права
Науково-дослідного інституту публічного права

**ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ
КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

Контрольно-наглядова діяльність у сфері протидії домашньому насильству та її вдосконалення неможливе без визначення керівних, концептуальних принципів, на яких вона базується. Це зумовлює потребу аналізу принципів діяльності суб'єктів, що здійснюють контроль і нагляд у досліджуваній сфері. Адже, саме принципи встановлюють найважливіші правила та засади, за якими здійснюється та організується діяльність суб'єктів з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [1, с. 30]. Однак, на жаль, часто в контрольно-наглядовій діяльності принципи права сприйма-

ються не як керівні настанови, положення, а як щось суто декларативне та абстрактне [2, с. 94; 3].

Під час нашого аналізу було виявлено, що принципи права не мають сталого визначення і різні науковці в своїх дослідженнях використовують різні характеристики та ознаки, щоб описати їх. Крім того, поряд з терміном «принципи права» також використовують термін «правові принципи». І як вірно зазначає О. Котюк [4], ці два поняття відрізняються тим, що спочатку виникають правові принципи, а вже потім з появою системи права та законодавства, з'являються принципи права.

Розпочнемо з того, що відповідно до тлумачних словників «принцип» – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; основний закон якої-небудь точної науки, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось, правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства абоощо, переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [5, с. 683]; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [6; 7]. Наприклад, в Оксфордському словнику англійської мови принципи визначаються як «основні засади, які лежать в основі певної системи або теорії» або як «фундаментальні вірування або ідеї, на яких ґрунтується певна філософія, наука або практика» [8]. У Словнику синонімів і антонімів Слов'янської мови принципи визначаються як «загальні положення, основи, засади, принципові вказівки, основні пропозиції тощо» [9].

Таким чином, в різних словниках можуть бути незначні відмінності у визначенні принципів, але в загальному можна сказати, що принципи – це загальні ідеї, які лежать в основі певної системи, теорії, методології, права, моралі тощо. Вони є базовими і найважливішими засадами, на яких ґрунтується даний об'єкт або явище.

Отже, визначення принципів залежить від контексту, в якому вони вживаються. У контексті права принципи можуть бути визначені як фундаментальні норми, що лежать в основі правової системи і визначають її характер, принципові правила і підходи до розуміння права і його застосування.

Необхідно відмітити, що на сучасному етапі відсутній нормативно-правовий акт який би встановлював спеціальні принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству. Тому умовно, принципи, що характерні для контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству можна класифікувати на наступні групи: 1) інституційні; 2) міжгалузеві; 2) галузеві.

Основні інституційні принципи у сфері протидії домашньому насильству визначені у концепції сталого розвитку, яка базується на відповідальності перед майбутніми поколіннями за забезпечення здорової економіки та високої якості довкілля для всіх народів світу. Ця концепція складається з трьох основних компонентів – економічного, соціального та екологічного, – які узгоджують суперечності та допомагають вирішувати існуючі конфлікти.

Дана концепція отримала свій подальший розвиток у Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», яка було прийняти у вересні 2015 р. [10]. В свою чергу, адаптація Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», яка знайшла підтримку в указі Президента України від 30 вересня 2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [11]. На основі цього в Україні було розроблено національну систему цілей сталого розвитку, що має на меті забезпечити підґрунтя для подальшого планування розвитку України, подолання дисбалансів, які існують

в економічній, соціальній та екологічній сферах [12], однією із яких названо «сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» [11].

На нашу думку, основоположним критерієм встановлення балансу інтересів є пріоритетність прав людини, що відповідає змісту ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [13]. Хоча деякі автори [12] вважають, що таким критерієм повинна виступати ієрархія інтересів, а конкретніше – публічні інтереси. Це хибна позиція, що не відповідає конституційним засадам.

Найчастіше інституційні принципи зазначаються у стратегічних документах. Так, наприклад, Національна стратегія у сфері прав людини базується на таких принципах: верховенство права, законність і справедливість; рівність та недискримінація у забезпеченні прав і свобод людини; об'єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері прав людини, оцінка їх масштабу, пошук оптимальних варіантів їх розв'язання; конкретність, досяжність цілей та вимірюваність очікуваних результатів реалізації Стратегії; відкритість процесу реалізації положень Стратегії; інклюзивність і широке залучення до моніторингу та оцінки прогресу реалізації Стратегії усіх заінтересованих сторін; забезпечення своєчасного реагування на нові виклики, що існують у сфері прав людини [14].

Отже, інституційні принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству повинні базуватися на принципі сталого та інклюзивного розвитку, який буде здійснений шляхом забезпечення нетерпимого ставлення до будь-якого

насильства, що буде досягнуто шляхом проведення належного та ефективного контролю з боку державних і громадських інституцій.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: підручник. За ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
2. Дідик Н. І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ, 2019. № 3. С. 92-100.
3. Довгунь К. В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Київ, 2020. 197 с.
4. Котюк В. О. Теорія права. К.: Вентурі, 1996. 208 с.
5. Білодід І. К. Словник української мови. Академічний тлумачний словник : у 11 т. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 7. 1976. 864 с.
6. Принцип. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>
7. Оксінь В. Ю. Публічне адміністрування місцевого розвитку в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Дніпро, 2021. 498 с.
8. Principle. Oxford Learner's Dictionaries, 2023. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/principle?q=principles>
9. Принцип. Словник синонімів, 2023. URL: <https://synonymy.info/%D0%BF/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF>
10. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. ПРООН В УКРАЇНІ, 2018.
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. №722/2019. Верховна

Ради України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>

12. Яремак З. В. Інституційні принципи узгодження інтересів в еколого-правовому конфлікті. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 71. С.203-209. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/08/35.pdf>

13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

14. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Закон України від 24.03.2021 р. № 119/2021. Верховна Рада офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>

Верхотурова-Коновалова М.

кандидат історичних наук, доцент

Науково-дослідний інститут публічного права

Сеньків А.

адвокат

ЄВРОПЕЙСЬКІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЧАС ВІЙНИ

Війна є величезним соціальним лихом, яке приносить страждання та знищення людям усього світу. Вона впливає на життя та права всіх категорій населення, але найбільш вразливими групами стають жінки, діти, люди з інвалідністю та молоді. В умовах збройного конфлікту їхні права потребують особливого захисту та уваги з боку міжнародного співтовариства. У Європі існує широкий спектр нормативних та законодавчих документів,

спрямованих на захист прав вразливих категорій населення в час війни. У цій статті розглянемо деякі з них.

Роль європейських нормативних та законодавчих документів у захисті прав вразливих категорій населення в період війни. Аналіз основних принципів та правових гарантій, закріплених у європейських нормативних актах, спрямованих на захист прав вразливих груп під час збройних конфліктів. Значення європейських стандартів у забезпеченні соціальної, економічної та правової підтримки вразливих категорій населення в умовах військових дій. Проблеми та виклики, пов'язані з реалізацією європейських нормативних та законодавчих документів з охорони прав вразливих груп населення під час конфліктів.

Одним з найважливіших документів, що гарантує захист прав людини в Європі, є Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Цей міжнародний договір був прийнятий у 1950 році та ратифікований більшістю країн Європейської Ради. Конвенція визначає основні права та свободи людини, які повинні бути захищені незалежно від ситуації, включаючи час війни. Вона надає право на життя, свободу від підтримання рабства або работоргівлі, свободу від жорстокого та нелюдського поводження, свободу думки, совісті, релігії, свободу вираження, а також ряд інших прав. Конвенція також встановлює процедуру звернення до Європейського суду з прав людини, якщо порушені права особи.

Женевські конвенції є набором міжнародних договорів, що регулюють гуманітарне міжнародне право у війні. Вони були прийняті в 1949 році та стали одними з основних документів у сфері захисту прав вразливих категорій населення під час конфліктів. Женевські конвенції містять низку правил, спрямованих на захист осіб, які не беруть участі в бойових діях, зокрема жінок, дітей, осіб з інвалідністю. Вони встановлюють стандарти щодо поводження з військовополоненими, цивільними особами та захисту медичного персоналу. Також, конвенції визначають, що

жодна особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або принижувальному поводженню або покаранню.

Директива Європейського Союзу про права жертв злочинів була прийнята з метою забезпечення захисту прав та інтересів жертв злочинів у всіх країнах-членах ЄС. Ця директива містить положення, спрямовані на захист осіб, які постраждали в результаті воєнних дій. Вона встановлює стандарти щодо доступу до правосуддя, компенсації, підтримки та інших необхідних заходів для відновлення прав жертв. Директива також визначає основні права жертв, включаючи право на гідність, фізичну та психологічну недоторканність, право на інформацію та участь у кримінальному процесі.

Захист прав вразливих категорій населення в час війни є надзвичайно важливою задачею для міжнародного співтовариства. Європейські нормативні та законодавчі документи, такі як Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Женевські конвенції та Директива Європейського Союзу про права жертв злочинів, встановлюють стандарти та заходи, спрямовані на захист прав цих категорій населення. Проте, важливо зазначити, що наряду з прийняттям таких документів, необхідно забезпечити їх ефективну реалізацію та дотримання в країнах-учасниках. Тільки тоді ми зможемо забезпечити справедливість та захист прав людей у найвразливіших ситуаціях війни.

Війни та збройні конфлікти мають серйозний вплив на життя людей, особливо тих, хто перебуває в вразливому становищі, таких як жінки, діти, інваліди та біженці. У таких ситуаціях важливо мати міжнародні норми та закони, які гарантують захист їхніх прав та запобігають будь-якій формі дискримінації. Європейські нормативні та законодавчі документи відіграють важливу роль у забезпеченні захисту прав цих вразливих категорій населення.

Гаруст Ю.

доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут публічного права

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Війна в Україні стала серйозним викликом та загрозою для дотримання прав людини. Внаслідок бойових дій та терористичних атак Російської Федерації постраждали мільйони громадян України, серед яких діти, жінки, особи з інвалідністю та інші мало захищені верстви суспільства. Тому у воюючій Україні, досить гостро постало питання щодо надання кваліфікованої правової допомоги для захисту постраждалих від війни громадян, відшкодуванням нанесених збитків та притягненням до відповідальності винних у злочинах. Досліджуючи питання правового захисту громадян України, які постраждали від війни, та юридичні механізми відновлення їх прав які були порушені через агресію Росії, ми виділили чотири основні категорії громадян України які найбільш потребують такого захисту тому, що є менш захищеними верствами населення нашої країни.

Перш за все, це – діти. За офіційними даними порталу «Діти війни», створеного Міністерством реінтеграції разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України, станом на січень 2023 року, внаслідок війни, в Україні загинула 461 дитина, поранено 923 дитини, 341 дитина зникла безвісти, а 16207 дітей депортовано в росію. Але, точна кількість постраждалих дітей від війни, в рази більша, і встановити її неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України. Враховуючи цю статистику, можна стверджувати що українські діти – це найбільш вразлива та незахищена, з правового боку, категорія населення. Адже українські

діти, практично не знають своїх прав, тому що не мають відповідних знань щодо свого правового захисту. Вони не можуть відстоювати свої права в юридичній площині, тому що вони не є дієздатними, адже повна дієздатність фізичної особи в Україні починається з 18 річного віку, тому діти повністю залежать від дорослих (опікунів), які досить часто не звертають на них увагу, а під час війни можуть бути загалі відсутніми з різних причин [1].

Друга категорія, яка зіткнулася один на один з порушенням своїх прав у війну це – українські жінки, особливо які перебували чи перебувають на окупованих територіях. Відповідно до даних Управління Верховного комісара ООН з прав людини, за час повномасштабного вторгнення росії в Україну, з числа мирного населення, загинуло 2 149 жінок, а отримали поранення 2 442 жінки. Через неспровоковану та невинуватену агресію Росії близько 7,7 мільйонів людей стали внутрішньо переміщеними особами в Україні, а більше 6 мільйонів людей втекли з країни. Переважна більшість з них – жінки та діти. За даними Генеральної прокуратури України за час війни 130 жінок зазнали сексуального насильства з боку російських окупантів, але ж ці дані щодо тих жінок, які офіційно звернулись до правоохоронних органів України. Дійсна кількість українських жінок та дівчат які стали жертвами зґвалтування російськими військовими та мовчать про це, в рази більша. Як зазначила Комісар ЄС з питань управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич: «Історія знову і знову показує, що жінки несуть тягар воєн і конфліктів, і війна в Україні не є винятком. Оскільки сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, зростає, ми повинні визнати вплив цієї нещадної війни на найуразливіші верстви населення» [2].

Наступна категорія громадян України не має ознак гендеру, тому що стосується всіх категорій населення України, при чому незалежно від статі, віку, статусу, чи доходу. Це люди які через війну втратили своє житло. За попередніми підрахунками

аналітиків, на які спирається Міністерство розвитку громад і територій, станом на 1 листопада 2022 року понад 2,4 мільйона українців мешкали в зруйнованому або суттєво пошкодженому житлі. Це попередня цифра, оскільки в умовах воєнного стану і тимчасової окупації деяких регіонів точно порахувати кількість житла, непридатного для проживання, неможливо. За даними обласних військових адміністрацій, з 24 лютого по 18 жовтня на доступних для підрахунку територіях зафіксовано майже 160 тис. пошкоджених або зруйнованих об'єктів нерухомості. З них 60% – із ступенем руйнування понад 50%. Серед пошкоджених об'єктів нерухомості переважають житлові приміщення – понад 142 тисячі, з них понад 54 тисячі – із ступенем руйнування до 50%, 88 тисяч – 50-100%. За офіційними даними Міністерства з питань реінтеграції станом на 1 січня 2023 року в Україні зареєстровано понад 4,8 млн. внутрішньо переміщених осіб, які не мають житла внаслідок руйнування або воно знаходиться на тимчасово окупованій території, а люди залишаються наодинці з цією проблемою [3].

Війна – це перш за все знищення економіки країни, на території якої вона відбувається. Падіння національної економіки за підсумками 2022 року склало безпрецедентні 30,4 відсотка, а споживча інфляція становила 26,6 відсотка, що означає здорожчання товарів і послуг в Україні в середньому на чверть. Відбулася і значна девальвація національної валюти – з 29 грн/дол. перед вторгненням до 40 грн/дол. станом на зараз на готівковому валютному ринку, що теж не могло не позначитися на вартості товарів і послуг. Ці негативні економічні процеси є наслідками закриття підприємств та бізнесу в Україні. За даними, проведеного Міністерством цифрової трансформації опитування, з початку війни 47% підприємств досі зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з

24 лютого оцінюються в 85 млрд доларів! За офіційними даними Міністерства економіки України, станом на 25.10.2022 р. за програмою релокації в більш безпечні регіони переміщено 761 підприємство, 80% з них вже відновили роботу на новому місці. Водночас на тимчасово окупованих територіях залишилося майже 65 тисяч українських бізнесів – близько 5% від загальної кількості юридичних осіб в країні. За оцінками фахівців Київської школи економіки, загальна сума прямих збитків підприємств (включно з державними) складає 13 млрд доларів, а загальні непрямі збитки оцінюються у понад 33 млрд доларів. Для відновлення роботи підприємств потрібно майже 25 млрд доларів. Те, що війна завдала величезних збитків підприємцям, красномовно говорять цифри. За даними Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), у 83% діючих українських компаній-членів асоціації відбулося падіння бізнесу у 2022 році. При цьому, лише у 29% опитаних відбулося падіння до 20 відсотків, а у понад половини – падіння на 21% і більше. І тільки у 6% опитаних компаній не було змін, а ще 11% змогли похвалитися зростанням доходів у такий складний рік. Тому, на нашу думку, українські підприємці, особливо ті, які за час війни втратили свій бізнес, або він залишився на окупованих територіях, сьогодні потребують ефективного правового захисту та є вкрай вразливою категорією [4].

Вважаємо, що зараз в Україні для допомоги мало захищеним категоріям населення необхідна потужна юридична та інформаційна підтримка з боку держави та сектору громадянського суспільства. Ефективним механізмом вирішення цієї проблеми можуть стати сайти та документальні фільми, які надаватимуть постраждалим простий і ефективний алгоритм дій у правовому полі. Повинні створюватися проекти, направлені на безкоштовну правову підтримку та правову освіту громадян України, які постраждали внаслідок війни.

Список використаних джерел:

1. Інформаційний портал «Діти війни». [Електронний ресурс. Дата звернення: 15.04.2023. <https://childrenofwar.gov.ua>]
2. Жінки, мир та безпека. [Електронний ресурс. Дата звернення: 15.04.2023. <https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/zhinky-myr-ta-bezpeka>]
3. Офіційні статистичні дані Міністерства соціальної політики [Електронний ресурс. Дата звернення: 20.04.2023. <https://www.msp.gov.ua/news/22581.html>]
4. Програма релокації бізнесу в Україні. [Електронний ресурс. Дата звернення: 18.04.2023. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13&title=ProgramaRelokatsii>]

Гузенко О.

кандидат економічних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ

**ОКРЕСЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ
РІВНОСТІ В ОСВІТІ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ**

З кожним роком в Україні активізуються питання впровадження принципів забезпечення гендерної рівності в освітянській сфері. Особливої актуальності та сучасності питання гендерної рівності набирає в умовах воєнного стану. Визнаючи важливість цього питання, український Уряд наприкінці 2022 року схвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та план з її реалізації[1]. Зазначений правовий документ дозволяє освітянам бачити межі своєї відповідальності у цих питаннях, а також мати практичні підказки щодо того, як саме

досягати гендерної рівності. В Україні актуальність проблеми гендерної рівності в освіті посилюється також внаслідок динамічних процесів соціальних та культурних змін, що вказало на вибір напрямку дослідження.

У своїй праці І.О. Грицай [2, с. 454] звертає увагу на те, що «... принцип гендерної рівності слід розуміти як сукупність обумовлених конкретно-історичним суспільним розвитком базових ідей та положень, що об'єктивують правові цінності щодо встановлення гендерної справедливості в усіх сферах приватного, суспільного та державного життя і забезпечують розвиток правової держави й громадянського суспільства. Принцип гендерної рівності виступає як мета, яку необхідно враховувати у правотворчості і правозастосуванні».

Ми поділяємо думку науковця стосовно того, що смисловими складниками принципу гендерної рівності є свобода, справедливість, верховенство права та законність. Як показують дослідження, поняття гендеру в освітньому середовищі відноситься до вивчення та аналізу впливу гендерних ролей, стереотипів та відносин на освітній процес, а також до розробки та впровадження стратегій та підходів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та недискримінації в освітньому середовищі. Явище гендеру в освітньому середовищі відіграє значну роль у формуванні гендерної свідомості та відносин між студентами та персоналом.

Зокрема, законодавець у Стратегії [1] закріпив ряд принципів, котрі сприяють адаптації гендерної рівності в закладах освіти. Отже, Стратегія ґрунтується на таких принципах:

змістових – дотримання демократичних цінностей і свобод, рівності, справедливості, демократії, верховенства права, егалітарності (рівності прав і можливостей), поваги до людської гідності, доступності, недискримінації;

функціональних – системність, інклюзивність та широке, активне і значуще залучення жінок і чоловіків та всіх

заінтересованих сторін до реалізації цієї Стратегії, проведення моніторингу та оцінки прогресу її реалізації, відкритість і прозорість, інноваційність, інтерсекційність та врахування потреб різних груп залежно від можливих додаткових підстав для дискримінації;

організаційних – об'єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, проведення оцінки їх масштабу, відповідність міжнародним нормам та зобов'язанням.

Впровадження зазначених принципів залежить, перш за все, від вироблення спільного бачення між усіма зацікавленими сторонами, а саме учасниками освітнього процесу, урядом, громадськістю, широкою експертною спільнотою, міжнародними профільними організаціями, а також від активності учасників в питаннях формування середовища рівності, різноманіття та інклюзії.

Беззаперечним є той факт, що впровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти в Україні пов'язане з необхідністю подолати стереотипи за ознакою статі під час формування політики у сфері освіти. Нехтування відмінностями в умовах структурної нерівності призводить до невидимої дискримінації та неможливого розв'язання проблеми дискримінованих груп. Водночас забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків повинно сприяти забезпеченню всім учасникам освітнього процесу в Україні рівних можливостей доступу до освіти і науки незалежно від їхньої статі або інших ознак.

Таким чином, враховуючи виклики та потреби сучасного суспільства, розвиток гендерного напрямку в закладах освіти України відіграє важливу роль у формуванні рівноправного та інклюзивного освітнього середовища. Успішна реалізація гендерної політики в освіті різного рівня сприятиме створенню нового покоління спеціалістів, здатних враховувати гендерні

аспекти у своїй професійній діяльності та сприяти рівним можливостям для всіх членів суспільства. Ми вважаємо, навчальні заклади різного рівня мають стати новаторами в ініціюванні різних заходів і нововведень, які мають безпосереднє відношення до підтримки і розвитку гендерної рівності та простором розвитку гендерного виховання серед закладів освіти сектору безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження КМУ від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>.

2. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

Дмитренко Ю.

кандидат юридичних наук, професор,
Національна академія Служби безпеки України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблематика гендерної рівності була й залишається за сучасних умов актуальною. Особливо це стосується забезпечення правових гарантій жінок-працівників військових формувань. Гендерна рівність, як уявляється, є основною складовою механізму реалізації прав людини і є індикатором рівня циві-

лізаційного розвитку суспільства та демократії у державі. Рівні можливості реалізації конституційних прав людини, особи і громадянина в країні, рівні можливості представництва жінок та чоловіків у різних державних органах, закладах, зокрема освіти та бізнесових інституціях за наявності ефективного механізму забезпечення громадянських прав і свобод, є показником високого рівня цивілізованості суспільства.

За часи незалежності України прийнято низку нормативних актів, які складають правову основу у цій сфері. Так нормою статтях 24, 43 Конституції України закріплено принцип рівності прав та свобод чоловіків і жінок та стверджується, що ця рівність забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній діяльності, у здобутті освіти, у праці та недискримінаційній винагороді за неї; встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством тощо. Особливо гостро стоїть зазначене питання у військових формуваннях. Практика показує, що жінки-військовослужбовці у ЗСУ та інших військових формуваннях частіше залучаються до служби на первинних посадах співробітників тилового, медичного, кадрового забезпечення, зв'язку. Переважно це посади рядового та сержантського складу. Серед жінок-офіцерів певний відсоток перебуває на керівних посадах або які служать в оперативних чи бойових підрозділах. Тому серед перспективних напрямків забезпечення гендерної рівності є залучення жінок-військовослужбовців до усіх видів службової діяльності військових формувань на основі професійних якостей. Це в повній мірі стосується і військових закладів освіти. Як правило, на посадах лаборантів, методистів перебувають переважно жінки. Хоча останнім часом збільшилася кількість призначень жінок на посади науково-педагогічних працівників та керівників різного рівня (зокрема, керівників інститутів, проректорів) [1].

Важливим пріоритетом у забезпеченні гендерної рівності є подолання різниці в можливостях самореалізації в публічній і приватній сферах для чоловіків та жінок як на законодавчому рівні, так і в реальному житті. В умовах воєнного стану ефективніше проводиться інтеграція гендерних аспектів у професійні комунікації фахівців інституцій військових формувань. З метою підвищення ефективності роботи підрозділів збройних сил та інших військових формувань, якості виконання ними завдань доцільним, як показує досвід, є застосування змішаних груп, із військовослужбовців чоловіків та жінок, що сприяє підвищенню механізму забезпечення суверенітету та безпеки держави. Участь жінок-військовослужбовців у комунікації з місцевим населенням допомагає знизити ворожість по відношенню до військових у цілому, вияснити наявні проблеми та шляхи їх вирішення. [2].

Отже, дослідження наукових праць та практики організації праці (служби), що склалася в умовах воєнного стану, дозволяє дійти висновку: принцип гендерної рівності доцільно ширше застосовувати на підприємствах (установах, організаціях), особливо у ЗСУ та підрозділах інших військових формувань. Важливо акцентувати увагу на тому, щоб при впровадженні теми гендерної рівності керівники організацій, підприємств, установ, зокрема і військових формувань, за формою не втратили її зміст. Основним критерієм її реалізації мають бути високі особисті та професійні якості кандидатів на посади незалежно від статі, які сприятимуть покращенню відбору кадрів та ефективності їх роботи (служби) [2]. Не повинні встановлюватись «квоти», скільки керівних посад мають займати жінки чи чоловіки, а ключовими критеріями при призначенні повинні бути: професіоналізм, високі моральні якості, патріотизм, організаторські здібності, стресостійкість, здатність вчасно приймати ефективне рішення та готовність нести за нього відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко Ю.П. До питання правового забезпечення гендерної рівності у військових закладах освіти України в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів міжнародної конференції «Принципи гендерної рівності та недискримінація як євроінтеграційні орієнтири у сфері вищої освіти», (14 лютого 2023 року). Київ: КНЕУ, 2023 С. 46-48.

2. Компанцева Л. Ф. Соціальні комунікації для фахівців сектора безпеки та оборони : підруч. : у 2 т. Т. 1. Київ: Нац. акад. СБУ, 2016. 267 с.

Думанський С.

слухач Національного університету оборони України,
підполковник

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
В ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Нині, як ніколи раніше, проблема військово-патріотичного виховання особистості постає досить гостро. Російсько-українська війна суттєво збільшила виклики, що стоять перед нашою країною, кардинально змінивши парадигму і траєкторію національно-патріотичного виховання особистості: від вербального, споглядального (абстрактного) до активного, дієвого та партисипативного. Від мужніх воїнів, які, ризикуючи життям, боролися за найдорожче – виживання, свободу, незалежність і територіальну цілісність України – та захищали Європу і весь світ від нової версії фашизму, – до відважних волонтерів і маленьких українців, які раптом подорослішали й взяли на себе дорослі ролі, відмінні від дитячих.

Кожен у сьогоднішні буремні часи знайшов себе і одразу став справжнім патріотом. Війна вивела на перший план апріорі забути та «відкладені» цінності. Серед них: свобода та гідність; право європоцентричних міленіалів на гідне життя та власний вибір; здатність захистити себе, свою родину, свою громаду, свою національну ідентичність та національні інтереси; необхідність національного, українського служіння; побратимство; відповідальність за свої рішення, вчинки та поведінку; громадянська активність, благодійність, волонтерство, дух самопожертви; розвиток громадянського духу жертвовності; розвиток героїчної позиції захисника; інтелектуальна зрілість; здатність протистояти іноземному впливу та ворожим ідеологіям.

Героїчний період новітньої української історії, – яскрава хвиля патріотизму та колективного героїзму українського народу. Це важлива історична сторінка, що має бути представлена в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ).

Героїчний період новітньої української історії заслуговує на те, щоб бути вивченим і зрозумілим належним чином. Умови російсько-української війни змінили сприйняття та осмислення історичних подій. В цьому контексті ВВНЗ мають сприяти майбутнім офіцерам відчувати цінність своєї професії та відповідальність за мир та безпеку в країні. Вивчення героїчного періоду новітньої історії України може стати мотивацією для курсантів та розвитку їх патріотичних почуттів.

«Україна – велика. Україна унікальна. Через неї пройшла кожна частина історії. Через неї пройшли всілякі випробування і негаразди. Про це добре сказала Ліна Костенко: «У сучасному світі немає цін» [1]. А Річард Бренсон, британський мільярдер і засновник Virgin Group, додав: «Якби світ мав капелюха, він мав би зняти його перед Україною» [2].

Національно-патріотичне виховання в умовах війни є пріоритетним завданням ВВНЗ. Курсанти ВВНЗ мають отримати не лише

фахову підготовку, але й відчутти велику відповідальність перед державою та суспільством. Важливо формувати у них почуття патріотизму, громадянської свідомості, моральних цінностей та етичних норм, які є важливими складовими професійної діяльності військових.

Громадська позиція грає важливу роль у патріотичному вихованні, оскільки формує свідоме ставлення особистості до власної країни, її історії, культури та традицій. Громадська позиція – це ставлення людини до соціально-політичного життя, її бажання діяти на користь суспільства, дбайливе ставлення до прав та інтересів інших людей, відповідальність за дії та бездіяльність. Крім того, громадська позиція включає в себе вміння та навички співпраці з іншими людьми, розвиток лідерських якостей, здатність до конструктивної критики та побудови діалогу.

У патріотичному вихованні громадська позиція відіграє важливу роль, оскільки сприяє формуванню відчуття приналежності до країни, розвитку патріотичних почуттів та цінностей, пов'язаних з державою, народом та історією. Громадська позиція допомагає усвідомити важливість збереження культурних та історичних цінностей, підтримки державної незалежності та суверенітету країни, відстоювання прав та інтересів свого народу.

Для розвитку громадської позиції важливо створювати умови для активної участі людей у громадському житті, залучати їх до діяльності громадських організацій, сприяти розвитку громадянської свідомості та активності. Також важливим є формування у людей критичного мислення та здатності аналізувати інформацію. Вивчення історії України та її героїчних сторінок в умовах війни має стати важливим елементом формування громадянської позиції особистості. Також важливо створювати умови для патріотичного виховання за допомогою проведення спортивних змагань, культурних заходів, конкурсів, тематичних лекцій та семінарів, які б допомогли курсантам краще зрозуміти

важливість захисту національних інтересів та високу цінність мирного життя [3].

Успішне впровадження програми національно-патріотичного виховання у вищих навчальних закладах військової освіти має стати суттєвим внеском у формування майбутніх військових фахівців, як офіцерів-лідерів та громадян, які мають глибоке розуміння важливості захисту своєї держави, а також високу моральну і етичну свідомість.

Список використаних джерел:

1. Ліна Костенко. У сучасному світі немає ціни. Режим доступу: https://tvoemisto.tv/news/lini_kostenko__85_pyat_tsytat_poetesy_69410.html.
2. Річард Бренсон. Якби світ мав капелюха, він мав би зняти його перед Україною. Режим доступу: <https://pravda.if.ua/vidomyj-milyarder-richard-brenson-zaklykav-svit-negajno-nadaty-ukrayini-zbroyu-u-dostatnij-kil-kosti>.
3. Крimeць Л.В., Пальчик С.І. Аксіологічні аспекти патріотизму в контексті соціального управління: монографія. Київ, 2013. 249 с.

Ільків Н.

кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Підсумковим документом Саміту ООН зі сталого розвитку, що відбувся у в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2015 році, – «Перетворення нашого світу: порядок денний

у сфері сталого розвитку до 2030 року» – було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та 169 завдань. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року було започатковано інклюзивний процес адаптації ЦСР, результатом чого стала розробка Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», в якій надається бачення орієнтирів досягнення Україною ЦСР. З урахуванням принципу «нікого не залишити осторонь» та з використанням широкого кола інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів було розроблено національну систему ЦСР (86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу), що покликано забезпечити міцну основу для подальшого планування розвитку України та моніторингу стану досягнення ЦСР. У доповіді наведено результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Визначення завдань ЦСР відбувалося за чотирма напрямками: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. Суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів [1]. Серед визначених цілей для досягнення цих орієнтирів – гендерна рівність (ціль 5).

Як відомо, гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні чи фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке надає суспільство цим відмінностям.

Для досягнення цілі 5 у Національній доповіді вміщені рекомендації: забезпечення гендерної рівності, запобігання будь-яким проявам дискримінації за ознакою статі; забезпечення рівних прав

та можливостей їх реалізації для жінок і чоловіків; посилення повноважень жінок; урахування широкого спектру гендерних пріоритетів у процесі досягнення всіх Цілей Сталого Розвитку.

Низка екологічних проблем тісно переплетена з гендерними питаннями. Соціально сконструйовані гендерні ролі створюють відмінності в способах поводження жінок та чоловіків щодо навколишнього середовища та способів, за якими вони можуть діяти (або уникати дії) як агенти змін навколишнього середовища. Навіть порівняно простий розподіл праці на основі статі може вплинути на те, як вони взаємодіють з довкіллям.

Ідея забезпечення гендерної рівності у різних сферах суспільного життя, у тому числі в галузі екології, відображена у понятті гендерної пріоритезації (чи інтегруванні, тобто, *gender mainstreaming*), що передбачає (ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці процесу прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах.

Так, при підготовці фінального документа Ріо+20 «Майбутнє, якого ми прагнемо», «Жіноча група» піддала критиці використання терміну «зелена економіка», рекомендувавши ввести поняття «стійка та справедлива економіка» та сформулювати її принципи, зокрема: сприяння соціальній справедливості, гендерній рівності та рівноправності поколінь; забезпечення демократичності, прозорості та справедливості; повага до природи, духовності та культури, турбота та колективність; глобальна відповідальність за глобальні блага; екологічна сталість; загальна, але диференційована відповідальність. [2]

Ратифікація Україною всіх основних міжнародних договорів з питань гендерної рівності та прав жінок зумовило закріплення на законодавчому рівні гарантій рівності чоловіків та жінок у всіх сферах життя, проте слід вказати на відсутність ефективних

механізмів дотримання цих зобов'язань. Тому для фактичної реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків необхідно спрямувати зусилля на зміцнення інституційного механізму щодо забезпечення гендерної рівності та комплексного підходу до ліквідації організаційних бар'єрів для державного реагування на гендерну нерівність і дискримінацію.

Слушним є запропонований Крістиною Тирадо у статті «Гендерно-чутливі стратегії з подолання змін клімату та їх вплив на здоров'я населення та продовольчу безпеку» підхід, який просуває принцип гендерної рівності при розробці стратегічних програм з питань зміни клімату та здоров'я населення. Розширення та посилення лідерства жінок є центральним елементом цього підходу. Серед прикладних аспектів його застосування слід відзначити: покращення доступу до якісних медичних послуг, екологічно чистих технологій; сприяння виробленню гендерних стратегій адаптації з додатковою користю для здоров'я через зменшення викидів парникових газів; оздоровлення стану довкілля через покращення ситуації з водопостачанням та санітарно-гігієнічною інфраструктурою.

У Національній доповіді визначені такі завдання для досягнення гендерної рівності як інтеграція гендерних аспектів у стратегічне планування та національні пріоритети всіх реформ, що відбуваються; зміцнення державних інститутів на національному та місцевому рівнях; аналіз та перегляд нормативно-правової бази стосовно ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат з метою ефективного дотримання та реалізації законодавства; прийняття й удосконалення стратегій та обов'язкових для дотримання законів з метою просування гендерної рівності й розширення прав і можливостей усіх жінок на всіх рівнях.

Ефективними способами інтегрувати гендерну складову до екологічних програм повинні стати запровадження гендерного підходу як елементу боротьби та пом'якшення наслідків зміни

клімату, зокрема співпраця в сфері бюджетування основних секторів (вода, сільське господарство, здоров'я та освіта); підтримка національних ініціатив щодо аналізу та врахування гендерного компоненту в плануванні, підготовці та впровадженні заходів з адаптації та подолання наслідків кліматичних змін; проведення консультацій, громадських слухань та пошук нових зацікавлених груп та сторін (в т.ч. на локальному рівні); залучення жінок в процеси прийняття та вироблення управлінських рішень; запровадження гендерного аналізу під час підготовки проектних пропозицій, управління проектами; проведення аналізу завдань та потреб, пріоритетів та можливостей учасників з різних цільових груп; визначення соціально-економічного та політичного контексту від участі як чоловіків, так і жінок; розробка та впровадження проектної діяльності/результати, з огляду на участь/отримані вигоди як для чоловіків, так і жінок: врахування гендерних аспектів при плануванні, впровадженні, моніторингу та оцінці; запровадження гендерного аналізу та соціальних оцінок, консультації для інформування з цього питання, як спеціалізованої діяльності за проектом; залучення жінок до тренінгів, доступу до ресурсів, підвищення інституційної спроможності, та діяльності, спрямованої на вирішення зазначених завдань; запровадження гендерно відповідальної системи моніторингу та оцінки, заохочувати створення гендерних індикаторів.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». 2017. URL: <https://mepr.gov.ua>
2. Women's Major Group, 2011. «Women's Major Group Summary Input to Zero Draft Outcome Document». 1 November. UN Conference Sustainable Development. URL: [Womens Major Group Submission_with-Annex_1Nov2011.pdf](#)

Кадала В.

Голова Юридичної клініки «Правовий захист»,
кандидат юридичних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Важливим аспектом забезпечення принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, особливо в умовах сьогодення, коли все українське суспільство потерпає від воєнної російської агресії, є створення в Україні сучасної системи освіти впродовж життя й забезпечення рівного доступу до неї незалежно від віку й гендеру. Кожен член демократичного суспільства має право на освіту або підвищення кваліфікаційного рівня за допомогою обрання другої освіти згідно обраної сфери праці. Особливого загострення набирає зазначена проблема в умовах воєнного стану, коли значний прошарок суспільства втратив роботу та можливість реалізувати свої здібності та кваліфікацію. Вирішення даної проблеми неможливо без залучення існуючих принципів гендерної рівності та досягнення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в отриманні певного освітянського рівня, що вказало на сучасність обраного напрямку дослідження.

Ми вважаємо, першим кроком щодо вирішення даної проблеми має стати дієва законодавча платформа, котра забезпечить виконання намічених принципів, а на їх основі адаптацію гендерних вимог у сфері освіти. З цього приводу слід віддати належне законодавцю, який активно проводить розробку та затвердження нормативно-правових актів, здатних позитивно вплинути на ситуацію гендерної рівності та досягнення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків саме в сфері освіти.

Першим та найбільш дієвим кроком стало схвалення урядом 20 грудня 2022 року Стратегію гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердив план заходів із її реалізації на 2022-2024 роки [1], де «Партнерство Біарріц» було обрано як засадничий компонент. Законодавець звернув увагу на те, що ця Стратегія [1] визначає базові принципи, цільові групи, стратегічні цілі та завдання щодо реалізації державної політики стосовно забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти. Водночас зауважив, що «...упровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти повинно здійснюватися згідно з концепціями, програмами, планами, розробленими центральними органами виконавчої влади, із залученням провідних вчених, незалежних експертів і експертів з урахуванням міжнародного досвіду» [1].

Нагадаємо, згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1578 «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності» [2]. Україна взяла на себе ряд зобов'язань, серед яких ключовим вважається «...забезпечення наскрізності принципів гендерної рівності в освіті», яке в певній мірі було частково реалізовано шляхом розроблення та затвердження Стратегії гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та плану заходів з її реалізації. Крім того, законодавець у Стратегії [1] також до складу зобов'язань включив «...запровадження проведення обов'язкової антидискримінаційної експертизи всього освітнього контенту та проведення гендерного аудиту закладів освіти». Зокрема щодо проведення гендерного аудиту закладів освіти певні кроки вже було зроблено. Так, методологія та критерії проведення гендерного аудиту закладів освіти було затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 05 листопада 2021 року №1182»Про затвердження Методології та критеріїв проведення гендерного

аудиту закладів освіти». Аудит закладів освіти мав розпочатись у 2022 році, проте його проведення наразі є неможливим у зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України.

Ухвалені документи створили нормативне підґрунтя для розв'язання проблем нерівності та дискримінації за ознакою статі в українському суспільстві. Проте вітчизняна освіта як соціальний інститут залишається недостатньо чутливою до проблем гендерної рівності, інклюзивності, попередження та протидії дискримінації за будь-якою ознакою, особливо в умовах воєнного стану.

Варто наголосити на тому, що через воєнні дії на території нашої держави освітній процес, як і всі інші процеси, зазнали значних змін. Навчання, змінюючи форми, відбувається в складних умовах, але забезпечення та реалізація освітнього процесу триває постійно. Тому питання гендерної рівності в освітньому просторі не втрачає своєї актуальності.

Таким чином, одним з перших кроків вирішення проблеми гендерної рівності в освіті стало ухвалення урядом Стратегії гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження плану заходів із її реалізації на 2022-2024 роки. В даному правовому акті передбачено базові принципи, цільові групи, стратегічні цілі та показники їх досягнення, завдання щодо реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження КМУ від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>.
2. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи

«Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності. Розпорядження КМУ від 16 грудня 2020 р. № 1578-р. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-zobovyazan-uryadu-ukrayini-vzyatih-v-ramkah-t16>

Кармаза О.

доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ЧАСТИНІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНІ

Принцип недискримінації гарантує однакове ставлення до людей, незалежно від їхньої національності, статі, расової належності чи етнічного походження, релігії або вірувань, фізичних вад, віку чи сексуальної орієнтації (Вікіпедія). Заборона дискримінації є загально-визнаною нормою сучасного міжнародного права. Так, відповідно до ст. 7 Загальної декларації прав людини всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації. Стаття 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» розкриває зміст терміну «дискримінація» як ситуацію, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалі-

зації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановлений цим Законом... Відтак, законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації (ст. 6 цього Закону).

Вагома роль у регулюванні відносин в частині дотримання принципу недискримінації належить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Так, ст. 14 Конвенції встановлено, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою. Тобто, дотримання принципу недискримінації повинно відбуватися у всіх сферах суспільного життя. Крім того, цей принцип також міститься в нормах Протоколу №12 до Конвенції. Відтак порушення принципу недискримінації є підставою для звернення громадян до Європейського Суду з прав людини.

Наголосимо, що застосування ст. 14 Конвенції відбувається в поєднанні з іншими статтями Конвенції. На це, зокрема, звертається увага у справі «Беляєв та інші проти України» (2019 р.). Норми Протоколу № 12 до Конвенції стосуються заборони дискримінації при здійсненні будь-якого передбаченого національним законодавством права, що істотно розширює сферу його дії.

Так, у справі «Івашків проти України», 2022 р. суд дійшов висновку, що було порушено ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 3 Конвенції, оскільки держава не виконала свого обов'язку стосовно проведення ефективного розслідування жорстокого поводження, якого зазнала заявниця. Суд встановив дискримінаційне ставлення до заявниці як до жінки, та вказав на існуюче в судовій системі України упередження. Також було зазначено, що «підстави, які апеляційний суд навів у своєму рішенні, щоб зменшити суму відшкодування моральної шкоди, лише посилюють

враження, що органи державної влади не сприймають серйозно проблему домашнього насильства».

У справі «Корнілова проти України», 2020 р. заявниця скаржилася, що органи державної влади недостатньо врахували стверджуваний мотив релігійного упередження, який став підґрунтям для насильства. Вона посилалася на статті 3, 9 та 14 Конвенції. Суд постановив, що було порушено ст. 14 Конвенції у поєднанні з процесуальним аспектом ст. 3 Конвенції

У справі «Загубня та Табачкова проти України», 2020 р. Суд зазначає, що Л. вдарив заявниць дерев'яною палицею, заподіявши низку синців, у тому числі на голові першої заявниці. Інцидент стався публічно. Таке поводження повинно було призвести до появи у заявниць почуття страху, страждань, безпорадності та неповноцінності, що принижувало їхню гідність. За таких обставин Суд вважає, що поводження Л. із заявницями підпадало під дію ст. 3 Конвенції. Крім того Суд вказав на те, що будь-які рішення національних органів влади у цій сфері мають ґрунтуватися на міркуваннях, що не містять будь-якого релігійного упередження, та враховувати роль держави як нейтрального та безстороннього організатора сповідування різних релігій, та її зобов'язання гарантувати мирне користування свободою релігії у відносинах між приватними особами. Також Суд дійшов висновку, що не пояснивши причин для своїх рішень про непритягнення Л. до кримінальної відповідальності за вчинення більш тяжкого злочину і затягнувши провадження, органи державної влади не виконали свого зобов'язання стосовно викриття будь-якого релігійного мотиву у його діях. Отже, було порушено ст. 14 Конвенції у поєднанні із ст. 3 Конвенції.

У справі «Селигененко та інші проти України», 2021 р. заявниці скаржилися за ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції на ненадання їм дозволу на участь у місцевих виборах за місцем їхнього фактичного проживання, де вони були зареєстровані як внутрішньо переміщені

особи. Суд звернув увагу на те, що ситуація заявниць, як і будь-яких інших ВПО, істотно відрізнялася від ситуації громадян, які проживали за місцем реєстрації, та навіть ситуації інших мобільних груп населення, які могли повернутися до свого зареєстрованого місця проживання та проголосувати на місцевих виборах там. З цього випливає, що для уникнення їхньої дискримінації необхідно було вжити заходи, які б урівняли їх з іншими, щоб вони змогли ефективно користуватися правом, гарантованим національним законодавством – правом голосу на місцевих виборах. Суд також зазначає, що згодом до законодавства були внесені зміни, які дали можливість відокремити виборчу адресу від зареєстрованого місця проживання на вимогу виборця, що дозволило ВПО вимагати включення їх до списку виборців на місцевих виборах. Однак ці зміни відбулися більше ніж через чотири роки після оскаржуваних подій і не можуть вплинути на висновки Суду у цій справі. Загалом Суд вважає, що на момент подій, не врахувавши особливу ситуацію заявниць, органи державної влади піддали їх дискримінації у користуванні ними правом голосу на місцевих виборах, гарантованим національним законодавством. Отже, було порушено ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

Конституційний Суд України вважає, що рівність та недопустимість дискримінації особи є конституційними принципами національної правової системи України, а також фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (ст. 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 14), Протоколі № 12 до неї (ст. 1) та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статті 1, 2, 7) (справа від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019).

Отже, як засвідчує практика Європейського Суду з прав людини в сучасних умовах розбудови української держави в контексті розвитку та закріплення міжнародних цінностей та стандартів

все ще залишаються поодинокі випадки дискримінації у правовій сфері. Разом з тим, на сьогодні сформовано та удосконалюється законодавство України, яке в цілому закріплює принцип заборони дискримінації. На це також вказується і в рішеннях Європейського Суду з прав людини щодо України.

Слід також зазначити, що принцип недискримінації, будучи одним із фундаментальних принципів міжнародного права у сфері прав людини, тісно пов'язаний із принципом гендерної рівності, на дотримання якого звертається увага в Резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека». В Резолюції Рада безпеки ООН закликає держави-члени забезпечити більш активне представництво жінок на всіх рівнях прийняття рішень у межах національних, регіональних і міжнародних інституцій і механізмів запобігання, регулювання і розв'язання конфліктів; вжити заходів, що забезпечують захист і повагу людських прав жінок і дівчат, особливо в тому, що стосується конституції, виборчої системи і діяльності поліції і судових органів.

Кириченко О.

доктор юридичних наук, професор,
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

**ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ,
ПРИЧИН ПОЯВИ І ВИДОВОГО ПОДІЛУ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ РІЗНОГО
РОДУ ГЕНДЕРНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Розроблене Ю.О. Ланцедовою інноваційне розуміння сутності, причин і видового поділу девіантної поведінки особи

[2, с. 180-182; та ін.] має особливе значення для найбільш ефективного, раціонального та якісного подолання різного роду гендерних правопорушень, а також може складати належну доктринальну, проектну законодавчу та іншу прикладну основу для реалізації заходів Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, з урахуванням особливостей воєнного стану в державі [1], і стисло бути презентоване наступними інноваційними положеннями:

1. Під девіантною поведінкою фізичної особи пропонується розуміти її поведінку, яка систематично (три і більше разів) проявляється в певних відхиленнях від загальноприйнятих норм і :

1.1. Яка, залежно від наслідків поділяється на:

1.1.1. Безделітну девіантну поведінку фізичної особи, тобто таку, яка не завдає і не може заподіяти збитки (фізичну та/чи матеріальну та/або первинну і вторинну моральну шкоду та/або упущену вигоду) ні самому девіанту, ні оточуючим його фізичним особам та/або не перешкоджає і не може перешкоджати нормальному здійсненню тієї діяльності, в яку девіант залучений чи з якої іншим способом пов'язаний [2, с. 180].

1.1.2. Антисоціальну девіантну поведінку фізичної особи, тобто таку, яка завдає чи може заподіяти збитки (фізичну та/чи матеріальну та/або первинну і вторинну моральну шкоду та/або упущену вигоду) самому девіанту чи оточуючим його фізичним особам та/або перешкоджає чи може перешкоджати нормальному здійсненню тієї діяльності, в яку девіант залучений або з якої будь-яким іншим способом пов'язаний і яка, в свою чергу **залежно від розміру збитків, що заподіяні або можуть бути завдані тим чи іншим соціосуб'єктам, має ступеневий сутнісний видовий поділ на:**

1.1.2.1. Кримінальну антисоціальну поведінку – кримінальні правопорушення чи макроправопорушення, що заподіюють чи можуть заподіяти суттєві і більші

збитки, і **в залежності від складу діяння мають видовий поділ** на: злочини, паразлочини, квазізлочини, квазіпаразлочини, паранещасні випадки і нещасні випадки [2, с. 180-181].

1.1.2.2. **Іншу антисоціальну поведінку** – мініправопорушення, що заподіюють або можуть заподіяти менш, ніж істотні, збитки, що додатково в залежності від сутності порушуваних правовідносин поділяються на адміністративні, дисциплінарні, де-факто майново-договірні (цивільні) та де-юре майново-договірні (господарські, арбітражні, економічні) правопорушення, і **кожен з яких в залежності від складу діяння також має видовий поділ** на : проступки, парাপроступки, квазіпроступки, квазіпарапроступки, параказуси і казуси [2, с. 181].

1.2. **Має такі базисні причини окремо або в будь-якому їх поєднанні** : 1.2.1. Генетична схильність. 1.2.2. Недоліки виховання. 1.2.3. Психічні та/чи інші захворювання.

1.3. **Залежно від причини антисоціальної форми прояву потребує** в цілях негайного припинення та/чи в будь-якому випадку виключення подальшого заподіяння збитків оточуючим соціосуб'єктам та/або створення перешкод до нормального здійснення відповідної діяльності в ізоляції антисоцдевіанта (виступаючого в такому аспекті вже в якості правопорушника) та подальшого повного або в будь-якому випадку з метою максимально можливого подолання проявів його антисоціальної поведінки застосуванням до антисоцдевіанта спеціалізованого прямого державного примусу, пов'язаного чи не пов'язаного з лікуванням [2, с. 181].

Антисоціальна поведінка особи обумовлює необхідність безумовного та оперативного застосування до неї (правопорушника) державного примусу (сукупності несприятливих наслідків) у вигляді **позитивної або негативної (супутньої, карально-виховної, відновлювальної) юридичної відповідальності, що залежно від суб'єктів, порядку і меж застосування є:**

1. **Прямим державним примусом**, що застосовуються суб'єктами владних повноважень відповідних антиделіктних органів, тобто держорганів, покликаних найбільш ефективно, раціонально та якісно здійснювати в своїй компетенції ті чи інші стадії подолання правопорушень і контроль за безумовним знаходженням в межах норми рівня необхідності, достатності та гуманності реалізації відповідними соціосуб'єктами делегованого державного примусу [2, с. 182]. 2. **Делегованим державним примусом**, тобто делегованим державою із безперервним здійсненням вказаного контролю : 1.2.1. **Родині**. 1.2.2. **Колективу** : навчальному, трудовому, військовому та ін. 1.2.3. **Соціооточенню** для застосування в умовах необхідної оборони, крайньої необхідності, інших обставин, що виключають антисоціальність або винність діяння [2, с. 182].

Список використаних джерел:

1. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Затв. розпорядження Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р, зі змінами згідно розпор. КМ України від 16 грудня 2022 р. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

2. Кириченко О.А., Шимченко О.Я. Інноваційне розуміння девіантної поведінки особи та способів її подолання у контексті подолання кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали V-тої Всеукр. наук.-практ. конфер., 25 лютого 2022 р. Хмельницький : Нац. ак. Прикорд. служби України, 2022. С. 180-184.

Коба М.

доктор філософії в галузі права,
Київський інститут Національної гвардії

Коба О.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Київський інститут Національної гвардії

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку в усіх розвинутих країнах, включаючи Україну, велике значення надається обговоренню, дослідженню та визначенню гендерних ролей у суспільстві, боротьбі з дискримінацією та забезпеченню рівності статей. Суперечки щодо ролі жінки в суспільстві, її призначення та соціального становища існували завжди і залишаються актуальними й нині.

Не є винятком й питання визначення ролі та положення жінок у секторі безпеки й оборони, зокрема підрозділах Національної гвардії України. Протягом багатьох століть питання можливості залучення жінок до військової служби залишалося невирішеним і завжди викликало багато дискусій. За цей час жінки поступово здобули право бути частиною збройних сил своєї країни, але все ж таки роль жінок в армії залишається традиційно визначеною як чоловічу. В різні часи свого існування суспільство вважає, що жінки потребують захисту, тоді як чоловікам приписується роль активних воїнів і захисників. В уяві великої кількості людей часто малюються образи чоловіків зі зброєю в руках, тоді як жінки виконують ролі обслуговуючого персоналу на фронті (наприклад, медичний персонал, кухарі) або залишаються вдома, чекаючи на своїх чоловіків.

На шляху демократичного розвитку Україна прагне до створення громадянського суспільства на гуманітарних засадах. Останні роки були визначними для нашої країни у вивченні та

розумінні гендерних проблем. Національна гвардія України не стоїть осторонь в цих питаннях. На сьогодні механізм забезпечення гендерної рівності в Національній гвардії України перебуває на стадії постійного розроблення.

Досліджуючи тематику правового регулювання гендерної рівності в Національній гвардії України було опрацьовано низку нормативно-правових актів та міжнародних зобов'язань, які спрямовані на забезпечення рівних можливостей та прав для жінок і чоловіків у сфері безпеки і оборони. Необхідно зауважити, що з деякі з них були давно прийняті, а от деякі – не так давно. І не залежно від часу прийняття документи правового характеру стають приводом для роздумів щодо місця і ролі в цьому світі не тільки жінок чи дівчат, а й чоловіків та хлопців.

У науковій правовій думці в різні часи до зазначеної проблематики зверталися такі вчені, як Н. В. Аніщук, Н. Б. Болотіна, М. В. Буроменський, О. О. Вороніна, І. Є. Ворчакова, Г. В. Даудова, І. Буковинська, Г. Герасименко, І. Грабовська, М. Крочук та ін.

В ході опрацювання нормативно-правових актів стає зрозумілим, що на кожному етапі свого розвитку наша країна прагнула і прагне дізнатися нові, позитивні тенденції (і не тільки щодо гендерної рівності), які існують в інших країнах і намагається їх впровадити в життя нашого суспільства.

Розглядаючи проблему забезпечення гендерної рівності в підрозділах Національної гвардії України, складається думка, що серед причин, які заважають впровадженню принципу рівних прав та можливостей чоловіка та жінки є стереотипність поглядів; недосконалість нормативно-правової бази; відсутність випадків застосуванні гендерного підходу; низька гендерна культура; відсутність у суспільства бажання розвиватися та інші чинники.

В даній роботі ми більш детально зупинимося на окремих документах як національного так і міжнародного характеру, які мають, на наш погляд, рушійну силу в розширенні поглядів

щодо рівності представників обох статей в Національній гвардії України.

Вдосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання гендерної політики в Україні розпочалося в 1980 році з ратифікації «Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». У 2000 році були також ратифіковані «Цілі розвитку тисячоліття ООН» у яких була визначена мета – забезпечення гендерної рівності.

З числа важливих складових частин нормативно-правової бази щодо формування гендерної свідомості та впровадження політики гендерної рівності як в нашій державі в цілому так і в НГУ, зокрема, доцільно виділити такі документи міжнародного характеру:

- Загальна декларація прав людини 1948 року;
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Міжнародний пакти про економічні, соціальні а культурні права, прийняті Генасамблеєю ООН в 1966 році;
- Декларація про ліквідацію дискримінації стосовно жінок від 07.11 1967 році;
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 18.12.1979 р. і ратифікована Україною в 1980 року.

Дані документи заклали підґрунтя для подальшого усвідомлення важливості рівноправного представництва чоловіків і жінок, а також розвитку та вдосконалення політики гендерної рівності як у суспільстві так і у гвардійському середовищі.

Одним з основних законодавчих актів, що регулюють гендерну рівність, є Конституція України як Основний закон нашої країни. Згідно зі статтею 24 Конституції, усі громадяни мають однакові права та свободи, незалежно від їх статі. Це включає право на працю, соціальний захист, освіту та участь у військовій службі.

Положення ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 2013 року та ЗУ «Про забезпечення рівних прав

та можливостей жінок і чоловіків» (в редакції від 2023 року) мають значний вплив на гендерну рівність в усіх сферах суспільства, включаючи Національну гвардію України.

Основні положення даних нормативно-правових актів встановлюють заборону будь-якої форми дискримінації на підставі гендерної належності та гарантують рівні права і можливості для жінок та чоловіків. В контексті Національної гвардії України, ці закони забороняють будь-які обмеження або перешкоди для жінок у вступі до даного військового формування, а також пропонують заходи для забезпечення рівних умов та можливостей для жінок під час навчання, служби та професійного розвитку. Також в цих нормативних документах передбачено встановлення механізмів захисту прав жертв дискримінації та можливість звернення до суду у випадках порушення гендерної рівності. На мою думку, прийняття цих законів в різні часові проміжки має важливе значення для забезпечення гендерної рівності в Національній гвардії України шляхом усунення дискримінаційних практик та забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків.

У 2016 році було прийнято Закон України «Про Національну гвардію України», який встановлює правові засади діяльності цього військового формування. Згідно з цим законом, жінкам надається рівні можливості для вступу та проходження військової служби у Національній гвардії, за умови виконання вимог щодо фізичної підготовки та професійної кваліфікації [1].

Крім того, Національна гвардія України враховує гендерні аспекти в своїй діяльності шляхом розробки та впровадження політики гендерної рівності, проведення тренінгів та освітніх заходів з питань гендеру, а також забезпечення належних умов для жінок, що проходять військову службу.

Національна гвардія України співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами для підтримки гендерної рівності. Ця співпраця включає обмін досвідом, навчання та консультації

з питань включення жінок у військову службу, розробку політик, що сприяють рівності статей, а також сприяння розвитку жіночих лідерів у військовій сфері.

Для забезпечення рівних можливостей та захисту прав жінок у Національній гвардії України також існують механізми внутрішнього контролю та моніторингу. Ці механізми спрямовані на запобігання дискримінації, створення сприятливих умов для професійного розвитку жінок, а також реагування на будь-які порушення гендерних прав.

Важливо відзначити, що українське законодавство та політика активно просувають рівність статей у сфері безпеки і оборони, а Національна гвардія України здійснює кроки для її реалізації. Продовження зусиль у напрямку забезпечення гендерної рівності в цій сфері важливо для розвитку і сильного військового потенціалу країни.

У жовтні 2000 року була прийнята резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», в якій було наголошено на важливості ролі жінок у вирішенні конфліктів та запобіганні їм, проведенні мирних переговорів, розбудові та підтримці миру, гуманітарному забезпеченні та відновних діях, а також підкреслювалася важливість їхньої рівноправності та участі у всіх заходах щодо підтримки та сприяння миру та безпеці. Також, у даному документі міститься заклик до всіх суб'єктів активізувати залучення жінок та враховувати гендерні аспекти у всіх операціях ООН з питань миру та безпеки. Увага акцентується на необхідності вжиття всіма учасниками збройних конфліктів спеціальних заходів для захисту жінок та дівчат від гендерного насильства, особливо зґвалтування та інших форм сексуального насильства.

На виконання Резолюції 1325 та подальших резолюцій Уряд України у свою чергу затвердив Національний план дій на період до 2025 року, результати прийняття якого полягають у наступних заходах як: створення сприятливих умов для жінок у розподілі

посад та службових обов'язків, просування у кар'єрному рості, виключення дискримінації на основі статі; запровадження тренінгів та навчальних програм, спрямованих на підвищення професійних навичок та кваліфікації жінок, а також їх участь у курсах підвищення кваліфікації та професійному навчанні; запровадження заходів для запобігання сексуальному насильству, домашньому насильству та будь-якій формі дискримінації в середовищі служби; забезпечення активної участі жінок у процесах прийняття рішень, консультування та залучення до розробки політик та стратегій у сфері безпеки та ін. Зазначені заходи, на мою думку, позитивно впроваджуються в гвардійському середовищі і спрямовані на підвищення рівноправності, забезпечення безпеки та просування жінок у Національній гвардії України.

В 2019 році було видано Указ Президента України № 722/2019 «Про цілі сталого розвитку» до 2030 року, в якому зазначалось сімнадцять цілей сталого розвитку нашої країни. Де, з-поміж числа не менш важливих представлених цілей, було заявлено ціль № 5 «Гендерна рівність» – суттю якої є припинення усіх форм дискримінації щодо жінок а дівчат [2].

Стратегія національної безпеки України, введена в дію Указом Президента від 14 вересня 2020 р. № 392, в ст. 46, 57 та 56 проголошує забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків для реалізації та розвитку їх здібностей та потенціалу, а також сприяти уникненню перешкод у різних аспектах життя людини [3].

Дослідження нормативно-правового регулювання гендерної рівності у Національній гвардії України, стає очевидним, що за останні роки в Україні було прийнято ряд нормативно-правових актів, які спрямовані на захист прав жінок, та здійснено заходи щодо усунення перешкод для активної та повноцінної участі жінок у військовій діяльності, що сприятиме формуванню гендерно збалансованих підрозділів Національної гвардії України.

Державна політика сьогодні дедалі більше орієнтується на створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, при цьому вона проводиться з урахуванням міжнародних документів, підписаних Україною.

Таким чином, за результатами дослідження тематики правового регулювання гендерної рівності в Національній гвардії України хочу зробити висновок, що підґрунтям гендерної політики є бажання нашого народу розвиватися, яке втілюється у сукупності нормативно-правових актів, національних чи ратифікованих нашою країною, а також їх подальше впровадження в національне законодавство щодо рівності в правах між чоловіками і жінками. Це сприятиме підвищенню рівня гендерної культури та розвитку гендерної демократії у військовому середовищі. Сприяння рівній участі в жінок та у чоловіків у прийнятті рішень, рівне ставлення до жінок і до чоловіків як професіоналів тощо.

Список використаних джерел:

1. Указ президента України №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (Дата звернення 27.05.2023).
2. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII (Редакція станом на 05.02.2023). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (Дата звернення 27.05.2023).
3. Указ Президента України № 722/2019 «Про цілі сталого розвитку» до 2030 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (Дата звернення 27.05.2023).

Ковальчук І.

кандидат юридичних наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Гендерна рівність в економічному житті будь якого суспільства і результатах бізнес діяльності має вирішальне значення для стійкого економічного зростання держави. Хоча за останні півстоліття було досягнуто значного прогресу, гендерні розриви залишаються значним у глобальному масштабі через правові обмеження чи неправові перешкоди для доступу жінок до освіти, охорони здоров'я, фінансових послуг та ринку робочої сили.

Загалом, сприяння гендерній рівності у цих сферах відіграє важливу роль у підвищенні економічної продуктивності та зростання, посилюючи економічну стійкість та зменшення загальної нерівності доходів.

Макроекономічне значення гендерної рівності стає особливо гострим, якщо вивчити досвід соціально-економічних змін в результаті пандемії Covid-19, економічні наслідки якої були особливо згубними для жінок.

Оподаткування трудових доходів, ймовірно, є найважливішим аспектом оподаткування, який розглядається з гендерної точки зору, оскільки воно безпосередньо пов'язане з впливом на сім'ю, яка, у свою чергу, має великий вплив на особисті витрати та безпеку жінок.

Як відомо, середні доходи жінок нижчі, ніж доходи чоловіків у більшості країн, жінки заробляють у середньому на 20 відсотків менше, ніж чоловіки у валовому вираженні.

Гендерний розрив у доходах є повсюдним та є наслідком впливу низки факторів. У країнах з розвиненою економікою та країнах із економікою, що розвивається, валовий дохід жінок

становить у середньому лише 70 відсотків від доходу чоловіків; хоча ця частка коливається від 60 до 94 відсотків залежно від держави.

Гендерний розрив у доходах частково пояснюється різницею в оплаті праці, оскільки жінки в середньому отримують на 15 відсотків менше за годину роботи, ніж чоловіки. Гендерні розриви у сфері зайнятості також мають значення. У середньому жінки на 20 відсотків менше, ніж чоловіки, прагнуть до працевлаштування. І якщо вони працюють, то жінки працюють у середньому 85 відсотків від кількості годин, відпрацьованих чоловіками.

Розрив у доходах також відображається на якості робочої сили за рівнем доходу. Незалежно від їхнього сімейного стану, жінки, як правило, частіше мають часткову зайнятість та менше прагнуть до додаткового навчання.

Система оподаткування трудових доходів впливає на рішення про сім'ю та робочу зайнятість, що часто взаємопов'язано, з важливими гендерними наслідками. До ключових особливостей системи оподаткування, які впливають на рішення осіб і домогосподарств, належать прогресивність системи оподаткування, одиниця оподаткування; а також визначення бази оподаткування, зокрема, стосовно витрат, пов'язаних із роботою за наймом.

Більшість податкових систем ставляться до оподаткування доходів громадян по-різному залежно від того, скільки вони заробляють. У прогресивних системах оподаткування середня ставка податку зростає разом із доходом. Як зазначалося раніше, середній заробіток жінок на 20 відсотків нижчий, ніж заробіток чоловіків. Як наслідок, навіть за відсутності податків, пов'язаних із статтю, вплив буде різним для статей, оскільки їхні середні доходи неоднакові.

Гендерний розрив у доходах означає, що прогресивні системи оподаткування можуть як подолати загальну нерівність, так і зменшити гендерний розрив у чистих доходах. Серед країн, для

яких доступні дані, гендерні розриви в чистих доходах (за вираженням податків і внесків на соціальне страхування) приблизно на 1,5 відсоткових пункти менші, ніж у валовому вираженні в розвинених країнах. Однак у країнах з економікою, що розвивається, вплив дуже незначний. Загалом ці невеликі цифри також є результатом розмірів внесків на соціальне страхування, які часто не є прогресивними, і на них впливає оподаткування доходу.

У деяких країнах можна відокремити вплив прогресивних податків від внесків на соціальне страхування. Досвід цих країн показує, що податкова система порівняно з системою соціального забезпечення, відіграє більшу перерозподільну роль. Прямі податки зменшують дефіцит доходів жінок порівняно з доходами чоловіків приблизно на 1,4 відсоткових пункти в країнах з розвинутою економікою та приблизно на 0,3 відсоткових пунктів у країнах з економікою, що розвивається.

Прогресивність системи податку на прибуток може зменшити гендерну нерівність, забезпечуючи сильніші стимули до праці для жінок, які перебувають у нижній частині розподілу доходу, як на екстенсивному, так і на інтенсивному рівні. Як зазначалось раніше, жінки, як правило, надмірно представлені в нижній частині розподілу доходів.

У прогресивній системі бідніші особи, більшість з яких жінки, стикаються з нижчими граничними ставками податків і, отже, мають сильніші стимули працювати більше (інтенсивна маржа).

Отже, чим прогресивнішою є система оподаткування, тим вірогідніше, що чистий заробіток буде достатнім для покриття постійних витрат на працевлаштування, зокрема, на догляд за дітьми. Таким чином, більш прогресивна система підтримує участь жінок на ринку робочої сили. Прогресивніша система залучає більше доходів згори і, отже, може дозволити собі нижчі ставки податків для нижньої частини за тих самих доходів, що й система з пласкішим графіком ставок.

Податки можуть застосовуватися на індивідуальному рівні чи на рівні домогосподарства, що породжує різні варіанти податкової системи:

- Індивідуальне оподаткування просто означає, що податок кожної особи визначається на основі її власного доходу, незалежно від її сімейного стану. Будь-який спільний дохід (наприклад, від майна, що перебуває у спільній власності) повинен буде розподілятися між окремими подружжям, наприклад, шляхом його розділення.

- Оподаткування на рівні домогосподарства об'єднує доходи домогосподарства та підпорядковує їх комбінованому оподаткуванню. Зазвичай однакові податкові ставки застосовуються до самотніх громадян і домогосподарств, але існують різні підходи до встановлення порогових значень. Однією крайністю було б використовувати однакові пороги. Частіше пороги збільшуються для одружених порівняно з неодруженими, щоб врахувати той факт, що дохід охоплює двох осіб. Один із підходів (застосовуваний, наприклад, у Німеччині) полягає в подвоєнні всіх порогів, враховуючи, що двоє осіб мають спільний дохід. Але країни також можуть підвищити їх на меншу суму (наприклад, Сполучені Штати), що може призвести до штрафних санкцій за деякі доходи, тобто випадки, коли одруження підвищує ставку податку для сім'ї.

- Змішані системи. Існують різні форми змішаних систем, які поєднують аспекти індивідуального оподаткування та оподаткування домашніх господарств. Загальним підходом для країн є застосування індивідуального оподаткування з елементами сімейної системи, як-от виплати подружжю, які часто залежать від доходу подружжя, що не перевищує встановленого ліміту. Так само можуть бути надбавки на дітей доступні на рівні домогосподарства або можуть бути дозволені для вибору серед подружжя. Також можливо, що в країнах із системами, що базуються на домогоспо-

дарствах, економія податків від спільного адміністрування поступово припиняється для пар із вищими доходами.

Отже, з точки зору гендерної рівності, незрозуміло, чи краще оподаткування фізичних осіб чи домогосподарств. З одного боку, оподаткування на рівні домогосподарств забезпечує рівне ставлення до домогосподарств, незалежно від того, як доходи розподіляються між подружжям. З іншого боку, якщо система оподаткування не є єдиною, оподаткування на рівні домогосподарств створює нерівність між особами з однаковим рівнем доходів, оскільки їхні податкові зобов'язання також залежать від того, чи вони одружені, і від доходу їх членів сім'ї. Історично склалося так, що коли презумпцією сім'ї був працюючий чоловік із дружиною, яка сиділа вдома, і кількома дітьми, оподаткування домогосподарств розглядалося як спосіб принести користь сім'ям, щоб заохотити шлюб і народжуваність.

З точки зору пропозиції робочої сили, ключовим аспектом є те, що оподаткування домогосподарств загалом підвищує податкові ставки для вторинних доходів і знижує їх для основних. Виняток становлять системи єдиної ставки або пари, в яких обидва партнери належать до однієї податкової категорії, навіть якщо вони не одружені.

Список використаних джерел:

1. Atkinson, Anthony B., Alessandra Casarico, and Sarah Voitchovsky, 2018, «Top Incomes and the Gender Divide,» *Journal of Economic Inequality* 16(2): 225-256.
2. Besamusca, J., K. Tijdens, M. Keune, and S. Steinmetz, 2015, «Working Women Worldwide. Age Effects in Female Labor Force Participation in 117 Countries,» *World Development* 74: 123-141
3. Bick, A. and N. Fuchs-Schündeln, 2018, *Taxation and Labour Supply of Married Couples across Countries: A Macroeconomic Analysis*, *Review of Economic Studies* 85(3): 1543–1576.

4. Blau, Francine D. and Lawrence M. Kahn, 2017, «The Gender Wage Gap: Extent, Trends, and Explanations,» Journal of Economic Literature: 55 (3): 789-865.

5. Fabrizio, Stefania, Anna Fruttero, Daniel Gurara, Lisa Kolovich, Vivian Malta, Marina M. Tavares, and Nino Tchelishvili, 2020, «Women in the Labor Force: The Role of Fiscal Policies,» IMF Staff Discussion Notes No. 20/03.

6. Komatsu, Hitomi, Alemayehu A. Ambel, Gayatri Koolwal, and Manex Bule Yonis, 2021, «Gender and Tax Incidence of Rural Land Use Fee and Agricultural Income Tax in Ethiopia,» Policy Research Working Paper 9715, World Bank, Washington, DC.

7. Schechtl, M, 2021, «The Taxation of Families: How Gendered (De) Familialization Tax Policies Modify Horizontal Income Inequality. Journal of Social Policy, First View

8. World Bank, 2021, «Women, Business and the Law 2021,» Washington, DC.

Корнева Т.

кандидат юридичних наук, доцент,
Навчально-науковий інститут права,
Національного університету
водного господарства та природокористування

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час воєнного стану роль державної політики та бюджетних програм у ліквідації гендерних проблем та викликів неймовірно зростає. Досягнутий прогрес і заходи, які вже були здійснені

урядом для розв'язання цих проблем, агресією з боку російської федерації зведені нанівець, оскільки тільки за приблизними оцінками, сукупні потреби у фінансуванні відновлення економіки України становитимуть близько 1 трильйона доларів США.

Виникає гостра проблема в розробці нових рекомендацій щодо фінансування, яким чином уряд може забезпечувати ефективність своєї гендерної політики та державних послуг у подальшій роботі з усунення виявлених гендерних розривів під час воєнного стану і досягнення рівності.

Особливої уваги потребує галузь охорони здоров'я, яка характеризується наявністю гендерних проблем у багатьох аспектах. Гендерний розрив у рівні смертності був дуже значним не на користь чоловіків і в довоєнний час, а під час воєнного стану втрати чоловіків у працездатному віці значно зросли не тільки на фронті, а й в тилу.

Розбіжності у факторах, що визначають стан здоров'я та поширеність захворювань серед чоловіків і жінок, впливають не лише з біологічних, а й з гендерних відмінностей. Причини більш високого рівня смертності серед чоловіків пов'язані з чинниками, які суспільству, в умовах демографічної кризи, можна і необхідно попередити, серед них: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), травматизм, алкоголізм, наркотики.

Важливими факторами, що обумовлюють коротшу очікувану тривалість життя чоловіків, є не тільки соціальні норми та ризикована поведінка, а й слабша тенденція щодо звернення чоловіків за медичною допомогою, небезпечне середовище, відсутність достатнього фінансування.

Все це потребує нових наукових досліджень в підході до вироблення нової стратегії гендерної політики в галузі охорони здоров'я та пошуку фінансового забезпечення правових і організаційних засад розв'язання проблем, що виникли під час воєнного стану. Гендерні розриви у системі охорони здоров'я допома-

гають долати проведені наукові дослідження і виникнення на їх базі сучасних галузей. Так виникла гендерна медицина – нова, але дуже важлива галузь досліджень і практики, яка сприяє набуттю знань про взаємодію біологічних та соціально-економічних факторів, що впливають на стан здоров'я та моделі захворювань серед жінок і чоловіків.

Проте, особливо гострими на сьогодні є проблеми реабілітації військових, цивільного населення, що потерпіли від вторгнення РФ та відновлення їх соціалізації у мирному житті. І в цьому має допомогти розвиток психоедукації, яка полягає в аналізі, поясненні етапів психологічних змін при психотравмуючих впливах.

Війна, поранення, імпланти внесли значні корективи в розвиток медичної практики і виявили необхідність врахування специфічних потреб жінок та чоловіків різних верств населення. Не є секретом, що великі суми платежів за лікування йдуть безпосередньо від пацієнтів, і це особливо актуалізує питання доступності медичних послуг саме для військових, жінок, а також людей похилого віку та груп з низьким рівнем доходу, або втратившим доходи тимчасово переселеним з окупованих територій.

Отже, на сьогодні вкрай важливо продовжувати шукати джерела фінансового забезпечення та впроваджувати правові і організаційні рішення, які б підвищували реальну доступність медичної допомоги для кожної людини задля покращення їхнього здоров'я.

Вищеперераховані проблеми потребують значного фінансування з боку держави. Джерелами фінансування розв'язання гендерних проблем в галузі охорони здоров'я можуть бути:

- кредити та гранти міжнародних організацій (МВФ, Світовий банк, ЄБРР та інші);
- репарації з боку російської федерації;
- доходи від реалізації конфіскованих активів;
- відрахування з експорту української продукції;

- фінансова допомога міжнародного приватного бізнесу;
- фінансова допомога міжнародних громадських організацій тощо.

Зниження під час війни дієвості фінансових інструментів унеможливило проведення гендерної політики в нормальному режимі, а висока невизначеність, спричинена війною, також ускладнює прогнозування бюджетних процесів з прийнятною імовірністю, проте Національний банк України підтримує тісну взаємодію з Урядом для сприяння залученню необхідного зовнішнього фінансування від міжнародних організацій та країн-партнерів на привабливих умовах.

З метою виявлення гендерних проблем у послугах охорони здоров'я, підвищення ефективності та дієвості бюджетування і впровадження програм комплексного гендерного підходу у наступному 5-річчі, вважається за необхідне:

- ухвалити Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері здоров'я, яка б визначала цільові заходи та бюджетні кошти, що будуть спрямовані на надання профілактичних та лікувальних послуг, прозорості та доступної інформаційної діяльності щодо підтримки здоров'я населення;
- на базі досвіду з інтеграції комплексного гендерного підходу, накопиченого країнами ЄС, агенціями та міжнародними організаціями гармонізувати нормативно-правові акти України, враховуючи реалії сьогодення і наукові дослідження, проведені під час воєнного стану;
- фінансування соціальних програм здійснювати з врахуванням ширшого розуміння гендерної політики, ніж просто паритет між чоловіками та жінками, а також проведених досліджень, де розглянуті інші фактори, які визначають доступність медичних послуг групам, які можуть мати певну соціально-економічну вразливість, включаючи військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, людей похилого віку, дітей.

Коросташова І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
ІНІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів (м.Дніпро, Україна)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ КОМПЛЕКСНОМУ ПІДХОДУ
«GENDER MAINSTRIMING»**

В Україні, як і в багатьох країнах світу, закріплення основних принципів гендерної рівності та створення механізмів реалізації цих правових положень відбувалося та нарощувалось поступово, протягом досить тривалого періоду.

У 2005 році в Україні прийнято ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV (далі – ЗУ № 2866-IV), яким визначено основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі та ін. (ст.3).

Прийняття вищевказаного закону в сучасній Україні стало відправною віхою у правовому регулюванні, двох важливих складових у гендерному питанні, які стосуються: 1) рівних прав жінок і чоловіків, що полягають у відсутності обмежень чи привілеїв за ознакою статі (п. 1. ч. 1. ст. 1 ЗУ № 2866-IV) та 2) рівних можливостей жінок і чоловіків, що полягають у рівних умовах для реалізації рівних прав жінок і чоловіків (п. 2. ч. 1. ст. 1 ЗУ № 2866-IV). Однак, можна сказати, що в той час для більшості українців ця подія залишилась практично непоміченою, оскільки помітних змін у житті українських жінок та чоловіків, протягом певного часу після прийняття цього закону не відбулось.

Однак, історія України свідчить, що саме в найскладніші часи та під час вирішальних для української нації історичних подій [1, с. 181-201], активізується нормотворчий процес у сфері гендерної рівності, оскільки, в такі історичні моменти законодавча неврегульованість гендерних питань не дозволяє вирішувати нагальні потреби та реалізовувати запити актуальні запити суспільства та рівні можливості жінок і чоловіків в тих чи інших сферах життєдіяльності.. Такими історичними подіями у 20-21 століттях були війни, революції та період відновлення.

Так, в першій редакції ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року N 2232-XII, передбачалась можливість взяття на військовий облік жінок, які за фахом мали медичну підготовку або споріднену з відповідною військовою спеціальністю за переліком, що визначались Кабміном. Крім того, нормами цього закону передбачалась можливість добровільного вступу жінок на військову службу за контрактом. У воєнний час особи жіночої статі, які перебувають на військовому обліку чи пройшли загальне військове навчання, могли бути призвані на військову службу за рішенням Президента України (ст.5). Обмежувались і можливості жінок щодо просування на військовій службі на офіцерських посадах та за віковою ознакою (ст. 5).

Війна, яку розв'язала росія на Сході України у 2014 році внесла корективи у бачення гендерного питання щодо несення військової служби жінками, тому у ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» від 06.09.2018 р. № 2523-VIII, серед інших змін, було введено норму, згідно якої: «Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час. У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу

у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом)» (абз. 1 п. 12 ст. 1). Зазначене розширило можливості жінок щодо їх реалізації на військовій службі, як в мирний, так і в воєнний час.

Важливою нормою, що була впроваджена ЗУ від 06.09.2018 р. № 2523-VIII з метою законодавчої фіксації рівних прав жінок та забезпечення рівних з чоловіками можливостей у несенні військової служби є норма про те, що: «Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку» (абз. 2 п. 12 ст. 1).

Такий підхід у несенні військової служби жінками відповідає концептуальним засадам сучасної політики гендерної рівності, що полягає у комплексному підході «gender mainstreaming», який сприймається на міжнародному рівні як стратегія досягнення гендерної рівності.

Однак, на практиці досить часто можна спостерігати «зверху» розуміння проблеми, що супроводжується підміною понять «рівність» та «однаковість» жінок та чоловіків. Тому, в процесі реалізації стратегії гендерного мейнстрімінгу має враховуватись те, що відмінності між жінками і чоловіками, зокрема фізичні, фізіологічні, психологічні та ін. існують, тому їх треба брати до уваги з орієнтиром на рівний розподіл соціальних, економічних та політичних можливостей без підміни понять «рівність» на «однаковість».

Тому, вже під час повномасштабного вторгнення росії в Україну, законодавцем внесено зміни і доповнення до ст. 26 ЗУ

«Про військовий обов'язок і військову службу», що зокрема стосуються й звільнення від військової служби жінок через такі сімейні обставини або інші поважні причини (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу) (п. г), наприклад, військовослужбовців-жінок, які: у зв'язку з вагітністю; мають дитину (дітей) віком до 18 років; перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку. Решта норм вищевказаної статті стосуються звільнення з військової служби військовослужбовців обох статей за наявності певних сімейних обставин.

Підводячи підсумки слід сказати, що в умовах війни на Сході України 2014-2022 років та в умовах воєнного стану, у 2022 році у законодавстві України про військовий обов'язок та військову службу відбулися певні зміни, що певним чином відповідають міжнародному комплексному підходу «gender mainstreaming», оскільки норми цього закону нині враховують обидва виміри, спрямовані на реалізацію гендерної рівності, а саме: 1) гендерне представництво жінок на військовій службі та 2) гендерно-чутливий контент (фізичні, фізіологічні та інші відмінності, в т.ч. пов'язані й з особливістю дітородної функції жінок, які необхідно брати до уваги на всіх етапах процесу формування гендерної політики.

Список використаних джерел:

1. Коросташова І.М. Гендерне законодавство в Україні (1917-1919рр.) – шлях до «верховенства права»: історико-правовий аналіз. Сторінки історії, 52/2021. С.181-201 DOI:<https://doi.org/10.20535/2307-5244.52.2021.236160>

Кримець Л.

доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського,
радниця начальника університету з гендерних питань

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Імідж Збройних Сил України – це складна система, що складається з внутрішніх морально-етичних орієнтирів (цінностей, принципів, ідеалів, переконань) окремих військовослужбовців та військових колективів, що має зовнішнє вираження у їх професійній діяльності і поведінці та впливає на формування ставлення до Збройних Сил України з боку як внутрішніх, так і зовнішніх соціальних суб'єктів. В озвученому контексті слід зазначити, що імідж Збройних Сил України в цілому значною мірою залежить від морально-етичних якостей та поведінки кожного конкретного військовослужбовця/військовослужбовиці у сфері його/її відповідальності.

Активна фаза бойових дій в російсько-українській війні значною мірою сприяла підвищенню престижу і формуванню позитивного іміджу Збройних Сил України і сил оборони України. Важливо підкреслити і той факт, що загалом, за цей час національна та соціально-політична свідомість українців зазнала фундаментальних змін. В контексті сил оборони це виражається у глобальній європеїзації ментальності військовослужбовців Збройних Сил України і повній відмові від пострадянських стереотипів мислення і російських наративів, якими є шовінізм, дискримінація за національними і гендерними ознаками та агресивна гомофобія.

Як наслідок такої трансформації, підвищився рівень соціальної відповідальності та самосвідомості військовослужбовців, значно

збільшилась кількість жінок, що продемонстрували готовність і здатність відстоювати національні інтереси зі зброєю у руках. Багато сучасних дослідників відмічають той факт, що нарешті прийшов час, коли жінку-військовослужбовця в Україні почали сприймати не як виняток, а як професіонала, що добровільно опановує обрану спеціальність. Однак, окрім успіхів та позитивних здобутків Збройних Сил України у 2022-2023 роках, нажалу у військах мали місце прояви дискримінації за ознакою статі, що здійснювали негативний вплив на загальний імідж Збройних Сил України [1]. Саме на мінімізацію і подолання проявів дискримінації за ознакою статі у війську мають бути спрямовані зусилля уряду щодо формування ефективної гендерної політики у сфері оборони України.

Важливо підкреслити, що гендерна рівність у Збройних Силах України – це рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; це рівна відповідальність представників обох статей за захист нашої держави, рівний доступ до ресурсів та інформації і, як наслідок, – рівні обов'язки і рівний внесок в підвищення обороноздатності України [1].

Принцип рівності взагалі, і принцип гендерної рівності, зокрема, є однією з базових демократичних євроатлантичних цінностей, на захист яких українці встали під час Революції Гідності 2013-2014 років та неустанно продовжують захищати протягом 2014-2023 років, під час військового вторгнення російської федерації на територію України. Протягом останніх десятиліть у Північноатлантичному Альянсі значна увага приділяється саме впровадженню принципу гендерної рівності. Як зазначено в «Директиві двостороннього стратегічного командування НАТО», важливим аспектом реалізації гендерної політики Альянсу є гендерна інтеграція як стратегія досягнення гендерної рівності у збройних силах країн-членів та партнерів НАТО через активізацію залучення жінок та чоловіків до ефективного виконання

завдань за призначенням на всіх рівнях, з метою врахування інтересів та досвіду обох статей [2].

В свою чергу важливо зазначити, що у відповідь на численні звернення з військ, у червні 2022 року в Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського було розроблено «Порадник з протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України». У пораднику враховано досвід сучасної війни Російської Федерації проти України та ті виклики, з якими зіткнулися військовослужбовці у зв'язку з оголошенням воєнного стану. Видання розповсюджено по військах, установах/організаціях та закладах освіти безкоштовно. Електронна версія порадника українською та англійською мовами розміщена в електронній бібліотеці НУОУ ім. Івана Черняховського [3].

Додатково до змісту рекомендацій, що містяться в Пораднику, пропонуємо серед заходів протидії дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України військовим психологам регулярно здійснювати моніторинг психологічного стану та психологічний супровід військовослужбовців з акцентом уваги на допомогу з подоланням гендерних стереотипів, радникам з гендерних питань у військових частинах важливо проводити консультативно-інформативну роботу акцентуючи увагу на важливості дотримання принципу гендерної рівності для формування позитивного іміджу військової частини, командирам структурних підрозділів необхідно звертати увагу на соціальний захист та матеріальну підтримку військовослужбовців з урахуванням особливих потреб військовослужбовців-жінок та впроваджувати у військових частинах освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня загальної культури військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Крimeць Л.В., Саєнко О.Г. Тилилим І.В. Соціально-психологічні аспекти протидії гендерної дискримінації у Збройних

Силах України під час війни // Вісник Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського – 2022. №4 (68), с. 70-79.

2. The NATO 2022 Strategic Concept Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29 June 2022 [Електронний ресурс]: // NATO 2022 Strategic Concept – Режим доступу : // https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

3. Порадник з протидії гендерної дискримінації у ЗСУ / Людмила Кринець. – К.: НУОУ, 2022. – 20 с.

Кріцак І.

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ

ГРІХОВНА СВОБОДА ЧИ СВОБОДА БЕЗ ГРІХА З КРИМІНОТЕОЛОГІЧНИХ/ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ПОЗИЦІЙ: ЯКИЙ ШЛЯХ ОБРАТИ?

Істинний кримінолог повинен випереджати події. Він немов пророк, розгортає простори майбуття і розчищає нечистоту довкола нас. Здавалось би, жодна ідеологія в нашій державі (стаття 15 Конституції України), не визнається як обов'язкова. Однак виникає закономірне питання, чи може держава існувати без ідеології? Це своєрідна карта доріг, яка веде до успіху, досягнення бажаних цілей. Тоді якою вона повинна бути: людиноцентристською чи державоцентристською? І однієї й іншої, широти прав людини у аспекті гріховності ми наситились досхочу. При всьому різноманітті підходів слід пам'ятати, що людина – істота егоїстична, і виводити її в ранг божества небезпечно. Значить, слід апелювати до вищої сфери, – духовно-ціннісного розуміння Всесвіту, коли все ж центром усього є Бог. Звідси так важливо досліджувати багато проблем з позицій теології/кримінології. Людина,

створена за образом і подобою Божою, покликана/і це найголовніша її місія послужити ближньому. «Не так буде між вами, але хто великим із вас хоче бути, хай буде слугою він вам» «Не тако же будетъ въ васъ: но иже аще хоцетъ въ васъ вящійшій быти, да будетъ вамъ слуга: (Мф.20:26), особливо у горі, біді і відчаї. На цих концептах, власне, і повинна вибудовуватись головна ідея/ідеологія держави [1, с. 111], особливо в умовах нинішньої російсько-української війни/з бажанням перемоги та досягнення мирових станів/справедливої відплати за спричинене українському народу зло, ідеологія держави покликана перетрансформуватись з людиноцентризму до богоцентризму, з обов'язковою повагою усіх націй і народностей, одночасною протидією злу і неправді/гріховності на усіх можливих рівнях державної прерогативи та міжнародних відносин. За словами одеських видатних кримінологів В. О. Тулякова і В. М. Дрьоміна людство вступило у апокаліптичну епоху про яку так багато написано. На обкладинці журналу The Economist у 2019 році зображені чотири вершини Апокаліпсису: чума, війна, голод, смерть. Тож настав час порозмірковувати над божественним. В цьому аспекті варто виробити застереження і в науковій парадигмі, змінити матрицю наукових досліджень з позитивізму та людиноцентризму на духовно-ціннісну основу.

Тримаючись на плечах титанів, минулих поколінь і всього того, що вже зроблено, можна побудувати успішне сьогодення та майбутнє. Духовне почуття, жертовність, служіння своєму народові і Батьківщині є запорукою процвітання. Споглядаючи у далечінь, слід розвивати передусім модель сильної держави, міцну її духовними основами та могутністю, незламністю та перемогою. Можливо, це задасть ритм справжньому державотворенню, розвитку, залежно від тих смислів і сутностей, які закладаються у процвітання, стояння на сторожі віри, добра та справедливості.

Держава, яка виховує свій народ на засадах ідеї служіння, заслуговує на визнання. За словами класиків, у нас немає жодного запитання до Батьківщини, але є безліч питань до держави, її політики, устрою, казнокрадства та багатьох інших проблем. Ми по-справжньому віддані своїй Батьківщині, як рідній матері, яку не обираємо, однак впевнено стоїмо на сторожі її державності, територіальної цілісності, свободи та братерства; на взірцях справжніх лідерів, моральних авторитетів нації (незалежно від

національності, раси, релігійних чи етнічних поглядів і переконань), які відстоювали своє, власне, національне, самобутнє, при цьому, що важливо, не для себе, а народу, його процвітання, благоустрою, пропагування високих смислів Добра.

Концепт служіння в українській національній ідеї та культурі ще не набув належного значення як зразок конституюнти. Хоча волонтерська діяльність останніми часами особливо поширена. Водночас назва «волонтерство» не відображає істинної суті та значення соціального служіння. Звідси концепція служіння потребує своєї поширеності та актуалізації.

Після тривалих війн і потрясінь, революційних подій, хвороб суспільства, проблем внутрішньодержавних та міжнародних політик необхідний шлях зцілення за допомогою духовного утвердження в ідеї буття Бога, який може допомогти піднятися з руїн, завдяки правді Божій. Позиція здорового глузду та внутрішньо-духовних відчуттів у ході відтворення зруйнованого, збереження пам'яті предків, усвідомлення здобутого з перспективою майбуття на засадах примирення та відродження з небуття, допоможе вкотре пересвідчитися у правильності вибору духовного з відчуттям бажаного процвітання, перезавантаження відносин з Богом, коли зuboжіла людська природа та її сутність.

Тридцятиріччя ідеологічного плюралізму, необмеженої свободи, толерантного ставлення до знівечення правди Божої і пропагування гріха свідчить, що людство, український народ повинні піднятися з колін приниження. Незважаючи на темні умисли зла, необхідно покласти край його торжеству. Зневажаючи добро, перебуваючи у темряві, пільмі гріховності, злочинний умисел людини жевріє, не має обмеженості. Людство знаходиться не у богобоязливості та миротворчих станах. Їх не можна ставити на вітвар сучасної свободи та уявної справедливості. Обмеження релігійної свободи ставить загрозу позбутися найкращих, відданих своєму народові особистостей. Спотворення людської сутності

крізь призму духовного знищує надбання людства, руйнує його. Справжні державці, господарі своєї землі будують державу на почуттях самовідданої праці і служіння, патріотизму, на засадах цінностей святості життя, що звільняє народ від обтяжливого ярма, є запорукою успіху, процвітання та благополуччя. Демографічна складова стає тим кращою, коли велика кількість людей вирішує присвятити своє життя Богові у священницькому чи чернечому служінні. Істинна свобода від гріха – лише вона дає справжнє натхнення. Ми не можемо позбавлятися людської гідності перед Богом, Духом, який животворить на засадах багатьох внутрішньо-чуттєвих станів.

Наситившись гріховною свободою, насильством і безсоромністю, ми обов'язково винесемо уроки життя. Розвиток державного механізму, як людський організм, не може існувати без кровоносної системи. Таким мастильним матеріалом є ідеологія, національна ідея духовно здорової нації та багатьох народностей. Вирватись із лап звіра, немочей, страстей і похотей слід будь-якою ціною за допомогою посту, молитви і покаяння. Лише так народні почуття на засадах безгріховності пробудять світло до нового духовного мислення та усвідомлення промислу і сили Божої. Переживаючи біди і потрясіння, людство може пройти шлях свого духовного очищення. Таке оновлення до високих смислів буття дає неабияку силу у формуванні істинних ідей. Залишається його ідеологічно вибудувати та нормативно закріпити.

Справжня загальнодержавна ідея має духовне підґрунтя Бога. Лише так може відбутися відродження націй і народностей, їхньої самобутності. Цей шлях є дорогоцінним у збереженні національної ідентичності з парадигмою високої духовності. Тоді вже багатства світу не мають значення, якщо народ, нація духовно здорові, перебувають у дусі святому та покаянні. Пам'ять предків на засадах генотипів багатьох народностей дає природний інстинкт до святості чи гріховності. Звідси велика боротьба у станах Духу,

що згодом є джерелом усіляких благ або схильності до злодіянь. Совість не слід затемнювати власною гріховністю, блудом, винопиттям, всяким гріхом, а усі стани буття повинні бути спрямованими на цілковите стремління до Божественного, що становить безперечну єдність з людиною.

Духовну свободу слід особливо берегти, і перебувати, творити у Дусі, єдності з Богом, оперуючи словом, як скальпелем, досліджуючи дедалі нові смисли загальнодержавної свідомості з розкриттям ритмів життя, історичної дійсності з прогнозуванням майбутнього. Таким чином ми здатні виконати високу історичну місію і роль, призначення; можемо зректись стереотипів, комплексів, психологічних травм, завданих гріхом, по-справжньому зцілитися. На генному рівні людська природа є досить немічною. Перебування у святості, підкріпленій практикою усвідомлення залежності, може дати вихід з подібних станів «падкого», щоб кожному своїм чином прославляти Бога.

Звичай і традиції, менталітет і культура, цінності народностей різняться. Однак усіх нас об'єднує непередбачуваність у переході до іншої, трансцендентної реальності. Ось як хвороби людства можна зцілити через справжню державницьку діяльність і позицію; сльози покаяння і стурбованість про своє життя і душу, щоб не зневірितись у гріховному, а жити, перебувати в істині. А ще – прославляти Господа у мистецтві, творчості, помислах, доброчинності, внутрішній організованості. Право народу спрямоване до справедливості, морального ідеалу, належного сімейного устрою на засадах духовності, політичної єдності та прозоріння, що є пріоритетом. У кожного до Бога своя дорога. Треба лише використовувати і щоразу розвивати таланти дані нам від Всевишнього, вимолити у Нього, щоб творити у Дусі чистоти, правди і святості, коли Благодать покриває, дає сили і натхнення. Правда у кожного своя, істина одна. Головне подолати духовну сліпоту. Злоба, заздрість, войовничість, блуд знедолюють народ. Лише

безсмертя душі дає справжній орієнтир і покликання викорінювати свої гріхи. Христос один і той же у всі дні, сьогодні і ввік. Усі народи покликані до покаєння.

Від матеріалізму ідеологічного плюралізму та гендру до духовно-ціннісного концепту як запоруки виходу із суспільної кризи шляхом кримінотеології. Семидесятилітні гоніння на Церкву Христову не увінчалися успіхом як би безбожний світ та ідеологія комунізму не намагалися її понівечити/спаплюжити/зруйнувати у богоборців нічого не вийшло. Водночас і сучасний ідеолого-плюралістичний/демократичний режим з одного боку дав релігійну свободу, однак через бурхливий розвиток інформаційних технологій ми дуже далеко зайшли у плані руйнування справжньої духовної сутності особистості, що навіть зовнішнім чином відобразилось у масових татуюваннях на тілі людини та загалом має кримінальну/злу/нелюдську/не людиноподібну сутність. Це лише невеликий прояв того, якою сьогодні є душа людини, значить треба відшукати шлях виходу із багатьох кризових ситуацій і станів, особливо в умовах нинішньої російсько-української війни. Так, на загальносвітовому плацдармі почалось створення різного роду релігій та сект, які гноблять Церкву Христову у цивілізаційному масштабі, однак вона вистійть до останніх часів, як сказано у писанні до другого пришествя Христового. «Побудую Я Церкву Свою, і сили адові не переможуть її» «Созіжду Церковь Мою, и врата адова не одолѣють ей: (Мф.16:18)

Гоніння на Церкву Христову в історичному аспекті/ракурсі мали свою «філософію життя» і представників/гонителів, зумовлених тими умовами в яких жило суспільство. Однак залишаються лідери/особистості/ревнителі віри Христової, а також широке коло вчених, митців, художників, класиків, які попри все є прикладом і взірцем для наслідування. Якщо основним методом радянської епохи був діалектичний матеріалізм, тоді сьогодні таким є плюралізм думок, коли важко розібратись/віднайти

Істину. Можливо за таких умов здатне викристалізуватись справжнє знання з найрізноманітніших галузей і сфер людського буття. Квінтесенція матеріального та духовного збагачує, формує відповідний світогляд мислення, усвідомлення того, що все у світі відбувається не лише за допомогою законів природи, але і є вища сила (Благодать Божа), яка чудесним чином діє, управляє всім живим і суцям.

Абсолютизація однієї матеріалістичної видозміни, атмосфери і методу пізнання/ понівечення духовних позицій не може дати справжнього кримінологічного аналізу зла/злої сутності світу та людини. Означене призводить до того, що сформований лібералізм як догма/ідеологія сьогодення, релігія сучасного світу заснована на демократичному плюралізмі/багатоманітності думок призводить до хаосу і безладдя в умах людства на засадах бездуховності, формального відношення до релігії, а не як життєво необхідної форми існування людства. Можливо це закономірно і циклічно/змінно, коли людство наситилось філософії життя середньовіччя/католицизму, настає епоха модернізму та постмодернізму, починає активними темпами розвиватись наука і техніка, а розквіту релігійного життя у нашій державі відведено всього лише тридцятиліття. Справді, релігія та духовність перебуває з одного боку у гонінні та зубожінні, а з іншого настає епоха розквіту. Так, Церква Христова у XX-XXI столітті прикрасилася/збагатилася багатьма мучениками за віру христову. Ворог роду людського чітко усвідомлює, що якомога більше душ можна погубити спокусами, багатством/комфортом, чому власне сприяли післявоєнні роки високорозвинених держав, період перебудови і тридцятиліття сучасного демократичного ідеологічного плюралізму.

Чи можна піддати сумніву догми, які існували свого часу. Невідомо, свобода це найвища цінність людини (Притча про блудного сина (Лк 15:11-32)), однак головне не згрішити, а покаятись.

Можливо, це природна потреба людства, що виникає коли вже вдосталь/до сходу наситились тієї чи іншої ідеології, якщо вона не підкріплена Благодаттю Божою, Істиною. Гоніння, зубожіння, повстання проти правди Божої, відсутність пошуку оптимальних шляхів виходу із духовної кризи і щоразу нові знахідки/конструктиви від філософів, митців і вчених – лише б не Істина.

Велика відповідальність лежить на лідерах нації, видатних особистостях, моральних авторитетах держав/окремих суспільств і людства загалом. Левова частка на вчених, науковцях, лідерах високого масштабу і пілотажу мислення, які дають/визначають орієнтир у науці, а відповідно і в соціальному житті, накладають своїми лекціями/висловлюваннями відпечаток на свідомості молодих поколінь. Нація тим багатша, чим більше у неї справжніх лідерів у найрізноманітніших галузях, які дають поради як далі жити, творити, не грішити. Особлива місія у цьому аспекті на священниках/духівниках, які ведуть паству до спасіння, відкривають їй справжнє щастя і готують когорту особистостей високого мислення для державницької справи. Лише в такому симбіозі можна розраховувати на успіх.

Кожна із таких догм потребує серйозного наукового аналізу, а особливо кримінологічного, щоб виявити справжні сутності зла і добра відрізнити правду від кривди. Сьогодні здебільшого основним методом для аналізу є залишки матеріалізму втілені у науку та усіяке відкидання божественного промыслу у житті людини. Тут суттєво обмежується духовна свобода митця/дослідника, як божественна сутність, його погляди і переконання на вирішення різного роду питань з кримінологічних позицій.

За таких умов, кримінологія набуває особливих темпів свого розвитку, видаються оригінальні праці, однак вона не набула статусу універсальної прерогативи, яка могла б акумулювати/пронизувати своїм аналізом усі сутності зла з метою його виявлення/викриття і добра/з виведенням його на п'єдестал

пріоритетності. У цьому аспекті потребують свого розроблення концепції доброчинності чи протидії злочинності.

Лише шляхом і правом свободи наукової творчості у рамках духовно-ціннісної парадигми/концепції праворозуміння, коли усі устремління спрямовані на досягнення божественного промислу у житті людини можна заповнити/запропонувати багато у сфері філософії Духа, а відповідно і філософії життя. І така творчість здатна вирішити широке коло проблем за допомогою того чи іншого методу/методології виходячи з двох найважливіших складових: індуктивного та дедуктивного начал. Звідси, відповідно, формування тактик і стратегій на засадах міждисциплінарного осмислення, що здатне уніфікувати/вмістити у собі найрізноманітнішу сукупність знань приведених у розряд раціонального.

Такі методологічні концепти/стандарты, що сприяють творчості вченого, формують догму/відповідний кругозір мислення і свободу дій, висловлення думок, що є запорукою суттєвого розвитку науки в тому числі і кримінології. Нові філософські форми досліджень у науці крізь призму/шляхом кримінології неодмінно дадуть бажані результати. Головне присікати нав'язування науці невласливу\не природну їй роль/парадигму, ту яка суперечить її внутрішній сутності і значенню\багатьом смисловим навантаженням, що не відображають її справжнього ідеологічного\духовного\методологічного значення. Необхідно серед багатьох правд, багатоманіття думок і концепцій обрати ту, яка найближча до Істини. При цьому, важливо не помились, перебувати у Дусі, постійному зв'язку з небесним\духовним, відчувати торжество Сили Божої і прозрівати у вічність; де правда позбавлена всякої ереси і розколів, а зло ретельно замасковане\прикрите, яке лише є зовнішнього обгорткою вмиль виявляється, коли в жодному разі не можна ставити його наріжним каменем розвитку суспільних відносин.

Головними є досягнення людства, суспільства, виховання нації у Дусі Святому\Благодаті Божій без гріха, у стані богобоязливості не

правди та обману, викорінення нечистоти, коли високого зразка та мислення Вчителі дають високі знання. Така нація може вирватись/здійнятись на передові рубежі. Головне – Духовна Сила за якої все неповноцінне відійде/загине, якщо суперечить Волі Божій, божественному задуму і промислу в житті людини і суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кріцак І. В. Корупція: духовно-виховний зріз у руслі ціннісної парадигми кримінології. Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 110–111.

Малетов Д.

доктор філософії з права, асистент кафедри КПДС,
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Жмаєва М.

студентка Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

**ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ПРОЯВ
ПОРУШЕННЯ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Забезпечення гендерної рівності пов'язане з гендерно обумовленим насильством є глобальною темою, адже впливає на цивілізаційний розвиток держави. Актуалізація проблеми пов'язана не тільки з порушенням природних прав людини, але й воно створює цілий комплекс проблем в соціальній, психологічній, юридичній

сферах. Тому гендерно обумовлене насильство вимагає створення засобів боротьби з процвітанням гендерного насильства.

Крайнім проявом нерівності є гендерне насильство (інша назва – гендерно зумовлене насильство) – поширене порушення прав людини – насильство, побудоване на основі використання сили, що спирається на ознаку статі (включає словесні образи, погрози, побої, примус до сексуального зв'язку тощо) [1, с. 78].

Актуальною формою прояву гендерної нерівності є домашнє насильство. Відповідно до Закону України Про запобігання та протидію домашньому насильству домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю [2].

Важливим кроком в протидії домашнього насильства як прояву гендерної нерівності стала ратифікація Стамбульської конвенції. Міжнародно-правовий акт є важливий для протидії даного негативного явища шляхом кримінально-правового регулювання гендерного насильства. Для подолання гендерно обумовленого насильства потрібно запровадити міжнародні стандарти для вирішення проблеми гендерно обумовленого насильства.

Ратифікація Стамбульської конвенції є необхідним кроком. По-перше, завданням держави стане забезпечення механізмів захисту людей від гендерної дискримінації та співпраця з міжнародною спільнотою. По-друге, органи державної влади беруть на себе зобов'язання проводити моніторинг статистичних даних та проведення систематичних досліджень у сфері насильства щодо жінок. Також, Стамбульська конвенція пропонує внесення таких змін в освітній процес як запровадження предметів із питань рівноправності та спростування гендерних стереотипів, проведення позакласних занять на тему рівності чоловіків і жінок,

протидії домашньому насильству тощо. Ще одним важливим аспектом боротьби з насильством є захист та допомога постраждалим [3, с. 39]

Законодавчий рівень правового регулювання гендерно обумовленого насильства характеризується контролем та моніторингом щодо виявлень ознак гендерно обумовленого насильства. Однак процедурні моменти правового регулювання потребують формування єдиної нормативно-правової бази що сприятиме ефективному реагуванню.

За вчинення ГОН особи притягуються до кримінальної або адміністративної відповідальності. Проте через відсутність визначення терміна «гендерно обумовлене насильство» в законодавстві, його переважно вживають у контексті насильства в сім'ї. Кримінальний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення не розглядають гендерне насильство як окреме правопорушення [4, с. 242].

Варто зазначити, що жакливі прояви гендерно обумовленого насильства зустрічаються під час збройного конфлікту. Жінки є найбільш вразливими та постраждалими від гендерно обумовленого насильства в умовах воєнного стану. Під час збройного конфлікту ГОН щодо жінок відображає реальну картину взаємовідносин між жінками та чоловіками, розподілу їх гендерних ролей та ступенів свободи у конкретному суспільстві чи соціальній групі. Крім того, це розкриває дефекти правового регулювання та правової свідомості громадян, неефективність державного механізму, адже ГОН щодо жінок є результатом порушення загально-визнаних нормативних вимог щодо заборони дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, заборони протиправного насильства щодо особи, а також безкарності кримінальників [5, с. 31].

Отже, сучасні реалії гендерно-обумовленого насильства визначається декларативним характером правового регулювання

гендерного насильства як прояву порушення особистої недоторканності. Проаналізувавши вище сказане, Україна має застосувати досвід зарубіжних країн для створення боротьби зі злочинним явищем. Формуючи напрямки протидії необхідно залучити міжнародний досвід багатьох країн з успішної й ефективної гендерної політики.

Список використаних джерел:

1. Чепульченко Т.О, Гречко Я.В, Залізко А.О. Проблеми гендерної політики в Україні:правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 77–81.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
3. Політова А. С. Протидія гендерно обумовленому насильству як європейська цінність. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. С. 35–41.
4. Перепадя В.І. Проблемні аспекти гендерно-обумовленого насильства . Актуальні проблеми впливу збройного конфлікту на Сході України на появу й поширення гендерно обумовленого насильства та забезпечення доступу до правосуддя : Всеукр. науково-практ. конф. (заочна), м. Київ, 18 берез. 2020 р. С. 612.
5. Ірха Ю. Б. Гендерно обумовлене насильство щодо жінок в умовах збройного конфлікту. «Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану» : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ. 2022. С. 30–32.

Мелех Л.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Принцип гендерної рівності трактують як індикатор цивілізованості суспільства і правопорядку в сфері зайнятості та праці. Гендер варто розуміти «як суспільний процес, що характеризується соціокультурністю в суспільстві, суть якого розкриває соціально-рольовий статус особистості, визначає соціальні правомочності й можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, а також сімейні ролі та репродуктивну поведінку» [1, с. 115].

У сучасній правовій, демократичній державі недопустимим є нерівне ставлення до людини, яке засновується на упередженнях, що пов'язані з гендерною належністю особи. Ось чому, феномен гендерної рівності є історико-культурною та загальнолюдською нормою, і тому сьогодні сталий розвиток суспільства виявляється неможливим без досягнення гендерної рівності людей загалом і працівників, зокрема.

Це є цілком закономірним, так як рівність людей, заснована на ігноруванні їх статі, являється метою сталого розвитку суспільства, а також безумовно стосується і трудового потенціалу чоловіка й жінки, що впливає із п. 42 Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки.

Принцип гендерної рівності в контексті праці переслідує особливу мету у сфері праці та зайнятості. Поточний стан неоіндустриалізації засвідчує, що гендер працівника взагалі не повинен

мати значення, тому що основними у контексті сфери праці й зайнятості виступають: а) рівень професійних вмінь працівника; б) здатність працівника до вдосконалення власних умінь та навичок; в) його трудовий потенціал тощо.

Таким чином, у загальному контексті мета гендерної рівності, а зокрема під час дії воєнного стану в трудовому праві виступає в наступному: забезпечення, створення та охорона умов виникнення, перебігу та припинення трудових правовідносин, за яких будь-яка особа, незалежно від її гендерної належності, буде мати змогу в однаковій (жінки відносно чоловіка й чоловіка відносно жінки) та у повній мірі реалізувати свою свободу праці в рамках стандартів гідної праці, які враховують особливі потреби жіночої та чоловічої природи, що повинні братись до уваги в трудових правовідносинах, не вважаючись гендерною дискримінацією із боку роботодавця, держави, суспільства та трудового колективу.

Чинне законодавство під час дії воєнного стану, «встановлюючи принцип гендерної рівності та забороняючи дискримінацію за ознакою статі, під якою розуміють дію чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі» [2, с. 144], «одночасно містить і такі правові норми, які закріплюють певні пільги та гарантії для жінок, зумовлені особливостями їхньої біологічної природи, зокрема репродуктивною функцією жіночого організму» [2, с. 144].

Вказане під час дії воєнного стану є закономірним, адже цілком природньо, що чоловіки та жінки можуть характеризуватись різним набором прав і обов'язків. У цьому контексті жінки за законом визначених обставин повинні отримувати певні додаткові трудові гарантії у сфері праці та зайнятості, пов'язані із додатковими витратами з бюджету роботодавця (при цьому роботодавець, як це передбачено у ст. 9-1 Кодексу законів про працю (КЗпП) України, може також встановлювати додаткові гарантії для жінок-працівниць).

Зауважимо те що, «правовий принцип рівності під час дії воєнного стану означає відсутність будь-якої нерівності чи обмежень» [3, с. 195], а відтак, будь-які нерівності, обмеження та заборони на ґрунті гендерної належності особи, до якої вказане застосовується, можуть бути інтерпретовані в якості гендерної дискримінації, якщо таке дискримінування не є позитивним, об'єктивно обумовленим, а також передбаченим законодавством про працю.

Окрім того, основними ознаками дискримінації вчені вважають: «упереджене ставлення; наявність образ, хамської поведінки, приниження та насильства; необґрунтована відмова у прийнятті на роботу, навчанні та розвитку професійних навичок; неповага до чужої думки, релігійних, політичних, моральних поглядів; перебільшення власних досягнень перед оточуючими, приниження чужих чеснот тощо» [4, с. 103].

Принцип гендерної рівності під час дії воєнного стану у такому значенні – це принцип, за яким будь-яка особа, незалежно від її гендерної належності, розуміється в якості такої, що має загальний трудовправовий статус (щонайперше, права й обов'язки), гарантії набуття та реалізації цього правового статусу, наслідком чого має стати створення та існування, з одного боку, максимально рівних (як для чоловіка, так і для кожної жінки) умов реалізації свободи праці, трудового потенціалу, а також захисту від гендерної дискримінації у сфері праці та трудової експлуатації за ознакою гендеру, а з іншого боку – умов, за яких гендерно обумовлені характеристики особи, які знижують показники конкурентоздатності такої особи на ринку праці повинні компенсовуватися під час дії воєнного стану державою та толерантно сприйняті роботодавцем, трудовим колективом.

Список використаних джерел:

1. Юровська Г. В., Жданкіна Л. К. Людська гідність і гендерна рівність: конституційні метаморфози. Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 1. С. 103-119.

2. Білоус С. Г. Забезпечення гендерної рівності в трудовому праві України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія : Право. 2010. № 14. С. 142-146.

3. Дріжчана С. В. Дотримання принципу гендерної рівності при реалізації громадянами права на працю. Університетські наукові записки. 2008. № 3. С. 195-200.

4. Царенко О. М., Царенко С. І. Гендерна дискримінація жінок-військовослужбовців. Правова позиція. 2020. № 3 (28). С. 102-107. doi:10.32836/2521-6473.2020-3.19.

Меркулова В.
Донецький державний
університет внутрішніх справ

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Повномасштабне воєнне вторгнення російських злочинців на територію України докорінно змінило життя Українського народу. При цьому значна кількість жінок на рівні з чоловіками беруть участь у захисті вітчизни та звільняють нашу землю від загарбників. На теперішній час жінки служать у Збройних силах України, Національній поліції України, Національній гвардії, Силах територіальної оборони. Крім того, жінки займаються волонтерською діяльністю, здійснюють збір коштів на потреби Збройних сил України, самотужки виховують дітей, адаптуючись до нових реалій.

Сьогодні особовий склад української армії охоплює майже 60 тисяч жінок. Близько 5 тисяч із них – захищають Україну на

передовій [1], та їх кількість постійно збільшується. В першу чергу це пов'язано з тим, що армія вибудовується в нових умовах та відповідно до нових стандартів. Здійснюються заходи щодо імплементації Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», які спрямовані на обмін кращими практиками та досвідом між державами та сприяють підвищенню рівня участі жінок в прийнятті та виконанні важливих рішень. Створюються більш ефективні змішані команди із професійних і кваліфікованих жінок та чоловіків, які разом долають ворога та зміцнюють нашу країну.

Однак стереотипні уявлення, які формувалися у суспільстві тривалий період часу, не дають змогу соціуму ставитись до жінок-захисниць на рівні з чоловіками-захисниками. Не винятком є ситуації, коли жінки, які несуть службу у Збройних силах України, Національній поліції, Національній гвардії, Силах територіальної оборони потерпають від дискримінації та різних форм насильства, яке проявляється у знеціненні дій, недовірливості та образливій критиці.

На сьогоднішній день згідно з чинним законодавством жінки-військовослужбовці можуть призначатися на всі посади, крім тих, до яких є особливі вимоги щодо охорони праці, пов'язані з охороною репродуктивного здоров'я, а саме, крім:

посад, роботи на яких пов'язані із використанням вибухових, отруйних речовин, виконанням водолазних робіт, безпосереднім гасінням пожеж;

посад на підводних човнах та надводних кораблях (крім посад медичного та морально-психологічного забезпечення);

окремих посад у підрозділах спеціального призначення [2, с. 12].

Серед основних досягнень останніх років щодо удосконалення правового становища жінок-військовослужбовців можна відзначити такі:

жінки мають право проходити військову службу у Збройних Силах України майже на всіх офіцерських посадах (щодо

скасування певних обмежень нині триває активна робота) і на всіх посадах рядового, сержантського та старшинського складу, зокрема й бойових, а також мають доступ до військових звань;

дівчата мають право вступати до військових закладів освіти всіх рівнів, зокрема до військових та військово-морських ліцеїв;

гендерний аспект враховано у 17 відомчих нормативно-правових актах, а також включено до проекту СОБ на період до 2025 року та впроваджено в механізм проведення інспекційних заходів та перевірок в МОУ і ЗСУ;

створено мережу гендерних радників близько 400 осіб у ЗСУ [2, с. 12].

Таким чином, можна зробити висновок, що завдяки впровадженню принципу гендерної рівності у Збройних силах України та суміжних структурах прослідковується більш ефективне забезпечення безпеки різних груп населення та реагування на різноманітні запити соціуму через побудову довірливих взаємовідносин, забезпечення паритетного ставлення як до чоловіків, так і до жінок, що є професіоналами своєї справи.

Список використаних джерел:

1. Нотатки жінок під час війни. URL: <https://hromadske.ua/posts/nam-buvaye-strashno-ale-she-strashnishe-zupinitisya-notatki-zhinok-pid-chas-vijni>.

2. Жінки і військова служба в Україні: історія жіноцтва у війську, нормативно-правове забезпечення, формування гендерної компетенції в ЗСУ, стандарти НАТО та інший закордонний досвід, жінки в українському війську під час війни / укл.: Коротатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков С. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 508 с.

Мірошниченко М.

доктор юридичних наук, професор,
Навчально-науковий інститут права,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА» У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

1. В основі заходів із формування гендерної політики та вирішення гендерних проблем у публічній і приватній сфері суспільного життя в Україні лежать загальновизнані міжнародні норми, закріплені у Загальній декларації прав людини, Конвенції з політичних прав жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Платформі дій Четвертої Всесвітньої конференції про становище жінок, Підсумкових документах Генеральної Асамблеї ООН та інших міжнародних документах. Україна уповні поділяє принципи ООН про забезпечення гендерної рівності як необхідної умови усталеного розвитку країни.

У процесі інтеграції України до європейського простору активно впроваджуються у практику перевірені часом європейські моделі гендерних відносин та стратегій досягнення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя. Проте, без перебільшення, проблема гендерної рівності набагато глибша, ніж це уявляється. У цьому разі, як видається, міжнародні документи, доповіді, наукові здобутки закордонних колег можуть слугувати підмогою, теоретичною та методологічною основою для аналізу, але ніяк не сприйматися як аксіома, приклад для копіювання в нашій країні. Ми маємо достатньо інтелектуального ресурсу, щоб на практичному і доктринальному рівні розробляти власні підходи у розв'язанні проблеми гендерної рівності в Україні.

Удосконалення практики створення власних, теоретично і практично орієнтованих моделей, має засновуватись на теоретичних і методологічних засадах. Відповідно, актуалізується

потреба в уточненні ключового поняття «гендерна політика» у соціокультурному вимірі. Тези засновані на висновках авторської монографії, виданій у співавторстві [1].

2. Гендер – соціокультурний конструкт. Отже, вирішення проблеми удосконалення гендерної політики в Україні слід здійснювати на основі методології соціокультурного підходу. У його межах зміщується акцент з аналізу відношень статі на механізм взаємодії принципів рівноправності та універсальності прав людини, як важливого фактору розвитку цивілізації.

Зміст поняття «гендерна політика» доцільно здійснювати через експлікацію діалектики відношення понять «гендер», «гендерна ідентичність», «гендерна ідеологія», «гендерна диференціація» та «гендерні ролі». Усі поняття є супідрядними. Обсяги їх не збігаються, але разом вони становлять обсяг загального складного поняття «гендерна політика» в соціокультурному вимірі. Пронизує зміст відношення принцип рівноправності громадян і рівноправності статей в приватно-публічному просторі правового життя в Україні та підводить до розуміння відповідальності держави, кожного громадянина за створення умов соціального партнерства як запоруки гідного людини життя незалежно від статі.

3. На основі аналізу відношення наведених понять пропоную зміст поняття «гендерна політика» у соціокультурному вимірі в наступній інтерпретації: Гендерна політика у соціокультурному вимірі – це послідовна система заходів з боку держави, спрямованих на реалізацію гендерної паритетності у приватній і публічній сферах відповідно до пануючих у суспільній свідомості соціокультурних орієнтирів, цінностей, ідеалів, стереотипів, які є основоположними в оцінці соціального статусу представників двох статевих груп – чоловіків і жінок та забезпечення на цій основі гендерно збалансованої їх участі у різних сферах суспільного життя. У публічній сфері, зокрема, важливим є урахування

рівня професіоналізму і компетентності у вирішенні завдань на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

У запропонованій інтерпретації поняття «гендерна політика» концентрує увагу як на питаннях інтересів особи, суспільства, держави, рівня зайнятості, безробіття, освіти тощо, так і на особливостях демографічного, культурно-історичного розвитку конкретної країни, на необхідності проведення кваліфікованих порівняльних досліджень гендерних процесів у різних країнах з урахуванням соціокультурних детермінант розвитку у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Мірошниченко М.І., Черняхівська В.В. Гендерна політика в державному управлінні України: Методологія, теорія, історія. *Монографія* Київ: Вадекс, 2019. 226 с.

Орловська І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

ЕВОЛЮЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У передвоєнний час Україна зробила чимало прогресивних кроків на шляху до подолання гендерної нерівності.

Приєднання нашої країни до міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх «Партнерства Біарріц» та членство у Міжнародній коаліції за рівну оплату праці (EPIC) стало можливим у 2020 році.

15 квітня 2021 року Верховна Рада прийняла Закон України № 1401-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька на догляд за дитиною». Серед його новел – новий вид оплачуваної відпустки при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів, що надається батькові дитини. Закон також урівняв матір та батька у правах на отримання відпустки по догляду за дитиною до 3 років та додаткової соціальної відпустки сім'ям з дітьми.

Оцінити загальну ситуацію в Україні можна за допомогою Індексу гендерної нерівності (Gender Inequality Index, GII), який щорічно публікується Програмою розвитку ООН у рамках Звітів про людський розвиток. Даний інтегрований індекс відображає гендерну нерівність у трьох вимірах – репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей та на ринку праці. Так, Україна у 2021 році (останні наявні дані) посіла 49 місце серед 191 країни з Індексом гендерної нерівності 0,200, що говорить про 20-відсоткові втрати людського розвитку внаслідок гендерної нерівності [1]

Індекс гендерного розвитку (Gender Development Index), який не є самостійним показником гендерних розривів і доповнює Індекс людського розвитку та надає йому гендерного виміру. У 2021 році загальне значення індексу гендерного розвитку України становило 1,012, завдяки чому вона була віднесена до першої групи країн, найближчих до гендерної рівності. При цьому Індекс людського розвитку жінок становив 0,776, а чоловіків – 0,766 [1].

Всесвітній економічний форум щорічно публікує Індекс гендерного розриву (Gender Gap Index), який інтегровано відображає гендерний розрив між жінками та чоловіками у чотирьох ключових сферах: охорона здоров'я; освіта; економічна участь та кар'єрні можливості; політичні права та можливості. Україна з Індексом гендерного розриву 0,707 в 2022 році року посіла 81 місце серед 146 країн світу з втратою 7 позицій в порівнянні

з рейтингом минулого року, та 34 місце в Європі. [2] Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму, найкраща ситуація з гендерною рівністю в Україні – в освіті та охороні здоров'я, найгірша – в сфері політичних прав та можливостей [2].

В умовах воєнного стану гендерні питання не були відкладені в довгий ящик як такі, що «не на часі». Дійсно, на перший план вийшли питання армії, безпеки, енергетики, обороноздатності, забезпечення пільг військовим, тощо. Але, що радує, є певне усвідомлення того, гендерні питання пронизують усі сфери, у тому числі і військову та оборонну, та мають бути наскрізним елементом усіх реформ.

Війна поновила суспільний дискурс щодо гендерної рівності жінок і чоловіків стосовно захисту Батьківщини. Якщо для українських жінок військова служба – це право, яким скористалися вже десятки тисяч жінок, які служать на бойових спеціальностях у різних видах військ, то для чоловіків – це обов'язок, за ухилення від якого передбачена відповідальність. Саме через це введена заборона на виїзд чоловіків за кордон, що обмежує їхню мобільність та права.

Водночас, більшість прийнятих правових актів щодо введення воєнного стану та обмеження певних прав громадян, працівників на період дії воєнного стану не містять гендерно-упереджених положень та не відміняють діючі положення, спрямовані на забезпечення гендерної рівності. Більш того, 12 серпня 2022 року Кабінет Міністрів України Розпорядженням № 752-р схвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року та затвердив операційний план з її реалізації на 2022–2024 роки, які враховують виклики воєнного стану.

11 травня 2023 року, відбулася презентація Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці в Україні на період до 2030 року.

Якщо в законодавчому полі із введенням воєнного стану ситуація залишилася більш-менш незмінною, окрім заборони на виїзд чоловіків за кордон, то на практиці жінки зіптовхнулися з колосальним зростанням навантаження, в першу чергу психологічного, але не тільки. Страх за себе та за своїх рідних, потреба забезпечити догляд за дітьми, додаткові обов'язки, які лягають на плечі жінок через мобілізацію чоловіків, як на роботі, так і вдома, фінансова нестабільність, загроза втратити роботу – все це призводить до погіршення становища жінок та може призвести до росту гендерної нерівності. На тимчасово окупованих територіях до цих факторів приєднуються ризик сексуального насильства, знущань, депортації, торгівлі людьми.

Не залишається осторонь цих проблем соціально-відповідальний бізнес. Згідно з опитуванням компаній-учасниць Корпоративного альянсу, найпоширенішими практиками бізнесу під час війни є допомога та фінансова підтримка під час релокації; медичне страхування; психологічна допомога кваліфікованого спеціаліста для формування стресостійкості; гнучкий графік роботи та можливість працювати віддалено; гарячі лінії для вирішення індивідуальних проблем; тренінги щодо інформування про ознаки домашнього насильства та принципи гендерної рівності тощо [3].

Безумовно, наслідки повномасштабної агресії росії проти України для забезпечення гендерної рівності ще не знайшли своє відображення в міжнародних рейтингах та індексах. Як було зазначено вище, вони значні та можуть відкинути Україну на десятки років назад на шляху до гендерної рівності. В той же час навіть під час війни продовжується закладати фундамент законодавства, орієнтованого на гендерну рівність. У червні 2022 Україна набула статусу кандидата в члени ЄС, який зобов'язує гармонізувати законодавство України до антидискримінаційних директив ЄС.

Список використаних джерел:

1. Human Development Report 2021/2022. URL: https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf
2. Global Gender Gap Report 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf
3. Журнал NV. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/genderna-rivnist-na-roboti-chi-zminilysya-prava-zhinok-i-cholovikiv-pid-chas-viyni-novini-ukrajini-50293634.html>

Пархоменко-Куцевіл О.

доктор наук з державного управління, професор,
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ
ПОЛІТИКИ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ**

Політика гендерної рівності на сьогоднішній день набирає все більшої популярності. Причиною такої тенденції зростання інтересу серед різних верств населення є, перш за все, бажання та фактична можливість реалізації одного з основних конституційних принципів будь-якої сучасної демократичної держави: принцип рівності чоловіка і жінки.

Незважаючи на досить повне міжнародно-правове закріплення правового статусу як жінок, так і чоловіків (що виходить із конституційно закріплених положень про рівноправність статей (як у своїх правах, так і в можливостях для їх реалізації)), останні далеко не завжди знаходять своє нормативне закріплення та реальне відображення у правозастосовчій сфері.

Одним із перших міжнародних документів, що закріпив рівноправність жінок та чоловіків, це Статут ООН 1945 р., де було визначено, що народи об'єднаних націй мають знову утвердити віру в основні права, забезпечити рівноправність статей, створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливості та повага до зобов'язанням [1]. Зазначені положення стали фундаментом для розвитку принципів рівності та недискримінації. Проте слід зазначити, що основна частина міжнародних документів та діяльність міжнародних організацій були спрямовані на захист прав жінок, які піддавалися гендерній дискримінації, оскільки протягом довгих років жінки перебували в нерівному становищі із чоловіками. У суспільстві жінка була представлена в певній соціальній ролі, наприклад, як мати, бережіння, домогосподарка, прибиральниця, кухарка, годувальниця тощо. У більшості випадків національне законодавство держав обмежувало права жінок у суспільно-політичній сфері. У цьому особливий інтерес представляє дослідження питання правового статусу жінок-парламентаріїв, який практично мало висвітлювався в наукових джерелах.

Представництво жінок у політиці – один із основних показників досягнення гендерної рівності, якщо дотримуватися принципів Ради Європи, серед яких – рівень представленості жінок у національних парламентах. Багато авторів зазначають, що участь жінок у політичному житті корелюється з питанням людського розвитку: «...країни з вищим рівнем людського розвитку, ймовірно, мають вищий рівень участі жінок у політичному житті» [2].

Тим часом, згідно зі статистикою, наведеною Міжпарламентським союзом, у 2021 р., тільки 26,1% парламентаріїв у світі були жіночої статі, і лише у п'яти країнах світу жінки становлять 50% або більше у представницьких органах влади національного рівня (Мексика, Нікарагуа, Руанда, ОАЕ та Куба) [3].

Світовий досвід свідчить про те, що відсутність у жінок і чоловіків рівних можливостей брати активну участь у суспільно-політичному житті та впливати на закони, політику та її розробку, інститути та політика ризикують виявитися соціально недостатніми та систематично орієнтованими на інтереси вузьких більш впливових сил. Річ у тім, що політика та рішення, розроблені та прийняті тільки чоловіками, відображають лише частину людського досвіду та потенціалу, вони у певному сенсі малоефективні. На практиці така політика та такі управлінські рішення не схильні враховувати гендерні наслідки та економічні й соціальні фактори, які впливають на життя жінок. У результаті політика соціально недостатня.

При цьому партнерство в політиці – це джерело повної та представницької демократії, що створює реальні можливості врахування багатополюсних інтересів у суспільстві. Жінки роблять свій особливий внесок у громадське життя. Вони не тільки краще за чоловіків представляють і можуть представити свої інтереси, але й зможуть впливати на політичну систему, займаючи керівні посади. З погляду здорового суспільства паритетне представництво жінок у виборних та призначених позиціях влади – це справа справедливості та рівності. Гендерно- та географічно-збалансовані інститути, уряди (спільноти) – це джерело ефективності, всебічних та стійких результатів.

Чинники збільшення представництва жінок на рівні прийняття рішень, зокрема:

- наявність у країні національного механізму гендерної рівності;
- дружна для жінок виборча система (виборчі закони, партійні закони, закон про фінансування виборчих кампаній);
- гендерні квоти;
- гендерно-чутливі процедури та правила у партіях, в обраних органах;

- політична воля, фокус на «селекціонерів» (партійні машини, сірі кардинали з відбору політичних кадрів);
- тиск низу і зсередини активним незалежним жіночим рухом, без якого важко сподіватися на політичну волю до проведення розумної гендерної політики.

У багатьох країнах виборчі гендерні квоти вважаються ефективним заходом щодо поліпшення гендерного балансу в парламенті, хоча суперечки щодо їх приводу не вщухають. Нині системи квот націлені досягнення того, щоб жінки становили щонайменше 30, 40 і навіть 50 % від загальної чисельності парламентаріїв.

Багато країн у світі застосовують гендерні квоти, щоб компенсувати перешкоди, із якими доводиться стикатися жінкам.

Гендерні квоти – це компенсація за перешкоди та накопичену історичну несправедливість в органах влади. Виборча квота для жінок може бути прописана у конституції, передбачена у національному законодавстві країни або сформульована у статуті політичної партії.

Одна країна може мати кілька типів квот. Якщо взяти перші 20 країн, у яких представництво жінок у парламенті від 40 до 63,8 %, то у 5 країнах (25% від загальної кількості) квоти не використовуються, а в інших 75% – або законодавча, або партійна квота є [4]. Таким чином, у переважній більшості випадків цей інструмент спрацьовує.

Уряди можуть підтримувати приклади позитивної практики, демонструючи прагнення реалізації розумної політики, оскільки це відповідає їх прихильності до Пекінської декларації, в якій сказано: «Ми переконані, що розширення можливостей жінок та їх повна участь на основі рівності у всіх сферах життя суспільства, включаючи участь у процесі прийняття рішень та доступ до влади, мають основне значення для досягнення рівності, розвитку та миру» [5].

В Польщі принцип рівності чоловіків і жінок та пов'язаний з ним принцип заборони дискримінації за ознакою статі на

сьогоднішній день відображений в польській конституції: стаття 32, яка говорить про те, що всі рівні з точки зору права, і ніхто не може бути підданий дискримінації, у тому числі у політичному житті [6].

Істотне зростання жіночого представництва в парламенті в останніх трьох виборах пов'язане з тим, що ще на виборах 2011 р. у Польщі вперше було використано так звані гендерні квоти. Сейм ухвалив, що у списках кандидатів до Сейму кількість жінок по відношенню до кількості чоловіків не може бути менше, ніж 35 % від усіх кандидатів у списку (стаття 211 § 3 Кодексу про вибори) [5]. Дехто називає цей закон дискримінаційним, але автори документа були впевнені в необхідності квоти. Завдяки запровадженню цієї квоти партії почали цікавитися роллю жінок у політиці, що сприяло збільшенню жіночого представництва. Закон про квоту кандидатів на парламентських виборах вважається першою значною перемогою польського Жіночого конгресу, неполітичної громадської організації, що з 2009 р. займається питаннями рівності чоловіків та жінок у Польщі [7].

Виборчим кодексом України передбачено встановлення квот у партійні списки. Так, відповідно до статті 154 зазначеного документу під час формування загальнодержавного та регіональних виборчих списків партія повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) [8].

Водночас, зазначені зміни не принесли вагомих результатів, так на сьогодні в Парламенті України кількість жінок складає менше 21 %.

Таким чином, збільшення частки жінок-парламентаріїв з одного боку дійсно змінює спрямованість національної політики, що, зважаючи на все, усвідомлюється політичними лідерами в багатьох країнах світу; а з іншого – жінки-політики продовжують

стикатися з труднощами на своєму шляху до входження до національної політики.

Наприклад, у 2009 р. в ірландському парламентському звіті «Жіноча участь у політиці» було виділено ключові перешкоди для зростання політичного представництва жінок, які є універсальними, незалежно від національних чи регіональних характеристик: фінанси (жінки мають менший доступ до грошових ресурсів та можуть витратити менше коштів на виборчі кампанії), уявлення про роль жінок у вихованні дітей (догляд за дітьми зупиняє жінок від участі у політиці), віра у власні можливості (жінки не впевнені у своїй перемозі на виборах і не балотуються), громадські настанови (навіть ліві партії більше орієнтовані на чоловіків) та процедури відбору кандидатів (націлені на чоловіків, а чи не на жінок) [9].

Цілі ООН у сфері сталого розвитку тим часом підштовхують країни світу прагнути до гендерного паритету, оскільки в якості одного із завдань провідна міжнародна організація заявляє необхідність «забезпечити всебічну та реальну участь жінок і рівні для них можливості для лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та суспільному житті» [10]. Цього неможливо досягти без прагнення до збільшення кількісного та якісного політичного представництва жінок всіх рівнях: з посади глави держави до участі у діяльності органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Статут ООН 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
2. Mlambo C., Kapingura F. Factors influencing women political participation: The case of the SADC region. *Cogent Social Sciences*. 2019. Vol. 5. iss.1. P. 1–13. <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1681048>

3. New IPU report: more women in parliament and more countries with gender parity. *Inter-Parliamentary Union*. 2022, 3 March. URL: <https://www.ipu.org/news/press-releases/2022-03/new-ipu-report-more-women-in-parliamentand-more-countries-with-genderparity#:~:text=The%20global%20proportion%20of%20women,in%20Parliament%20in%202021%20report>

4. Women in Parliament: 20 Years in Review. 2014. URL: <http://www.ipu.org/pdf/publications/WIP20Y-en.pdf>

5. Fourth World Conference on Women. Beijing Declaration. 1995. URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>

6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dziennik Ustaw z 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm. *ISAP*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970780483>

7. Ksieniewicz-Mil M. Agnieszka Kozłowska-Rajewicz: niektórzy naprawdę wierzą, że emancypacja kobiet szkodzi rodzinie. *ONET KOBITA*. 24.03.2018. URL: <https://kobieta.onet.pl/agnieszka-kozłowska-rajewicz-niektorzy-naprawde-wierza-ze-emancypacja-kobiet-szkodzi/cwbs5zl>

8. Виборчий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20?find=1&text=%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA#w1_1

9. Women's Participation in Politics. Joint Committee on Justice, Equality Defence and Women's Rights. Second Report. October 2009. URL: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_justice_and_equality/reports/2009/2009-11-05_women-s-participation-in-politics_en.pdf

10. Цілі сталого розвитку ООН. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/gender-equality>

Петровська С.

кандидат економічних наук,
Сумська філія Харківського національного університету
внутрішніх справ

Ніколенко І.

Сумська філія Харківського національного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Проблематика гендерного балансу є досить актуальною та розповсюдженою в Україні. Дане питання розглядається науковцями та має не тільки теоретичне, а й практичне значення. У сфері охорони праці досить часто відбувається певний дисбаланс щодо роботи чоловіків та жінок, призначення їх на різного роду посади. З введенням воєнного стану на території України розгляд питання щодо гендерної нерівності у сфері охорони праці досить посилився.

Питання гендерної рівності у правах чоловіків та жінок закріплені на законодавчому рівні. Так, у ст. 43 Конституції України вказано, що кожна особа має право на працю, яку вона може вільно обирати та вільно на неї погоджуватися. Держава, в свою чергу, створює відповідні, належні умови праці, гарантує рівні можливості у виборі професії, відповідно до суспільних потреб. Також в ст. 24 Конституції України наголошується на тому, що всі громадяни рівні у своїх правах, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, мови, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання та ін. Дана стаття наголошує на тому, що права чоловіків та жінок є рівними у можливості їх реалізації у громадсько-політичному та культурному житті, у здобутті освіти

і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці та здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства.

В сучасному світі гендерна рівність визначається як складова для реалізації прав людини і громадянина, що, в свою чергу, регулює рівень розвитку суспільства в демократичній державі. В системі охорони праці така тенденція є досить поширеною. Гендерна рівність визначає механізм однакових умов як для жінок, так і для чоловіків у можливості реалізації всіх прав наданих їм державою: участь у політичному, соціальному, культурному та економічному житті.

Політика держави у сфері охорони праці жінок направлена на створення належних умов для роботи та повноцінної реалізації своїх прав відповідно до законодавства України. До них можна віднести: повний робочий день, поліпшення умов праці жінок, розроблення та можливість відтворення всіх творчих та трудових здібностей. На даний час політика держави досить на високому рівні регулює систему вирішення проблем з гендерної рівності жінок у сфері охорони праці.

На законодавчому рівні в Україні закріплені та встановлені гарантії, які забезпечують рівні, безпечні та здорові умови праці всіх працівників, зокрема, і жінок. Основна проблематика гендерної рівності жінок у сфері охорони праці зумовлена фізіологічними особливостями організму жінки та материнством. Основні питання праці жінок в Україні закріплені у ст. 10 Закону України «Про охорону праці».

Існує заборона праці жінок на важких роботах, також на роботах, що мають характер небезпеки: підземні роботи, залучення жінок до роботи з важкими вантажами, робота з отруйними речовинами. Окремо законодавство виділяє заборону

залучення вагітних жінок, або тих, що мають неповнолітню дитину.

На нашу думку, основною проблемою в питаннях гендерної рівності у сфері охорони праці є упереджене ставлення деяких керівників до роботи жінок. Законодавство чітко регулює порядок усунення жінок з певних посад, спираючись на їх фізіологічні властивості, материнство тощо. Проте, однією з важливих особливостей даного питання є те, що роботодавці умисно зменшують розмір заробітної плати, унеможливають певним чином просування по службі, спираючись на те, що працівником є жінка. Даний нюанс і робить проблему актуальною на теперішній час.

Зважаючи на це, можна виділити основні етапи вирішення проблемного питання гендерної рівності у сфері охорони праці:

- впровадження певної політики недискримінації жінок та політики рівності на підприємствах;
- введення перевірки органами влади щодо відсутності дискримінації жінок на певних посадах;
- створення на підприємствах, організаціях заборон щодо усунення жінок з посади без поважних причин.

Дані принципи допоможуть встановити чіткі, прозорі правила управління трудовим колективом.

Отже, проблема гендерної рівності у сфері охорони праці є досить актуальною та нагальною. Охорона праці жінок є наріжним каменем в інституті трудового права, який, в свою чергу, має свої особливості. Наразі, державна політика в даній сфері є досить розвиненою, завдяки такій політиці було переглянуто або скасовано правові акти, які в минулому не дозволяли професійно реалізовуватися жінкам. Нова, сучасна система, яка розглядає концепції гендеру, повинна враховувати такі фактори: професійні, соціальні можливості жінок та чоловіків, контроль за поведінкою, особливості соціального інституту тощо.

Подойніцин В.

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
Державний науково-дослідний інститут МВС України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Україна, яка є учасником міжнародних відносин, має відповідні правові зобов'язання щодо безумовного дотримання міжнародних правових актів, які прийняті і підписані нашою державою, зокрема Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. У цьому документі наголошено про гуманне ставлення без будь-якої дискримінації з причин раси, кольору шкіри, релігії чи віри і статі... [1]. Також сьогодні Україна твердо стоїть на правовій платформі зобов'язання гуманного ставлення та неприпустимості дискримінації зазначеній у Декларації про захист жінок та дітей у надзвичайних обставинах та у період збройних конфліктів [2].

Щодо питань захисту жінок, в Україні діє принцип гендерної рівності, закріплений у Конституції України, ст. 3 Конституції закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Крім цієї норми, питання щодо гендерної рівності зазначені у ст. 21, 24, 51. Частина третя ст. 24 Конституції України [3] безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї [4]. Також хочемо зазначити, що відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок» гендерна рівність трактується як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє

особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [5].

Щоб чітко визначити, що таке Гендерна політика в період військової агресії, слід рзглянути терміни окремо, що таке «гендерна політика» і «військова агресія». Відповідно до матеріалу з Вікіпедії – вільної енциклопедії «Гендерна політика» – утвердження партнерства статей (гендерів) у визначенні і реалізації політичних цілей, завдань і методів їх досягнення в діяльності політичних структур – держави, політичних партій, суспільно-політичних об'єднань. Гендерна політика не самодостатня, вона потребує поєднання з соціальною й іншими видами політики [6].

Для того, щоб проаналізувати проблему глибше, розглянемо слово «Агресія» і окремо словосполучення «Агресія військова». Прочитуємо визначення «Агресія», що зазначене в Політологічному енциклопедичному словнику під редакцією професора М. П. Требіна: «У сучасної політології «Агресія» кваліфікується як пряме чи непряме застосування збройної сили однією державою проти політичної незалежності або територіальної цілісності ін. Цей напад характеризується ініціативою та задумом. Найнебезпечніша форма Агресії. – збройний напад. Визначення «Агресія», прийняте 1974 р. XXIX сесією Генеральної Асамблеї ООН» [7; с. 17]. Повернемося до словосполучення «Агресія військова». У міжнародному праві – застосування збройної сили державою (групою держав) проти суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності іншої держави або народу (нації), несумісне зі Статутом ООН [8].

Під час агресії РФ, Україна стала полігоном для масового знищення жителів України, де громадянське населення в тому числі жінок піддали масовим звірствам і казням (згадаймо м. Буча). Жінки в Україні, які належать до цивільного населення і опинилися в умовах надзвичайних обставин та прямої військової

агресії з боку Росії не повинні позбавлятися даху над головою, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав відповідно до положеннями Загальної Декларації прав людини. Також повинні бути вжиті всі необхідні кроки, щоб домогтися заборони таких заходів, як переслідування, тортури, каральні заходи, принизливе поводження та насильство, зокрема проти тієї частини цивільного населення, яку становлять жінки та діти.

Українські владні структури проводять всебічну діяльність, спрямовану на досягнення гендерної рівності, в тому числі питань гендерної інтеграції. Ця діяльність допоможе реалізувати європейські стандарти забезпечення рівних прав та можливостей жінок, та стане однією з рушійних сил на шляху до Європейської інтеграції для України. Можемо стверджувати, що України як держава багато робить для запобігання насильству за ознакою статі. Ми хочемо зупинитися на цікавому та корисному нормативно-правовому документі «Методичні рекомендації з реалізації гендерного підходу, та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» якій прийнятий відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України від 27.12.2022 № 359 [9]. Документ розроблений відповідно до заходів з виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, з метою визначення алгоритму застосування гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, в процесі управління територіальною громадою.

Формат тез не дозволяє глянути ширше на проблему, але загалом ми спробували викласти стисло питання гендерної політики України в період військової агресії і сподіваємося, що цивільні жінки, які в силу різних обставин опинилися на території військових дій, охоронятимуться владою від будь-яких замахів і насильства.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставах і в період зброєних конфліктів від 14 грудня 1974 року <https://ips.ligazakon.net/document/MU74002D>
3. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Гендерна політика. <https://dduvs.in.ua/ngp/>
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Гендерна політика. https://uk.wikipedia.org/wiki/Гендерна_політика
7. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
8. Денисов В. Н. Агресія військова // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Агресія_військова
9. Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2022 № 359. <https://www.msp.gov.ua/documents/6267.html>

Попелюк Р.

аспірантка

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

ДИСИДЕНТКИ І ВІЙНА: ВПЛИВ ПЕРЕЖИТИХ ПОДІЙ НА ПРАВОЗАХИСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Багатьом відома історія українських дисидентів, які ревно протистояли радянській тоталітарній державі. Їхній вклад

в формування української національної ідеї величезний, їхня правозахисна діяльність стала основою для укріплення незалежності, а їхній опозиційний рух зрештою привів до прийняття демократичних свобод.

Проте менш відомо про події, які дисидентам довелося пережити раніше, адже чимало з них стали очевидцями Другої світової війни, що в свою чергу вплинуло на їхню позицію надалі. Зокрема Алла Горська пережила дві зими в блокадному Ленінграді, її старший брат Арсен (від першого шлюбу матері) загинув на фронті. Сучасники зазначали, що через ті події сформувався бійцівський характер дисидентки і вона не мовчала про несправедливість, репресії та вбивства. На початку 1960-х Алла Горська разом з Василем Симоненком відкрили місця поховання розстріляних НКВС людей на Лук'янівському і Васильківському кладовищах, у Биківні. Дисиденти збирали свідчення місцевих жителів про вбивства і намагалися відкрити це загалові, але зазнали значного тиску влади, репресій та заборон. Після цих подій Василь Симоненко був жорстоко побитий, внаслідок чого помер від швидкоплинної хвороби нирок у 1963.

Сама ж Горська тільки у зрілому віці відкрила для себе Україну, перейшла на українську, попри те, що батько цього не підтримував і чітко визначилася з своєю позицією – боротися за вільні права і свободу. Вона стала активною учасницею правозахисного руху, писала протестні заяви представникам влади, свідчила на судових процесах дисидентів, виголошувала промови, підтримувала заарештованих учасників опозиційного руху. Євген Сверстюк зазначав, що художниця була однією з найактивніших борців за права людини в тоталітарній УРСР.

Учасниці правозахисного руху Олена Антонів та Стефанія Січко стали очевидцями вбивств українців у в'язницях у червні 1941 року, що також дуже вплинуло на формування їхньої протестної позиції. Вони приєдналися до релігійного

дисидентства та боролися за легалізацію репресованої УГКЦ, зберігали та розповсюджували літературу самвидаву, продовжували протестну боротьбу в часі арешту рідних, які належали до дисидентського руху.

Значний вплив на формування правозахисного руху мало підписання 30 липня – 1 серпня 1975 року заключного акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі або т. зв. Гельсінських угод. Документ, який мав на меті зменшити напругу та вберегти світ від нового переділу кордонів та військової агресії, а також захистити права людини підписали 35 держав, серед яких СРСР, США та Канада. Офіційно СРСР погодився дотримуватися декларації про права людини ООН. Хоча це було тільки формальністю, представники інтелігенції вхопилися за цю ідею. У своїх протестних заявах Стефанія Січко, часто покликала на конституційні права та повідомляла про їх порушення. Чимало дисиденток через надзвичайні зусилля повідомляли про факти репресій та порушення громадських прав закордон.

9 листопада 1976 року діячі українського правозахисного руху утворили Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод або Українську Гельсінську групу. Однією з членів-засновниць групи була репресована шістдесятниця Оксана Мешко, якій теж довелося пережити події Другої світової війни. Уже в підлітковому віці вона зазнала репресій, у грудні 1920 р. за невиконання програми продподатку було розстріляно її батька. Далі були роки репресій, від яких постраждали дядько, двоюрідний брат і чоловік Оксани Мешко, а в 1937 році утисків зазнала і вона та змушена була переїхати до Тамбова де мешкав чоловік, якому радянська влада заборонила бути в Україні. Тут її застала Друга світова війна. Під час бомбардування загинув старший син Євген, чоловік був мобілізований до лав Червоної армії. Надалі життя Оксани Мешко не ставало легшим, роки репресій за нібито замах на Хрущова, згодом за приналежність сина до правозахисного

руху, за приналежність до Гельсінської групи, за спротив загалом. Радянська влада мучила її в літньому віці, але не зламала спротиву, вона боролася за права, свої і інших поневолених людей. Стефанія Січко, яка близько спілкувалася з Оксаною Яківною, зазначала, що сил для боротьби тоді додавала приналежність до дисидентської спільноти. Всі знали можливість репресій, але знали, що в боротьбі вони не одні.

Читаючи, що дисиденти писали і говорили раніше може здатися, що їх слова були пророчими. Все тому, що вони добре знали свого ворога і на що він здатний, їхня боротьба за громадянські права і свободи пройшла в часі коли за саме слово «право» могли засудити. Але вони боролися, бо пам'ятали, скільки смертей і розрухи приносить держава, яку нікому вчасно зупинити.

Політова А.

кандидат юридичних наук, доцент
Маріупольський державний університет

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВОЄННОГО СТАНУ)

Протидія кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості особи залишається актуальною проблемою, особливо в умовах збройного конфлікту. Збройний конфлікт створює небезпечне середовище, де сексуальне насильство може бути використано як зброя, засіб терору та деморалізації населення, і це має руйнівні наслідки для жертв.

У таких умовах жінки, чоловіки, дівчата та хлопчики (як цивільне населення, так і комбатанти) стають особливо враз-

ливими перед сексуальним насильством. Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, до сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, відносять: зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, насильницька стерилізація; інші форми сексуального насильства, такі як: примусове оголення, примусовий шлюб, примусовий аборт, напад з посяганням на сексуальну недоторканність, торгівля людьми, невідповідні медичні огляди. Жертви такого насильства можуть зазнавати серйозних травм, як фізичних, так і психологічних, і це безумно впливає на їхнє фізичне та психічне благополуччя.

Міжнародне гуманітарне право забороняє сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту і покладає обов'язок на всі сторони конфлікту захищати цінності та права цивільного населення, зокрема статеву свободу та статеву недоторканість особи. Однак, на практиці, безкарність і недостатня підтримка жертв сексуального насильства залишаються серйозною проблемою.

Відзначимо, що у КК України передбачено окремий розділ, де передбачена відповідальність за зґвалтування, сексуальне насильство, примушування до вступу в статевий зв'язок, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, розбещення неповнолітніх, домагання дитини для сексуальних цілей. Щодо призначення покарання за такі діяння, то як відзначає Н. Гуторова, «від правильності призначення покарання залежить досягнення мети покарання, ефективність функціонування системи кримінальної юстиції, а також дотримання прав людини» [1]. Санкції за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: позбавлення волі (наприклад, ч. 1 ст. 152 – позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, а ч. 4 і 5 цієї ж статті – позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років), штрафом або арештом (зокрема, ч. 1 ст. 154 – штрафом до

п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців), обмеженням волі, а також і додаткове покарання – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Важливо відзначити, що Україна, як держава-учасниця міжнародних конвенцій та договорів, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенція про права дитини, зобов'язана дотримуватися стандартів та принципів, які забороняють сексуальне насильство та забезпечують захист прав жертв. Разом з тим, в умовах збройного конфлікту (воєнного стану) сексуальне насильство кваліфікується як порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України).

Аналізуючи ст. 438 КК України відзначимо, що вона не містить конкретного переліку кримінально протиправних діянь, які вважаються сексуальне насильство. У ч. 1 використовується загальне формулювання – «інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Це означає, що конкретна кваліфікація сексуального насильства в умовах збройного конфлікту як порушення законів та звичаїв війни буде залежати від того, які міжнародні договори Україна ратифікувала і які кримінально протиправні діяння вони передбачають.

Згідно з міжнародним гуманітарним правом, яким є Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту може кваліфікуватися як воєнний злочин або злочин проти людяності, залежно від обставин і вчинюваних дій. Однак, точна кваліфікація буде визначатися відповідно до інтерпретації міжнародних договорів в національне законодавство.

Сьогодні в Україні обліковано близько 185 випадків сексуального насильства щодо цивільного населення, яке вчинено

російськими військовослужбовцями під час окупації території Київської, Херсонської, Харківської та Чернігівської областей, а їх кількість збільшується. Також відзначимо, що ще частина Херсонської області залишається окупованою.

Аналіз вироків за ст. 438 КК України у Єдиному державному реєстрі судових рішень показав про винесений лише один вирок щодо сексуального насильства. Дії осіб, які вчинили сексуальне насильство було кваліфіковано за ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 438 КК України та установлено: «ОСОБА_3 15 березня 2022 року близько 15.00 год., у ході окупації с. Новий Биків Ніжинського району Чернігівської області діючи за попередньою змовою групою осіб з особою, відомості щодо якої виділено в окреме кримінальне провадження, які були одягнуті у військову форму з відповідними розпізнавальними знаками, з автоматичною зброєю, маючи спільний умисел на жорстоке поводження з цивільними жителями будинку АДРЕСА_2, пов'язане із спричиненням фізичного, у тому числі сексуального, та психологічного насильства, зайшли до вказаного будинку, у приміщенні якого побачили неповнолітню ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_2, її малолітнього брата ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_3, мати ОСОБА_9, вітчима ОСОБА_5, бабусю ОСОБА_10, рідну тітку неповнолітньої ОСОБА_7. ОСОБА_11 та малолітніх ОСОБА_12, ІНФОРМАЦІЯ_4, ОСОБА_13, ІНФОРМАЦІЯ_5, які є цивільними особами у розумінні ст. 50 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 ратифікованого із заявою Указом Президії Верховної Ради УРСР № 7960-XI (7960-11) від 18.08.89).

Надалі, дізнавшись про неповнолітній вік ОСОБА_7, ОСОБА_3, з метою подолання можливого опору з боку ОСОБА_5, який на думку ОСОБА_3 та особи, відомості щодо якої виділено в окреме кримінальне провадження, був єдиною особою чоловічої статі, що могла вчинити активний опір їх злочинним діям, вчинив

психічне насильство відносно ОСОБА_5 та малолітнього ОСОБА_8, а саме: навівши приціл автомату у їх сторону, змусив ОСОБА_5 стати на коліна, після чого висловив погрози вбити їх у випадку вчинення будь-яких дій на захист неповнолітньої ОСОБА_7, яку ОСОБА_5 сприйняв як реальну. Зазначені дії були вчинені ОСОБА_3 у присутності ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, неповнолітньої ОСОБА_7 та малолітніх ОСОБА_13, ОСОБА_12, у зв'язку з чим останні пережили душевні страждання, пов'язані із погрозою вбивства їх близьких родичів, чим порушив вимоги ст.ст. 27, 31-34 Конвенції та ст. 75-77 Додаткового протоколу.

ОСОБА_14 цей час особа, відомості щодо якої виділено в окреме кримінальне провадження, достеменно знаючи про неповнолітній вік ОСОБА_7, діючи з метою задоволення статевої пристрасті, усвідомлюючи, що ОСОБА_3 своїми діями позбавив ОСОБА_5 можливості чинити активний опір у випадку вчинення злочинних дій щодо його неповнолітньої падчерки ОСОБА_7, підійшов до останньої та, всупереч її волі, без її добровільної згоди, використовуючи власну фізичну перевагу, з метою подолання її опору, тримаючи під руки насильно завів до іншої кімнати. Надалі, особа, відомості, щодо якої виділено в окреме кримінальне провадження, застосувала щодо ОСОБА_7 фізичне та психічне насильство, пов'язане зі спричиненням фізичних та психічних страждань, а саме почала насильно роздягати неповнолітню ОСОБА_7, а саме підняла її футболку, розірвала її верхню спідню білизну, приспустила до стегон її штани, після чого почала торкатися низу її оголеного живота, висловлюючи при цьому твердження, що потерпіла вже досягла статевої зрілості, чим вчинила сексуальне насильство» [2].

Але вже вказані факти вказують про наявність певних прогалин у національному законодавстві, зокрема, відсутності кваліфікуючих ознак, окрім умисного вбивства у ч. 2 ст. 438 КК України. Так, суд відзначив, що обтяжуючими обстави-

нами є вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою, вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини та призначив покарання у виді 11 (одинадцяти) років позбавлення волі. Проте, на нашу думку, важливо, щоб національне законодавство відповідало міжнародним стандартам і забезпечувало належну відповідальність за сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту. Саме тому, ст. 438 КК України потребує удосконалення, адже диспозиція цієї статті не містить достатньої чіткості або широти щодо кваліфікації сексуального насильства в цьому контексті, а вказує на необхідність застосовуватися інші статті чи правові норми для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Гуторова Н. У чому полягає специфіка призначення покарання за проектом нового КК України? Higher school of advocacy. 15.11.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/u-chomu-polyagaye-spetsyfika-pryznachennya-pokarannya-za-proyektom-novogo-kk-ukrayiny> (дата звернення 30.05.2023)
2. Бобровицький районний суд Чернігівської області від 25 листопада 2022 р. Справа № 729/592/22 провадження 1-кп/729/85/22 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107503138> (дата звернення 30.05.2023)

Протасівська Л.

кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом останніх десятиліть у вітчизняному законодавстві відбуваються значні зміни націлені на забезпечення гендерної рівності. Ці зміни направлені на легітимізацію гендерних відносин, та забезпеченню злагодженого функціонування механізму регулювання гендерної рівності чоловіків та жінок. На державному рівні з метою регулювання рівності та рівноправності чоловіків і жінок визначено основні цінності гендерної рівності і недискримінації, забезпечення рівної участі чоловіків та жінок у прийнятті важливих для суспільства рішень, забезпечення однаково рівних можливостей для чоловіків та жінок при виконанні ними як сімейних так і професійних обов'язків, а також запобігання і унеможливлення проявів гендерно зумовленого насильства чи дискримінації.

Становлення та розбудова демократичного суспільства можлива за умови забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків так і для жінок. Тому гендерна політика в Україні, яка націлена на побудову європейських демократичних інституцій в умовах військового стану постає у зовсім новому, актуальному світлі. Вона вимагає не лише утвердження гендерних цінностей в різних інстанціях українського суспільства а й законодавчого забезпечення та державної підтримки.

З поміж нормативно-правових актів, що забезпечують, врегульовують та гарантують гендерну рівність обох статей, а також недискримінацію за ознакою статі слід назвати в першу чергу

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». В цьому законі чітко визначено положення націлені на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя [1].

Останнім часом в Україні проводиться політика направлена на фемінізацію мови, що підтверджує намір впроваджувати різноманітні способи та механізми забезпечення гендерної рівності.

На конституційному рівні забезпечення гендерної рівності передбачає запровадження посад радників з гендерних питань. Однак одного лише законодавчого закріплення недостатньо. Як показує практика, низка практичних проблем реалізації та забезпечення гендерної рівності та недискримінації продовжує залишатися актуальною і короткого та легкого шляху для їх вирішення немає. Сучасна законодавча база України де-юре надає гарантії рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок, проте не скрізь вона реалізується ефективно.

Повномасштабне вторгнення Російської федерації на територію України і запровадження військового стану також суттєво впливає на забезпечення гендерної рівності і недискримінації в Україні. З поміж головних питань, які вимагають вирішення питань забезпечення рівних прав, свобод і недискримінації чоловіків і жінок слід назвати наступні:

- питання, що стосуються сфери безпеки і оборони. Тут ми можемо виділити питання, що стосуються доступу та умов проходження військової служби; запобігання та протидія насильству, насильства за ознакою статі втому числі;

- питання, що стосуються забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в економічній, політичній сфері та в сфері безпеки.

Варто також звернути увагу на Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової

служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». Відповідно до даного закону жінки на рівні з чоловіками виконують військовий обов'язок. Законом також передбачено добровільний порядок прийняття на військову службу жінок, проходження військової служби, визначені положення проходження військової служби як в резерві так і в запасі, а також визначено положення дотримання військового обліку[2].

Ще один нормативно-правовий акт, який варто згадати при дослідженні питання правового регулювання гендерної рівності чоловіків і жінок в Україні в умовах воєнного стану це «Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 р.», який було схвалено та затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України 28.10.2020р. № 1544-р. Даний план спрямований на забезпечення прийняття участі жінок у прийнятті важливих рішень постконфліктного відновлення; протидія насильству за статевою ознакою та сексуального насильства. Це питання стало особливо гострим після оприлюднення інформації щодо сексуального насилля з боку військових російської федерації щодо українців, що опинилися в окупації. (Яскравими прикладами такого насилля можуть бути відомі на весь світ звірства насильства і дискримінації в Бучі, Ірпіні та інших містах України); посилення спроможності виконавців Національного плану (мова йде про спроможність виконувати жінками на рівні з чоловіками, відповідно до запроваджених державою механізмів свого функціонального призначення) [3].

Досліджуючи питання гендерної рівності і недискримінації в умовах воєнного стану слід враховувати те, що вони мають суб'єктивне забарвлення. Проявами порушень принципів гендерної рівності є грубе порушення законодавства серед якого можемо назвати: фізичне насильство, відмова в працевлаштуванні за гендерною ознакою тощо. Зазначимо, що проблеми,

пов'язані з забезпеченням гендерної рівності обумовлені кризами, які виникли в суспільстві як в соціальній так і в економічній сферах. З поміж них варто вказати на те, що багато чоловіків призвані до лав збройних сил і проходять військову службу, багато чоловіків, так само як і жінок втратили роботу, жінки ж змушені досить часто влаштовуватися на кілька робіт, щоб компенсувати втрачений сімейний дохід через те, що їхні чоловіки воюють, або ж загинули. Значна частина проблем пов'язаних з проявом гендерної нерівності в сучасних умовах обумовлена не недосконалим законодавством щодо забезпечення гендерної рівності, не вадами правового регулювання в протидії та запобіганню дискримінації, а об'єктивними причинами, що не можуть існувати в мирному суспільстві.

Таким чином, правове регулювання забезпечення гендерної рівності в умовах воєнного стану, повинно ґрунтуватися на неухильному дотриманні основних положень принципів гендерної рівності і недискримінації. За умов визнання всім українським суспільством принципу загальної рівності, формування виваженого та свідомого ставлення до нього у сфері правозастосування, на ідеологічному рівні та на рівні побутового сприйняття дозволить максимально втілити в життя зазначений принцип рівності і недискримінації за ознакою статі.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#n248>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. Закон України від 06.09.2018 р № 44 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>

3. «Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

Прокопик А.

аспірант 1 року навчання Навчально-наукового інституту
права КНУ імені Тараса Шевченка

НЕПРЯМА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА СТАТЕВОЮ ОЗНАКОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Питання дискримінації може здатись таким, що не займає пріоритетне місце в правовому дискурсі держави, однак, значущість даної проблематики полягає в фундаментальності принципової бази, яку зачіпає дана тематика, а саме, такий основоположний інститут, як рівність, що є одним з основних елементів в ширшому контексті прав людини та тим базисом, на якому будується держава, яка має претензійність до категорії правової. З огляду на це, вважаю доцільним розглянути дану проблематику, а саме наявність аспекту непрямой дискримінації, особливості даного явища в умовах війни та привернути увагу до стану дослідження даної проблематики. Хоча категорія непрямой дискримінації, по своїй суті, є суміжною між правом та соціологією, законодавець визначає досліджуване поняття у частині 3 статті 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»: «непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв

оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними». В рамках даної роботи, пропоную розглянути імплементацію та наявний стан речей через статеву призму.

Станом на травень 2023 року, рівень дослідженості даного питання є, на мою думку, недостатнім. Про недостатнє висвітлення проблематики свідчить відсутність ґрунтовних соціологічних, юридичних та інших досліджень, які б фокусувались на даній проблематиці в цілому, вже не кажучи про специфічні аспекти, такі як статевий розподіл. На мою думку, це є очевидною прогалиною в національній правовій науці і доктрині, адже, дана проблематика зараз знаходиться в стані пильного законодавчого розгляду, про що свідчить прийняття Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» в національне законодавство категорій, суміжних з окресленою проблематикою даного дослідження. Через вище описану специфіку, та задля встановлення сутнісного розуміння досліджуваного питання, пропоную звернутися до телеологічного методу, адже, як зазначає Б. В. Малишев, «телеологічний спосіб тлумачення передбачає з'ясування смислу норми права за допомогою її мети»³. Саме аналізуючи закон через призму мети, можна встановити загальний напрям розвитку даної проблематики і встановити його недоліки.

Пропоную звернутись до такого резонансного рішення, як заборона виїзду військовозобов'язаним за кордон. Позиція зако-

³ Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичні аспекти / Б. В. Малишев // Адвокат. – 2011. – № 10. – С. 7-14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2011_10_1

нодавця висвітлюється частково у Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та Постанові КМУ «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» та більш прямо у низці законопроектів, таких як 9075 від 03.03.2023 «Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» щодо особливостей виїзду за кордон в особливий період студентів та інших громадян, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації», які перебувають на різних стадіях розгляду. В зазначених нормах, законодавець використовує, на перший погляд, недиференційовану лексику, однак, дане рішення несе в собі очевидні ознаки непрямой дискримінації, адже переважна більшість військовослужбовців, військовозобов'язаних та інших суміжних категорій в Україні є представниками однієї статті, і, хоча норма носить в собі нейтральний характер, вона має значно більший регуляторний вплив на становище даної групи осіб в порівнянні з іншими рівноцінними з точки зору права групами. Застосовуючи телеологічний спосіб, та звертаючи увагу на частині 3 статті 1 попередньо згаданого закону, а саме її частину «...крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» можна ствердити, що законодавець, в даному випадку, керуючись ширшими державними інтересами, попередньо оцінив дану проблематику як таку, що входить в закладені межі вищенаведеного положення статті, хоча дане питання, на мою думку, є більш дискусійним.

Підсумовуючи, можна зазначити, що проблематика непрямой дискримінації за статевою ознакою зараз є на своєму піці актуальності, через об'єктивні зовнішні фактори, посилений інтерес законодавця та набору критичної суми очевидних протиріч, які потребують, як мінімум, дискусійного обговорення та ширшого

доктринального аналізу. Як потенційні напрямки подальшого дослідження питання, пропоную дослідження впливу наслідків описаної вище непрямой дискримінації за статевою ознакою на юридично-значущі сфери діяльності, такі як трудове право, господарське право і тд.

Список використаних джерел:

1. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загально-теоретичні аспекти / Б. В. Малишев // Адвокат. – 2011. – № 10. – С. 7-14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2011_10_1
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2023 р. № 5207-VI : станом на 30 трав. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

Проневич О.

доктор юридичних наук, професор,
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ІМПЕРАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СЕКТОРІ ОБОРОНИ**

Стратегічним пріоритетом людиноцентричного та інклюзивного публічного адміністрування є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного буття. Гендерний паритет сприяє забезпеченню суб'єктивних прав і законних інтересів людей, створенню належних умов для максимальної самореалізації кожного індивіда. До початку неспровокованої повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні

окреслилася стійка тенденція подолання гендерної дискримінації, ґрунтована на досягнутому суспільному консенсусі щодо визнання архаїчності та шкідливості патріархального розподілу гендерних ролей. Натомість в умовах триваючої війни почала формуватися прірва між гендерними ролями «чоловік-воїн» та «жінка-берегиня», детермінована набуттям чоловіками досвіду участі у бойових діях та переважною зосередженістю жінок на вихованні, підтримці і піклуванні, а також їх виїздом разом з дітьми за кордон у пошуку притулку в безпечному місці. Як наслідок, особливого значення набуває осмислення широкого соціального контексту забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в умовах воєнного стану, використання ефективних управлінсько-правових засобів викорінення гендерних стереотипів, пошуку інноваційних підходів до формування і реалізації гендерної політики у секторі оборони.

Існує достатньо підстав вважати, що упродовж останнього часу відбувається фемінізація сектору оборони. Помітними досягненнями у зазначеній царині є легальне закріплення рівних засад виконання військового обов'язку жінками та чоловіками [1], офіційне встановлення форми одягу військовослужбовців-жінок [2], обов'язкове взяття на військовий облік військово-зобов'язаних жінок, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність [3] (принагідно зазначимо, що законом також передбачена можливість взяття жінок, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, на військовий облік військово-зобов'язаних за їх бажанням [4]). Станом на травень 2023 року в лавах Збройних Сил України проходить службу 42 тис. жінок, з них 5 тис. перебувають безпосередньо в зоні бойових дій [5]. Означена статистика об'єктивно зумовлена, оскільки світовий досвід свідчить, що в умовах війни жінки «безпосередньо або

опосередковано беруть участь у діяльності силових структур, повстанських угруповань, ополчення самооборони та інших подібних формувань» [6, с. 51-52].

3 жовтня 2019 року в органах управління та військових частинах Збройних Сил України запроваджено інститут радника з гендерних питань [7]. Розгалужена мережа штатних і позаштатних радників з гендерних питань є компонентом національного механізму забезпечення гендерної рівності. Радники з гендерних питань як поборники рівності мають сприяти досягненню гендерного паритету у секторі оборони (примітно, що до складу відомчого «пулу» радників входить понад 400 осіб, переважну більшість складають представники неурядового сектору, 83 % радників не мали стажу роботи у гендерній сфері, 22 % від загальної кількості радників складають чоловіки, 96 % радників працюють на громадських засадах, 9 штатних радників працюють при Головнокомандувачі Збройних Сил України та командувачах родів/видів військ). Зауважимо, що в умовах відсутності на ринку праці необхідної кількості фахівців з гендерної проблематики було прийнято компромісне рішення щодо відомчої підготовки радників з гендерних питань «на реальних кейсах, при розгляді реальних скарг». За відсутності уніфікованих кваліфікаційних вимог кандидати на посади радників з гендерних питань оцінюються за дещо абстрактними критеріями інтересу до гендерного підходу, гендерної чутливості, прагнення до торжества справедливості і забезпечення рівності, поваги командирів та особового складу тощо. Місія гендерних радників тлумачиться крізь призму ствердження ліберальних цінностей. Вони покликані системно опрацьовувати гендерно зумовлені пропозиції і запити, здійснювати гендерне оцінювання інституційного механізму, формувати пропозиції щодо імплементації гендерного компоненту у навчальні програми тощо.

Наразі у вітчизняному секторі оборони зберігаються гендерно зумовлені колізії, що потребують оперативного реагування адміністративних органів (найперше йдеться про проблеми речового забезпечення жінок-військовослужбовиць, відсутність традиції гендерного бюджетування у військовому відомстві, нерозвиненість гендерно зумовленої побутової інфраструктури в умовах домінування традиційної маскулінізованої культури у жорстко ієрархізованому мілітаризованому середовищі, недотримання гендерно нейтральних стандартів при рекрутингу на військову службу і призначенні на посаду тощо).

При реформуванні сектору оборони варто приділити увагу вжиттю таких заходів з метою забезпечення гендерної рівності/гендерного паритету: використанню методів позитивної реклами для стимулювання рекрутингу жінок на військову службу; врахуванню лише фактичних переваг кандидатів при рекрутуванні і призначенні на посади, застосуванню заходів позитивної дискримінації; забезпеченню у військових навчальних закладах системного вивчення гендерних проблем, опануванню методики виявлення дискримінаційних гендерних практик, механізмів подання і розгляду скарг на прояви гендерної дискримінації; запровадженню служб спеціальних консультантів для жінок-військовослужбовиць; залученню жіночих груп до планування і реалізації програм соціальної адаптації та психологічної реабілітації жінок-комбатанток тощо. Фахівці наголошують на важливості використання у контексті забезпечення інтеграції гендерного підходу у діяльність Збройних Сил України та інших збройних формувань такого гендерного інструментарію: гендерного аналізу; гендерного аудиту; підвищення гендерної обізнаності; гендерного бюджетування; навчання з гендерної рівності; гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів; гендерного оцінювання; оцінювання гендерного впливу; гендерного моніторингу;

гендерної статистики і показників; гендерного планування; закупівлі за гендерними індикаторами; консультацій з гендерних питань; трансформації інституції [6, с. 146-147, 151].

Резюмуючи, зазначимо, що в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації забезпечення гендерної рівності має суттєве значення для сектору оборони. Гендерна рівність не може досягатися крізь призму конфронтації за статевою ознакою. Насправді йдеться про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері оборони, створення умов для їх конструктивної взаємодії та досягнення позитивного синергетичного ефекту. Віховою подією стало запровадження у Збройних Силах України інституту радників з гендерних питань, хоча донині зберігається необхідність вдосконалення процедури селекції кандидатів на посади радників, вичерпної артикуляції кваліфікаційних вимог до цієї категорії працівників, а також чіткішого визначення їх правосуб'єктності. Перспектива поглиблення гендерної інтеграції в секторі оборони загалом полягає в імплементації європейських правових антидискримінаційних стандартів, розбудові антидискримінаційної інфраструктури, використанні гендерного апробованого інструментарію, викоріненні гендерних стереотипів та формуванні гендерно нейтральної мілітарної субкультури.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами військових ліцеїв: наказ Міністерства оборони України від 20 листопада 2017 року № 606. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-17#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проход-

ження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 6 вересня 2018 року № 2523-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text/>

3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

4. Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями: наказ Міністерства оборони України від 11 жовтня 2021 року № 313. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-21#Text>.

5. У Міноборони назвали кількість жінок, які служать у ЗСУ. Сайт «New Voice». 04.05.2023. – URL: <https://nv.ua/ukr/project/nv-nagorodi-redakciya-misiya-istoriya-nezalezhnosti-holdingu-50255152.html>.

6. Путівник гендерної інтеграції у Збройних Силах України: Формування гендерної компетентності військового професіонала. К., 2020. 236 с. https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/479044_0.pdf.

7. Про затвердження Змін до Переліку професійних назв робіт працівників Збройних Сил України: наказ Міністерства оборони України від 8 жовтня 2019 року № 519. – URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/519_mou.pdf.

Прудка Л.

кандидат психологічних наук
Одеський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВИЙ ПІДХІД В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Умови воєнного часу ставлять перед правоохоронними органами низку викликів, серед яких важливе місце займає гендерна проблематика. Гендерно-чутливий підхід у роботі поліцейського відіграє значущу роль у забезпеченні безпеки та захисту прав громадян, зокрема жінок, дівчат, чоловіків і хлопців, у період воєнного конфлікту.

Гендерна проблематика враховується на всіх етапах роботи поліцейського, починаючи з планування та підготовки до операцій, продовжуючи здійсненням службових дій і завершуючи післяконфліктним відновленням. Важливо розуміти, що статуси, потреби, ризики та вразливості гендерних груп можуть бути різними, тому поліцейському слід враховувати ці розбіжності у своїй роботі.

Однією з головних складових гендерно-чутливого підходу є участь жінок у поліцейських силах. Рівноправне представництво жінок та чоловіків в поліції сприяє покращенню довіри громадськості до правоохоронних органів і створює можливість для взаємодії з різними гендерними групами. Жінки в поліції приносять унікальні переваги та перспективи, які доповнюють і розширюють діапазон навичок, знань і досвіду поліцейської служби. Вони можуть мати більшу емоційну та соціальну чутливість, сприяти налагодженню довіри з громадою, особливо серед вразливих груп населення, та забезпечувати адекватний захист прав жінок та дівчат. Багатогранність жіночого досвіду та підходу до роботи сприяє ефективній роботі поліцейських у воєнний період.

Однак, нерівномірність між чоловіками і жінками в поліцейському колективі залишається проблемою в багатьох країнах. Деякі чинники, такі як стереотипи про ролі статі, культурні переконання та перешкоди щодо сумісності сімейного життя та професійної кар'єри, можуть обмежувати можливості жінок займати посади в поліції на рівні з чоловіками. Проте, заохочення рівного представництва та активне включення жінок у поліцію сприяють покращенню ситуації.

Для підтримки участі чоловіків і жінок в поліцейській діяльності важливо розробляти програми, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх статей. Це може включати рекрутингові кампанії, які активно заохочують жінок до вступу в поліцію, розробку гендерно-чутливих норм та процедур, надання додаткової підтримки для жінок у професійному зростанні та розробку політики, спрямовану на забезпечення сумісності роботи в поліції та сімейного життя.

Крім того, освіта та навчання також відіграють важливу роль у формуванні культури гендерної рівності в поліції. Курси з гендерних питань, тренінги щодо виявлення й усунення гендерних стереотипів та психологічні програми можуть сприяти підвищенню освіченості поліцейських та розумінню важливості гендерної рівності у їхній роботі.

Так, наприклад, поліцейським слід бути свідомими гендерних стереотипів і уникати їх застосування в роботі. Негативні стереотипи можуть призводити до дискримінації, насильства та незахищеності певних гендерних груп. Застосування гендерно-чутливого підходу передбачає розуміння різних потреб, інтересів та прав гендерних груп, а також здатність до адаптації стратегій роботи залежно від конкретної ситуації.

Крім того, гендерно-чутливий підхід включає захист прав жінок та дівчат від статевого насильства, зокрема від насильства у воєнний час. Поліцейські повинні мати відповідні навички та

знання, щоб ефективно реагувати на такі випадки, забезпечувати безпеку постраждалих і встановлювати винних.

Проблема статевого насильства в умовах воєнного часу є серйозною та нагальною проблемою, яка має значний вплив на жінок, дівчат та інші вразливі групи населення. Воєнні конфлікти і внутрішні конфлікти створюють середовище, де порушуються права людини, включаючи право на особисту безпеку та недоторканість.

Основні проблеми, пов'язані зі статевим насильством в умовах воєнного часу, включають:

1. Загальну небезпеку: Воєнний конфлікт створює небезпечну ситуацію, де статеве насильство може стати загрозою для всіх людей, зокрема для жінок, дівчат, чоловіків та хлопчиків.

2. Використання як зброї: Статеве насильство може бути використано як зброя для впливу на населення, тероризування, деморалізації та покарання. Це може мати наслідком фізичні та психологічні травми для жертв.

3. Вразливі групи: Жінки, дівчата, діти, люди з особливими потребами та інші вразливі групи населення частіше стають жертвами статевого насильства під час воєнного конфлікту. Вони можуть зазнавати сексуального насильства, знущань, сексуального використання та експлуатації.

4. Брак відповідальності: Умови воєнного конфлікту часто супроводжуються безкарністю та недостатнім притягненням до відповідальності за статеве насильство. Це створює безпечний простір для зловживання та знижує довіру до правоохоронних органів та системи справедливості.

Так, проблема статевого насильства в умовах воєнного конфлікту вимагає негайної уваги та дій. Належне розслідування таких справ і покарання винних є важливим кроком у забезпеченні справедливості та захисту прав гендерних груп у воєнний період.

Отже, гендерно-чутливий підхід в роботі поліцейського у воєнний час є необхідною складовою для забезпечення безпеки та захисту прав всіх громадян. Це передбачає участь жінок у поліції, уникання гендерних стереотипів, захист вразливих груп, розслідування випадків статевого насильства та забезпечення доступу до правосуддя. Застосування гендерно-чутливого підходу допомагає побудувати справедливе та рівноправне суспільство, де кожна людина, незалежно від статі, має можливість жити у безпеці та гідності.

Слабко К.
менеджер по персоналу «QS Games»

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА РЕКРУТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ключ до успішного майбутнього будь-якої організації полягає в її здатності залучати, розвивати та утримувати найкращі таланти. Оскільки половину населення світу становлять жінки, розширення можливостей і визнання їхнього таланту є фундаментальним для досягнення успіху у світі, що швидко змінюється. Рівність між жінками та чоловіками є одним із основоположних цінностей Європейського Союзу, починаючи з 1957 р., коли принцип рівної оплати за однакову працю став частиною Римського договору.

У багатьох країнах державний сектор є найбільшим національним роботодавцем. Як розробник і реалізатор державної політики, державний сектор зобов'язаний виступати в якості зразкового роботодавця, в тому числі у просуванні гендерної рівності [1]. Посилення прозорості в процесах набору та комплектування персоналу також допоможе збільшити кількість жінок

на керівних посадах і, таким чином, покращити гендерну рівність у державному секторі та за його межами. Адже, різноманітний і гендерно збалансований державний сектор також може сприяти брендингу та оновленню зазначеного сектора.

І хоча державний сектор вважається більш дружнім до жінок і сімей, ніж приватний сектор, факти свідчать про збереження системних перешкод у процесах найму персоналу. Так, новий галузевий аналіз даних з останнього звіту «Жінки на робочому місці» [2], розробленого McKinsey у співпраці з LeanIn.Org, розкриває «дірявий конвеєр», з якого все більше жінок випадають у міру просування по кар'єрних сходах, що призводить до значної нерівності на цьому шляху.

Україна не виняток. Позиції рейтингу України в Індексі гендерної нерівності щодо політичної участі жінок залишаються низькими (103 місце серед 156 держав), зокрема 98 місце – щодо представництва жінок у Парламенті, 110 місце – щодо представництва жінок на вищих керівних посадах. Згідно з гендерним аналізом результатів всеукраїнського опитування «Внутрішнє переміщення в Україні: урахування гендерного компонента в локальних політиках» жінки з числа внутрішньо переміщених осіб є економічно більш вразливі, ніж чоловіки (27,5 відсотка опитаних жінок порівняно з 20,7 відсотка опитаних чоловіків змушені економити на їжі). Жінки часто фінансово залежать від чоловіків чи інших членів родини, а також частіше, ніж чоловіки, виховують дітей без іншого з подружжя [3].

Необхідно відмітити, що європейські стандарти рекрутингової діяльності [4] підтримують заходи, які спрямовані на підтримки найму, відбору та просування по службі з метою, щоб жінки та чоловіки отримували рівні шанси на розвиток та просування своєї кар'єри. Критичний перегляд існуючих процесів і процедур відбору на всіх етапах і усунення будь-яких упереджень є важливими кроками для забезпечення гендерної рівності в кар'єрі.

Щодо рекомендацій то європейські експерти [4] вважають, що при розробленні планів рекрутингової діяльності необхідно також паралельно з цим розробляти і план гендерної рівності, який може включати перегляд процедур і впровадження відповідних заходів у наступних сферах: 1) підбір персоналу та просування по службі: а) встановлення кодексів поведінки для найму та просування по службі; б) залучення фахівців з гендерної рівності до комітетів з найму та просування по службі; в) навчання рекрутерів неусвідомленим упередженням, перевірка мови, яка використовується в рекламі, і усвідомлення мовних упереджень у рекомендаційних листах; г) надання переваги відкритим і публічно оголошеним процедурам набору та відбору над закритими; 2) збільшення кількості потенційних жінок-кандидатів шляхом розширення дисциплінарного діапазону найму в сферах, де жінки представлені недостатньо: а) проактивне виявлення жінок у недостатньо представлених сферах, включаючи активний пошук жінок за допомогою, наприклад, веб-сайтів для конкретних галузей; б) використання стандартизованих резюме (CV) і проведення сліпої оцінки резюме; в) забезпечення того, щоб комісії з пошуку та призначення були гендерно збалансованими або, якщо це неможливо, включали мінімальну кількість жінок; г) підвищення підзвітності, вимагаючи від департаментів і комітетів обґрунтовувати короткі списки найму та просування по службі, до яких не входять жінки; д) узгодження політики повторного оголошення, якщо серед претендентів немає жінок; 3) критерії оцінювання: а) облік часових рамок/періоду досягнень і інтенсивності виконаної роботи; б) розгляд моделей планування робочого навантаження в масштабах всієї організації для сприяння прозорості та справедливості, забезпечуючи справедливий і прозорий розподіл робочого навантаження узгоджений між відділами.

Отже, гендерна рівність під час прийому на роботу та просування по службі не є ізольованою темою і тому її слід розглядати разом з іншими заходами. Зокрема, заходами щодо забезпечення гендерного балансу в процесі прийняття рішень і заходами, що сприяють збалансованості між роботою та особистим життям. Всі ці заходи будуть сприяти хорошій організаційній культурі, хоча ймовірно, будуть перетинатися з політичними заходами щодо найму персоналу та просування по службі.

Список використаних джерел:

1. Recruitment, selection and hiring processes are guided by gender equality principles. OECD, 2023. URL: <https://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/public-administration/gender-sensitive-employment-systems/recruitment-selection-and-hiring/>

2. Ellingrud, Kweilin, Alexis Krivkovich, Marie-Claude Nadeau, and Jill Zucker. Closing the gender and race gaps in North American financial services. McKinsey Insights, 2021. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/closing-the-gender-and-race-gaps-in-north-american-financial-services>

3. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

4. Gender equality in recruitment and career progression. EIGE, 2018. URL: https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gear/gender-equality-recruitment-and-career-progression?language_content_entity=en

Сорока Л.

доктор юридичних наук, професор,
завідувачка відділу докторантури і аспірантури
Науково-дослідного інституту публічного права
e-mail: lsoroka_kw@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6979-6049>

ЦИФРОВЕ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК І ДІВЧАТ

Цифрова революція та впровадження онлайн-інформаційних і комунікаційних технологій мають як позитивні, так і негативні гендерні наслідки. З одного боку, онлайн-простори та цифрові інструменти можуть полегшити доступ до важливої інформації та послуг, розкриваючи можливості для отримання освіти та працевлаштування для жінок і дівчат. Але з іншого боку, зростає кількість доказів, які проливають світло на те, як цифрова революція загострила існуючі та навіть створила нові форми гендерної нерівності, гноблення та сприяє насильству над жінками і дівчатами.

Останніми роками, особливо на тлі тривалої пандемії [1; 2], яка ще більше змінила життя людей в Інтернеті, цифрове насильство щодо жінок, привернуло увагу науковців, захисників цифрових прав, рухів за права жінок, постачальників цифрових послуг та інших, хто хоче зрозуміти та оцінити його масштаб.

Необхідно відмітити, що дискусія в першу чергу триває щодо легального визначення «цифрове насильство». Узагальнюючи існуючі варіанти найбільш вдалим трактуванням є наступне: цифрове насильство щодо жінок – це будь-яка дія, яка вчиняється, підтримується або посилюється за допомогою інформаційно-комунікативних технологій або інших цифрових інструментів, що призводить або може призвести до фізичної, сексуальної, психологічної, соціальної, політичної чи економічної шкоди або інших порушень прав і свобод жінки [3].

У цьому визначенні інформаційно-комунікативні технології «ІКТ» – це загальний термін, який включає мобільні телефони, Інтернет, платформи соціальних мереж, комп'ютерні ігри, текстовий обмін повідомленнями, електронна пошта та інші пов'язані технології. А відповідно до вказівок Спеціального доповідача з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків [4], наведене визначення використовує термін «жінки», яке охоплює і дівчат, коли це можливо, визнаючи, що молоді жінки та дівчата часто стають об'єктами насильства, спричиненого технологіями.

З вищесказаного випливають чотири основні типи або категорії насильства в Інтернеті та за допомогою технологій:

- по-перше, це різні форми переслідувань, насильства чи жорстокого поводження, яким сприяють певні технології та технологічні пристрої (наприклад, насильство з боку інтимного партнера, яке здійснюється за допомогою технологій, включаючи шпигунське програмне забезпечення та інші пристрої відстеження);
- по-друге, насильство, яке відбувається та посилюється в цифровому форматі (наприклад, різні форми сексуального насильства на основі зображень, як-от обмін інтимними зображеннями без згоди);
- по-третє, фейкова порнографія та зловживання нашим цифровим «я» в метавсесвіті (наприклад, аватари та дипфейки);
- по-четверте, коли онлайн-середовище використовується для насильства та жорстокого поводження (наприклад, використання соціальних медіа є центральним у різних формах сексуального насильства щодо жінок і дівчат).

Таким чином, цифрове насильство проти жінок включає широкий спектр протиправної поведінки поведінки. Технології розвиваються дуже швидко, і мало ймовірно, що будь-які правові норми чи етичні кодекси встигнуть за ними.

З іншого боку, площина ризику надто багатовимірною: дипфейки використовуються для порно помсти, крадіжки даних або навіть крадіжки особистих даних. Фейкові відео поширюються в чутливі

періоди: перед виборами, під час заворушень чи соціальних криз. Як наслідок, багато прав порушуються, а межа між правдою та брехнею стирається. Дехто навіть запропонував створити Декларацію прав на аватар, тож чи стане це питанням часу, коли штучний інтелект стане рівним статусу людей? [5; 6]

Сьогодні більшість питань не мають однозначної відповіді – ні серед розробників, ні серед науковців. І вихід точно не в постановах чи заявах правозахисників. Принаймні, не найближчим часом. Однак це не означає, що ми повинні мовчати про проблеми або перестати шукати. Ми все ще можемо відрізнити реальне від синтезованого, але технології вдосконалюються з кожним днем. І краще малювати чіткі «червоні лінії» до того, як лінія повністю стерлася [5]. Отже, незважаючи на вигоди та інноваційний потенціал цифрового світу, жінки та дівчатка з усього світу все більше висловлюються з приводу шкідливого, сексистського, женоненависницького та насильницького контенту та поведінки у цифровому просторі [4]. І тому важливо визнати, що для подолання цифрового насильства щодо жінок і дівчат недостатньо створити заборони і обмеження. Необхідно підходити до вирішення зазначеної проблеми комплексно: розробити стандартизовані визначення, методології, показники та принципи моніторингу; інвестувати в якісні дослідження, які є ключовими для виявлення нових форм цифрового насильства; навчати навичкам виявлення та фіксації цифрового насильства і створити національну правову базу на підставі міжнародних принципів і стандартів.

Список використаних джерел:

1. Flor LS, Friedman J, Spencer CN, et al. Quantifying the effects of the COVID-19 pandemic on gender equality on health, social, and economic indicators: a comprehensive review of data from March, 2020, to September, 2021. The Lancet 2022; 399:2381–97. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35247311/>

2. Bhatia A, Fabbri C, Cerna-Turoff I, et al. Violence against children during the COVID-19 pandemic. *Bull World Health Organ* 2021;99:730–8. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34621091/>

3. Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection. OCHA, 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/world/technology-facilitated-violence-against-women-taking-stock-evidence-and-data-collection>

4. Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective. A/HRC/38/47 UN. Human Rights Council, 2018. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1641160>

5. Avdieieva T. Who is hiding behind digital avatars? Centre for Democracy and Rule of Law, 2021. URL: <https://cedem.org.ua/en/analytics/tsyfrovi-avatory/>

6. Soroka, Larysa (2023) Modern Views on Criminal Liability for Crimes in Outer Space. *Philosophy and Cosmology*, Volume 30, 64-76. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/30/6>

Терещук М.

канд.юрид.наук, старший викладач
кафедри конституційного права та
теоретико-правових дисциплін

Білоцерківського національного аграрного університету

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА РОЛІ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У ВІЙСЬКОВОМУ КОНТЕКСТІ

Війна завжди має серйозний вплив на суспільство та людей, які живуть у зоні конфлікту. Однією зі складних проблем, які виникають у контексті війни, є зміна гендерних ролей та стереотипів.

У військовому контексті, роль жінок та чоловіків може зазнавати значних змін, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки для гендерної рівності та прав людини взагалі.

Актуальність дослідження полягає у тому, що зміна гендерних ролей та стереотипів відбувається в умовах війни в більшій мірі, ніж у мирний час. Це може мати важливі наслідки для післямирного відновлення та стабілізації суспільства.

Гендерні стереотипи можуть змінюватися у військовому контексті в залежності від того, які завдання повинні виконувати військові. Однак, ці стереотипи можуть мати значний вплив на розподіл ролей та можливостей для жінок та чоловіків у війську.

У багатьох країнах світу жінки отримали доступ до служби в армії тільки у другій половині 20-го століття. Через гендерні стереотипи, жінки зазвичай були обмежені у доступі до бойових одиниць та високих рівнів командування.

Незважаючи на це, у деяких країнах жінки можуть бути частинами бойових одиниць та виконувати важливі військові завдання, такі як розвідка, лікування поранених та управління технікою. У США, наприклад, жінки можуть служити в будь-якій військовій галузі, включаючи бойові одиниці.

Проте жінки все ще стикаються зі значними перешкодами у розвитку кар'єри та отриманні рівних можливостей в армії. Наприклад, у багатьох країнах жінки все ще не мають доступу до позицій у високих рівнях командування. Крім того, жінки частіше стають жертвами сексуального насильства та дискримінації в армії, що може обмежувати їхні можливості для служби та розвитку кар'єри.

Війна може мати значний вплив на гендерні стереотипи та ролі жінок та чоловіків у військовому контексті. Наприклад, війна може призвести до зміни стереотипів про те, які ролі повинні виконувати жінки та чоловіки у військовому контексті. Крім того, війна може змінити підходи до питань гендерної рівності та забезпечення прав жінок та чоловіків у військовому контексті.

Наприклад, під час війни жінки можуть бути включені у бойові одиниці та виконувати роль бійців, що може призвести до зміни стереотипів про те, що жінки не можуть бути бойовиками. Однак, на жаль, це також може підвищити ризики для жінок, що стикаються з сексуальним насильством та дискримінацією у військовому середовищі.

З іншого боку, під час війни може збільшуватись значення таких ролей, як медичного персоналу та логістичного забезпечення, де жінки можуть мати певні переваги завдяки своїм соціальним та комунікативним навичкам. Таким чином, війна може сприяти зміні гендерних ролей та стереотипів щодо можливостей жінок та чоловіків у військовому контексті.

Отже, дослідження гендерних стереотипів та ролей у військовому контексті є важливим завданням, яке допоможе розуміти та змінювати стереотипи та дискримінацію, що існують у цій галузі. Такі дослідження можуть допомогти враховувати різні потреби та можливості жінок та чоловіків у військовому середовищі та забезпечувати більшу рівність та ефективність військових операцій.

Історія знає багато прикладів жінок та чоловіків, які брали участь у війнах та конфліктах, і їхній досвід є важливим для розуміння ролі статей у військових конфліктах та впливу гендерних стереотипів на їхню участь у цих подіях.

Один з таких прикладів – це війна у Сирії, де жінки взяли активну участь у повстанні та боротьбі проти уряду. Вони займалися різними діяльностями – від бойових дій до медичної допомоги та гуманітарної допомоги. Також жінки стали лідерами в побудові громадських організацій та сприяли розвитку жіночого руху в країні.

Ще один приклад – це жінки-снайперки, які брали участь у Другій світовій війні. Більшість з них були навчені національними арміями, але деякі також брали участь у повстаннях та

партизанському русі. Вони здобували перемоги в боях та сприяли досягненню перемоги над нацистською Німеччиною.

Ці приклади показують, що гендерні стереотипи можуть мати значний вплив на те, як статі беруть участь у війнах та конфліктах. Наприклад, жінки можуть стикатися зі стереотипами про те, що вони не можуть бути ефективними бійцями та що вони повинні залишатися в домі, тим самим ускладнюючи їхню можливість брати участь у війні. З іншого боку, чоловіки можуть стикатися зі стереотипами про те, що вони повинні бути ефективними бійцями та що вони не можуть виявляти слабкість, що може призвести до недооцінки їхніх емоцій та психологічних потреб.

Також важливо зазначити, що війна може впливати на традиційні гендерні ролі. Наприклад, під час війни, коли багато чоловіків віддаляється від своїх родин, жінки можуть взяти на себе роль голови родини та зайнятися роботою та фінансовою підтримкою своїх родин. Також можливо, що війна може привести до зміни стереотипів про те, які професії підходять для чоловіків та жінок. Наприклад, якщо жінки показали себе як ефективні воїни, це може призвести до зміни стереотипів про те, що жінки не підходять для робіт військового характеру.

Отже, приклади з реального життя показують, що гендерні стереотипи можуть мати значний вплив на ролі жінок та чоловіків у військовому контексті, а війна може впливати на традиційні гендерні ролі, змінюючи їх та можливості статей відповідно до ситуації. Тому дослідження гендерних стереотипів та їх впливу на ролі жінок та чоловіків у військовому контексті є важливим, оскільки може допомогти розуміти та попереджати негативні наслідки гендерних стереотипів у війні та конфліктах.

Timofeyeva L.

Doctor of Philosophy,
assistant professor of Criminal Law Department of the
National University «Odesa Law Academy», attorney in law

HARASSMENT IN THE WORKPLACE: CRIMINAL LAW ASPECT

In 2015, world leaders agreed to 17 Global Goals – the Sustainable Development Goals. UNDP has made gender equality central to its work and we've seen remarkable progress in the past 20 years. According to Sustainable development goals (goal № 5) «Ending all discrimination against women and girls is not only a basic human right, it's crucial for sustainable future; it's proven that empowering women and girls helps economic growth and development» [1]. It could be agreed with this point.

However the problem of harassment is known all over the world and covers public places, work, etc. Some aspects of this issue have been studied in the works of scientists, in particular: O.V. Kharitonova, N.A. Savinova, V.O. Tuliakov, O.O. Uvarova. At the same time, the issue of harassment, particularly in the workplace, needs research.

There are more women than ever in the labor market, there are still large inequalities in some regions, with women systematically denied the same work rights as men. Sexual violence and exploitation, the unequal division of unpaid care and domestic work, and discrimination in public office are remaining huge barriers [1].

General Recommendation № 19 of the UN Convention on the Elimination of all forms of discrimination against women states that «sexual harassment includes such undesirable sexual behaviors as physical contact and suggestions, sexual innuendos, pornography, and sexual demands committed by words or deeds. Such behavior can be offensive and can endanger health and safety; it is discriminatory when a woman has good reason to believe that her refusal might be harmful her employment and promotion, or when it creates a hostile environment at work» [2].

The Law of Ukraine «On ensuring equal rights and opportunities for women and men» defines sexual harassment as «sexual acts expressed verbally (threats, intimidation, obscene remarks) or physically (touching, slapping), humiliating or insulting persons in a relationship labor, service, material or other subordination» [3]. Article 154 of the Criminal Code of Ukraine «Forcing to sexual intercourse» provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person. Qualified corpus delicti provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person from whom the victim is financially or professionally dependent. The crime is punished by a fine of up to 1,000 tax-free minimum incomes or imprisonment for up to two years. Thus, not only the relationship of material or service subordination has already taken into account.

It is worth noting that European law goes by establishing responsibility for the harassment of any employee, not just the manager. The Explanatory report to the European Social Charter emphasizes that sexual harassment is unwanted sexual behavior on the part of management and colleagues, which affects the dignity of workers. In fact, in most cases, the perpetrator is not the leader and has the same status in the organization as the victim. Obscene jokes, comments or questions of a sexual nature, touches, hugs, kisses are extremely common in offices, but, unfortunately, only a fraction of people recognize them as an offense for which there is legal liability.

Rose L. Siuta, Mindy E. Bergman said «Well-documented workplace effects of sexual harassment include reduced job satisfaction, organizational commitment, and productivity, and increased job stress, turnover, withdrawal, and conflict. Sexual harassment negatively affects target's psychological and physical well-being, including increases in post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, and anxiety symptoms, emotional exhaustion, headaches, sleep problems, gastric distress, and upper respiratory problems. All of these individual-level effects

can result in financial decrements for the target and the organization. Organizational climates that are more tolerant of sexual harassment produce more sexual harassment. Those with lower organizational power are more likely to experience sexual harassment, particularly by people with higher levels of power; however, contrapower harassment (harassment of individuals with higher organizational power by those with lower organizational power) can also occur» [4]. I guess countering workplace harassment is one of the crucial point for government.

On February 18, 2021, the Law of Ukraine № 1256-IX On amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the implementation of the Council of Europe Convention for the Protection of children against sexual exploitation and sexual violence (Lanzarote Convention) was adopted. According to criminalized article 156-1 of the Criminal Code of Ukraine, «an adult person is criminally liable for offering to meet, including using information and telecommunications systems or technology, to a person under the age of sixteen, with the aim of commit any sexual or lewd acts against him or her, if, after such proposal, at least one action has been taken to ensure that a meeting takes place. According to the note to this article, a meeting should understand, including a meeting, which involves the use of information and telecommunications systems or technologies». These are important changes for Ukrainian criminal law, given the development of information technology, the diversity of communication methods and their accessibility, including for children. However, the harassment of adults is not currently criminalized.

The Spanish government intends to change the definition of consent in a law that equates victims of sexual violence with victims of gender-based violence. The proposal has already been submitted to the Council of Ministers and takes into account the criminalization of street harassment» [5]. This year, the Bundestag recognized **upskirting** (photo and video shooting under the skirt) as a criminal offense. Another step against discrimination against women could be the criminalization of catcalling [6].

A 20-year-old German student initiated a petition on the topic of **catcalling**, which has already been signed by more than 65,000 people. Catcalling is a type of street harassment. The activist believes that the phenomenon demonstrates the dominance and power of men, and suggests according to a survey conducted by the Foundation for European Progressive Studies, two-thirds of women in Germany at least once in their lives have encountered whistling in the streets, and more than 40% – with comments, ridicule, sexist images or gestures of a sexual nature. In France such «compliments» is punished by a fine of € 750. Catcalling is illegal in Belgium, the Netherlands and Portugal as well.

The gang rape known as the «La Manada» case has had an unprecedented social impact in Spain. N. I. Mondragon, L. G. Echaide, N. A. Alcibar & M. L. Eguileor recognized that 6,592 tweets with the hashtag #lamanada were selected and their content was analyzed by lexical analysis using Iramuteq software. The results reveal both an awareness phase about the issue along with a divergence phase that saw the emergence of various interpretations about this case, which were confronted. In this divergence phase, feminist discourses took on great significance, expressing anger, calling for social mobilizations, criticizing the victim blaming and creating a dialogue against rape culture. However, the anti-feminist and sexist discourses were also present in this space. It is concluded that discourses on Twitter are a symptom of a shift in mentality whilst at the same time serve as an active constructor of this changed knowledge [7]. I find this a pretty interesting approach to researching social issues about crime.

In conclusion I am pretty confident that organizations should talk about past experiences of harassment. The best way to deal with sexual crime is reduce fear of talking about it.

For instance, administration should demonstrate the importance of this issue, and the victim should not fear being fired or demoted. This issue concerns violence by men against women, women against men,

as well as violence against women by women, and men against men. Violence is often driven by a desire for power. This is not only about sexual abuse, but also psychological abuse. All this undoubtedly affects the quality of a person's work and life.

Also government should focus their attention on implement international standards in this sphere. In particular some aspect of these standards had already been adopted in legislation by the government of Ukraine. For sure this is a crucial instrument to prevent sexual crime. However, as reality shows, this does deter neither people nor corporations from infringements.

Last but not the least, in this context, mediation and restorative practices will be effective, both in relation to specific cases and preventive sessions with the whole team or in groups.

References:

1. What are the Sustainable Development Goals? Retrieved from <https://www.undp.org/sustainable-development-goals#gender-equality>
2. General recommendations made by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women № 1-37. Retrieved from <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
3. Закон Ukrayiny № 2866-IV vid 8 veresnya 2005 r. «Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok ta cholovikiv». 2005. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Rose L. Siuta, Mindy E. Bergman. Sexual Harassment in the Workplace. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190224851.013.191>. Published online: 25 June 2019. Retrieved from <https://oxfordre.com/business/view/10.1093/acrefore/9780190224851.001.0001/acrefore-9780190224851-e-191>
5. Khozhainova V. Ispaniya khoche kryminalizuvaty vulychne domahannya. Shcho za nūoho zahrozhuvatyme. Retrieved from <https://suspilne.media/187468-u-francii-zatrimali-pidozruvanogo-u-vbivstvi-zurnalista-hasoggi/>

6. Nebezpečni komplimenty. Zakon ta biznes. 2020. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/145628-nimechchina_mozhe_viznati_zlochinom_slovesni_domagannya.html

7. Mondragon N., Echaide L., Alcibar N. & Eguileor. M. «La Manada» in the digital sphere: coping with a sexual aggression case through Twitter, *Feminist Media Studies*, 20:7, 926-943, 2020. DOI: 10.1080/14680777.2019.1643387. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F14680777.2019.1643387>

Філатов В.

кандидат юридичних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ФІКСАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В СТРАТЕГІЯХ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Стратегії правосуддя перехідного періоду тісно пов'язані з низкою реформ і процесів, які в першу чергу стосуються не відповідальності за минулі злочини, але включають широкий набір заходів, нерозривно пов'язаних з миробудуванням. Ці заходи можуть варіюватися від інституційної реформи судової системи, до реформування сектору безпеки. Тому варто враховувати, що діапазон стратегії перехідного правосуддя включає в себе підзвітність та верховенство права. Важливим питанням є сприйняття стратегії населенням, національним урядом і політичними акторами, від чого напряду залежить ефективність її реалізації [1, с. 29].

Отже, діапазон стратегії перехідного правосуддя представляє собою сферу охоплення її положеннями суспільних відносин, в рамках яких заплановані довгострокові постконфліктні

трансформації в процесі реалізації моделі перехідного правосуддя. Тобто, мова йде про зону впливу стратегії, яка була узгоджена усіма зацікавленими національними акторами, і у подальшому закріплена на нормативно-правовому рівні або оформлені у вигляді суспільного договору. Слід припустити, що діапазон стратегії демонструє декілька важливих аспектів постконфліктного розвитку. По-перше, він показує наскільки суспільство та влада зацікавлені в досягненні цілей перехідного періоду. По-друге, діапазон стратегії є індикатором ефективності реалізації напрямків перехідного правосуддя.

У Резолюції Ради з прав людини ООН (A/HRC/RES/42/17) від 26 вересня 2019 року «Права людини та правосуддя перехідного періоду» вказано, що стратегії перехідного правосуддя розробляються задля запобігання повторенню майбутніх порушень та забезпечення соціальної згуртованості, національного будівництва, власності та інклюзивності на національному та місцевому рівнях з метою сприяння примиренню, сталому миру та розвитку. Вони містять судові та несудові механізми для вирішення проблем минулих злочинів та задоволення потреб жертв конфлікту. Ефективні стратегії перехідного правосуддя мають бути цілісними і комплексними та повинні містити стандарти справедливості та законодавчі ініціативи, в яких зафіксовані механізми їхньої реалізації [2].

Доповнюючи норми означеного документа Гарет Еванс зазначає, що стратегії перехідного правосуддя забезпечують інституційну розбудову, яка необхідна для відновлення після конфлікту та підтримки миру. Для цього, інтегровані стратегії постконфліктних держав містять положення щодо перехідних політичних процесів. У цьому сенсі науковець зауважує, що стратегія перехідного правосуддя повинна завжди спиратися на національну власність, які відіграє значну роль для сприяння та заохочення встановлення миру [3, с. 84]. Вбачається, що мова йде про державну

власність, яка має бути основою постконфліктних перетворень. Слід погодитися з цією тезою, адже це зауваження повністю корелюється з принципом недопущення надмірного втручання у справи незалежної, суверенної держави.

Ларс Уолдорф стверджує, що стратегії перехідного правосуддя є інструментом перебудови політичної, економічної та правової систем держав на основі загальновизнаних принципів лібералізації суспільства. Однак, за умов невідповідності стратегій правовій культурі постконфліктної держави, вони можуть перетворитися на загрозу дестабілізації порядку. Тому, сліпе застосування однакових для усіх жорстких принципів, не відповідає конкретним контекстам і потребам певних суспільств. На думку науковця, центральне місце стратегій перехідного правосуддя має займати питання відшкодування шкоди жертвам конфлікту, оскільки воно дозволяє задовольнити найбільш значимі потреби суспільства [4, с. 178].

Проаналізувавши декілька прикладів стратегій перехідного правосуддя ми дійшли висновку, що структурно вони поєднують наступні розділи: механізми перехідного правосуддя; підходи, ґрунтовані на правах людини; інституційні реформи; гарантії неповторення конфлікту; репарації; кримінальне переслідування винних осіб; механізми пошуку правди, гендерна політика. Окрім суто процедурних питань формування політики перехідного періоду, стратегії відіграють важливу роль у боротьбі з культурою безкарності, завдяки якій, у тому числі, стало можливим гендерно зумовлене насильство. Вдалося з'ясувати, що стратегії виконують роль засобу комунікації між владою та суспільством, метою якої є підвищення обізнаності та розуміння алгоритмів функціонування процесів і механізмів правосуддя перехідного періоду [5].

Також ми помітили достатньо принципову деталь: в жодній стратегії не використовується позиція переможця та переможеного. Це вказує, що в моделі перехідного правосуддя усі соціальні

потрясіння розглядаються через призму порушення прав людини та їхніх наслідків для жертв конфлікту. Тобто, стратегії перехідного правосуддя представляють собою різновид суспільного договору, який покликаний збалансувати інтереси політичних еліт та громадянського суспільства. З огляду на це, пропонуємо під стратегією перехідного правосуддя розуміти узгоджений, комплексний, цілеспрямований план постконфліктного розвитку політико-правових та соціально-економічних сфер суспільного життя, який заснований на принципі лібералізації, має довгостроковий характер та формується з урахування особливостей правової культури країни, яка зазначала соціальних потрясінь.

Слід відзначити, що гендерна політика є неодмінно частиною стратегій перехідного правосуддя. У якості прикладу наведемо документ ЄС, який визначає прав жінок та дівчат, які стали жертвами гендерно зумовленого насильства (дуже часто супроводжує соціальні потрясіння). Зокрема, у Поданні ЄС до Звіту щодо сприяння, захисту та забезпечення повного здійснення прав людини жінками та дівчатами в гуманітарних ситуаціях за 2018 рік зафіксовані наступні напрямки роботи європейських інституцій з жертвами конфліктів: 1) реалізація гуманітарної політики щодо статі, захисту, гендерно-вікового маркера; 2) підвищення потенціалу персоналу та партнерів; 3) підтримка постраждалих від гендерно зумовленого насильства; 4) сприяння участі гендерних і вікових груп у всіх аспектах гуманітарної допомоги; 5) посилення підходів зв'язку у запобіганні та реагуванні на гендерно зумовлене насильство [6].

У своїй науковій праці І. В. Богінська зазначає, що ціннісний підхід складає особливість посередницької сили Євросоюзу. Він ґрунтується на просуванні прав людини, демократії, верховенства права, гендерному балансі та інтеграції молоді, чутливості до конфліктів і створює вхідні точки для учасників ЄС у мирних процесах, особливо зі сторонами конфлікту, які поділяють ці

цінності [7, с. 26]. Вбачається, що науковець у якості концептуальної основи політики ЄС у сфері миробудування розглядає посередництво та діалог, як дві самостійні форми діяльності. При чому, гендерна політика виступає невід'ємним елементом такого діалогу та виконує роль гарантії для жертв гендерно зумовленого насильства.

Гендерний аспект навіть може домінувати у стратегіях перехідного правосуддя, що залежить від культурних особливостей нації, а також характеру системних порушень прав людини, які мали місце під час конфлікту. Наприклад, особливістю кенійського контексту є гендерне протистояння у питаннях формування перехідних урядових інституцій та інститутів громадянського суспільства. Жіночі організації в Кенії вимагали розширення доступу жінок до перехідного правосуддя та більшого публічного простору в контексті постконфліктного імпульсу для загальної правової реформи. Переважно йдеться про використання механізмів перехідного правосуддя для вирішення проблеми дискримінації жінок в постконфліктному суспільстві та просування гендерної рівності. У цьому сенсі, в Кенії було акцентовано увагу на потенціалі процесів перехідного правосуддя для розбудови гендерної рівності в суспільстві [8, с. 118].

Таким чином, гендерна політика виступає у якості обов'язкового елемента стратегій перехідного правосуддя, і дозволяє вирішити декілька принципових завдань на етапі постконфліктного розвитку, зокрема: забезпечити покарання винних осіб за гендерно зумовлене насильство; встановити належний рівень гендерної рівності; гарантувати доступ жінок до перехідних процесів та державного управління. Це доволі важливі завдання, адже вони сприяють примиренню, відшкодуванню шкоди, а також неповторенню конфлікту у майбутньому, що досягається за рахунок залучення усіх верств населення до відновлення зруйнованих конфліктом інституційних меж. Також гендерна політика допомагає сформувати національну пам'ять, тобто забезпечити

меморіалізацію, без якої не можливо узагальнити наявний історичний досвід.

Список використаних джерел:

1. Evaluating and Comparing Strategies of Peacebuilding and Transitional Justice: Guidance paper. London: University of East London. May 2009. 36 p.

2. Human rights and transitional justice: Resolution adopted by the Human Rights Council on 26 September 2019. General Assembly United Nations. A/HRC/RES/42/17.

3. Gareth Evans The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for all. Washington: Brookings Institution Press. 2008. 149 p.

4. Lars Waldorf Anticipating the Past: Transitional Justice and Socio-Economic Wrongs. *Social & Legal Studies*. 2012. Vol. 21. P. 171–186.

5. Holistic National Transitional Justice Strategy in the Democratic Republic of Congo. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindm> kaj/<https://panzifoundation.org/wp-content/uploads/2021/06/Transitional-Justice-N-05062021-1.pdf> (access date: 20.05.2023).

6. EU Submission to Report on promoting, protecting and fulfilling women's and girls' full enjoyment of human rights in humanitarian situations. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/> <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/EuropeanUnion.pdf> (access date: 21.05.2023).

7. Богінська І. В. Посередництво як теоретико-концептуальна та інституційна опора зовнішньої політики ЄС. Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва: матеріали міжнародної конференції. (м. Львів. 03 грудня. 2021 р.). Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2021. С. 23–26.

8. Addressing Impunity and Options for Justice in Kenya: Mechanisms, Issues and Debates: Watch Report. Kenya: The Kenyan Section of The International Commission of Jurists. 2009. 329 p.

Фулей Т.

кандидат юридичних наук,
Національна школа суддів України

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВІЛЬНО ЗАЛИШАТИ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану стало викликом для жінок і чоловіків, які обстоюють гендерну рівність. Можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод на період дії правового режиму воєнного стану в межах та обсязі, що необхідні для запровадження та здійснення заходів, передбачених ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1], про яку йдеться в Указі Президента України № 64/2022 [2], затвердженого Законом України № 2102-IX від 24.02.2022, була реалізована органами державної влади таким чином, що на практиці це призвело до запровадження *різного обсягу обмежень прав і свобод громадян України за ознакою статі та віку*. Глибший аналіз дозволяє дійти висновку, що ознакою розрізнення при прийнятті рішень про обмеження конституційних прав і свобод виступає *гендер* – у його «класичному» означенні, наведеному, наприклад, у п. »с» ч. 1 ст. 3 Стамбульської конвенції, а саме: «с) «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків» [3]. Саме гендер покладено в основу обмежень права вільно залишати територію України, що є елементом свободи пересування, важливість якої у мирний час недооцінювалася.

Хронологічно обмеження права вільно залишати територію України в умовах воєнного стану можна описати двома хвилями – початком першої хвилі, яка тривала майже рік, вважатимемо

повідомлення на офіційному веб-сайті Державної прикордонної служби України 24.02.2022 о 23:16, тобто наприкінці першої доби повномасштабного вторгнення, у якому зазначалося: «Державна прикордонна служба України повідомляє, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, тимчасово, обмежено виїзд з України окремою категорією громадян. Зокрема, заборонено виїзд за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років. Така норма діятиме на період правового режиму воєнного стану. Просимо громадян врахувати дану інформацію» [4]. Загалом першу хвилю можна охарактеризувати як загальну заборону залишати територію України певній групі громадян України за ознакою статі та віку (чоловікам 18-60 років) з певними винятками для окремих категорій цієї групи шляхом внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України [5] (далі – Правила).

Водночас, загальна заборона залишати територію України чоловікам 18-60 років має усі ознаки гендерної дискримінації. Не ставлячи під сумнів правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету обмеження цього елементу свободи пересування – для захисту національних інтересів – зазначимо, що способи її досягнення – загальна заборона чоловікам 18-60 років (із наступними винятками для окремих категорій) шляхом внесення змін до Правил [5] – не є ані належними, ані необхідними, а тому у світлі вимог Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [6] є дискримінаційними за ознакою гендера – соціально закріплених ролей, поведінки, діяльності і характерних ознак, які українське суспільство вважає належними для жінок та чоловіків.

Так, вищезгадана заборона чоловікам 18-60 років зумовлена соціально закріпленою роллю чоловіка-захисника, а непоширення цієї заборони на жінок – соціально закріпленою роллю жінки-матері (зауважимо, що дискурс Березині, популярний ще кілька років тому, в офіційній риториці під час війни не використовується).

Зауважимо, що загальна заборона виїзду за кордон чоловікам 18-60 років ініціювала низку електронних петицій на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України, одна з яких набрала понад 27 тис. голосів та була розглянута Президентом України [7]. Водночас, у петиції акцентовано, що «воювати мають боєздатні люди», а «безліч айті-, соц-, креативних-, технічних- та інших фахівців» можуть «воювати на інформаційному фронті та бути більш корисними працюючи закордоном, допомагаючи нашим біженцям і підтримуючи армію заробленими коштами» [7]. Загалом згадана заборона не розглядалася крізь «гендерні лінзи» – суспільне обурення було зумовлене не так заборonoю за ознакою статі (яка відповідала суспільним уявленням про «чоловічу поведінку»), як відсутністю винятків для представників певних професій (передусім, водіїв та моряків) з огляду на важливість виконання ними інших гендерно зумовлених ролей «годувальника». Водночас, суспільної дискусії щодо можливості запровадження будь-яких обмежень для жінок не було.

Друга хвиля обмежень права вільно залишати територію України розпочалася наприкінці січня 2023 року як реакція влади на низку скандалів із поїздками держслужбовців за кордон на відпочинок [8], і характеризувалася заборonoю для осіб, які обіймають посади, у т.ч. держслужбовців, суддів, прокурорів та депутатів усіх рівнів, незалежно від статі, за винятком певних випадків, зокрема з метою офіційного відрядження, лікування чи у разі смерті близького родича. Якщо обмеження для чоловіків не сприймалося як гендерна дискримінація у суспільній свідомості, то зміни, запроваджені Указом Президента України № 27/2023 [9] і особливо постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 69 [10], висвітлювалася у медіа як заборони, що стосуються передусім жінок [11], а нейтральний аналіз обмежень другої хвилі був швидше винятком, а не правилом [12]. Привертає

увагу, що самі жінки сприйняли такі обмеження як дискримінаційні [13], при тому що обмеження для чоловіків – чи запроваджені цими ж нормативними актами, чи попередніми змінами до Правил [5], – як дискримінаційні не розглядалися. Таким чином, суспільна реакція на обмеження другої хвилі, яку можна звести до фрази «я насамперед мама» [13], вчергове продемонструвала глибоку укоріненість гендерних стереотипів в українському суспільстві, незважаючи на усі ті прогресивні зміни, які відбувалися протягом останніх років щодо утвердження гендерної рівності.

Що дає підстави стверджувати, що в основу обмежень права залишати територію України покладено саме гендер, хоча така ознака навіть не артикулювалася? І навпаки, які аргументи свідчили б, що обмеження є належними і необхідними, тобто пропорційними для досягнення мети захисту національних інтересів?

Ураховуючи, що ст. 65 Конституції України передбачає, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України (незалежно від їх статі), а ст. 24 Конституції гарантує рівність конституційних прав і свобод, рівність перед законом і відсутність привілеїв чи обмежень за ознаками, у т.ч. статі, тому обмеження, зумовлені військовою агресією РФ та введенням воєнного стану [2] мали б стосуватися усіх громадян, незалежно від статі, у необхідних для досягнення цієї мети межах і обсязі. З огляду на оголошення та проведення загальної мобілізації [14] (строк якої продовжувався згідно з Указами Президента України № 342/2022 від 17.05.2022, № 574/2022 від 12.08.2022, № 758/2022 від 07.11.2022, № 59/2023 від 06.02.2023, № 255/2023 від 01.05.2023), що передбачає призов військовозобов'язаних, резервістів, очевидно виправданими були б обмеження для цих категорій осіб (незалежно від статі), за винятком осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно до ст. 23 Закону України

«Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [15]. Окрім того, ураховуючи, що громадяни відбувають військову службу відповідно до закону (ст. 65 Конституції України), очевидно виправданими були б обмеження для осіб, які не звільнені від виконання військового обов'язку на підставі Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [16] (незалежно від статі). Також, очевидно виправданими були б обмеження (незалежно від статі) для осіб, уповноважених на виконання функцій держави, зокрема, народних депутатів, державних службовців категорії «А» і «Б», прокурорів, суддів, працівників правоохоронних органів та под., що й було зроблено, однак зі значним запізненням, на початку 2023 р. У такому випадку мета обмежень пояснювалася б важливістю професійних функцій тих суб'єктів, права яких обмежені.

Натомість, загальна заборона залишати територію України чоловікам 18-60 років протягом 2022 року мала два наслідки: з одного боку, з території України безперешкодно змогли виїхати ті жінки (у т.ч. військовозобов'язані, посадовці), які могли б сприяти захисту Вітчизни в силу своїх знань та навичок, а окремі – були зобов'язані це робити з огляду на присягу, однак віддали перевагу власним інтересам, а не виконанню посадових обов'язків; з іншого – територію України не змогли залишити (не беручи до уваги незаконні способи перетину кордону, про які не йдеться) чоловіки відповідного віку, які звільнені від виконання військового обов'язку (постійно або тимчасово), і обмеження виїзду яких не здатне сприяти національним інтересам.

Зауважимо, що до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Правила [5] не регулювали порядку перетинання кордону ані під час правового режиму воєнного стану, ані стосовно окремих категорій осіб старших 16 років, а основні їх приписи – якщо не брати до уваги перелік шести видів документів, за яких можливий перетин кордону (окрім паспорта

громадянина України для виїзду за кордон це також дипломатичний та службовий паспорти, проїзний документ дитини, посвідчення особи моряка та посвідчення члена екіпажу) – стосувалися документів, необхідних для виїзду з України громадян, які не досягли 16-річного віку.

Водночас невдалі формулювання Правил, які є наслідком пост-радянського мислення (і відповідного нормотворчого стилю) на кшталт «Перетинання громадянами України (далі – громадяни) державного кордону здійснюється [...] *за одним з таких документів, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну*» [5, п. 2] не лише спотворюють зміст конституційного права («вільно залишати територію України») шляхом його переформулювання (на «право на виїзд»), але й цілком хибно пов'язують його реалізацію з наявністю документа/пакету документів. Це й уможливило загальну заборону залишати територію України для чоловіків 18-60 років у доволі простий для уряду спосіб – шляхом викладу переліку документів, які необхідні для «права на виїзд». Таким чином, непред'явлення документа, зазначеного у Правилах, трактується як відсутність «права на виїзд з України». Таким чином, Правила прямо суперечать Конституції та законам України, і шляхом встановлення переліку документів фактично обмежують свободу пересування (право залишати територію України), а критерієм реалізації права відповідно до Правил виступає пакет документів.

З початку повномасштабного вторгнення і до 30 травня 2023 р. зміни у Правила вносилися 18 разів, з них 14 – у 2022 р. та 4 – у 2023 р. Усі зміни вносилися шляхом доповнення Правил пунктами 2 зі значками (від 2-1 до 2-18), низка змін стосувалася виїзду у разі введення воєнного або надзвичайного стану дітей, у т.ч. дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (Постанови КМУ № 166 від 28.02.2022, № 179 від 01.03.2022, № 661 від 10.06.2022), осіб з інвалідністю I та II груп та супроводжуваних

їх осіб (Постанови КМУ № 264 від 12.03.2022, № 383 від 29.03.2022, № 1044 від 10.09.2022, № 1212 від 28.10.2022), військовослужбовців на лікування (Постанова КМУ № 411 від 05.04.2022), водіїв, залізничників (Постанови КМУ № 615 від 20.05.2022, № 1285 від 15.11.2022), моряків (Постанова КМУ № 992 від 02.09.2022), спортсменів (Постанови КМУ № 615 від 20.05.2022, № 1082 від 27.09.2022, № 336 від 18.04.2023), авіаційного персоналу (Постанова КМУ № 1148 від 04.10.2022), дипломатів та членів їх сімей (Постанова КМУ № 428 від 02.05.2023).

Стосовно військовозобов'язаних осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, Правила доповнено пунктом 2-6 згідно з Постановою КМУ № 383 від 29.03.2022 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 399 від 01.04.2022, № 69 від 27.01.2023, а стосовно жінок-посадовиць з метою відвідування неповнолітніх дітей – Постановою КМУ № 119 від 10.02.2023. Однак, до прикладу, у Правилах не йдеться про виїзд чоловіків, які не є військовозобов'язаними, і це призводить до ситуацій, які відверто дивують.

Показовими є висновки Верховного Суду у справі № 600/2520/22-а [17], у якій позивач, знятий з військового обліку відповідно до п. 6 ч. 6 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [16], тобто як особа, раніше засуджена до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, оскаржував відмову в перетинанні державного кордону на виїзд з України. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду зауважив, що «що військовий квиток з відміткою про зняття з обліку як документ засвідчує виключно питання військового обліку особи і сам по собі він не є достатнім підтверджуючим документом для перетину державного кордону позивачем в умовах воєнного стану» [17, п. 73], і що «оскільки позивач під час перетину кордону не надав документів, які б підтвер-

джували його право на перетин кордону, Верховний Суд погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про те, що у спірних правовідносинах він не мав правових підстав для виїзду за кордон у період введення на території України воєнного стану» [17, п. 75].

Хоча «Верховний Суд не вбачає підстав для висновку про незабезпечення балансу між публічним інтересом суспільства та приватним інтересом заявника» [17, п. 81], з ним важко погодитися, оскільки підстави для такого висновку у цій справі очевидні. Якщо мета встановлених обмежень – захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України зокрема, шляхом виконання військового обов'язку, то ця мета очевидно не може бути досягнута заборonoю залишати територію України колишньому засудженому за вчинення тяжкого злочину, що звільнений від виконання військового обов'язку з огляду на свою суспільно небезпечну поведінку у минулому.

Цей приклад вчергове підтверджує, що в основу загальної заборони залишати територію України для чоловіків 18-60 років були покладені не функційні ознаки окремих категорій осіб, необхідні для досягнення мети захисту національних інтересів, а стереотипна гендерна роль чоловіка-захисника, безвідносно до характеристик конкретної особи.

У свою чергу, обмеження за ознакою гендера права вільно залишати територію України суттєво впливають на реалізацію (чи радше неможливість реалізації) низки інших прав і свобод. Уперше в новітній історії України жінки як група опинилися у ситуації, коли їхні можливості реалізації прав і свобод є незрівнянно більшими порівняно з чоловіками як групи, зокрема якщо йдеться про осіб у віці 18-60 років. Хоча така відмінність у ставленні зумовлена загрозливими для існування самої держави умовами, проте трагізм війни і її сприйняття не змінює тієї обставини, що жінки, у т.ч. ті, які уповноважені на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування, обіймають, зокрема й відповідальні посади на публічній службі, майже рік перебували у привілейованому становищі порівняно з чоловіками. Як відомо, привілеї непомітні для тих, хто з них користується. Тому жінки (навіть прихильники та прихильниці гендерної рівності) віддали перевагу можливості скористатися із ситуації, аніж висвітлити її крізь «гендерні лінзи», і лише обмеження цього привілею для жінок, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, призвело до акцентування на гендерній проблематиці, а саме на стереотипній ролі жінки-матері.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII, затверджено Законом України № 2102-IX від 24.02.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : ратифіковано із заявами Законом України № 2319-IX від 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
4. Щодо обмежень в перетині кордону на виїзд з України окремою категорією громадян. *Державна прикордонна служба України*. 24 лютого 2022. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/shchodo-obmezhen-v-peretini-kordonu-na-viizd-z-ukraini-okremoyu-kategoriyu-gromadyan/>
5. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>

6. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

7. Відповідь Президента України на електронну петицію № 22/140908-еп «Зняття обмеження щодо виїзду за кордон для чоловіків 18-60 років без військового досвіду», розміщену на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України 19 травня 2022 року громадянкою Ю.О.Булавіною. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/140908>

8. «Неприйнятно під час війни». Пресофіцерку прикордонників покарають за фото в Парижі. *BBC News Україна*. 9 січня 2003 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64211251>

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану» : Указ Президента України від 23 січня 2023 р. № 27/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/272023-45617>

10. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України : постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 69. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-vnesennia-zmin-do-pravyl-peretynannia-derzhavnoho-kordonu-hromadianamy-s69-270123>

11. Тисячам жінок заборонили виїзд за кордон. Про які професії йдеться. *BBC News Україна*. 28 січня 2023 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64438285>

12. Бабенко М. Римські канікули скасовуються. Чому українським чиновникам заборонили виїзд за кордон. *Фокус*. 26 січня 2023 р. URL: <https://focus.ua/uk/economics/546899-rochemu-ukrainskim-chinovnikam-zapretili-vyezd-zagranicu>

13. Громлюк І. «Я насамперед мама». Як заборона на виїзд десяткам тисяч жінок створила владі нові проблеми. *BBC News*

Україна. 13 лютого 2023 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64538356>

14. Про загальну мобілізацію : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 65/2022, затверджено Законом України № 2105-IX від 03.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022/print>

15. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

16. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

17. Постанова Верховного Суду від 09 березня 2023 року у справі № 600/2520/22-а. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109451196>

Хардель Р.

доктор філософії, старший викладач

Хардель М.

викладач

Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ КОМПЛЕКТУВАННЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах, коли наша держава проходить, напевне, найважливіше цивілізаційне випробування у процесі свого розвитку, надзвичайно важливим є якісне комплектування Сил оборони

особовим складом. Гендерний аспект комплектування є невід'ємною складовою такого підходу, оскільки забезпечує можливість реалізувати право на захист держави для всіх громадян, включаючи жінок, які зробили свідомий вибір.

Наша країна повинна надавати рівні можливості для військової служби незалежно від статі. Жінки мають конституційне право на захист своєї країни так само, як і чоловіки. Однак, на жаль, сьогодні жінкам не завжди дається можливість щодо вільного вибору військової професії. Жінкам часто ставляться дискримінаційні бар'єри, які унеможливають їх прийняття на військову службу. Водночас, жінки в Силах оборони України є такими ж ефективними та незамінними, як і чоловіки.

Варто звернути увагу на те, що, окрім перемоги над ворогом, для нас не менш важливою є також побудова майбутнього гармонійного суспільства із гідною якістю життя. Саме тому тут у повній мірі повинні реалізуватися переваги демократичного типу суспільства над тоталітарним: відкритість для приватної ініціативи, ефективна система стримувань і противаг, постійно працюючий зворотний зв'язок із суспільством. Отже, у такому суспільному середовищі кожен індивідум буде мати можливість максимально ефективно реалізувати власні здібності, незважаючи на його соціальні атрибути, у тому числі й гендерні ознаки. Ніяка риса повноцінного громадянина не повинна бути його недоліком – суспільство має з усього створювати перевагу. Отже, на даному етапі важливо створити рівні умови для жінок і чоловіків щодо комплектування Сил оборони України, враховуючи їхні здібності, навички та досвід.

Необхідно постійно вдосконалювати систему підтримки жінок, які вирішили реалізувати себе в Силах оборони України, включаючи створення умов для поєднання служби та сімейного життя. Слід забезпечувати рівні умови для підвищення кваліфікації жінок, які вже служать в силових структурах, включаючи можливість отримання вищої освіти та підвищення по службі.

Важливо забезпечити жінкам, які вже служать у Силах оборони України належну медичну допомогу та психологічну підтримку, особливо в умовах воєнного конфлікту. При комплектуванні Сил оборони України особовим складом у гендерному аспекті, необхідно враховувати не тільки кількість чоловіків і жінок, але й їхні можливості та кваліфікацію.

Потрібно створити сприятливі умови для професійного зростання жінок-військовослужбовців, забезпечити їм рівні можливості для отримання навчання, підвищення кваліфікації та розширення компетенцій.

Слід відмітити, що у багатьох країнах світу, включаючи США, Ізраїль, Канаду та Швецію, жінки вже давно служать в збройних силах та беруть участь у бойових операціях разом з чоловіками. Для нас доцільним буде підтримати цей світовий досвід та враховувати його практичне застосування в умовах війни. Можливо, на даний час наше суспільство не готове до впровадження обов'язкової строкової військової служби як для чоловіків, так і для жінок, до впровадження спільних місць проживання чоловіків і жінок під час проходження військової служби (як у Норвегії та Фінляндії), до визначення однакових нормативів з фізичної підготовки, незалежно від гендерної ознаки (як у Великобританії) – але виклики часу вимагають реалізувати здібності та змогу для збройного захисту держави для тих жінок, які до цього дійсно готові.

Крім того, необхідно залучати громадськість до питань комплектування Збройних Сил України особовим складом, підвищувати інформованість громадян про важливість військової служби та можливості для жінок в цій сфері.

Варто також відмітити постійний процес покращення ситуації із гендерною рівністю в Силах оборони України. Змінено дискримінаційні підходи до організації військового обліку військовозобов'язаних, урівноважено визначення граничного віку проходження служби й перебування у запасі для чоловіків і для жінок.

Отже, гендерний аспект комплектування Сил оборони України особовим складом в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим для успішної оборони держави та побудови гармонійного суспільства.

Харченко А.

студентка групи ПВ-37

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Науковий керівник: **Романова А.С.**
професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЖІНОК ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Упродовж останніх десятиліть статус жінок в армії зазнав суттєвих змін. Однак, не зважаючи на прогрес у боротьбі за рівні права та можливості, гендерна дискримінація жінок-військовослужбовців продовжує бути актуальною проблемою у багатьох країнах. Жінкам, які обирають військову кар'єру, часто доводиться стикатися зі стереотипами, обмеженнями та нерівностями, які впливають на їхні можливості й професійний розвиток.

Перед нами стоїть завдання зрозуміти причини та наслідки гендерної дискримінації у військовій сфері та знайти шляхи подолання цього негативного явища. Жінки, які вступають до армії, часто зіштовхуються з обмеженнями у доступі до певних посад, зарплати й можливостей для професійного росту. Військова культура й норми часто створюють відчуття виключеності й важкості

для жінок, що може призводити до дискримінації й несправедливого ставлення.

Навряд чи можна заперечувати важливість внеску жінок у військову справу. Жінки демонструють високу ефективність, професіоналізм та відданість у виконанні своїх обов'язків. Втім, їхні досягнення часто не визнаються належним чином через гендерну дискримінацію. Це несправедливо й має негативний вплив на мотивацію жінок-військовослужбовців, їхню психологічну стійкість та загальну ефективність.

Зроблено певні кроки для подолання гендерної дискримінації військових жінок. У деяких країнах впроваджено політику, спрямовану на забезпечення рівних умов і можливостей для всіх військовослужбовців, незалежно від статі. Втім, ще потрібно зробити багато роботи, щоб забезпечити повне усунення гендерної дискримінації.

У цьому дослідженні ми детальніше розглянемо проблему гендерної дискримінації жінок-військовослужбовців, проаналізуємо причини її існування та розглянемо можливі шляхи подолання цієї проблеми. Подальша емансипація жінок у військовій сфері має велике значення для побудови справедливого та рівного суспільства.

Сьогодні у більшості сучасних демократичних країнах, жінки-військовослужбовці мають право брати участь у військовій службі поряд з чоловіками. Проте прийняття такого факту не отримує повного суспільного прийняття, а також внутрішньо-військового середовища. Згідно з дослідженням І. Грицай, «навіть країни, що прагнуть досягти гендерної рівності, продовжують обговорювати фемінізацію армії» [1, с. 18]. Це призводить до випадків дискримінації жінок-військовослужбовців.

Дискримінація включає в себе будь-які відмінності, обмеження або переваги, які створюють нерівні умови для здійснення прав. Вона проявляється через упереджене ставлення, образи, хамську

поведінку, насильство, відмову у прийнятті на роботу, навчання або розвиток професійних навичок, неповагу до думок та поглядів інших, перебільшення досягнень та приниження інших.

Важливо розуміти, що законодавство передбачає певні випадки, які не вважаються дискримінацією за ознакою статі, а є позитивними заходами держави, такими як спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та годування грудьми, обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, особливі вимоги щодо охорони праці з огляду на репродуктивне здоров'я. я (стаття 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») [2].

Також дослідження законодавства України вказує на наявність дискримінаційних положень між чоловіками і жінками, а відношення до дискримінації не завжди однозначне і може стосуватися як жінок, так і чоловіків [3, с. 16]. Таким чином, проблема дискримінації за ознакою статі військовослужбовців стосується переважно жінок, але все більше уваги приділяється і захисту прав чоловіків у військовій службі.

На мою думку, дискримінація жінок-військовослужбовців, як в Україні, так і в інших країнах, може мати кілька причин, наприклад: статеві стереотипи: у багатьох суспільствах існують статеві стереотипи, що визначають традиційні ролі та очікування для чоловіків і жінок. Жінкам часто приписують ролі доглядальниць і матері, тоді як військова служба часто асоціюється з чоловічістю, фізичною силою і агресивністю. Ці стереотипи можуть призводити до дискримінації жінок, які вибирають кар'єру у військових силах.

Військова культура і традиції: Військові організації мають свою власну культуру і традиції, які можуть бути ґрунтовані на чоловічому домінуванні. Деякі аспекти військової культури, такі як жорсткість, фізична витривалість і командна ієрархія, можуть створювати перешкоди для жінок, які прагнуть до служби в армії.

Фізичні обмеження: Деякі види військової служби можуть вимагати фізичної сили та витривалості, які частіше пов'язуються з чоловіками. Наявність обмежень щодо фізичних вимог може призвести до відмови в прийнятті жінок на певні посади або обмеження їх можливостей для професійного зростання.

Страх перед ризиком: Існує погляд, що жінки є більш вразливими до ризиків і небезпеки, тому військова служба може бути сприйнята як небезпечна для них і для їхнього фізичного й емоційного благополуччя. Цей страх може стати підґрунтям для обмеження можливостей жінок у військовій службі.

Баланс між сім'єю та службою: Військова служба, особливо у військових формуваннях, часто пов'язана з тривалими періодами розлуки з родиною і складним графіком роботи. Це може створювати виклики для жінок, особливо для тих, хто має сім'ю або малолітніх дітей, і може вплинути на їхні рішення щодо вступу в військову службу.

Ці причини взаємодіють між собою і мають свої варіації в різних країнах. Прогресивні зміни в суспільстві та у військових організаціях, такі як свідоме усунення статевих стереотипів, політики рівності та гендерного розмаїття, можуть допомогти подолати дискримінацію жінок-військовослужбовців та створити більш рівні умови для усіх службовців незалежно від статі.

Подолання гендерної дискримінації жінок-військовослужбовців вимагає системних змін та свідомих дій з боку суспільства та військових організацій. Ось кілька шляхів, які можуть сприяти подоланню цієї дискримінації. Законодавчий захист: прийняття законів, що гарантують рівні права та умови для жінок-військовослужбовців. Освіта та навчання: програми з усунення статевих стереотипів та просування гендерної рівності. Кар'єрний розвиток: забезпечення можливостей для навчання та професійного зростання жінок-військовослужбовців. Зміна військової культури: створення інклюзивної та рівноправної середовища без

стереотипів та дискримінації. Приклади успішних жінок: популяризація історій успіху жінок-військовослужбовців для надихання та підтримки.

Ці шляхи, на мою думку, спільно реалізовані, можуть допомогти подолати гендерну дискримінацію жінок-військовослужбовців і створити рівні умови для всіх військових службовців, незалежно від статі.

Гендерна дискримінація жінок-військовослужбовців є проблемою, яка існує як в Україні, так і в світі. Це проявляється через упереджене ставлення, обмеження у кар'єрному зростанні та нерівні умови. Для подолання цієї дискримінації необхідно прийняти законодавчі заходи, сприяти освіченості та формуванню свідомості щодо гендерної рівності, підтримувати жінок у їхньому професійному розвитку та змінювати культуру військового середовища. Тільки шляхом колективних зусиль можна створити рівні умови для жінок-військовослужбовців та забезпечити справедливе ставлення до них у збройних силах.

Список використаних джерел:

1. Грицай І.О. Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Дніпро, 2018. 40 с.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 28.05.2023).
3. Журавльова Г.С. Принцип рівності та заборони дискримінації у конституційному праві : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2018. 36 с.

Шатрава С.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем
досудового розслідування

Харківського національного університету внутрішніх справ

Зінченко Д.

слухач магістратури Ф3-101 м
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У сучасній Україні, та її наміром вступити до Європейського Союзу, а також задля формування міцної демократії, все більше виникає питання щодо формування гендерної рівності не тільки у суспільстві, а й у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Мета теми «Формування гендерної рівності в закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання» полягає у визначенні, дослідженні та пропагуванні стратегій та практик, спрямованих на досягнення повної гендерної рівності в установах вищої освіти, де існують специфічні умови навчання. Ця мета передбачає такі основні завдання: Дослідження сучасного стану гендерної рівності в закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання: проведення аналізу статистичних даних, ідентифікація проблемних аспектів та виявлення нерівностей між студентами різних гендерів [1]. Вивчення причин та факторів, які впливають на формування гендерної нерівності в цих закладах: аналіз соціокультурних, інституційних та структурних чинників, які можуть призводити до дискримінації або нерівних можливостей для студентів різних гендерів. Розробка стратегій та політик, спрямованих на досягнення гендерної рівності: розроблення рекомендацій для закладів вищої освіти з метою створення безпечного

та рівноправного середовища для студентів незалежно від їхньої гендерної приналежності, впровадження політик, що сприяють гендерній рівності, та підтримка заходів з усунення стереотипів та дискримінації. Підвищення гендерної свідомості та виховання гендерної культури: проведення навчальних заходів, тренінгів та семінарів з метою підвищення усвідомленості студентів, викладачів та адміністрації щодо гендерних проблем та методів їх вирішення, а також виховання рівноправного та толерантного ставлення до гендерних різниць. Моніторинг та оцінка ефективності заходів: здійснення систематичного аналізу та оцінки результатів запроваджених стратегій, визначення позитивних змін, а також виявлення проблемних аспектів, що потребують подальших корекцій та розвитку.

Отже, мета цієї теми полягає у створенні рівних умов навчання та створенні рівних можливостей для студентів незалежно від їхньої гендерної приналежності в закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання, а також у сприянні позитивним змінам у гендерних стереотипах та уявленнях учасників освітнього процесу.

Термін «гендер» (англ. gender – «стать», від латин. genus – «рід») – у феміністичних та гендерних дослідженнях є соціально-біологічною характеристикою, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та 108 поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду [2].

У закладах вищої освіти, гендерна нерівність проявляється у тих видах як: дискримінація, стереотипи, недостатню презентацію жінок в академічних позиціях, та інше, щодо до закладів зі специфічними умовами навчання, то ситуація стає більш

напруженою, адже освітні програми котрі складаються та використовуються роками, складені з упором на чоловічу стать. Тому для покращення ситуації не тільки у закладах зі специфічними умовами навчання, але й у цілому, слід впроваджувати в освітній процес додаткові курси щодо недопущення гендерного нерівності, не тільки для здобувачів освіти, але й для викладацького складу, не слід також забувати про навчальні матеріали, котрі у більшості випадках побудовані на стереотипах. Також задля покращення формування гендерної культури в освітньому процесі, слід створити спеціальні комітети котрі при допомозі міжнародних установ, а також при використанні міжнародного досвіду щодо подолання проблем гендерної дискримінації, будуть активно брати участь у житті закладів вищої освіти з метою покращення ситуації. Але не зважаючи на важливість реформування освітнього процесу, на мою думку основною проблемою України щодо створення рівних прав для чоловіків та жінок залишається нормативно-правове законодавство [3]. Основними нормативними актами є Конституція України, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також ряд міжнародних договорів, до яких Україна приєдналася. Однак поняття «гендер» й надалі є недостатньо розкритим, що тільки ускладнює процес вирішення питання гендерного розвитку. Втім, для вирівнювання прав та можливостей чоловіків та жінок у сфері правоохоронної діяльності, використовується Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» регламентовано основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидія насильству за ознакою статі, зокрема всім проявам насильства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;

гарантування рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримка сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганда серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності в цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі [1].

Але, після становлення органів Національної поліції України, за прикладом провідних країн у сфері забезпечення законності та порядку, різниця у правах між жінками та чоловіками дещо зменшилась.

Розглянувши дане питання, можна зробити висновок, що розвиток та формування гендерної рівності, є важливим питанням для сучасної України, котре потребує реформування як освіти так і законодавства задля підвищення рівня демократії. Гендерна рівність в закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання є важливим завданням, яке вимагає систематичного дослідження, стратегічного планування та розробки ефективних політик. З метою формування гендерної рівності, необхідно проводити аналіз сучасного стану, виявляти причини та фактори, що сприяють нерівності, і розробляти конкретні заходи для усунення цих проблем.

Важливим етапом є розробка стратегій та політик, спрямованих на створення рівноправного та безпечного середовища для студентів незалежно від їхньої гендерної приналежності. Це може включати в себе створення механізмів підтримки, розробку освітніх програм, спрямованих на усунення гендерних стереотипів та дискримінації, а також проведення навчальних заходів для підвищення гендерної свідомості.

Необхідно також здійснювати систематичний моніторинг та оцінку результатів впроваджених стратегій з метою виявлення позитивних змін та виявлення проблемних аспектів, які

потребують корекцій. Гендерна рівність повинна бути постійною метою, і лише за допомогою постійних зусиль та співпраці всіх учасників освітнього процесу можна досягти успіху у цій сфері.

Формування гендерної рівності в закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання є необхідною передумовою для створення справедливого, рівноправного та розумного суспільства. Забезпечення рівних можливостей та відсутність дискримінації на основі гендеру сприятимуть створенню умов для розкриття потенціалу кожної людини незалежно від її статі. Всі учасники освітнього процесу повинні спільно працювати для досягнення цієї мети і підтримувати принципи гендерної рівності в усіх аспектах навчання та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська І. О. Соціальна психологія. Теорія соціальних репрезентацій як підхід до вивчення соціальної : посібник до вивчення курсу. Одеса : Одеська державна академія технічного регулювання та якості, 2012. 24 с.
2. Клочко А. М., Борисова Л. В., Помаза-Пономаренко А. Л., Удянський М. М., Кравченко Є. О. Щодо питання гендерної рівності сектору безпеки та оборони. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Сер. : Держ. управління. 2021. Вип. 2 (15). С. 106-116. DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-13.
3. Левченко К. Б., Мартиненко О. А. Жінки в органах внутрішніх справ України. Київ : Телесик. 2008. 56 с..
4. Макарова О. П. Теоретичні підходи вивчення громадянської ідентичності. *ГІБІТУС: Науковий журнал*. 2020. Вип. 20. С. 126-129.
5. Макарова О. П. Формування громадянської ідентичності в закладах вищої освіти. *Вчені записки Таврійського Національного університету ім. В.І. Вернадського*. Серія «Психологія». 2020. Том 31 (70). № 3. С. 153-157.

РОЗДІЛ 2

Імплементация резолюції ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» в законодавство України

Боровик А.

кандидат юридичних наук, доцент
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

Властиміл Віцен

доктор права, професор,
ректор Університету політичних та соціальних наук, Чехія

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Нормативно-правові акти є своєрідним фундаментом, основою адміністративно-правового механізму державної гендерної політики. Саме в них об'єктивується мета, цільова спрямованість, завдання, напрями та принципи відповідного напрямку державної політики; визначаються форми й методи її формування та реалізації; закріплюється адміністративно-правовий статус суб'єктів формування та реалізації такої політики, їх права, обов'язки, завдання, функції, сфера компетенції тощо. Як нами буде доведено нижче, сьогодні всі перераховані вище аспекти знайшли своє офіційне закріплення у надзвичайно великій кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, що дає підстави розглядати їх як основний вектор подальшого розвитку суспільних

відносин у сфері формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Нормативним складником адміністративно-правового регулювання державної гендерної політики в межах даного дослідження доцільно вважати усю сукупність як міжнародних, так і національних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які в тій чи іншій мірі регулюють суспільні відносини у сфері формування та реалізації такої політики. У найбільш загальному розумінні він включає: Конституцію, закони України та постанови ВРУ; укази та розпорядження Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; накази та розпорядження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також міжнародні нормативно-правові акти та договори, ратифіковані Україною в установленому порядку.

Як бачимо, адміністративно-правове регулювання гендерної політики включає в себе надзвичайно широкий перелік нормативно-правових актів. А тому, для зручності аналізу науковці все частіше здійснюють їх класифікацію, в основу якої кладуть найрізноманітніші критерії: це і суб'єкт видання, і юридична сила, і сфера застосування тощо. Кожна з цих класифікацій має як свої переваги, так і недоліки. Серед останніх найбільш помітними є неповнота охоплення усього масиву правового регулювання, наслідком чого є залишення за межами уваги великої кількості нормативно-правових актів, які регулюють окремі напрями формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

З метою усунення вказаного недоліку, ми розробили власну класифікацію, яка передбачає диференціацію усіх нормативно-правових актів, які в тій чи іншій мірі регулюють питання формування та реалізації державної гендерної політики, **в залежності від сфери їх правового впливу**. Зокрема, за цим критерієм варто розрізняти дві групи актів:

1. До першої групи ми віднесли нормативно-правові акти загального характеру. В рамках даної групи можна окремо виділити дві підгрупи:

1.1. *Міжнародні нормативно-правові акти*, основними з яких є наступні (тут і нижче нормативно-правові акти згадуються не за їх юридичною силою, значенням і роллю, а в хронологічному порядку, що є більш зручним для розуміння еволюції розвитку відповідної сфери правового регулювання): Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р.; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 9.10.1973 р.; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р.; Пекінська декларація від 15.09.1995 р. та факультативний протокол до неї; Декларація Комітету міністрів Ради Європи «Про рівноправність жінок та чоловіків» від 16.11.1988 р.; Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад від 05.2006 та інші.

1.2. *Національні нормативно-правові акти*, основними з яких є наступні: Конституція України від 28.06.1996 р.; Указ Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» від 25.04.2001 р. № 283.; Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8.09.2005 р.; Постанова КМУ «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики» від 7.06.2017 р. № 390; Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою КМУ від 5.08.2020 р. № 695; Постанова КМУ «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 9.10.2020 р. № 930; Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, схвалений розпорядженням КМУ від 28.10.2020 р. № 1544; План заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності,

схвалений розпорядженням КМУ від 16.12.2020 р. № 1578; Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119; Стратегія людського розвитку, затверджена указом Президента України від 2.06.2021 р. № 225; Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 12.08.2022 р. № 752; Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена указом Президента України № 487 від 27.09.2021 р. та ряд інших.

2. До другої групи ми віднесли нормативно-правові акти за окремими сферами правового регулювання. В рамках даної групи можна також провести диференціацію за окремими сферами правового регулювання:

2.1. *Нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері протидії гендерно обумовленому насильству*, основними з яких є наступні: Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р.; Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 р.; Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7.12.2017 р.; Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 р., схвалена розпорядженням КМУ від 10.10.2018 р. № 728; Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21.09.2020 р. № 398; Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затверджена постановою КМУ від 24.02.2021 р. № 145 та інші.

2.2. *Нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення гендерної рівності в економічній сфері та у сфері трудових відносин*, основними з яких є наступні: Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять від 24.06.1975 р.; Конвенція Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками від 23.06.1981 р; Рекомендації Міжнародної організації праці № 165 щодо рівних можливостей та рівного ставлення до працівників чоловіків і жінок: працівників із сімейними обов'язками від 23.06.1981 р.; Конвенція про політику в галузі зайнятості від 26.06.1984 р.; Директива Ради Європи 2000/78 ЄС Про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності від 27.11.2000 р.; Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою КМУ від 3.03.2021 р. № 179; Методичні рекомендації щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах, затверджені наказом Мінсоцполітики України № 56 від 29.01.2020 р. та інші.

2.3. *Нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення гендерної рівності у сфері освіти та науки*, основними з яких є наступні: Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р.; Наказ МОН України «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» № 1646 від 28.12.2019 р.; Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та Операційний план заходів на 2022-2024 роки з її реалізації, затверджені Розпорядженням КМУ № 1163 від 20.12.2022 р. та інші.

2.4. *Нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей за гендерною ознакою серед національних менших, осіб з інвалідністю та інших соціально незахищених груп населення*, основними з яких є наступні: Директива

Ради Європи № 2000/43 про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб, незалежно від расового або етнічного походження від 29.06.2000 р.; Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. та факультативний протокол до неї; Методичні рекомендації щодо надання правової допомоги жінкам із вразливих соціальних груп, затверджені наказом КЦ надання правової допомоги від 20.11.2019 р. № 71; Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року, затверджений розпорядженням КМУ від 7.04.2021 р. № 285; Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 14.04.2021 р. № 366; Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 28.07.2021 р. № 866 та інші.

2.5. *Нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення комунікації та поширення інформації у сфері гендерної рівності*, основними з яких є наступні: Концепція комунікації у сфері гендерної рівності, схвалена розпорядженням КМУ від 16.09.2020 р. № 1128; План дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках» (щодо забезпечення відкритого доступу до гендерно дезагрегованих даних), схвалений розпорядженням КМУ від 24.02.2021 р. № 149 та деякі інші.

2.5. *Нормативно-правові акти, що регулюють порядок здійснення моніторингу та контролю у сфері гендерної рівності*, основними з яких є наступні: Постанова КМУ № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи» від 28.11.2018 р.; Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, затверджені наказом Міністерства фінансів України № 1 від 02.01.2019 р.; Методичні рекомендації щодо ідентифікації випадків гендерної дискримінації та механізм надання правової

допомоги, затверджені наказом КЦ надання правової допомоги № 33 від 12.03.2019 р.; Розпорядження КМУ № 686 «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку» від 21.08.2019 р.; Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена наказом Мінсоцполітики № 86 від 7.02.2020 р.; Методичні рекомендації щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ, затверджені наказом Мінсоцполітики України № 257 від 14.04.2020 р.; Розпорядження КМУ № 1517 «Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності» від 15.12.2020 р.; Методичні рекомендації щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями», затверджені наказом Мінсоцполітики України № 448 від 9.08.2021 р. та інші.

Вище ми навели лише основні групи нормативно-правових актів, які регулюють основні сфери реалізації державної політики гендерної рівності. Можна було б назвати ще більш як сотню правових документів, які прямо або ж опосередковано торкаються означеної проблематики. Однак, незважаючи на таку активність суб'єктів нормотворчості, все ще залишається ціла низка питань, які або залишаються за межами правового врегулювання або ж вимагають його суттєвого оновлення і перегляду, приведення у відповідність з міжнародними стандартами та сучасною суспільно-політичною ситуацією в країні.

Воловець С.

студентка III курсу

Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

Канцір В.

доктор юридичних наук,

професор кафедри кримінального права і процесу

Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

ГОЛОСИ «НЕВИДИМОГО БАТАЛЬЙОНУ»: ЯК ЖІНКИ ВИБОРЮВАЛИ СВОЄ МІСЦЕ В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ

Українці борються за свою незалежність і визнання протягом століть, і жінки завжди були активною частиною цієї боротьби. Військова справа ніколи не була чужою для українських жінок. Так, першою у світі жінкою, офіційно зарахованою на військову службу у званні офіцера, була саме українка – Степанів Олена Іванівна.

У 2014 році росія окупувала Крим та розпочала війну на Донбасі. Українська армія, як і більшість чоловічого населення держави, була значною мірою не готова до ведення війни, і саме тому до цього процесу долучилися жінки. В армії з'явився новий рід військ. Це були жінки-добровольці, які прийшли на передову з великим бажанням захистити свою державу. Ці жінки на передовій Сходу України «змінити обличчя української армії». За словами заступниці міністра оборони Ганни Маляр: «У нас було два сплески збільшення кількості жінок у ЗСУ: перший раз – це 2014 рік, другий – 2022-й. Це такий характер української жінки. Вона сама заходить у Збройні Сили та займає там своє почесне

місце». Іншими словами, жінки також різко реагували на загрози державі та військову агресію, незважаючи на досі актуальний патріархальний образ виключно чоловічої постаті воїна.

У 2015 році завдяки волонтерці, аерофоторозвідниці та бійчні Марії Берлінській за підтримки Українського Жіночого Фонду та місцевого представництва ООН Жінки був розроблений проєкт «Невидимий батальйон: участь жінок в АТО». Дослідницька група з деяким жахом виявила, що згідно з правилами Міністерства охорони здоров'я жінки на робочому місці не можуть носити вантажі вагою понад сім кілограмів, що в очах будь-якої матері маленької дитини є смішним застереженням. Таким чином, ціла низка військових професій була закрита для жінок, у тому числі фотографа (реліквія часів Другої світової війни, враховуючи важкі фотоапарати того часу) та оператора безпілотної. Але жінкам дозволялося служити медсестрами, (бо поранені бійці та солдати на щиті, яких потрібно вивозити з поля бою, очевидно, «важать менше семи кілограмів»), кухарями та директорами польових бань. Тобто, їм дозволялося служити на «героїчних» бойових постах – і вони точно не могли змагатися з чоловіками, коли справа доходила до військової кар'єри.

Жінки як доброволіці в армії, у тому числі на бойових позиціях, фактично діяли поза межами того, що їм дозволено законом, – їхні права були дуже обмежені порівняно з чоловіками. Таким був стан жінок на війні, де одні ніколи офіційно не реєструвалися, а інші записувалися бухгалтерами... для виконання обов'язків гранатометниць, снайперок та кулеметниць. Це шкодило жінкам матеріально (від 200 євро на місяць, не кажучи вже про премії та бонуси), це позбавляло ветеранських пільг (Закон України «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту» наводить досить довгий перелік осіб, які визнаються учасниками бойових дій).

Одні жінки, маючи громадянську, а іноді особисту мотивацію завжди хотіли служити, інші були свідками того, як російські

війська заходили в їхні рідні міста, села та домівки – продовжували добровольцями йти на війну та захищати свою державу, не плекаючи особливої надії на визнання чи винагороду. Жінки були змушені пояснювати, що в будь-якій армії XXI століття передові технології перемагають фізичну силу. Жінки не потребують заступницької чоловічої «турботи», що вони самі можуть подбати про своє репродуктивне здоров'я, що вони самі розуміють, що їм шкодить і як (якщо взагалі) народжувати потім. Чоловіки та жінки повинні мати однакові можливості кар'єрного розвитку, якщо вони мають необхідну кваліфікацію.

Намагання відстояти свої права, зрештою, не були марними, і кампанія дала перші результати. У 2018 році було досягнуто великого прориву з ухваленням кількох змін до чинних законів, а саме Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». Зміни відкрили нові можливості для жінок, зокрема право бути призначеними на денне чергування (що раніше було заборонено для жінок), скасовувався нижчий пенсійний вік для жінок тощо. Але найбільшою новациєю стало положення про те, що жінки і чоловіки виконують військовий обов'язок на рівних засадах: рівний доступ до посад і військових звань, а також рівна відповідальність при виконанні службових обов'язків військової служби. Поправки до дискримінаційних законів фактично дозволили жінкам у секторі безпеки та оборони також отримати вищі звання. З березня 2019 року було знято обмеження на вступ до військових ліцеїв для абітурієнток. У вересні 2019 року до Київського військового ліцею імені Івана Богуня набрали на навчання перших 20 дівчат.

Разом із потужними реформами в українській армії спостерігалась цікава тенденція: у її лавах рекордно велика кількість жінок. За даними Центру кадрового забезпечення ЗСУ за грудень

2021 року, загальна чисельність жінок-військовослужбовиць становила близько 33 тис. осіб (або близько 23% із понад 250-тисячної української армії) порівняно з 1800 у 2008 році.

17 тисяч жінок стали ветеранами війни на Донбасі. 9 жінок від Збройних Сил України загинули під час війни 2014–2021 рр. 302 жінки-воїни відзначені державними нагородами, понад 4,5 тисячі нагороджено відомчими та іншими відзнаками. За цей час в українському війську налічувалось 1054 жінок у званні старших офіцерів. Крім того, понад 800 військовослужбовиць служили командирами відділень та взводів.

Сьогодні, коли понад 60 тис. жінок служать в Збройних силах України, стає очевидним той факт, що ми прагнемо стати державою, де роль жінок видима та незаперечна. На жаль, українським військовослужбовицям все ще доводиться долати скептицизм командирів і побратимів щодо їхньої відданості та здібностей, перешкоди для просування по службі та розвитку кар'єри, а також труднощі з практичними – і життєво важливими – речами, такими як отримання форми, менших чобіт, легких пластин для бронежилетів. Зауважимо, що бронежилет не того розміру взагалі дуже шкідливий, тому що страждає спина, можуть бути синці, набряки.

Дрозд О.

керівник Департаменту
організації забезпечення діяльності
Бюро економічної безпеки України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
<https://orcid.org/0000-0002-4514-6594>
alex0674682444@gmail.com

Йозеф Зяцько

доктор юридичних наук, професор,
Президент Європейського інституту безперервної освіти
Словацька Республіка

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Суб'єкти – це один із основних елементів механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Саме від них залежить ефективність та дієвість функціонування означеного механізму, а також повнота та якість його правового регулювання. Однак, незважаючи на місце, яке займають суб'єкти в структурі механізму реалізації гендерної політики, в науковій літературі й досі не вироблено уніфікованої дефініції цього поняття, не визначено ознаки, які характеризують таких суб'єктів, а також не окреслено їх орієнтовного переліку. У більшій мірі така ситуація пояснюється тим, що науковці, як правило, основну увагу зосереджують на характеристиці адміністративно-правового статусу, сфери компетенції, прав та обов'язків окремих інституційних елементів, ігноруючи при цьому важливість їх узгодженої діяльності як цілісної і взаємоузгодженої системи. На нашу думку, такий підхід

є помилковим. Адже в сучасних умовах ефективність гендерної політики, яка справедливо визнається найважливішим чинником досягнення сталого розвитку суспільства, залежить від скоординованості та злагодженості дій всіх зацікавлених суб'єктів, а також від спрямованості їх діяльності на досягнення спільної мети – побудова правової та демократичної держави, в якій в повній мірі гарантуються та забезпечуються права і свободи людини та громадянина.

То що ж саме необхідно розуміти під «суб'єктами реалізації державної політики у сфері гендерної рівності», які ознаки характерні для таких суб'єктів, і які саме органи публічного управління та адміністрування необхідно відносити до інституційної складової механізму реалізації державної політики в означеній сфері? Нижче спробуємо коротко дати відповідь на ці питання.

На наш погляд, під ***системою суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності*** необхідно розуміти складноорганізовану, скоординовану, багатофункціональну цілісну систему взаємопов'язаних, однак організаційно відокремлених один від одного суб'єктів – органів та посадових осіб, державно-владні повноваження, компетенція, завдання та функції яких у сфері формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків мають відповідне нормативно-правове закріплення, і діяльність яких спрямована на досягнення загальної мети та завдань такої політики.

Серед ***основних ознак, які характеризують систему суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності як інституційну складову механізму формування та реалізації такої політики, слід визначити такі:***

По-перше, усі суб'єкти, які беруть участь у формуванні та реалізації державної гендерної політики, діють як складноорганізована

система. Це означає, що всі завдання у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків максимально деталізовано та раціонально розподілено між значною кількістю суб'єктів публічного управління згідно сфери їх компетенції та кола повноважень.

По-друге, усі суб'єкти, які беруть участь у формуванні та реалізації державної гендерної політики, діють не відокремлено один від одного, а скоординовано та взаємоузгоджено, під єдиним керівництвом та задля досягнення спільної мети.

По-третє, до інституційної складової механізму формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності входить велика кількість різноманітних за своїм статусом та сферою компетенції суб'єктів публічного управління. Кожен із них виконує чітко визначені йому завдання і функції, тим самим роблячи власний внесок у загальну справу забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

По-четверте, не зважаючи на велику кількість і різну функціональну спрямованість суб'єктів, які беруть участь у формуванні та реалізації державної гендерної політики, всі вони діють як єдина цілісна система. Завдання і функції, які на них покладаються у зазначеній сфері, об'єднані спільною метою – зменшення фактичної нерівності жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та забезпечення впровадження міжнародних та європейських стандартів рівності.

По-п'яте, всі суб'єкти, які входять до інституційної складової механізму формування та реалізації державної гендерної політики взаємопов'язані між собою. Вони функціонують організовано та злагоджено, на основі взаємного обміну інформацією та раціонального розподілу повноважень у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

По-шосте, на відміну від системи суб'єктів формування та реалізації державної політики в багатьох інших сферах публічного управління, для яких характерною є ієрархічність та сувора

підпорядкованість, суб'єкти реалізації гендерної політики організаційно відокремлені один від одного. Між ними не існує суворих субординаційних зав'язків і взаємодія між ними здійснюється на партнерських засадах.

По-сьоме, повноваження, сфера компетенції, завдання та функції суб'єктів, які беруть участь у формуванні та реалізації державної гендерної політики, мають відповідне нормативно-правове закріплення. Нормативна урегульованість – це загальна ознака гендерної політики загалом, яка знаходить свій прояв також і в діяльності суб'єктів, що здійснюють її формування та реалізацію. Наділення таких суб'єктів державно-владними повноваженнями передбачає жорстку законодавчу регламентацію їх діяльності, а також обов'язкове встановлення юридичної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків.

Аналіз наукової літератури, чинного законодавства та практики роботи органів публічного управління, дозволив нам дійти висновку, що сьогодні ***у формуванні та реалізації державної гендерної політики беруть участь такі суб'єкти:***

- Вищі органи державної влади – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України.

- Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, до компетенції якого у 2017 році віднесено питання здійснення координації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

- Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, який є уповноваженою Кабінетом Міністрів України посадовою особою, на яку покладено функцію з організації здійснення Кабінетом Міністрів України повноважень у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства.

- Комісія з питань координації взаємодії органів виконавчої

влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, яку очолює Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України і до складу якої входять заступники міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, які призначені уповноваженими особами (координаторами) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідних центральних органах виконавчої влади.

- Міжвідомча робоча група з протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією росії проти України, яка розпочала свою роботу в травні 2022 р.

- Відповідальні підрозділи з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, які створюються у складі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях, або у складі самостійного структурного підрозділу органу влади, для виконання в межах компетенції завдань, пов'язаних із забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

- Радники з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, які призначаються в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністраціях.

- Громадські об'єднання (зокрема й жіночі громадські об'єднання), які працюють у сфері забезпечення прав людини та рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та інші.

Звісно, це далеко не повний перелік суб'єктів, які входять до інституційної складової механізму формування та реалізації державної гендерної політики. Окремі завдання і функції

у зазначеній сфері покладається на значне коло державних і громадських органів, установ й організацій. При цьому, з одного боку, обсяг і межі юрисдикції таких суб'єктів напряму залежить від того, яке місце вони займають в механізмі формування та реалізації державної гендерної політики. З іншого боку, саме від повноти та ефективності виконання такими суб'єктами покладених на них завдань і функцій в більшій мірі залежить ефективність означеного механізму.

Даниленко А.
доктор філософії у галузі права,
International Analysis Center of Aerospace Law
Науково-дослідний інститут публічного права

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМИРІ

Зростає кількість досліджень, які свідчать про зв'язок між жінками, миром і безпекою, і кілька країн вжили заходів для розгляду зовнішньої політики з гендерної точки зору. Деякі країни були піонерами у включенні гендерного виміру у свою зовнішню політику. Політика співпраці та зовнішня діяльність, яку здійснюють міжнародні організації, такі як Рада Європи, також спрямовані на те, щоб надихнути інші країни використовувати цей підхід як інструмент для просування прав жінок, інклюзії та недискримінації.

Як приклад наведемо зовнішню політику Швеції за останні п'ять років. Адже Швеція була першою країною, яка оголосила феміністичну зовнішню політику в 2014 році, потім Канада (2017), Франція (2019), Мексика (2020), Іспанія (2021), Люксембург (2021), Німеччина (2021), Чилі (2022), Колумбія (2022) і Ліберія (2022),

а також Європейський Союз приєдналися до них і почали розробляти свої концепції та стратегії відповідно з гендерною зовнішньою політикою⁴. У 2021 році сім країн прийняли Глобальну партнерську мережу феміністської зовнішньої політики (Global Partner Network for Feminist Foreign Policy)⁵ для просування цих підходів у всьому світі. Мережа створює можливості для зацікавлених сторін брати участь у спільній пропаганді, дослідженнях та навчанні. Її основна мета – поглибити розуміння ідей феміністської зовнішньої політики

У 2014 році під керівництвом Маргот Вальстрьом, колишнього міністра закордонних справ, Швеція розпочала свою новаторську зовнішню феміністичну політику після багатьох років давнього пріоритету та відданості підтримці програми, які просувають гендерну рівність у всьому світі. Пані Вальстрьом заявила, що раніше вона цитувала Ганді, який сказав: «Спочатку вони ігнорують вас, потім сміються з вас, потім вони борються з вами, а потім ви перемагаєте»^{6,7}.

Шведська феміністська зовнішня політика справді стала джерелом натхнення для інших країн, яка базується на трьох принципах: права, представництво та ресурси⁸. Четвертий принцип під назвою «реальність» був доданий, щоб підкреслити, що потрібні інструменти та прагматизм⁹. Держава підтримує заходи, які направлені для досягнення більшої участі жінок в економічному та політичному житті, а також виділяє достатньо ресурсів для їх впровадження.

⁴ <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20027.pdf> С. 1

⁵ <https://parispeaceforum.org/en/projects/global-partner-network-for-ffp/>

⁶ <https://foreignpolicy.com/2019/03/08/toward-a-more-feminist-foreign-policy/>

⁷ <https://rm.coe.int/the-gender-dimension-of-foreign-policy-pace-report/1680a38522> С. 7

⁸ <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/BrochureGenderDimension-EN.pdf> С.4

⁹ <https://www.ips-journal.eu/regions/europe/the-making-of-feminist-for-eign-policy-3717/>

В означеному контексті слово «феміністська» використовувалося як ярлик з метою надання політиці більшої видимості, а отже, і більшої влади. Цей вибір переніс фокус із традиційної політики на більш прогресивну, яку було «легко зробити і важко уникнути»¹⁰. Отже, феміністична зовнішня політика була започаткована з метою ініціювати реальну політичну трансформацію, яка вийшла за межі діяльності, спрямованої на просування гендерної рівності.

Для реалізації феміністської зовнішньої політики від усіх шведських послів вимагається її просувати та звітувати про її впровадження. Було досягнуто паритету щодо участі жінок на керівних посадах, близько 40% послів Швеції – жінки. Спеціальні програми були започатковані у сфері участі жінок у мирних процесах і боротьби з сексуальним насильством під час конфлікту¹¹.

Досвід Швеції та інших країн показав, що аналіз цінностей допоможе зрозуміти, у якому напрямку рухаються країни. Феміністичні цінності можна вважати інклюзивними цінностями, тоді як патріархальні цінності сприяють ієрархії в суспільстві. Включення жінок у керівний склад армії не означає, що ставлення та функціонування армії змінилися. Просування феміністичних цінностей у кожній адміністрації та на кожному форумі; зміна мислення; просування загальної політики та законодавства щодо гендерної рівності; активне залучення всіх чоловіків і хлопців до трансформаційних процесів; і тісна співпраця з чоловіками агентами впливу може сприяти змінам і забезпеченню успішної реалізації гендерної політики на глобальному рівні.

¹⁰ <https://rm.coe.int/the-gender-dimension-of-foreign-policy-pace-report/1680a38522>

¹¹ <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/BrochureGenderDimension-EN.pdf>

Князева О.

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри місцевого самоврядування
та розвитку територій

Інституту публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська політехніка»,
Соціологічний інформаційно-дослідницький центр «Пульс»
<https://orcid.org/0000-0001-5625-768X>

Леонідова Л.

магістр публічного управління та адміністрування
Інститут публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська політехніка»
голова ГО «Культура демократії»

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ НПД

Резолюція Ради Безпеки 1325 (2000) була першою резолюцією, яка визнала непропорційний і унікальний вплив збройних конфліктів на жінок і дівчат, внесок жінок і дівчат у запобігання конфліктам, підтримку миру, розв'язання конфліктів і розбудову миру, а також підкреслила важливість їх рівноправності і повну участь як активних учасників миру та безпеки. Україна приєдналася до основних міжнародних документів з гендерної рівності, розширення прав та можливостей жінок і прав людини та інтегрувала ці зобов'язання в низку нормативно-правових актів. Однак між самими законами та їх реалізацією залишаються значні прогалини. Національні плани дій можуть включати підтримку таких заходів, як надання жінкам освіти та навчання для керівних посад або проведення гендерних тренінгів. У деяких випадках гендерні міркування інтегруються в інші національні стратегії. Плани розвитку європейських країн, наприклад, включають заходи щодо підтримки жіночих груп і мереж, які сприяють

миру; залучати жінок до мирних переговорів; і залучити радників з гендерних питань до миротворчих місій. Однак, однією з причин відсутності прогресу в національних планах дій і більш надійного впровадження є той факт, що держави-члени ООН не несуть відповідальності за результати і недооцінюють роль громадських організацій.

Роль організацій громадських організацій у виконанні національних планів дій Резолюції 1325 є надзвичайно важливою та впливовою. Ці організації відіграють важливу роль в адвокації гендерної рівності, миру та безпеки, а також у моніторингу прогресу процесу імплементації. Як зазначають автори «Огляду реалізації Національного плану дій України з виконання Резолюції ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» Анастасія Ненька Олена Суслова: «Громадські організації грають особливу роль в реалізації НПД в усьому світі. Це відбувається за всіма компонентами і на всіх рівнях – в прийнятті і просуванні, реалізації і адвокації, моніторингу та оцінці. Часом, вони навіть підміняють державу, що не є функцією громадських об'єднань. Проте така участь часто залишається поза увагою суспільства через недостатнє інформування» [1].

Громадські організації часто можуть бути ефективнішими, ніж міжнародні суб'єкти, наприклад, у розв'язанні місцевих проблем або наданні послуг, таких як гуманітарна допомога. Вони мають цінне розуміння того, яке рішення на місцевому рівні буде найкращим. Саме тому дуже важливо, щоб громадські організації, очолювані жінками, активно консультувалися та залучалися до формування і реалізації заходів регіональних та місцевих ПД.

Коаліція 1325 Одещина була утворена в жовтні 2022 року за підтримки «Українського жіночого фонду». До неї увійшли 37 громадських організацій Одеської області, які поставили підписи під відповідним Меморандумом. В ньому учасниці та учасники Коаліції засвідчили, що мають намір консолідувати

зусилля, спрямовані на розробку, реалізацію та моніторинг Обласного та місцевих планів дій відповідно до Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, Мир, Безпека». Учасники Коаліції 1325 Одещина взяли участь у розробці Обласного плану дій, а також адвокації відповідних цілей і завдань Ради Безпеки ООН 1325 перед органами влади. Проводять діяльність щодо всебічного поширення інформації серед мешканців та мешканок Одеської області щодо принципів і завдань НПД, розробляють та реалізують ініціативи, спрямованих на посилення впливу жінок на прийняття рішень на всіх рівнях регіональної та місцевої влади. Учасники Коаліції беруть активну участь в адвокаційних заходах, спрямованих на підвищення обізнаності про Резолюцію 1325 та її важливість у просуванні прав жінок, миру та безпеки, працюють над мобілізацією громадської підтримки, впливом на політиків та просуванням гендерно-чутливого законодавства і політики. Коаліція 1325 Одещина має великий мобілізаційний потенціал, тому що учасники_ці Коаліції активно взаємодіють з територіальними громадами області щоб мобілізувати підтримку та сприяти формуванню почуття причетності та розширенню прав і можливостей. Вони тісно співпрацюють з місцевими жіночими групами, лідерами громад та активістами для підвищення обізнаності, просування ініціатив, спрямованих на задоволення конкретних потреб і проблем жінок, які постраждали від конфлікту та небезпеки. Крім того, учасники_ці Коаліції 1325 Одещина активно сприяють співпраці та партнерству з іншими регіональними Коаліціями, сприяють діалогу та співпраці для забезпечення комплексного та інклюзивного підходу до імплементації Резолюції 1325, обмінюючись найкращими практиками та координуючі зусилля, організації громадянського суспільства сприяють синергії та ефективності процесу імплементації.

Список використаних джерел:

1. Анастасія Ненька Олена Суслова (2021) Огляд реалізації Національного плану дій України з виконання Резолюції ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року». URL: https://www.wicc.net.ua/media/monitoring_nap.pdf

Козлова Ю.

Головний науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт,
Науково-дослідний інститут публічного права

ПРАВА ЖІНОК В УКРАЇНІ: КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ

За останнє десятиліття Україна досягла значного прогресу у подоланні гендерної нерівності. Дійсно, після Революції гідності у 2013 році жінки в Україні дедалі більше залучаються до політичного, економічного та соціального життя країни.

У 2017 році українські жінки заснували власний прототип глобального руху #MeToo під назвою «Я не боюся сказати» – кампанію, яка торкалася проблем зґвалтувань, сексуальних домагань і домашнього насильства. Кампанія дала жінкам право голосу та зміцнила їх впевненість у тому, що вони взмозі виступити проти своїх кривдників. Цей рух також заклав фундамент для нового закону, який передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство [1].

Відповідні дані також демонструють повільне, але стабільне зростання участі жінок у політичному житті – із 3 % місць у парламенті в 1990 році до понад 20 % у 2021 році. За результатами місцевих виборів у жовтні 2020 року, 42 % сільських і 28 % обласних рад сьогодні очолили жінки, що частково можна пояс-

нити додаванням гендерних квот та інших доповнень до Виборчого кодексу країни. Ті самі закономірності спостерігаються і в місцевій політиці: на 13 % зросла частка жінок, висунутих політичними партіями в якості кандидатів, і на 12 % – частка жінок, обраних радниками [2].

У той же час Україна ратифікувала або приєдналася до більшості міжнародних угод щодо гендерної рівності. Крім того, аби спрямовувати свої зусилля у сфері безпеки та забезпечити врахування гендерних аспектів у різних областях, Україна прийняла Національний план дій щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир і безпека» на період до 2025 року.

Однак, незважаючи на прогрес, гендерна нерівність все ще займає стійку позицію, «підживлюючись» патріархальними нормами, які сприяють дискримінації та системним упередженням щодо жінок і дівчат. Дійсно, українські жінки продовжують стикатися з серйозними перешкодами для своєї участі економічному, громадянському та політичному житті країни. Дослідження Фонду народонаселення ООН (UNFPA) у 2019 році показало, що 75 % українських жінок повідомили, що зазнавали будь-якої форми насильства з 15 років, причому кожна третя була піддана сексуальному насильству. Незважаючи на зміну мислення, рівень участі жінок у виробничій діяльності також продовжує залишатися нижчим, ніж у чоловіків. Ті ж жінки, які працюють, отримують на 22% нижчу заробітну плату, ніж їх колеги-чоловіками, а також на 32% нижчу пенсію [3].

Ця нерівність, глибоко вкорінена в соціальну структуру нашої держави, лише посилилася війною, яка вирує на сході України з 2014 року. Останні вісім років конфлікту в східній частині не тільки поглибили існуючу нерівність, але й створили нові виклики, адже жінки найчастіше виступають жертвами воєнних злочинів, особливо гендерного насильства, невмотивованих вбивств, зґвалтувань і торгівлі людьми. Понад 1,5 мільйона

людей – майже дві третини з них жінки та діти – є внутрішньо переміщеними особами, частина з яких не має доступу до основних послуг, таких як охорона здоров'я, житло та робота [4].

Пандемія COVID-19, яка розпочалася в Україні у березні 2020 року, також поставивши під загрозу скромні досягнення у сфері прав жінок, зокрема щодо розширення економічних можливостей і доступу до медичної допомоги. Однак цей досвід не є унікальним для нашої країни. Подібно до своїх «колег» у багатьох інших країнах світу, українські жінки зараз опинились на найвищому щаблі суб'єктивної бідності та економічної незахищеності [5].

Ці негативні наслідки є ще гострішими для жінок, які належать до вразливих груп (внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ромських жінок та жінок з інвалідністю). Цим маргінальним групам довелося зіткнутися з додатковими проблемами, пов'язаними з реєстрацією місця проживання, відсутністю роботи та засобів до існування, а також обмеженим доступом до медичних і соціальних послуг.

Тому немає сумніву, що в Україні зберігається гендерна нерівність – частково через патріархальні структури, а також внаслідок восьмирічного воєнного конфлікту на сході України та пандемії COVID-19. Повномасштабне ж вторгнення росії в Україну лише посилює цю проблему і поставило під загрозу вже існуючі здобутки.

Список використаних джерел:

1. Anya Kamenetz, “The war has worsened disparities for women in Ukraine,” NPR, May 15, 2022.
2. Marian Machlouzarides, Nadiia Novosolova, Dr. Ilke Dagli-Hustings Amie Scheerder, Gender Equality and Women’s Empowerment in Ukraine, Centre for Sustainable Peace and Democratic Development, July 2022.

3. “Here’s what we know about the 1 million women and children who have already fled Ukraine,” UN Women, March 9, 2022.

4. “Ukraine’s ‘Invisible Crisis’: 1.5 Million Who Fled War With Russia,” United States Institute of Peace, November 13, 2015.

5. UN Women, Rapid gender assessment of the situation and needs of women in the context of COVID-19 in Ukraine, May 2020, UN Women Ukraine, 2020.

Луценко Я.

аспірантка,

Національна академія СБ України

ЩОДО ДОТРИМАННЯ ЗАСАД ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У 2005 р. в Україні прийнято закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», метою якого визначено досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового унормування їх рівних прав та можливостей, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків, завдяки реалізації їх рівних прав, визначених у Конституції та інших законах України. У ст. 1 цього закону унормовано визначення терміну «гендерна рівність», під яким розуміється рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Тобто, як вбачається зі змісту наведеної норми, жінки та чоловіки мають користуватися однаковим суспільним статусом, мати однакові умови для реалізації

прав людини, можливості участі у політичному, економічному і соціальному розвитку та користуватися його результатами.

Поширення глобалізаційних процесів справило значний вплив на загальносвітовий розвиток політичної, економічної, культурної та інформаційно-комунікаційної сфери людської діяльності, спричинивши появу гендерної ідеології та поступове утвердження цінностей гендерної рівності. Просування ідеї гендерної рівності чоловіків і жінок в суспільстві, де протягом тривалого часу жінки зазнавали дискримінації, передбачає сприйняття та підтримку переважною більшістю населення потреби в унормуванні як на міжнародному рівні, так і в національному законодавстві рівних умов щодо всебічного розвитку та самореалізації особи незалежно від статі.

Перші міжнародні правові акти, в яких визначалися засади рівності чоловіків і жінок та декларувалися їх права, з'явилися лише у XX ст. До основних таких актів відносяться Статут ООН 1945 р., Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності 1951 р., Конвенція про політичні права жінок 1952 р., Конвенція про дискримінацію в галузі праці та знань 1958 р., Конвенція про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти 1960 р., Декларація про захист прав жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів 1974 р., Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. і Факультативний протокол до неї 1999 р., Пекінська декларація 1995 р. та Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека» 2000 р.

Україна, після проголошення незалежності, активно розбудовує демократичну, правову державу. Невід'ємною складовою цього процесу є визнання, законодавче закріплення та запровадження на національному рівні правових механізмів реалізації загально-визнаних демократичних цінностей, зокрема і гендерної рівності, які базуються на верховенстві права та неухильному дотриманні

прав людини. Зовнішня та внутрішня політика держави, спрямована на набуття Україною членства в НАТО та Європейському Союзі, передбачає виконання взятих зобов'язань в частині приведення вітчизняного законодавства у відповідність до зазначених вище вимог. Це передбачає не лише унормування, але і неухильне дотримання засад гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя – політиці, економіці, охороні здоров'я, освіті, безпеки і оборони тощо.

Вимоги щодо дотримання засад гендерної рівності поширюються і на сферу підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, яка має надзвичайно важливе значення для забезпечення обороноздатності держави в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. Так, в Національному плані дій з виконання Резолюції 1325 Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека» 2000 р., затвердженому розпорядженням КМ України від 28.10.2020 р. № 1544-р., передбачено: 1) забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти сектору безпеки і оборони всіх рівнів та включення складової гендерної рівності до навчального процесу; 2) створення належних умов для професійного розвитку жінок, які працюють у державних органах та органах місцевого самоврядування, а також жінок із числа осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, курсанток закладів вищої освіти, військових закладів вищої освіти і цільових груп згаданого Національного плану.

Дотримання засад гендерної рівності при підготовці кадрів сектору безпеки і оборони України забезпечено завдяки скасуванню обмежень щодо прийому осіб жіночої статі на навчання до вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової і передвищої освіти та проходження ними військової служби, зокрема:

- закріплено принцип проходження жінками військової служби на рівних засадах із чоловіками, в тому числі, рівний

доступ до посад і військових звань та рівний обсяг відповідальності під час виконання обов'язків військової служби;

- жінкам-військовослужбовцям надано доступ до всіх військово-облікових спеціальностей рядового, сержантського і старшинського складу;

- жінки-військовослужбовці можуть призначатися на всі офіцерські посади, крім тих, на які розповсюджуються законодавчі обмеження з урахуванням можливих ризиків для їх здоров'я, зокрема, репродуктивного.

Відповідно до Положення про військовий (військово-морський) ліцей, затвердженого постановою КМ України від 15.09.2019 р. № 486, дівчата та жінки також можуть вступати на навчання до військових і військово-морських ліцеїв. Щодо неухильного дотримання засад гендерної рівності зазначається і в Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженому Указом Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023.

У підсумку зазначимо, що правовий режим воєнного стану не є перешкодою для неухильного дотримання в Україні засад гендерної рівності при підготовці кадрів сектору безпеки і оборони. Пріоритетними напрямками у цій сфері на сьогодні є: включення гендерної складової до усіх стратегічних документів з розвитку освіти; комплектування кадрів, їх оцінка та управління кар'єрою незалежно від статі; подолання гендерних стереотипів; досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття управлінських рішень; усунення окремих недоліків в логістичному забезпеченні жінок-військовослужбовців та правоохоронців.

Макарчук В.

кандидат юридичних наук,
Білоцерківський національний аграрний університет

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У сучасному світі жінки все більше стають рушійною силою суспільства. Сьогодні вони вже не сумніваються у своїх силах і готові брати на себе відповідальність і братися за складні завдання. Вони не бояться викликів і проблем і готові подолати будь-які перешкоди, щоб досягти вершин своєї мрії в кар'єрі, тому обов'язок будь-якої демократичної держави - забезпечити жінкам рівні кар'єрні можливості. Важливість залучення жінок до роботи у сфері національної безпеки і оборони має сприяти прийняттю та впровадженню рівноправної гендерної політики. Разом із тим, зважаючи на теоретичну і практичну значущість проблеми адміністративно-правового регулювання у сфері гендерної політики держави, потребує висвітлення питання впровадження гендерної рівності у сфері національної безпеки і оборони.

Термін «гендер» стосується різних соціальних ролей, обов'язків та ідентичностей жінок і чоловіків, а також балансу влади між жінками та чоловіками в певному суспільстві. Гендерні ролі та гендерні відносини відрізняються в різних країнах і культурах і навіть можуть відрізнятися в різних групах в одному суспільстві. Слово «гендер» стосується біологічних відмінностей між жінками та чоловіками. Гендерна рівність означає, що всі люди мають свободу розвивати свої індивідуальні здібності та свободу вибору без обмежень, пов'язаних із чіткими гендерними ролями. Тобто різна поведінка, бажання та потреби жінок і чоловіків розглядаються, оцінюються та підтримуються однаково. Рівність

не означає, що жінки та чоловіки стають однаковими, але права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків не залежать від того, чи народилися вони жінкою, чи чоловіком.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р., а саме факт її прийняття органом ООН, який є, відповідно до статті 24 Статуту ООН, відповідальним за підтримку міжнародного миру та безпеки, показує урядам країн, що Рада Безпеки ООН вважає за необхідне залучати досвід жінок при вирішенні конфліктів, відновленні миру, захисті жінок від гендерно зумовленого насильства під час конфліктів. Резолюція була прийнята, тому що важливо було сформулювати позицію світового співтовариства з приводу того, що у світі в останні десятиріччя відбувається дуже багато конфліктів і війн, від яких потерпають жінки, особливо, серед мирного населення [1, с. 25-26.].

Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року розроблено відповідно національного законодавства з метою забезпечення виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», ухваленої Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р., та резолюцій Ради Безпеки ООН 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493, які разом формують порядок денний «Жінки, мир, безпека» [2].

У напрямку євроатлантичної інтеграції національна програма враховує пріоритети, визначені у річній національній програмі під егідою комітету Україна-НАТО. За своєю структурою та змістом згаданий план ґрунтується на рекомендаціях НАТО та пріоритетах національних органів влади, особливо щодо реформування сектора безпеки та оборони, забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

У Національному плані враховано ряд міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини, зокрема стосовно досяг-

нення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, визначених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1, виконання Пекінської декларації [3], прийнятої 15 вересня 1995 р. на четвертій Всесвітній конференції із становища жінок, Конвенції Організації об'єднаних націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Факультативного протоколу до неї [4], Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [5], Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [6], Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [7].

Організація ООН з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, також відома як «ООН-Жінки», перебуває в авангарді програм із покращення становища жінок, судового переслідування зґвалтувань, які використовуються як зброя війни, гендерного аналізу, який має бути більше часто проводиться для проєктів розвитку, навчання гендерній чутливості на різних рівнях суспільства та поступового збільшення обрання жінок на керівні посади в уряді. У деяких випадках гендерні міркування інтегруються в інші національні стратегії. [8, с. 25].

Отже, адміністративно-правові аспекти залучення жінок до сфери національної безпеки і оборони визначаються певними особливостями, що поряд із загальними фундаментальними ідеями адміністративно-правового регулювання потребують більш детального дослідження. Слід надалі імплементувати у вітчизняне законодавство міжнародні документи, що регламентують це питання, та забезпечити їх реалізацію стосовно залучення жінок до роботи у сфері національної безпеки і оборони на всіх її рівнях.

Список використаних джерел:

1. Жінки. Мир. Безпека : Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / Колектив авторів. Київ, 2017. 172 с.

2. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544-р : станом на 16 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-р#Text> (дата звернення: 24.05.2023).

3. Пекінська декларація : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 15.09.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 24.05.2023).

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979 р. : станом на 6 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 24.05.2023).

5. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми : Конвенція Ради Європи від 16.05.2005 р. : станом на 21 верес. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 24.05.2023).

6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 р. : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 24.05.2023).

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 24.05.2023).

8. Kniazieva O., Leonidova L. WOMEN, PEACE, SECURITY: GENDER-SENSITIVE LEADERSHIP AND YOGO'S ROLE IN PEACEKEEPING MISSIONS. *Electronic scientific publication «Public Administration and National Security»*. 2023. No. 2(32). URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572x-2023-2-8628> (date of access: 24.05.2023).

Негребецький В.

кандидат юридичних наук, доцент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАНІ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку війною на Україні особлива роль відводиться роботі правоохоронних органів щодо попередження та документування фактів порушення норм та звичаїв війни, норм міжнародного права. Члени Литовського товариства криміналістів, Польського товариства криміналістів та Міжнародного конгресу криміналістів (Україна), 04.03.2022 р. звернулись до мирової наукової спільноти для об'єднання зусиль європейських вчених і практиків для забезпечення безпеки та миру Європейського континенту [1]. Вони закликають колег докласти всіх зусиль, щоб зупинити агресію проти України як найближчої сусідньої держави, допомогти нашим братам і сестрам в Україні подолати труднощі війни, показати, як важливо бути справжніми друзями, бути зараз разом. За нашу і вашу свободу, за наше

спільне майбутнє в ЄС, за наші спільні плани та прагнення. В Україні атакують і бомбардують не лише військові частини, але й варварськи руйнують критичну інфраструктуру, зокрема житлові квартали, гинуть мирні жителі та навіть діти. Порушуються основні принципи міжнародного співробітництва та норми міжнародного права.

Згідно даних Генерального прокурора України в Україні станом на 17.06.2022 р. розслідувалось понад 1 700 справ про воєнні злочини держави – агресора. Зафіксовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів, мародерства та насильства.

Доцільно до гендерне обумовленого насильства, пов'язаного з війною в Україні, відносити випадки сексуального, фізичного, психічного насильства щодо жінок, дівчат, чоловіків та хлопців, які були вчинені на основі її/його соціальної (гендерної) ролі та мають часовий, географічний та/або причинно-наслідковий зв'язок з війною в нашій країні [2].

У програмах розвитку Фонду народонаселення Організації Об'єднаних Націй гендерне насильство визначено як «насильство, яке стосується чоловіків і жінок і жертвами якого переважно є жінки. Воно виникає як наслідок нерівних владних відносин між жінками і чоловіками. Це насильство, яке спрямоване проти жінки, тому що вона жінка чи непропорційно впливає на жінок. Воно стосується (але не вичерпується) фізичної, сексуальної і психологічної шкоди, включно із залякуванням, стражданнями, примусом чи позбавленням свободи в сім'ї чи в суспільстві взагалі. Це також стосується насильства, яке чинить чи не зупиняє держава» [3]. Сексуальне насильство як злочин під час збройних конфліктів може мати місце щодо жінок, чоловіків, і навіть дітей. Сексуальне насильство визначається як частина катування, заподіяння каліцтва, нелюдського поводження, убивств, переслідування, замаху на людську гідність. Сексуальне насильство

під час збройних конфліктів може становити складову інших міжнародних злочинів, таких як воєнні злочини, злочини проти людства та геноцид.

Розслідування сексуального насильства пов'язане з особливостями отримання свідчень від потерпілих через негативний вплив обставин правопорушення на їх психіку, їх страху, побоювань обговорень, поширення обставин кримінального правопорушення, бажання не оприлюднювати травму, скоріше забути жах, зневір'я у можливість притягнення винних до відповідальності, переконання щодо відсутності доказів, розуміння тривалості кримінального переслідування і, як наслідок, неможливості скоріше забути обставини, що призвели до психічної травми, тощо. При цьому необхідно враховувати положення Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті [4]. При цьому основним способом одержання доказів є інтерв'ю. Інтерв'ю розглядають як розмову, яка свідомо організовується для отримання точної та вірогідної інформації від постраждалих та свідків, що проводиться слідчими, які організують кримінальне розслідування. Вважаємо, що з метою підвищення ефективності допиту необхідно використовувати рекомендації криміналістики в частині допиту потерпілого [5, с. 200].

Список використаних джерел:

1. Звернення. (04.03.2022) URL: <https://crimcongress.com/news/звернення/>
2. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України / А.Альохін, С.Кириченко, А. Кориневич та ін. ; за заг. ред. В.Щербаченка, Г.Янкової // ГО «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». К., 2017. 216 с. URL: [https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)

3. UNFPA. Reproductive Health Effects of Gender-Based Violence: Policy and Programme Implications. URL: <http://www.sexrightsafrika.net/wp-content/uploads/2016/11/UNFPA-RH-effects-of-GBV.pdf>

4. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті. URL: https://nmc-vfro.com/wp-content/uploads/2022/05/mizhnarodnyj-protokol-iz-dokumentuvannya-ta-rozsliduvannya-seksualnogo-nasyilstva-v-konflikti-2017_compressed.pdf

5. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 т. Т.20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2018. 952 с.

Оксін В.

доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри права і соціальної роботи
Ізмайльського державного гуманітарного університету
Електронна адреса: 6222410@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6080-7752>

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА БЕЗПЕКУ ЖІНОК ТА РОЗБУДОВА МИРУ У ГРОМАДАХ

Незважаючи на насильницький і згубний вплив конфлікту, наукові дослідження все більше демонструють, що політичні права жінок на макрорівні після конфлікту збільшуються. Однак відносно менше відомо про те, як конфлікт впливає на безпеку жінок на мікрорівні (групада, робота, сім'я). Дійсно, люди та спільноти в усьому світі володіють багатими знаннями в управлінні та перетворенні насильницьких конфліктів. Вони зміцнюють зв'язки через релігійні, етнічні та ідеологічні розбіжності; використо-

вують свій авторитет як члена сім'ї, уряду чи громади, щоб протидіяти ворожнечі і політично організовуватися для досягнення інклюзивних суспільств.

Останні 30 років показали, що конфлікти та насильство яке з ними пов'язане найбільше завдають шкоду жінкам. У 2000 році феміністське лобіювання призвело до ухвалення Резолюції 1325 Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН), започаткувавши те, що стало відомо як Порядок денний ООН «Жінки, мир і безпека» (WPS) [1]. Феміністки сподівалися, що WPS призведе до руйнування патріархальних відносин влади, які живлять війну та насильство. З реалізацією цього порядку денного розбудова миру стала охоплювати зусилля щодо збільшення участі жінок та врахування їхніх гендерних потреб. Це також стосується багатьох ініціатив, які наполягають на «залученні «місцевих жінок»» [2; 3].

Необхідно відмітити, що гендер – це не лише набір очікувань, пов'язаних із біологічною статтю людини, але й система влади та формування цілей. А розбудова миру не є лінійною послідовністю короточасних ініціатив, а має розумітися як довгострокова практика. Дійсно, якщо війну та мир не можна переконливо розділити, то, можливо, розбудову миру слід концептуалізувати як постійну практику, а не стан буття чи результат.

В свою чергу під «розбудовою миру» розуміють діяльність, що здійснюється спільнотою, яка постраждала від конфлікту, або зовнішніми (національними та міжнародними) акторами, спрямована на трансформацію конфлікту, запобігання повторному виникненню насильницького конфлікту та побудову ненасильницьких відносин, включаючи соціальну та економічну справедливість, всередині і за межами спільноти [3].

Зазначене визначення дає можливість констатувати, що насильницький конфлікт завжди в першу чергу впливає на відносини у громаді. Це дозволило трактувати конфлікт в широкому його розумінні, як такий, що включає не лише вбивства,

а й гендерне та інше структурне насильство. Це також дозволило нам виокремити таку його ознаку як гібридність ініціатив і визначити як місцевих, так і позамісцевих акторів і практики як такі, що мають відношення до процесів розбудови миру.

В Україні, на тлі збройного конфлікту, сприйняття ідентичності та розбіжностей між різними групами в середині громад стають предметом маніпуляцій та використовуються для підсилення поляризації населення та створення напруги. Проблеми, пов'язані з відновленням, стають дедалі помітнішими у зв'язку з заго-стренням цих розбіжностей і конфліктів. Відновлення у громадах, постраждалих від конфлікту, надає можливість зміцнення єдності країни, побудованої на бажанні переважної більшості українців залишатися в єдності [4, с.4].

Для подолання зазначених розбіжностей активно почали долучатися до різних програм відновлення України міжнародні інституції. Так, наприклад, UNFPA навчив 67 НУО зі східної України створювати механізми раннього запобігання гендерно зумовленого насильства і мобілізувати громади для попередження насильства. 64 представники основних суб'єктів системи правових механізмів для захисту постраждалих осіб міста, а саме поліції, судів, органів пробації, соціальних служб та уповноважені особи, взяли участь у 6 семінарах «Практика застосування правових механізмів для захисту постраждалих від домашнього насильства», що відбулися у Северодонецьку, Рубіжному, Кремінній (Луганська область) та Маріуполі, Покровську, Краматорську (Донецька область). Основною метою семінарів було обговорення шляхів покращення взаємодії суб'єктів під час застосування правових механізмів для захисту постраждалих осіб і напрацювання шляхів її вдосконалення [5].

Однак, основний акцент, на нашу думку необхідно робити не тільки на фізичній розбудові миру у громадах, що постраждали від конфлікту – на відновленні будинків, інфраструктури тощо.

Важливий комплексний підхід, який буде враховувати людський фактор, а саме його гендерну складову. Адже як вірно зазначає Джон Пол Ледерак, що суб'єктивне сприйняття і емоції призводять до того, що раціональні механізми виявляються малоефективними. Тому звернення уваги на людський вимір зумовлює зрушення парадигми розуміння конфліктів, оскільки зосереджує нас на відновленні та перебудові взаємин між людьми [6]. І жінки в цьому процесі повинні займати ключові позиції, адже притаманна їм емпатія, допоможе примирити болісне минуле із пошуком сталого та інклюзивного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Державні сайти України, 2023. URL: <https://nssu.gov.ua/gendernarivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325>
2. Shepherd, L.J. Situating Women, Peace and Security: Theorizing from «the Local», *International Feminist Journal of Politics*, 2019. 22(4), pp. 456–461, DOI: 10.1080/14616742.2020.1796262
3. Prügl, Elisabeth, Rahel Kunz, Mimidoo Achakpa, Henri Myrntinen, Joy Onyesoh, Arifah Rahmawati, Christelle Rigual and Wening Udasmoro, »Introduction. Local Peacebuilding through a Gender Lens», *International Development Policy | Revue internationale de politique de développement* [Online], 2021. URL: <https://journals.openedition.org/poldev/4499>
4. Методичні рекомендації щодо оцінки ризиків виникнення конфліктів в громадах, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, 2018. URL: https://minre.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/12/metod_ok_26_12_1.pdf
5. Програма ООН із відновлення та розбудови миру. Глобальний сайт ЮНФПА, 2023. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/RPprogram>

6. Ледерак Джон Пол. Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах. КРИТИКА, 2023. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/rozbudova-myru-stale-prymyrennya-v-rozdilenykh-suspilstvakh>

Петриченко В.

головний спеціаліст відділу аналітичного супроводження
в грошово-кредитній або інвестиційній сфері
управління тактичного аналізу
Департаменту аналізу інформації та управління ризиками
Бюро економічної безпеки України

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ – ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Досягнення гендерної рівності вважається досягненням прав людини та необхідною умовою для сталого розвитку й ефективного державного управління. А держава для її забезпечення повинна створити та використовувати усі наявні інструменти, в тому числі й політичні.

Що стосується визначення терміну «гендерна політика держави», то однозначного розуміння та правового визначення у вітчизняній теорії та практики не має.

Під політикою в більшості випадках розуміють «одну із сфер людської діяльності, яка спрямована на реалізацією цілей та інтересів задля регулювання різнорівневих взаємин між суспільними групами, державами й народами» [1; 2], це також «загальний напрямок, характер діяльності держави» [3; 4, с. 258]. Тому державну політику можна визначити, як напрямок діяльності, що обирає державна влада (або орган державної влади, що має повно-

важення: правові, політичні й фінансові) для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем [5].

Розглядаючи поняття «гендерна політика», насамперед слід зазначити, що поряд із цим терміном у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, сучасних українських і міжнародних політико-правових документах використовуються такі поняття, як «жіноча політика», «політика стосовно жінок», «політика в інтересах жінок», «політика в інтересах рівності», «політика досягнення рівних прав та можливостей», «гендерна рівноправність», «гендерна рівність», «державна політика забезпечення рівності жінок і чоловіків», «державна політика щодо забезпечення гендерної рівності» [6, с. 25] та ін.

Щодо теоретичних напрацювань щодо визначення поняття та сутності «гендерної політики держави», то серед науковців також немає єдності поглядів. Так, автори посібника «Гендерна політика в нормативно-правових документах» гендерну політику визначили, як цілеспрямовану діяльність державних інституцій із забезпечення та гарантування рівних прав, свобод та можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії, формування гендерної культури в суспільстві, захисту від дискримінації за ознакою статі, що є визначальною умовою досягнення гендерної рівності [7, с. 18]. С. Гаращенко під нею розуміє діяльність, яка спрямована на врахування та збалансування інтересів та потреб різних гендерних груп [8]. Ми погоджуємося, що збалансована участь жінок і чоловіків як у представницьких органах, так і суспільному житті загалом є критичною [9, с. 10] для гендерної політики держави.

У монографії «Гендерні аспекти державної служби» термін «гендерна політика» тлумачиться як «утвердження партнерства статей у визначенні і втіленні політичних цілей і завдань і методів їх досягнення в діяльності політичних структур – держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань» [10, с. 234].

Однак слушним є зауваження Н. Грицяк, що словосполучення «утвердження партнерства статей» не відбиває у повному обсязі глибинний зміст поняття «гендер» [6, с. 25].

Розширене визначення гендерної політики надається у посібнику «Жінки в органах внутрішніх справ України», а саме, що це: «комплексне, цілеспрямована діяльність держави, міжнародних та недержавних організацій, яка здійснюється ними безпосередньо і опосередковано на національному та регіональному рівнях і спрямована на інтегрування гендерного підходу в усі сфери політики як засобу ліквідації дискримінації за ознакою статі та досягнення рівного розподілу економічних, соціальних і політичних ресурсів між жінками і чоловіками [11, с. 4]. Взагалі ми погоджуємося із таким визначенням, але вважаємо, що акцент на «рівному розподілу ресурсів» між чоловіками і жінками не зовсім розкриває поняття «гендерної політики».

Отже, основною метою гендерної політики держави є правове забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків, шляхом ліквідації статевої дискримінації, досягнення паритету між жінками і чоловіками у всіх сферах суспільства й усунення дисбалансу, який існує в реалізації рівних прав, передбачених Конституцією та законами України.

Список використаних джерел:

1. Політика. Електронна версія «Великої української енциклопедії», 2022. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
2. Пірен М. І. Публічна політична діяльність. К.: НАДУ, 2009. 288 с.
3. Політика. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/polityka>
4. Політологічний енциклопедичний словник. За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. К. : Генеза, 1997. 400 с.

5. Андріяш В. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626>

6. Гендерна політика в системі державного управління. За заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 132 с. URL: https://gender.org.ua/images/lib/genderna_polityka_v_derj_upr.pdf

7. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред. Левченко К.Б. Київ, 2020. 186 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf> С. 18

8. Гаращенко С. В. Гендерна рівність як чинник демократичних перетворень в Україні. Наукові записки, 2008. Т. 82. С. 58-61.

9. Іваніна Т., Кисильова О., Колодій М. Гендерно орієнтоване врядування. К., «Юстон», 2021. 116 с.

10. Пірен М. І., Н. В. Грицяк, Т. Е. Василевська, О. М. Іваницька. Гендерні аспекти державної служби. За заг. ред. Богдана Кравченка. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 336 с.

11. Жінки в органах внутрішніх справ України. За заг. ред. К. Б. Левченко, О. А. Мартиненко. К.: ТОВ «Видавництво «Телесик», 2008. 56 с. URL: https://gender.org.ua/images/lib/zhinky_v_organah_vnutrishni.pdf

Сороківська-Обіход А.

доктор філософії,

Національна академія сухопутних військ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЗА ДОСВІДОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У відповідності до резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», прийнятій Організацією Об'єднаних Націй у 2000 р., кожна країна повинна виконати конкретну роботу, яка спрямована на підвищення ролі та відповідальності жіноцтва у миротворчих процесах та безпеці власної батьківщини. Україна приєдналась до цього документу після Революції Гідності у 2013 р., що стало свідченням актуальності втілення гендерних питань до політичних, суспільних та законодавчих практик. Міністерство оборони України посідає лідируючі позиції, так як ще з 2018 року зробило рішучі кроки щодо гендеризації українського суспільства і політикуму. Цей процес відбувався паралельно з системним переходом ЗСУ на стандарти НАТО. Комплексний підхід спричинив значні зміни у ставленні до ролі жінок у ЗСУ – на сьогодні їх загальна кількість під час бойових дій практично відповідає середній кількості жінок в арміях Альянсу, а деякі національні армії навіть переважає. В Україні відбуваються позитивні зміни, пов'язані із гендерною демократією, в різних сферах суспільного життя. Однак, особливої уваги заслуговує гендерна політика у сфері безпеки, адже держава знаходиться у стані війн, а у боротьбі з російським агресором сьогодні приймають активну участь українські жінки, в тому числі й як військовослужбовиці.

В даний час в Україні склалася парадоксальна ситуація, коли навіть нормативні акти щодо військової служби жінок, які реально спрямовані на розширення їхніх прав у сфері націо-

нальної безпеки та оборони держави і є фактом фемінізації силових структур країни, написані із застосуванням патріархатної ідеології. Українське законодавство не сприяє затвердженню задекларованих принципів рівних можливостей для чоловіків і жінок, завдяки закладеній в його основи ідеології – закони, які регулюють відносини у сфері безпеки і оборони України, розвивають стародавню тему жінки-Берегині, жінки-матері, а воєнна небезпека актуалізує патріархатний наратив – де жінка є вірною помічницею чоловіка-воїна.

До повномасштабного вторгнення РФ у ЗСУ проходили службу близько 32 тисяч жінок, а після 24 лютого 2022 року – їх кількість зросла до 60 тисяч. Примітно, що саме 2014 рік, який був початком російсько-української війни, став переломним – відбулися кардинальні зміни майже в усіх державних і суспільних сферах, так як ЗСУ виявилися переважно не готовими до анексії Криму та війни на сході України. У цей час в Україні зародилися потужні добровольчий і волонтерський рухи, помітну роль у яких відігравали саме жінки, водночас поступово зростала кількість жінок у ЗСУ. У 2014 році було засновано медичний батальйон «Госпітальєри», який брав участь у всіх найзапекліших боях 2014-2016 років, а у 2015 році виник рух «Невидимий батальйон», який ініціював скасування норм законодавства, що не давало можливості жінкам обіймати бойові посади. Хоча в ЗСУ ще у 2018 році на законодавчому рівні зникли заборонені для жінок посади, проте на практиці ці перешкоди залишилися, так як деякі командири й досі узагалі не знають, що жінок уже можна оформляти на бойові посади, а не як допоміжний адміністративний персонал. Зокрема, це підтверджує ГО «Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем»», яка навіть після повномасштабного вторгнення отримувала звернення від жінок про відмови присвоювати офіцерські звання і просувати по службі.

Другий сплеск збільшення чисельності жінок-військовослужбовиць відбувся після початку повномасштабного вторгнення РФ

у 2022 році, що свідчить про гостру реакцію на загрози державі та воєнну агресію. Слід зауважити, що після 2022 року жінки беруть участь у всіх аспектах дій на фронті: живуть у підрозділах як волонтерки, служать бойовими медиківками, піхотинками, снайперками, кулеметницями. Серед них також є відомі блогерки, які своєю медійністю використовують для допомоги армії. Водночас у медіапросторі помітно зросла кількість матеріалів про жінок, які воюють на фронті разом із чоловіками, при цьому моніторинг матеріалів після 24 лютого 2022 року показує, що уже не вживаються вислови на зразок «прекрасна стать» чи «слабка стать». Цьому неабияк посприяли такі зміни: у 2021 році назву Дня захисника України було змінено на День захисників і захисниць України. Також президент Володимир Зеленський у щоденних вечірніх промовах звертається до захисників і захисниць, волонтерок і волонтерів, хлопців і дівчат на фронті – цю традицію підхопили ЗМІ, інші посадові особи, таким чином вживання фемінітивів стало ознакою хорошого тону.

У 2021 році новий спеціальний представник Генерального секретаря НАТО з питань жінок, миру та безпеки Ірен Феллін оголосила, що одним із пріоритетів роботи є реалізація профільного Плану дій Ради НАТО / Євроатлантичного партнерства (РЄАП) на 2021-2025 роки щодо жінок, миру та безпеки. Цей документ був офіційно схвалений міністрами оборони НАТО 22 жовтня 2021 року. Новий план передбачає подальший розвиток та просування гендерної рівності, інтеграції гендерних аспектів у діяльність політичних, цивільних і військових структур НАТО від політики та планування, навчання та освіти до місій і операцій. У свою чергу Кабінет Міністрів України затвердив відповідний Національний план дій з виконання резолюцій Ради Безпеки ООН. Зокрема, розпорядженням Кабміну від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р затверджений Національний план дій щодо резолюції 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Національний план ураховує ряд

міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини, декларацій про ліквідацію всіх форм дискримінації та інших в умовах збройного конфлікту.

Цей план має забезпечити участь жінок в ухваленні рішень, протидію насильству за ознакою статі, стійкість України до безпекових викликів – постконфліктного відновлення і перехідного правосуддя, посилення інституційної спроможності виконавців Національного плану тощо. При цьому головний акцент упровадження гендерного підходу у діяльність ЗСУ робиться на задоволенні потреб військовослужбовців обох статей та створенні відповідних умов для ефективного виконання ними службових обов'язків. Для забезпечення цих потреб, необхідно докорінно змінити систему всіх видів забезпечення у ЗСУ.

Станом на кінець 2021 року серед основних досягнень щодо становища жінок-військовослужбовиць можна визначити такі:

- жінки мають право проходити військову службу у Збройних Силах України майже на всіх офіцерських посадах і на всіх посадах рядового, сержантського та старшинського складу, зокрема й бойових, а також мають доступ до військових звань;
- дівчата мають право вступати до військових закладів освіти всіх рівнів, зокрема до військових та військово-морських ліцеїв;
- гендерний аспект враховано у 17 відомчих нормативно-правових актах, а також включено до проєкту СОБ на період до 2025 року та впроваджено в механізм проведення інспекційних заходів та перевірок в МОУ і ЗСУ;
- створено мережу гендерних радників близько 400 осіб у ЗСУ.

Таким чином, на момент до початку російської агресії проти України у 2022 році склалась ситуація, коли можна було із певністю стверджувати, що завдяки впровадженню принципу гендерної рівності у ЗСУ прослідковується перспектива щодо покращення якості у виконанні свого обов'язку ЗСУ перед суспільством у таких напрямках:

- ефективне забезпечення безпеки різних груп населення (хлопців, чоловіків, дівчат, жінок);
- ефективне реагування на різні запити суспільства через побудову репрезентативних ЗС;
- своєчасне і ефективне реагування на зміни потреб в секторі безпеки і оборони країни;
- забезпечення паритетного ставлення до чоловіків і жінок як професійних військових;
- зміцнення паритетної демократії і взаємодії з громадянським суспільством.

Список використаних джерел:

1. Жінки і військова служба в Україні: історія жіноцтва у війську, нормативно-правове забезпечення, формування гендерної компетенції в ЗСУ, стандарти НАТО та інший закордонний досвід, жінки в українському війську під час війни / укл.: Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков С. В. – Київ. ВД «Професіонал», 2023. – 508 с.
2. Скібіцька Ю. Жінки на війні. Проблеми бійчинь ЗСУ після повномасштабного вторгнення / Гендер в деталях. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/zhinky-na-viyni-problemy-biychyn-zsu.html> (дата звернення 10.05.2023)
3. Путівник гендерної інтеграції. Формування гендерної компетентності військового професіонала: посіб. / укл. Арнаутова В., Лучіков В., Нікітюк Т. Організація з безпеки і співробітництва в Європі. 2020. – 232 с.
4. Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави [Текст]: аналіт. звіт за результ. соціол. дослідж. (заключний) / НДЦ ГП ЗС України; викон. О.В. Шевчук, В.С. Михайлов, О.Д. Деточка [та ін.]. К.: 2020. – 61 с.

Храбан Т.

кандидат філологічних наук, доцент,
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ У ЗМІ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ

Протягом усієї військової історії України жінки відігравали величезну роль як усередині, так і поза структурою збройних сил. Згідно з даними Military Media Center на початок 2023 року у лавах українських Збройних Сил перебувало близько 38 тис. жінок. Якщо брати до уваги жінок, які обіймають у ЗСУ цивільні посади, то кількість сягає понад 50 тисяч. У порівнянні з чисельністю жінок в арміях країн НАТО, кількість захисниць в ЗСУ є високою – вони складають понад п'яту частину усього особового складу ЗСУ (<https://armyinform.com.ua/>). За межами існуючої структури Збройних сил України жінки також відіграють активну роль як радники або цивільний персонал Міністерства оборони. Так, завдяки О. Григор'євій, радниці з гендерних питань Командувача Сухопутних військ, Ю. Лапутиній, міністерки у справах ветеранів, І. Довгань, засновниці жіночої організації SEMA Ukraine, що є частиною міжнародної Фундації Mukwege Foundation, Global Survival Fund (GSF), К. Левченко, урядовій уповноваженій з питань гендерної політики, та інших активних борчинь за права жінок, в Україні розгортається тренд, коли жінки стають активними учасницями боротьби за свободу країни, а не лише жертвами війни. Ця тенденція підкріплюється урядовими документами, розробленими у співпраці з Українським жіночим фондом, Українським ветеранським рухом, за участю мережі радників з гендерних питань. Зокрема, наприкінці грудня 2022 року оновили Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»,

також уряд затвердив Державну стратегію забезпечення рівних прав жінок та чоловіків (<https://www.ukrinform.ua/>).

Слід зазначити, що, незважаючи на політику України в наданні рівних можливостей чоловікам і жінкам стосовно всіх аспектів життя суспільства, гендерні стереотипи в суспільстві зберігаються, і, незважаючи на встановлення «гендерно-нейтральних» професійних стандартів і зростання чисельності жінок у ЗСУ, «жінки в армії та їхні стосунки з війною – це теми, що часто викликають суперечливу реакцію, виявляючи вкорінені стереотипи та культурні цінності» [1].

Гендерні стереотипи зустрічаються в усіх верствах суспільства, але в армії вони відіграють особливу роль, оскільки армія як маскулінний соціальний інститут сучасного суспільства продовжує використовувати та увіковічувати тезу, що жінки й чоловіки не лише можуть, а й повинні виконувати різні ролі, і що місце, яке правильно й належно займати чоловікам, є привілейованим щодо жінок [2]. На думку зарубіжних дослідників, збільшення повної, рівноправної та значущої участі жінок у миротворчій діяльності та запобіганню конфліктам могло б стати однією із сильних сторін збройних сил, але підміна індивідуальної оцінки недоречними стереотипами не лише шкодить жінкам, а й загрожує оперативному потенціалу, геополітичному партнерству та перспективам міцного і справедливого миру, створює загрозу цілісності збройних сил, завдає шкоди національній безпеці та заважає дотриманню країнами міжнародного права [2].

Зміна пріоритетів цінностей сучасних демократичних держав у напрямі побудови егалітарного суспільства справедливості стала причиною того, що засоби масової інформації стали виконувати унікальну та важливу роль у формуванні суспільства, в якому жінки користуються такими самими правами, що й чоловіки. Стереотипне висвітлення жіночих образів у ЗМІ закріплює

та збільшує гендерну нерівність, тому не можна заперечувати чи недооцінювати потужний вплив ЗМІ на людей, які підсвідомо переймають і засвоюють погляди, переконання та цінності, представлені в мас-медіа. ЗМІ несуть «велику соціальну відповідальність» [3], оскільки вони є провідниками соціальних ідей і принципів, необхідних для трансформації гендерних практик і формування нових гендерних ідентичностей. ЗМІ повинні внести зміни у створюваний ними образ жінки, а не зберігати її статус-кво. Таке становище у сучасному суспільстві породило питання про те, як слід зображати жінок у ЗМІ. На думку закордонних дослідників, гендерне представлення у ЗМІ повинно мати професійне й етичне спрямування, таке саме, як повага до точності, справедливості та чесності, що здатне мінімізувати неправильне сприйняття жіночих образів, тобто «не просто наголошувати на красі жіночої зовнішності, а більше цінувати жіночий інтелект та здібності; не просто вимагати від жінок бути лагідними, а визнати багатоманітність жіночих особистостей; не просто фокусуватися виключно на публічних персонах, а зосередитися на емоціях багатьох звичайних жінок і визнати їхній внесок у суспільство; не просто обмежувати роль жінки традиційною сім'єю та розвагами, а підтримувати право жінок на кар'єрне зростання» [3].

Популяризація у ЗМІ концепції гендерної рівності, представлення справедливого гендерного портрета та використання нейтральної та негендерної мови, безсумнівно, покращує перспективу інтеграції жінок до збройних сил. Звісно, нерівність необхідно усувати в рамках цілої низки соціальних та інституціональних систем (уряд, система освіти, сім'я, релігія тощо), проте правильне зображення у ЗМІ жінки-воїна підвищує суспільне визнання жінок в армії та їхнього вкладу у виконання військових завдань, сприяє руйнуванню ідеологічних і світоглядних бар'єрів, які змушують військовослужбовиць балансувати між двома ідентичностями задля уникнення осуду за відхилення від гендерних

норм як у разі наслідування поведінки чоловіків, так і в разі прояву жіночності, що сприймається як протилежність військовій мужності. Російсько-українська війна стала поштовхом для просування в ЗМІ різноманітних образів військовослужбовиць. Довершеним зразком військовослужбовиці, моделлю для наслідування, є образ «Професіоналка». У ньому жінки отримують таке ж визнання, як і чоловіки, завдяки висвітленню успіхів жінок на полі бою, визнанню бойового досвіду, який жінки набувають в умовах війни. Образ «Бунтарка» зображує нове покоління жінок, яке відкрито заявляє своє право бути тим, ким їм хочеться, і йдуть до армії, щоб позбутися стереотипу «слабкої статі». Однак, акцентування маскулінності при створенні образу свідчить про те, що, попри збільшення кількості жінок в армії, ЗМІ продовжують маргіналізувати жінок. Також ЗМІ пропонує своїй аудиторії багатопланові гендерно-стереотипні образи: «Красуня в погонах», «Модель для глянцевого журналу», «Насамперед Жінка», «Кохана», «Мати», «Жертва сексуальної об'єктивації», «Слабка стать», «Дивачка». Усі ці образи знаходяться під впливом доброзичливого сексизму щодо жінок, який містить у собі три компоненти: патерналізм, гендерну диференціацію та гетеросексуальну близькість. Внаслідок того, що створення цих образів часто має суто комерційний інтерес або є маркетинговим ходом для зацікавлення аудиторії, вони можуть не лише підривати концепцію інтеграції жінок у Збройні сили України, а й перешкоджати побудові в Україні егалітарної моделі суспільства. Дотримання егалітарних принципів щодо побудови жіночих медіа образів потребує зміни гендерної політики ЗМІ на рівні національного законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Carreiras H. Gender and the military: Women in the armed forces of western democracies. Abingdon: Routledge, 2006. 282 p.

2. Cook R., & Weiss C. Gender Stereotyping in the Military. Insights from Court Cases. *Stereotypes and Human Rights Law* / ed. by E. Brems & A. Timmer. Intersentia, 2016. P. 175–198. DOI: 10.1017/9781780685458.008

3. Chen M., Jiang Q. Research on the Female Image-Building in Mass Media. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Vol. 315. P. 285–288. DOI: 10.2991/icpcs-19.2019.63

Шкарупа К.

доктор юридичних наук, старший дослідник,
Науково-дослідний інститут публічного права

ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК

Станом на 29 травня 2022 року кількість біженців з України становила понад 6,8 мільйона осіб, із них близько 90% – жінки та діти. При цьому кількість внутрішньо переміщених осіб становить понад 7 мільйонів, дві третини з яких це жінки та діти. Війна стала причиною підвищення ризиків експлуатації та гендерно зумовленого насильства, які особливо загострюються під час конфліктів, а також відсутності доступу до медичної допомоги вагітних жінок та жінок, які мають грудних дітей [1].

Незважаючи на прогрес у сфері гендерної рівності, ратифікацію великої кількості міжнародних конвенцій і прийняття відповідного законодавства, українські жінки продовжують стикатися з перешкодами щодо участі в економічному, громадянському та політичному житті країни, що ускладнюється ще й наявною ситуацією у країні. Існуюча гендерна нерівність, викликана все ще поширеними у країні традиційними

цінностями та патріархальними поглядами, які виправдовують дискримінацію та насильство щодо жінок і дівчат, наразі посилюється гуманітарною кризою, спричиненою повномасштабним вторгненням росії в Україну у 2022 році.

У той же час наша держава досягла значного у захисті прав жінок, адже Конституція та закони України «проголошують» рівність прав і можливостей жінок і чоловіків. Україна ратифікувала або приєдналася до більшості основних міжнародних угод про гендерну рівність, зокрема до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Факультативного протоколу до неї, конвенцій Міжнародної організації праці, резолюцій Ради безпеки ООН щодо жінок, миру та безпек, а також Пекінської декларації та Платформи дій 4-ї Всесвітньої конференції жінок. У червні 2022 року Верховна Рада України також ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними (Стамбульська конвенція), яка спрямована на викорінення насильства щодо жінок і домашнього насильства через комплексну та ефективну систему запобігання, захист і підзвітність [2]. Ратифікація була визнана історичною подією і є одним зі значних кроків із огляду на амбіції України щодо європейської інтеграції та нещодавню підтримку Європейською Комісією статусу кандидата в ЄС для України.

CEDAW юридично зобов'язує країни припинити всі форми дискримінації щодо жінок і дівчат у всіх сферах життя, одночасно захищаючи їх права. Головною метою CEDAW є визнання та досягнення рівності жінок і чоловіків, вимагаючи втілення цього принципу в національних конституціях і законодавстві та гарантуючи його практичну реалізацію. У своєму останньому звіті Комітет CEDAW наголосив на ролі Верховної Ради України у забезпеченні повної імплементації цього акту в Україні. Комітет запропонував низку рекомендацій щодо ролі жінок у підтриманні миру та

безпеки, а також у громадському та політичному житті, освіті та працевлаштуванні, забезпеченні національного механізму покращення становища жінки у суспільстві, усунення гендерних стереотипів та дискримінації, попередження насильства, у тому числі сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом [3].

Уряд України також затвердив Національний план дій щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир і безпека» на період до 2025 року. Цей документ заснований на Резолюції РБ ООН, яка визнає особливий вплив збройних конфліктів на жінок і дівчат, необхідність їхнього захисту та повноцінної участі в мирних угодах, переговорах і процесах постконфліктної реконструкції. Національний план дій спрямований на усунення гендерних бар'єрів з тим, аби забезпечити повноцінну участь жінок у вирішенні питань миру та безпеки, а також спрямований на запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми та підвищення обізнаності жертв сексуального та гендерного насильства [4].

План складається із п'яти розділів, що включають завдання, які мають виконувати органи державної влади, обласні та міські державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та громадянське суспільство. Документ спрямований на вирішення вищеперерахованих завдань та «підкріплений» відповідними дослідженнями та моніторинговими даними.

Список використаних джерел:

1. Centre for Sustainable Peace and Democratic Development (2022). Gender Equality and Women's Empowerment in Ukraine. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/gender-equality-and-womens-empowerment-ukraine>
2. Прес-служба Апарату Верховної Ради України (2022). «Олександр Корнієнко: Позиції Стамбульської Конвенції Щодо Підвищеної Уваги Держави До Домашнього Насилля Вже Були

Імплементовані у Законодавство.” URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/224324.html>.

3. Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2017). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding Observations on the Eighth Periodic Report of Ukraine.

4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року: розпоряд. Кабінету Міністрів України від 28 жовтн. 20120 р. № 1544-р. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

Шляхтіна Г.

кандидат наук з державного управління,
Інститут вищої кваліфікації ДТЕУ

«ЖІНКИ. МИР. БЕЗПЕКА»: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Резолюція № 1325 Раді Безпеки ООН стала першим у світі документом, який звернув увагу на диспропорційний вплив збройних конфліктів на жінок. Водночас, зазначений нормативний акт підкреслює важливість їх ролі щодо запобігання та врегулювання конфліктів, участі в мирних переговорах, забезпеченні та збереженні миру, гуманітарному реагуванні та постконфліктному відновленні.

На теперішній час Радою Безпеки ООН ухвалено ще дев'ять допоміжних резолюцій, які складають Порядок денний «Жінки, мир, безпека». Ці документи окреслюють дві основні теми: лідерство жінок у миротворчій діяльності та запобігання конфліктам

(за посиланнями на Резолюції РБ ООН 1325 (2000); РБ ООН 1889 (2009); РБ ООН 2122 (2013) та РБ ООН 2242 (2015); 2493 (2019)). Також вони торкаються запобігання та реагування сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктами (з огляду на Резолюції РБ ООН 1820 (2008); РБ ООН 1888 (2009); РБ ООН 1960 (2010); РБ ООН 2106 (2013). РБ ООН 2467 (2019)). [1]

Резолюція 1325 стала інституційною рамкою для інтеграції жінок до безпекового сектору, тому власні механізми її виконання у форматі національних планів дій (НПД 1325) розроблені сьогодні урядами, багатосторонніми організаціями та громадянським суспільством для посилення активної ролі жінок у запобіганні конфліктів, миробудуванні та процесах забезпечення безпеки.

Україна застосовує НПД 1325 як член світового співтовариства й одночасно посилює гендерну спрямованість у сфері прав людини, секторі безпеки та оборони. У 2016 році було затверджено перший НДП, який об'єднав зусилля 56 органів державної влади на різних рівнях, міжнародні та громадські організації.

На сьогодні Україна є єдиною з країн, яка саме за умов війни розробила, затвердила та реалізує другий Національний план дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. [2] Цей нормативний акт містить п'ять стратегічних цілей, зокрема: дотримання паритетної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень щодо запобігання конфліктам, їх розв'язання, постконфліктного відновлення на всіх рівнях і в усіх сферах; створення гендерно чутливої системи ідентифікації безпекових викликів, їх запобігання та реагування; формування та впровадження системи перехідного правосуддя з дотриманням принципів рівноправ'я щодо можливостей жінок і чоловіків; забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час); організація розвиненої інституційної ефективності виконавців Національного плану для ефективного впровадження

Порядку денного «Жінки, світ, безпека» відповідно до міжнародних стандартів. [2]

Міністерство соціальної політики України є головним виконавцем та координатором заходів, але успішна реалізація положень Резолюції 1325 залежить від місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які забезпечують підтримку на місцях цільової групи Національного плану дій.

Останній НДП призвів до введення змін, серед яких: скасування заборон жінкам сержантського складу приймати участь у бойових діях, прийнято Закон України про забезпечення рівних прав і можливостей під час служби у Збройних силах та набір дівчат на навчання до військових та військово-морських ліцеїв. [3] На рівні центральних та місцевих органів виконавчої влади розроблено фахові курси з питань порядку денного «Жінки, світ, безпека», а для населення – просвітницькі заходи. Сформовані та затверджені відповідні обласні плани дій, більшість з яких стали частиною комплексних обласних програм. Проте серед місцевих планів існує значна кількість дублюючих НДП заходів та неврахування регіональних особливостей. [4]

Підготовлено проект Закону №7290 від 15.04.2022 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України», що має на меті встановлення кримінальної відповідальності за міжнародні злочини (агресію, геноцид, злочини проти людяності та війни). [5]

Водночас зберігається потреба в підвищеній обізнаності цивільного населення щодо правил забезпечення особистої та колективної безпеки в умовах ведення військових дій та визначення терористичних загроз; окремою цільовою групою інформаційно-просвітницьких заходів мають бути діти, жінки та особи з інвалідністю, які в надзвичайних ситуаціях виявляються найбільш вразливими.

Детальний аналіз стану реалізації НДП демонструє, що впродовж останніх років не вдалося досягти жодного з планових показників

рівня участі жінок у миротворчих процесах. Жодна зі структур сектору безпеки та оборони не запровадила в кадровій політиці плани позитивних дій щодо розширення представництва жінок (зокрема, шляхом квотування), а вищі керівні посади силових структур залишаються переважно недоступними для жінок.

Запорукою ефективної імплементації Резолюції 1325 та відповідних НДП під час воєнного стану в Україні є співпраця між урядом, органами влади, громадянським суспільством; визначення дієвої, а не формальної системи контролю та оцінки; встановлення зв'язку між конкретними діями та чіткими цілями, бюджетами та обов'язками.[6]

Порядок денний «Жінки, світ, безпека» є глобальним. Сьогодні, під час воєнного стану в Україні, відповідний НПД 1325 набуває важливого значення на субнаціональному, національному, регіональному рівнях, незалежно від наявності або відсутності збройних конфліктів на територіях. Mapування стейкхолдерів у його реалізації, визначення їх потреб та інтересів, якісна реалізація регіональних планів дій, а також планів територіальних громад – робота на найближчі роки, під час якої необхідно врахувати різні аспекти, пов'язані з бойовими діями, деокупацією, наданням допомоги та післявоєнним відновленням.

Гендерна рівність – це право, реалізація якого є найкращим шансом, що ми маємо, для подолання значних частин з найбільших викликів нашого часу, включаючи економічну кризу, відмову від медичної допомоги, зміну клімату, насильство щодо жінок та ескалацію воєнних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Рада безпеки ООН. Резолюція 1525. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/d/75309.pdf>
2. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на

період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-viii#Text>

4. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/activities/analitika/>

5. Проект Закону №7290 від 15.04.2022 « Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39449>

6. Звіт про мапування заінтересованих сторін у реалізації порядку денного «Жінки, мир, безпека»: визначення їх потреб та інтересів. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AdzHytnVFjUog8MhGGnRnfUZ-W8HX0YG/view>

Шруб І.

кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ЯК ОДИН ІЗ ПРИНЦИПІВ ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ТА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Одним із найбільш важливих завдань держави в умовах військового стану та у післявоєнний період є активізація діяльності, спрямованої на посилення охорони прав і свобод людини,

інтересів суспільства і держави, вжиття додаткових заходів у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, активізації діяльності щодо протидії злочинності, а також розширення переліку послуг з допомоги особам, які її потребують. Виконання зазначеного завдання цілком прогнозовано призвело до збільшення обсягу навантаження на правоохоронні органи держави, а відтак, актуалізувало питання щодо необхідності денаціоналізації правоохоронної функції держави та більш широкого залучення до її реалізації інститутів громадянського суспільства. Однак слід мати на увазі, що реформування будь-якої сфери публічного управління, і правоохоронної в тому числі, має здійснюватися не хаотично і безсистемно, а прогнозовано та планомірно, у відповідності до офіційно затверджених загальнодержавних програм і стратегій. У даному випадку мова йде про національні програми впровадження принципу гендерної рівності, якими передбачено стратегічні цілі, завдання та напрями реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері державного управління та адміністрування, а також забезпечення національної безпеки і правопорядку.

Слід відмітити, що за останні роки, внаслідок реалізації цілої низки таких національних і міжнародних програм, нашої державі вдалося досягти помітного прогресу у питаннях забезпечення гендерної рівності в сфері реалізації правоохоронної функції держави: завдяки перегляду кваліфікаційних вимог до цілої низки посад в органах системи МВС України, жінки отримали доступ до більш як 450 посад, на які раніше призначались виключно особи чоловічої статі; внесено зміни до нормативів з фізичної підготовки кандидатів на навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, з урахуванням фізіологічних особливостей кандидатів на навчання; правила етичної поведінки поліцейських доповнено положеннями щодо неупередженого ставлення та заборони

будь-якої дискримінації, в тому числі за ознакою статі та сексуальної орієнтації; при визначенні складу атестаційних комісій для проведення атестування осіб рядового і начальницького складу почав обов'язково враховуватись принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; удосконалено порядок проведення службових розслідувань в частині обов'язкової участі фахівців з питань гендерної інтеграції з метою унеможливлення виникнення випадків дискримінації за ознакою статі; розширено перелік соціальних гарантій для жінок, які спрямовані на захист материнства; запроваджено збір статистичних даних щодо розподілу працівників системи МВС України за статевою ознакою тощо.

Завдяки впровадженню цілого комплексу заходів щодо забезпечення принципу гендерної рівності у секторі безпеки та оборони, за останні 10 років вдалося досягнути помітного збільшення частки жінок серед працівників органів системи МВС України. Зокрема, наразі на різних посадах в таких органах працює майже 70 тис. жінок, що складає 24,5 % від загальної кількості працівників [1]. При цьому в апараті МВС частка жінок складає 46,0%; в ДМС – 79,2%; в ДПС – 51,0%; в ДСНС – 38,4%; в НГУ – 34,7%. Разом із тим, серед керівників самостійних структурних підрозділів (керівного складу/командування), а також структурних підрозділів у складі самостійних структурних підрозділів (начальників/командирів усіх рівнів) органів виконавчої влади у секторі безпеки і оборони частка жінок помітно нижча: 41,5% у МВС; 14,9% у НПУ; 58,1% у ДМС; 4,0% в Адміністрації ДПС; 13,5% у ДСНС; 7,4% у НГУ [2].

Однак, незважаючи на позитивні зрушення у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, яких вдалося досягти нашій державі останнім часом, темпи впровадження принципу гендерної рівності продовжують залишатись на досить низькому рівні. Це негативно позначається на позиціях України в загальному рейтингу, що формується згідно Індексу гендерної нерівності, де вона за останні роки втратила 15 позицій, посівши

74 місце серед 156 держав світу [3]. При цьому, як свідчать результати узагальнення даних багатьох наукових досліджень та експертних думок, впровадження людиноцентричних гендерних підходів в діяльність саме правоохоронних органів гальмується не стільки недостатнім нормативним забезпеченням, скільки появою нових та загостренням існуючих проблем у сфері гарантування рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в умовах повномасштабного воєнного вторгнення росії.

Військова агресія проти України цілком прогнозовано обумовила виникнення цілої низки проблем, які перешкоджають нормальному функціонуванню національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у правоохоронній сфері, найбільше занепокоєння серед яких викликають наступні:

- Зменшення частки жінок в загальній структурі працівників правоохоронних органів. Це обумовлено тим, що після початку активної фази бойових дій, значна частина жінок (переважно, це жінки з дітьми) була вимушена звільнитись з правоохоронних органів за сімейними обставинами і або переїхати в більш безпечні регіони, або покинути територію України.

- Зменшення кількості жінок серед осіб, які виявили бажання працювати в правоохоронних органах, що є наслідком відчутного зменшення частки жінок в загальній структурі населення України. Більшість жінок, які були вимушені виїхати за кордон, наразі не планують повертатись в Україну до завершення фази активних бойових дій. А відтак, в найближчій перспективні не слід очікувати позитивних гендерних змін в рекрутингових процесах.

- Нерівність у залученні жінок і чоловіків до врегулювання та розв'язання міжнародного збройного конфлікту в Україні у складі структур безпеки і оборони, офіційних переговорних місій. У зазначеній сфері жінки, як правило, займаються вирішенням лише гуманітарних та соціально-економічних питань, що

обумовлено наявність певних стереотипів щодо соціальних ролей жінок і чоловіків у суспільному та політичному житті.

– Непропорційна участь і недостатнє врахування потенціалу різних груп жінок і чоловіків у процесах відновлення та розвитку держави. У контексті повномасштабної війни та процесів деокупації, післявоєнного відновлення та перехідного (відновного) правосуддя дуже важливо врахувати можливості жінок у наданні різноманітних правоохоронних послуг особам, які постраждали внаслідок війни.

– Недостатнє залучення громадських об'єднань, які працюють у сфері забезпечення прав людини та рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та жіночих громадських об'єднань, до правоохоронної діяльності, а також до надання соціальної допомоги та підтримки жінкам, які постраждали внаслідок військової агресії.

– Низький рівень розуміння проблематики гендерної рівності як керівництвом, так і особовим складом правоохоронних органів. Все ще залишається значна кількість усталених гендерних стереотипів щодо соціальних ролей жінок і чоловіків, що призводить до відсутності сталої практики проведення ними аналізу потреб різних цільових груп жінок і чоловіків як під час планування, так і під час безпосередньої реалізації завдань і функцій у правоохоронній сфері.

– Недостатність статистичних та адміністративних даних, дезагрегованих за ознаками статі та іншими релевантними ознаками. Недосконалість статистичної звітності перешкоджає проведенню правоохоронними органами ґрунтовного аналізу становища різних груп дівчат і хлопців, жінок і чоловіків, а відтак, знижує ефективність їх діяльності щодо розв'язання найбільш актуальних гендерних проблем.

Вище ми навели лише найбільш суттєві проблеми, які перешкоджають нормальному функціонуванню національного механізму гарантування рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у правоохоронній сфері в період воєнного стану. Однак, таких проблем може

виникнути ще більше, якщо вчасно не вжити достатньо ефективних заходів, спрямованих на забезпечення стійкості та гнучкості національного механізму впровадження принципу гендерної рівності. І не остання роль у цих процесах має відводитись інститутам громадянського суспільства, роль яких в реалізації правоохоронної функції держави в останні роки помітно зростає.

Список використаних джерел:

1. Марценюк Л., Груздев О. Актуальні питання правоохоронної діяльності та її кадрового забезпечення // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2021. – № 2. – С. 76-84.
2. Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні: моніторинговий звіт за 2021 р / Електронний ресурс. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/2021_Indukator-Monitor.pdf
3. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р.

Панченко О.

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
Національна академія внутрішніх справ

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ООН-ЖІНКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна агресія росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, негайно спричинила масштабну

гуманітарну кризу у нашій країні. Так, станом на грудень 2022 року щонайменше 17,7 мільйонів людей потребували гуманітарної допомоги, понад 14,5 мільйонів людей залишили свої домівки; із них 4,7 мільйона зареєстровані як внутрішньо переміщені особи.

Війна в Україні була визнана стала однією з найскладніших надзвичайних ситуацій у світі, яка, у тому числі, стала тригером серйозних гендерних виклики, включаючи посилення нерівності та дискримінації, підвищену вразливість і непропорційне насильство стосовно жінок і дівчат. Повідомляється про численні форми гендерно обумовленого насильства, включаючи насильство з боку інтимного партнера, сексуальну експлуатацію, сексуальні домагання, сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (CRSV) та економічне насильство [1].

Із високим ризиком стати жертвами сексуального насильства стикаються українські жінки, які намагаються перетнути кордон, знаходяться на пунктах пропуску та в транзитних/колективних центрах, а також у бомбосховищах [2]. У той же час, за даними ООН, жінки та діти, які становлять 90 відсотків біженців з України, можуть легко стати жертвами сексуальної експлуатації та торгівлі людьми [3].

Прагнучи мінімізувати негативні наслідки війни в Україні, ООН-Жінки, спираючись на бачення рівності, закріплене в Статуті Організації Об'єднаних Націй, працює над усуненням дискримінації щодо жінок і дівчат, розширенням їх прав і можливостей, а також досягненням рівності між жінками і чоловіками як партнерами та бенефіціарами розвитку прав людини, гуманітарної діяльності, миру та безпеки.

В Україні ця організація намагається досягти результатів за всіма стратегічними пріоритетами шляхом реалізації свого потрібного мандату, який включає нормативну підтримку, координацію системи ООН та оперативну діяльність, що

є системою невідкладних та послідовних дій для досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат).

ООН-Жінки протягом тривалого часу активно підтримує пріоритетні сфери в Україні – від збільшення участі жінок у політичному житті країни до інтеграції гендерної проблематики у державну політику та сферу економічного розвитку – для сприяння роботі місцевих жіночих організацій громадянського суспільства. Дотримуючись нових пріоритетів ООН6, ця організація зосереджується на розширенні програми локалізації та зміцненні місцевої гуманітарної допомоги з урахуванням гендерної проблематики, а також забезпечує процес відновлення жінок і дівчат, які перебувають в уразливому становищі.

Незважаючи на війну, що триває, та спричинену нею гуманітарну кризу, міжнародні партнери вже розробляють плани по відновленню всіх сфер життєдіяльності нашої країни. Міжнародний досвід показав, що інтеграція гендерних міркувань у зусилля з відновлення має вирішальне значення у довгостроковій перспективі відбудови.

На виконання цього завдання, ООН-Жінки разом із партнерами зробили значний внесок у процес створення Національного плану відновлення України щодо вирішення проблеми, як забезпечити облік гендерних аспектів у процесі відновлення та інтеграцію гендерних питань у різні сфери життя. Цей План слугуватиме так званим «дороговказом» для уряду України та її партнерів у подальшій роботі з відбудови країни.

Крім того, ООН-Жінки спрямувала понад 2,2 мільйона доларів США більш ніж 20 жіночим організаціям, з тим, аби в них була можливість забезпечити зростаючі потреби жінок і дівчат. На ці гроші була надана допомога понад 37 400 жінкам і дівчатам, у тому числі з найбільш уразливих груп, у 18 регіонах країни, а саме:

понад 15 400 жінок отримали негайну гуманітарну допомогу, яка врятувала їх життя (їжа, вода, притулок, медикаменти і гігієнічні набори);

понад 5 000 жінок отримали психосоціальну підтримку з тим, аби подолати психологічну кризу, викликану війною;

понад 10 000 жінок отримали доступ до інформації про захист та соціально-економічні послуги.

понад 5 000 жінок отримали правову /просвітницьку допомогу;

понад 5000 жінок змогли отримати економічну підтримку або отримати джерело доходу для себе та своїх сімей [4].

Список використаних джерел:

1. UN Women and CARE International (2022). Rapid Gender Analysis of Ukraine. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/rapid-gender-analysis-of-ukraine>

2. GBV Sub-Cluster Ukraine (2022). Gender-based violence in Ukraine Secondary data review, 27 April 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-gender-based-violence-secondary-data-review-27-april-2022-enuk>

3. UNHCR (2022). “Ukraine Crisis Creates New Trafficking Risks”. URL: <https://www.unhcr.org/news/stories/ukraine-crisis-creates-new-trafficking-risks>

4. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) (2023). Securing Gender Equality in Ukraine Amidst the War. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2023-02/Securing%20GE%20in%20Ukraine%20Amidst%20the%20War_Final.pdf

РОЗДІЛ 3

Захист прав жінок-військовослужбовиць в умовах ведення бойових дій

Автушенко І.

доктор історичних наук, професор,
Національний транспортний університет

РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Участь жінок в обороні країни та її збройних силах нерозривно пов'язана з правами та обов'язками кожного громадянина. Позбавлення жінок права на службу у збройних силах, ставить їх в нерівне становище з громадянами-чоловіками. Служба жінок у Збройних Силах України (далі – ЗСУ) надзвичайно важлива для їх участі в регулюванні та вирішенні конфліктів. Право жінок на вступ на військову службу є важливим аспектом у демократизації збройних сил з погляду належного представництва всіх груп суспільства.

У зв'язку з анексією Криму і війсьними діями на сході України відбулися кардинальні зміни майже в усіх державних і суспільних сферах країни та в ЗСУ. Жінки вступали у добровольчі батальйони, ставали волонтерками, мобілізувалися до лав ЗСУ, гостро реагуючи на воєнну агресію з боку Росії. Саме у 2014 році збільшується кількість жінок в армії, де вони показали свій потенціал не лише на традиційних для жінок посадах, а і на бойових, виконуючи найбільш складні та небезпечні для життя завдання на рівні з чоловіками.

Проте їх кількість в бойових підрозділах вимірювалася десятками, а не сотнями й тисячами. Це пояснювалося тим, що законодавчо жінка не могла обіймати бойову посаду. Ті, хто безпосередньо брав участь у бойових операціях, звільненні міст, могли вважатися кухарками, швачками або діловодами й отримували грошове, а надалі й пенсійне забезпечення відповідно займаної посади. Жінки не могли офіційно оформити пільги та отримати статус учасниці бойових дій. Оскільки формально жінки обіймали інші посади, то вони не мали можливості отримати пакет соціальних послуг військовослужбовця, який надається за бойові заслуги. А це дуже важливо в контексті рівних можливостей, оскільки жінки знаходилися в тих самих ризикованих умовах, що й чоловіки та виконували однакову роботу, але не мали економічних та соціальних гарантій. Це стало поштовхом до законодавчих перетворень у розширенні можливостей для жінок-військовослужбовиць.

Під тиском громадськості ситуація почала змінюватись. З 2016 року розпочались реформи, пов'язані зі становищем жінок в армії, зокрема, було збільшено кількість посад рядового, сержантського і старшинського складу для жінок, закріпивши рівність чоловіків і жінок в ЗСУ. У 2018 році були внесені зміни до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у ЗСУ та інших військових формуваннях. Зокрема, внесені поправки до Статуту внутрішньої служби ЗСУ й Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Наразі військовослужбовиці проходять службу на рівних із чоловіками правах, можуть обіймати будь-які військові посади та отримувати військові звання. Вони мають рівні обов'язки та відповідальність, зокрема, зняте обмеження на призначення військовослужбовиць у добові наряди та участь у зборах. Раніше жінки могли брати участь у зборах за бажанням, а нині, відповідно до норм Конституції про захист материнства, обмеження діє лише для вагітних.

Жінки отримали право навчатися на бойових спеціальностях. Так, у 2019 році було знято заборону на вступ дівчат до військових ліцеїв. У Національну академію сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного вперше змогли набрати жінок на спеціальності командирів механізованих підрозділів, ракетних військ і артилерії, інженерних військ. У Харківський військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» вперше здійснили набір дівчат для підготовки майбутніх офіцерів-танкістів (керівників танкових підрозділів). Наразі цей шлях став відкритим для них. В результаті у жінок з'явилась можливість отримання вищих військових звань за бойовими спеціальностями.

Поступово у законодавстві країни відбувались й інші зміни. Так, жінкам збільшили граничний вік перебування на військовій службі з 40 до 60 років. Такі зміни у законодавстві сприяли утвердженню гендерної рівності у ЗСУ та інших військових формуваннях, а також протидіяли дискримінації за ознакою статі у сфері безпеки і оборони.

На грудень 2021 року в ЗСУ проходили службу 32 659 жінок. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації кількість жінок в ЗСУ збільшилась. Станом на жовтень 2022 року на передовій знаходилося 5 тисяч жінок. На 1 березня 2023 року ЗСУ налічували – 42 898 жінок-військовослужбовців, з яких на керівних посадах перебуває 11% жінок.

Отже, можна зробити висновок, що збільшення граничного віку перебування на службі, доступ до всіх бойових посад, зняття обмеження на здобуття військової освіти за бойовими спеціальностями, участь у зборах впливає на можливості для військовослужбовців-жінок в плані професійного та кар'єрного росту.

Результати дослідження свідчать, що на законодавчому рівні спостерігається прогрес в інтеграції жінок на військовій службі, але на практиці ці зміни часто залишаються лише декларатив-

ними, і військові частини та Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки обмежують жінок в їх можливостях і часто процес навчання та служби супроводжується додатковим навантаженням, оскільки заради підтримання свого авторитету жінка має працювати набагато більше.

Gruzdova V.

taking the 2nd course of the master's degree

Koloshko Y.

lecturer of the Department of Occupational Safety and Technogenic
and Environmental Safety

National University of Civil Defence of Ukraine

PECULIARITIES OF THE WAR'S IMPACT ON WOMEN

War is a woman's business. Women suffer the most during war, they always suffer. They are mothers of soldiers who go to the front line to defend their homeland; mothers of children who need to be saved from the horrors of war; women who perform their civic duty and stand next to men in uniform on the front line; volunteers, journalists, cooks, doctors, tailors, guides, entrepreneurs – each in her own way defending the future in a free state. Our women defend, sew clothes for the military, rescue from the rubble, cook, create jobs, attend rallies in the squares of foreign capitals and are not afraid of anything.

Women have been part of the Armed Forces of Ukraine since 1993. In 2020, more than 32,000 women served in the Armed Forces of Ukraine, which is 15.6% of the national forces. More than 900 women held senior command positions, including 109 platoon commanders and 12 company commanders. During the invasion of Donbas by Russian

troops in 2014, 257 women received state awards for military service, nine of them posthumously.

Today, more than 70,000 women serve in the Armed Forces of Ukraine in combat and non-combat positions. They are most represented in units and formations of the Land Forces – more than 7,000. More than 6,500 women serve in the Air Force of the Armed Forces of Ukraine, and 1,900 women serve in the Navy. In addition, about 600 women have already applied to the «Offensive Guard» – assault brigades to liberate our lands from invaders and regain territories.

Unfortunately, a significant number of women servicewomen still do not receive adequate recognition at the state level. According to some scholars, politicians and public figures, the real needs and problems of women in the army remain unaddressed by the state. Women are not provided with adequate equipment, hygiene products and medical care. The everyday life of the military is hardly ever covered in the media, but everyday life is the reality of women soldiers at war. The notion of being brave and defending the country actually consists of many real actions and situations that need to be learned and dealt with.

The Russian-Ukrainian war has also led to a redistribution of family «roles and functions», resulting in an increased responsibility of women. Since Russia's attack on Ukraine has led to the destruction or closure of hundreds of schools, child and elderly care centres, and hospitals, the burden of care for women has increased significantly. This leaves them little time to take care of themselves.

Other consequences of the war, such as insufficient community resources, high demand for volunteer work and, to some extent, the absence of men, make women responsible for compensating for lost family income. In this sense, the ongoing war has led to a shift in gender roles, with more and more women – in the absence of their husbands – taking on what are supposedly traditionally non-traditional responsibilities.

Women are also playing a key role in protecting families displaced from the war zone. Based on their experience in peacetime, it was

women's organizations that were able to quickly adjust their work, identify the needs of women during the war and provide them with support and assistance.

Impressive examples of such activities are, in particular, the rapid response programme to address women's urgent problems launched by the Ukrainian Women's Fund, support for internally displaced persons provided by the Women's Perspectives organization in Lviv, the activities of the Women's Veterans Movement, which has set up a rapid response headquarters to support both military and civilian women during the war, and psychological support for women provided by the Break the Cycle hub.

During the year of the full-scale invasion, women gave birth in metro stations, underground shelters, basements and bunkers in extremely difficult conditions, endangering their lives and the lives of their children.

The damage and destruction of medical facilities, as well as the lack of medical supplies, has jeopardised the provision of medical services to approximately 265,000 women who were pregnant as of 24 February. On 9 March, a maternity hospital in Mariupol was documented to have been bombed, killing at least one pregnant woman and her unborn child.

Sexual violence is another weapon of war, an element of psychological pressure and intimidation. It is not only a criminal offence, but also a violation of international law. During the full-scale invasion of Russia, human rights activists and government agencies constantly recorded information about sexual crimes against Ukrainian women. These include both crimes against civilian women and those in captivity. In April, Iryna Vereshchuk, the Vice Prime Minister for Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, stated that she had received information about the rape of some female prisoners of war.

Thus, it is important not only to outline the problems but also to introduce effective mechanisms to protect the most vulnerable

groups, including children and women. Faced with the Russian threat, Ukrainian women demonstrate the best traits of civic consciousness, true patriotism and heroism, while remaining true mothers and wives. The international community, together with national institutions, should listen to women activists, internally displaced persons, doctors, military personnel, and those fighting on the front line, highlight their needs and problems at all levels, and find effective vectors for solving them.

Басиста І.

доктор юридичних наук, професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Неодноразово у літературі вже підкреслювалося, що рівність можливостей щодо здійснення прав, справедливість у доступі до соціально-економічних ресурсів [1; 2, с.367] є важливою рисою для констатації, якою мірою національні органи дбають задля подолання дискримінації [3, с. 83-89]. У цьому ключі свою нішу займає й така складова, як створення можливостей «...робити вибір без обмежень, зумовлених гендерними ролями» [1; 2, с. 367]. Звісно, що на відміну від мирного часу, воєнний стан уніс свої корективи загалом у все наше життя, не говорячи вже й про ті реалії, котрі мають місце за умов ведення бойових дій. І вибір тут робити набагато важче...

Українки, і не лише вони (про що піде мова згодом), проявили неймовірну мужність у цей нелегкий час, зокрема і вступивши до підрозділів Збройних Сил України. Вражають в першу чергу

вчинки, але і красномовними (у розумінні зрозумілими й без слів) є цифри – «...порівняно з 2014 роком кількість військовослужбовців у ЗСУ зросла у 2,5 рази. Загалом у складі Збройних Сил України 4% – жінки (60 538 жінок, з них 42 898 – військовослужбовиці). Серед військовослужбовців 7865 осіб мають офіцерські звання, а близько 5 тисяч жінок-військових беруть участь у бойових діях» [4].

До щему у серці проймають життєві історії наших Героїнь, зокрема і моєї землячки, єдиної жінки у взводі одного з підрозділів 72-ї окремої механізованої бригади імені Чорних Запорозжців, 19-річної Оксани Рубаняк. Лише 1 вересня 2022 року «...їй вручили диплом педагога з відзнакою Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського вишу імені Василя Стефаника (бо на момент завершення навчального року перебувала на передовій», а вже наступного тижня вона повернулася на фронт [5]. Неймовірно, що навіть за таких «бойових буднів» Оксана підготувала та презентувала збірку віршів із передової, що отримала символічну назву «Назустріч смерті» («книга-присвята зниклому безвісти Валентину «Старому» Солтановському та всім борцям за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України» [6]. Авторка спрямовує «виручені за збірку віршів кошти на необхідну їй підрозділу амуніцію» [6]. А вже 14 березня 2023 року всією громадою із сумом сприйняли інформацію про те, що «...під час артилерійського обстрілу у Вугледарі поранили кулеметницю з Прикарпаття Оксану Рубаняк на позивний «Ксена» [7]. У крайніх коментарях, що були оприлюднені у перебігу лікування, Оксана рішуче висловилася про повторне своє повернення на фронт. Низький уклін Захисниці за незламність, боротьбу та віру у перемогу!

Наступною, вражаючою жагою перемоги добра, наведу, нещодавно оприлюднену у ЗМІ, розповідь про экс-депутатку зі Швеції Кароліну Нурдентгірп, яка ще «...у березні 2022 року приїхала в Україну і шість тижнів перебувала в охопленій війною

Київщині. Через роботу в Риксдазі довелося повернутися додому, але думки про службу в Збройних Силах України ніколи не полишали. І от сьогодні сержант Нурденгріп у камуфляжі боронить Україну та світ від російського тероризму (Кароліна підписала контракт зі ЗСУ)» [8]. «Ваш посол був у Швеції, і він розповідав нам, яка ситуація в Україні. І я так добре пам'ятаю момент, коли я опустила очі, подивилась на свій недешевий костюм і подумала: «Що я тут роблю?», – ділиться спогадами захисниця України в інтерв'ю *Радіо Свобода*. В інтерв'ю *Borås Tidning* Кароліна розповіла, що таким чином вона вирішила зробити свій внесок у перемогу України. Світове українство дякує всім, хто приїжджає з різних країн та долучається до українських воїнів світла в боротьбі проти російської навали. Ваша сміливість та відданість ідеалам свободи дійсно надихає» [8].

Звісно, що є й певні нюанси із рекрутингом жінок у військо, щодо їх призначень на бойові посади, і щодо них та й про інші поточні проблеми у цій царині вельми розлого розповіла у власному інтерв'ю заступниця голови ГО «Жіночого ветеранського руху» («...офіційно були зареєстровані у 2018 році, але до того провели десять регіональних зльотів ветеранок та діючих військовослужбовиць» [9]) Катерина Приймак (побіжно варто відзначити, що вона «...двічі виступала з промовами на сесіях комісії ООН зі становища жінок у складі офіційної делегації уряду України» [9]). «Наш рух зароджувався, так би мовити, природно. Дівчата наші, які мали прямий стосунок до війни та служби, йдеться не тільки про діючих військовослужбовиць, почали об'єднуватися ще у 2015 році, коли у війську вже дуже гостро постали питання гендерної рівності. Ми хотіли захистити свої права. Ініціатором створення руху стала моя подруга Марія Берлінська, яка створила Центр підтримки аеророзвідки» [9]. «Тоді був такий парадокс: у реальності дуже багато дівчат зі зброєю в руках воювали на передовій, але за документами

приписані до штабних чи тилових посад» [9]. Членкинею руху є й Вікторія Дворецька, яка, серед іншого, «...одна з перших жінок в Україні, яка виборола право офіційно вивчитися на бойову спеціальність – командира механізованих підрозділів. Вікторія має дві контузії, поранення. На першій офіційній бойовій посаді Вікторії їй було підпорядковано близько 70 чоловіків» [9]. «Дівчата з Національного університету «Києво-Могилянська академія» започаткували адвокаційний проєкт «Невидимий батальйон». Він почався з того, що ми досліджували та документували участь українських жінок у війні проти окупаційної армії. Наше соціологічне дослідження вже офіційно та статистично довело, що застаріле законодавство тоді дозволяло жінкам на фронті обіймати лише адміністративні чи медичні посади. З цієї причини жінки, які пішли добровольцями, часто опинялися поза межами повноцінного правового захисту, не мали доступу до відповідного соціального забезпечення та не могли бути представлені до військових нагород, на які реально заслуговували через безпосередню участь у бойових діях» [9].

Ще однієї не вирішеною дилемою у цій царині є тотальне недотримання країною-агресоркою положень Женевської конвенції (мова йде щодо наявного і триваючого станом на сьогодні взяття московитами в полон наших військовослужбовців (побіжно варто процитувати, що «...існує чотири самостійних міжнародних договори: Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими та Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. Сьогодні у означених Конвенціях приймають участь усі держави світу, а самі Конвенції з трьома Додатковими протоколами до них, які є самостійними міжнародними договорами, становлять фундамент

міжнародного гуманітарного права» [10]). Із цього приводу представники Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими Богдан Охріменко і Вікторія Цимбалюк вже зазначали, що «...у ворожих казематах перебуває декілька сотень українських жінок-військових...» – сказав Охріменко. «За словами Цимбалюк, на відміну від жінок-військових, точна кількість українських жінок-цивільних, які перебувають у рф, невідома» [11].

І насамкінець, зазначу найбільш болюче, що «...від початку повномасштабного російського вторгнення загинули 106 жінок-військових. Про це повідомила головна спеціалістка відділу з гендерних питань та зв'язків з релігійними організаціями Департаменту гуманітарного забезпечення Міноборони України Любов Гуменюк під час круглого столу «Війна. Жінки у війську: Чи є слабкості у сильних?», що відбувся 14 березня в Military Media Center» [4].

Список використаних джерел

1. Гендерна політика в системі державного управління: підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя: Друк. світ, 2011. 132 с.
2. Басиста І.В., Благута Р.І., Комісарчук Ю.А. Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5086>
3. Махно В.А. Нормативно-правове забезпечення гендерної рівності в сучасній Україні. Розвиток науки та техніки у сучасному світі. Вінниця. 2022. С. 83-89.
4. Надія Ключко У Міноборони повідомили, скільки жінок-військових загинуло від початку вторгнення рф. 15 березня 2023 року. <https://safe.novyny.live/u-minoboroni-povidomili-skilki-zhinok-viiskovikh-zaginuло-vid-pochatku-vtorognennia-rf-82523.html>

5. Руслана Полівчак, Оксана Василик Кулеметниця 72 ОМБр ім. Чорних Запорозжів Оксана Рубаняк приїхала з фронту у Франківськ, щоб отримати диплом педагога. 1 вересня 2022 року. <https://suspilne.media/277366-kulemetnica-72-ombr-im-cornih-zaporozciv-oksana-rubanak-priihala-z-frontu-u-frankivsk-sob-otrimati-diplom-pedagoga/>

6. Захисниця України Оксана Рубаняк презентувала збірку віршів з передової. 6 березня 2023 року. <https://elle.ua/ludi/novosty/zahisnicya-ukraini-oksana-rubanyak-prezentuvala-zbirku-virshiv-z-pередovoї/>

7. Наталія Димніч У Вугледарі поранили кулеметницю з Прикарпаття Оксану Рубаняк на позивний Ксена. 14 березня 2023 року. <https://suspilne.media/413463-u-vugledari-poranili-kulemetnicu-z-prikarpatta-oksanu-rubanak-na-pozivnij-ksena/>

8. Екс-депутатка зі Швеції вступила до лав Збройних сил України. Український погляд. 25 квітня 2023 року. <http://ukrpohliad.org/life/eks-deputatka-zi-shvetsiyi-vstupyla-do-lav-zbrojnyh-syl-ukrayiny.html>

9. Віктор Шевченко Нам треба подолати ментальні чоловічі упередження стосовно жінок – Катерина Приймак. АрміяInform. 21 квітня 2023 року. <https://armyinform.com.ua/2023/04/21/nyni-bilivorony-na-fronti-byutsya-narivni-z-cholovikamy/>

10. ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ЖЕРТВ ВІЙНИ 1949 РОКУ. <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku>

11. У Координаційному штабі підраховали кількість жінок, що перебувають у полоні рф. «Східний Варіант». 7 травня 2023 року. <https://v-variant.com.ua/u-koordinatsiynomu-shtabi-pidrakhuvaly-kilkist-zhinok-shcho-perebuvaiut-u-poloni-rf/>

Джафарова О.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської діяльності та
публічного адміністрування

Харківського національного університету внутрішніх справ

Зінченко Д.

слухач магістратури Ф3-101 м

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВА ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

На сьогоднішній день велика кількість жінок добровільно залучилися до служби в ЗСУ через військовий стан в нашій країні, сказати що кількість особового складу жінок-військовослужбовців перевищує кількість чоловіків не можна, наразі велика кількість мобілізованих, й в той же час постає питання чим може жіноча стать допомогти на службі. Всі вважають, що жінки йдуть тільки як медичні працівники, але вони займають досить важливі посади, а саме психологи, кухарки, а також як солдати, офіцери, формуючи цілі жіночі батальйони. Не дивлячись на стереотипи суспільства жінки йдуть на службу до Збройних Сил України під час війни. На теперішній час суспільство переосмислило свої думки щодо жінок на службі та зробили висновок, що місце та роль жінки в сферах життєдіяльності, у тому числі і захист Батьківщини вже не є суто чоловічою справою. Якщо дивитись на життєві фактори то у військових частинах командири говорять, що саме військовослужбовці-жінки найбільш ретельно та старанно виконують свої службові обов'язки. Основними позитивними моментами у військовій службі жінок, за оцінками їх колег є: велика працездатність, внутрішня самодисципліна, відповідальність за доручену справу професіоналізм. Їх присутність значно

пом'якшує морально-психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів та начальників бути більш стриманими і головне – значно підвищується культура взаємостосунків між військовослужбовцями в самому колективі. Частка порушень військової дисципліни жінками – мінімальна.

Судячи з вище сказаного можна зрозуміти, що жіноча стаття грає велику роль в процесі служби, але ще постає питання, що спонукає жінок йти на службу до ЗСУ. Насамперед служба в армії надає жінкам можливість отримати середню або вищу спеціальну освіту [1]. Відчуття соціального захисту, постійний стабільний заробіток, безкоштовне проживання, харчування, медичне обслуговування, ветеранські пільги та надбавки. Ці чинники спонукають багатьох жінок йти до Збройних Сил України. Прагнення до кращого майбутнього, постійного працевлаштування, забезпечення матеріального становище, що має велике значення в наш час, довести та зруйнувати стереотипи суспільства, саме такі показники відіграють вирішальну роль при прийнятті такого рішення [2]. Це дає зрозуміти, що жінки займають великий статус в процесі проходження служби. В той же час постає питання, чи є якість стереотипи у відмінності щодо жінок від чоловіків в службі.

На підтвердження зазначеного, наведемо позицію вчених, присвяченого соціальним психологічним проблемам впливу гендерних професійних стереотипів на вибір військової професії. Автор розглядає прояви гендерних стереотипів на одному з етапів професійного самовизначення, а саме під час вибору професії. У процесі дослідження були виділені дві групи гендерних стереотипів: загальні гендерні стереотипи та професійні гендерні стереотипи. До групи загальних гендерних стереотипів були вміщені такі: жінці краще бути вдома, утримувати сім'ю краще чоловікові, жінці варто вибирати професію виходячи з інтересів сім'ї, чоловік повинен домогтися успіху, жінка повинна домогтися успіху, жінки

не здатні до дій у складній ситуації, жінка не може бути хорошим працівником. Але попри всіх наведених вище стереотипів жінки продовжують свою діяльність служби [3].

До професійних гендерних стереотипів були віднесені такі: організація праці, чоловік кращий організатор, ніж жінка. Професійні контакти, чоловікові легше домовитися з кимось, ніж жінці. Професіоналізм, жінці важче стати професіоналом у своїй галузі. Ухвалення рішень, ухвалення рішень не жіноча справа. Управління людьми, керувати людьми – це не для жінок. Побудова кар'єри, жінці важче будувати кар'єру, ніж чоловікові. Заробляння грошей, чоловікові легше заробити гроші, дії у стресовій ситуації, чоловік краще, ніж жінка, діє у стресовій ситуації, дії у ситуації конкуренції, жінці складно діяти в ситуації конкуренції. Були виявлені такі тенденції: 1) у жінок, які обирають військову професію, гендерні стереотипи виражені менше, ніж у чоловіків майбутніх військовослужбовців; 2) у чоловіків, які обирають шлях військовослужбовця, гендерні стереотипи виражені більше, ніж у чоловіків, які обирають цивільні професії [4]. Відмінності в професійних гендерних стереотипах повністю співвідносилися із загальними гендерними стереотипами: так, вміння встановлювати професійні контакти приписуються жінкам, водночас як уміння організовувати діяльність чоловікам. Цікаво, що вміння заробляти гроші і досягати високого професійного рівня є гендерно нейтральними[5].

Таким чином, вивчення гендерних стереотипів у військовослужбовців має кілька напрямків. 1) вивчається зміст гендерних стереотипів щодо військових як у осіб різної статі, що є військовослужбовцями, так і у цивільних категорій; 2) чимало досліджень присвячена гендерній політиці та її впливу на особистість військовослужбовця на різних етапах професійної діяльності; 3) розглядаються аспекти практичної діяльності психолога в контексті гендеру, зокрема профілактика негативних стереотипів

особистості, психологічний супровід військових різної статі. Однак наявних праць щодо з'ясування функцій та ролі гендерних стереотипів в армії, очевидно, недостатньо. Оскільки відбувається швидка трансформація гендерних уявлень та зміна диференціації чоловічих і жіночих професій, а андроцентризм в армії зберігається, упровадження гендерного підходу буде мати поняття, визнання цінностей соціальної справедливості та використання соціального і професійного потенціалу жінок у процесі укріплення боєздатності Збройних сил України. Перспектива подальших досліджень, на нашу думку, полягає в аналізі та дослідженні впливу гендерних стереотипів на ефективність професійної діяльності військовослужбовців різної статі.

Отже, в останні роки спостерігається зростання участі жінок у військовій сфері, а отже, необхідно забезпечити їм рівні права та можливості, які належать кожному військовослужбовцю. Важливо враховувати, що під час військового стану можуть бути введені додаткові обмеження, проте ці обмеження повинні бути обґрунтованими, об'єктивними та спрямованими на досягнення вищої мети – захисту національної безпеки. Забезпечення прав жінок-військовослужбовців під час військового стану передбачає недискримінаційний підхід, що гарантує рівні можливості для жінок в армії. Це означає, що вони повинні мати можливість брати участь у всіх аспектах військової служби, включаючи командні посади, професійне навчання, доступ до рівних стандартів здоров'я та безпеки, а також належне матеріальне та медичне забезпечення. Поряд з цим, важливо забезпечити захист жінок-військовослужбовців від будь-якої форми сексуального насильства, домагань та дискримінації. Необхідно розробити та впровадити ефективні механізми для звернення жінок-військовослужбовців зі скаргами та забезпечення їхньої безпеки та конфіденційності під час розгляду таких ситуацій. Україна, як і багато інших країн, пройшла складний шлях у досягненні рівних прав для жінок-військовослужбовців.

Законодавчі та організаційні кроки були зроблені для забезпечення рівних можливостей та захисту прав жінок у військовій сфері. Проте, необхідно продовжувати працювати над удосконаленням законодавства та політик, щоб гарантувати повне втілення принципу рівноправ'я у військовій сфері під час військового стану. Загальною метою має бути створення простору, в якому жінки-військовослужбовці можуть реалізувати свій потенціал, вносити вагомий вклад у суспільство та захищати свою країну на рівних засадах з чоловіками. Права жінок-військовослужбовців мають бути повністю визнані та захищені, а сприятливі умови для їхнього розвитку мають бути створені на всіх рівнях. Тільки тоді можна говорити про справедливе та ефективне функціонування військової системи в умовах військового стану. Крім того, належить звернути увагу на необхідність проведення свідомої роботи щодо усвідомлення та розширення гендерної рівності військовими структурами та суспільством в цілому. Це може включати навчальні програми з просвітницькою спрямованістю, освіту з питань гендеру та розбудову культури поваги та рівності. Посилення ролі жінок у військовій сфері вимагає зміни стереотипів, усунення побутових та системних перешкод щодо вибору професії та кар'єрного росту в армії. Забезпечення рівних можливостей для жінок-військовослужбовців є важливим кроком у будівництві справедливого та сильного суспільства, яке поважає права та достоїнство кожної людини, незалежно від її статі.

Списки використаних джерел:

1. Грицай І. О. Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Дніпро, 2018. 40 с.
2. Журавльова Г. С. Принцип рівності та заборони дискримінації у конституційному праві : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2018. 36 с.

3. Деметрадзе Т. Р. Конституційний принцип рівності прав жінки і чоловіка : поняття, зміст, механізм його реалізації та захисту : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2015. 204 с.

4. Клименко Н. Г. Роль і місце жінки-військовослужбовця в Україні. *Економіка та держава*. 2014. № 5. С. 116–119. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2014/27.pdf.

5. Зінченко Д. А. Дерунов М. І. Теоретичні дослідження громадянської ідентичності. *Питання сучасної науки і права* : матері. XIII Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти (м. Суми, 21 квіт. 2023 р.). Суми : СФ ХНУВС, 2023. С. 185-187.

Єсімов С.

кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРО РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Адміністративне право розглядає крайню необхідність як одну з обставин, що виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення. Визначення поняття крайньої потреби мало чим відрізняється від поняття, передбаченого у кримінальному законодавстві України чи країн Європейського Союзу. Юридична природа крайньої необхідності виявляється у тому, що за наявності події та складу адміністративного правопорушення у діянні особи (коли діяння формально за об'єктивними та суб'єктивними ознаками потрапляє під склад адміністративного правопорушення, передбачений нормами особливої частини Кодексу

України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) відсутня протиправність як ознака адміністративного правопорушення за визначенням ст.18 КУпАП [1].

Стан крайньої необхідності виникає там, де стикаються два інтереси, що охороняються законом. Збереження одного, більш важливого, досягається принесенням в жертву іншого, менш важливого, що характерно для умов ведення бойових дій. Аналіз інститутів крайньої необхідності у кримінальному та адміністративному праві України дозволяє зробити висновок про ідентичність юридичної сутності, про що свідчать поняття крайньої потреби у ст. 39 Кримінального кодексу України (далі – КК України) та ст. 18 КУпАП [2].

Встановлюючи пом'якшувальне кримінальне покарання обставина як скоєння злочину за порушення умов правомірності, зокрема крайньої необхідності, законодавець вважав, що зневага при призначенні покарання цією обставиною, що винна особа, скоюючи злочин, прагнула захистити права, що охороняються законом та інтереси (навіть надмірно небезпечним способом) є порушенням правового принципу справедливості.

Відповідно до ст. 19 Кодексу України про адміністративні правопорушення дії особи у стані необхідної оборони, при захисті державного або громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, встановленого порядку управління від протиправного зазіхання шляхом заподіяння особі, яка посягає шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони не могли визнаватись адміністративним правопорушенням та поряд з крайньою необхідністю в порядку ст. 247 КУпАП були обставинами, що виключають провадження у справі.

Порушення правового принципу справедливості можна показати, змодельовавши можливі життєві ситуації. Наприклад, у чинному законодавстві про адміністративні правопорушення відсутні підстави для звільнення особи, яка перебуває у стані

фізичного чи психічного примусу, яка допустила споживання наркотичних засобів або психотропних речовин без призначення лікаря або нових потенційно небезпечних психотропних речовин від адміністративної відповідальності в умовах бойової обстановки.

Особа, у разі умисного знищення чи пошкодження чужого майна у стані афекту за нормами чинного законодавства, притягується до адміністративної відповідальності. У цьому, на наш погляд, є порушення конституційних прав громадян. Конституція України гарантує громадянам державний захист їх прав і свобод, надаючи їм право здійснювати самозахист їх прав будь-яким не забороненим законом способом.

Ця правова норма доводить наявність інституту самозахисту у різних галузях права, а кримінально-правовому сенсі – інституту необхідної оборони. Аналогічні положення зустрічаються на міжнародно-правовому рівні, зокрема у статті 2 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (щодо захисту права на життя).

Необхідна оборона носить природний, невід’ємний і невідчужуваний характер, вона розглядається не тільки як правомірна, але і як соціально-корисна поведінка, що заохочується законом.

Ситуація із захистом прав громадян у тому числі військовослужбовців, особливо жінок відповідно до психофізіологічних особливостей, у зоні воєнних дій залишає бажати кращого. Тому якщо держава в особі підрозділів Сил оборони України не може забезпечити громадянам захист від протиправних посягань, цілком логічним є законодавче визнання права за громадянами здійснювати захист прав у вигляді самооборони, якщо вона має необхідний характер. Це зазначено у Законі України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» [3].

Тому притягнення до адміністративної відповідальності громадян, у тому числі жінок-військовослужбовців, які самі

є потерпілими від протиправних зазіхань, маючи на увазі військову агресію проти України, є абсурдними, суперечливими загально правовим принципам та конституційним цінностям.

Людина, її права та свободи оголошені у державі найвищою цінністю (ст. 3 Конституції України). Тому притягнення до адміністративної відповідальності особи, яка здійснює самозахист своїх прав і не порушила межі необхідної оборони, є необґрунтованим та непропорційним обмеженням конституційних прав і свобод громадян, які виходять за межі конституційно встановлених меж обмеження.

Норми КУпАП, що передбачають можливість притягнення особи до адміністративної відповідальності за діяння, скоєні у стані необхідної оборони, та деяких інших (виконання наказу, примус, обґрунтований ризик) є невідповідними Конституції України та вимагають законодавчого перегляду.

Інститут необхідної оборони при регулюванні відповідальності за адміністративні делікти, враховуючи, що вищезазначені протиправні діяння дуже схожі на кримінально-карні діяння, проте формально лише останні, через пряму вказівку в законодавстві, є суспільно небезпечними.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що дії (бездіяльність) особи, які формально містять об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу адміністративного правопорушення, передбаченого нормами особливої частини КУпАП, однак, вчинені, наприклад, у стані необхідної оборони (обґрунтованого ризику, фізичного чи психічного примусу, виконання наказу чи розпорядження, в зоні ведення воєнних дій) будуть адміністративним правопорушенням. При цьому законодавець не передбачив і обставин, що пом'якшують адміністративну відповідальність, пов'язаних з порушенням умов правомірності крайньої необхідності.

Щоб уникнути випадків необґрунтованого та несправедливого притягнення до відповідальності осіб, які вчинили дії

(бездіяльність), що формально містить ознаки складу адміністративного правопорушення, у стані необхідної оборони, обґрунтованого ризику, фізичного чи психічного примусу, виконання наказу чи розпорядження у зоні ведення військових дій бачиться доцільним розширити перелік обставин, що виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення (ст. 247 КУпАП), встановити критерії правомірності вчинення адміністративного правопорушення за зазначених обставин та внести ці обставини до 2 глави КУпАП.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>
3. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

Іванова В.

Державний науково-дослідний інститут
випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Питання гендерної рівності в Збройних силах, особливо у військовий час, потребують постійного вивчення, уваги та вдосконалення. Починаючи із часу здобуття незалежності, служба

в Збройних Силах України сприймалась винятково як чоловіча, хоча у війську на той час проходили службу досить значна кількість жінок, переважно обіймаючи посади діловодів, медиків, кухарів та зв'язківців. Існував стереотип про жіночу слабкість при надмірному фізичному та моральному навантаженні. Для жінки в армії існували численні обмеження на призначення у добовий наряд, відправлення у відрядження і проходження військових зборів.

Ситуація докорінно змінилась у 2014 році, коли війна на Донбасі показала, що відправляючись в райони бойових дій жінки так само, як і чоловіки почали виконувати бойові завдання та опанувати різні військові спеціальності, перебуваючи в той же час на посадах кухарів або, умовно, діловодів. Виконання завдань не за посадою суперечило законності, але в деяких випадках було викликано необхідністю.

Одним з етапів захисту прав-жінок в умовах ведення бойових дій стало зняття обмежень для служби жінок, де жінка офіційно змогла обіймати посаду танкіста, артилериста або навіть займатися військовим дайвінгом. Вдруге ситуація змінилась після російського вторгнення в 2022 році, коли до складових Сил оборони почали призиватись велика кількість жінок.

Станом на травень 2023 року у Збройних силах України нараховується близько 61 000 жінок. Із них військовослужбовців – 43000 осіб. В порівняння: в 2021р. в ЗС України перебувало близько 24 тис. жінок, в 2017р. близько 23 тисячі, а у 2008 близько 1800.

Нині жінки мають змогу нести військову службу на рівні з чоловіками. Збільшується їх представництво та роль.

На теперішній час українськими військовослужбовцями-жінками й ветеранками піднімається питання про створення бойових підрозділів, які складатимуться винятково з жінок.

Існують думки щодо формування розвідувального, аеророзвідувального, саперного, снайперського, мінометного чи

артилерійського підрозділу виключно із військовослужбовців-жінок, що може позитивно вплинути на розвиток Збройних сил України, забезпечити доступ до посад жінкам та надасть можливість і рівність прав щодо проходження ними військової служби.

Слід зазначити, що серед небезпек створення даних підрозділів є гіпотези про низький рівень їх боєздатності. Ворог, дізнавшись про жіночий підрозділ, намагатиметься прорвати їхню оборону. Саме тому за цією гіпотезою такий підрозділ не може бути штурмовим.

Ще однією засторогою є міф про жіночий характер та можливі непорозуміння, але потрібно розуміти різницю між жіночим цивільним колективом та підрозділом, який постійно перебуває в зоні бойових дій. Постійна зайнятість та страх втрати підтримки, яка може призвести до загибелі, сприятиме відсутності конфліктних ситуацій.

Деякі країни вже мають жіночі (або переважно жіночі) підрозділи. В Ізраїлі діють чотири батальйони легкої піхоти, які на $\frac{1}{3}$ складаються з жінок. В одному з цих батальйонів створили винятково жіночий танковий підрозділ, який охороняє кордон із Єгиптом. Жіночий підрозділ існує і в Норвегії. Норвезька армія зрозуміла, що їй потрібні спецпризначенки під час війни в Афганістані. Через культурні особливості громадянки Афганістану не спілкувалися з чоловіками, тому для комунікації та збору розвідувальної інформації потрібні були жінки. Раніше підрозділи зі схожою місією створили у США та Великій Британії.

Ще одне питання, яке на даний час стоїть на етапі вирішення на користь жінок, що беруть участь в бойових діях, це відсутність для них відповідного одягу та білизни. Жінки використовують чоловічу форму, що в свою чергу спричиняє цілий комплекс незручностей. Робота над створення української жіночої військової форми почалася влітку 2022 року та на даний час знаходиться на стадії завершення.

Суттєвим захистом прав жінок в бойових підрозділах також стане виготовлення жіночого спорядження, яке має на меті спростити його використання та допоможе якісному виконанню завдань за призначенням. Оскільки на даний час жінкам доводиться долати дискомфорт та воювати в бронежилетах, які не пристосовані для жіночої фігури, а також використовувати інше спорядження, яке не відповідає жіночій конституції.

Взагалі потрібно відмітити, що за останні роки гендерна політика стала одним з державних пріоритетів України.

Ще одним доказом визнання ролі жінки стало призначення свята Дня захисників і захисниць України, яке прирівнює роль чоловіка та жінки в прагненні захисту цілісності та незалежності нашої України.

В питаннях захисту прав жінок-військовослужбовців також зацікавлений Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки. Жінки інституту активно беруть участь у випробуваннях, які проводяться на різних полігонах, та тривають по декілька місяців, отже питання жіночої форми та екіпірування також є нагальною проблемою для жінок-випробувальниць.

Підводячи підсумки доповіді потрібно зазначити, що гендерна рівність це не лише рівні права та можливості для жінок і чоловіків, а й рівні вимоги, рівні обов'язки і рівна відповідальність з обох боків.

Куркова К.

доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут публічного права

Ріпенко А.

доктор юридичних наук,
Науково-дослідний інститут публічного права

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Гендерно зумовлене насильство в Україні залишається поширеним явищем, адже у 90% випадків воно направлене проти жінок. Згідно з дослідженням, опублікованим UNFPA у 2019 році, 75% дорослих жінок в Україні зазнавали певної форми насильства з 15 років, причому кожна третя повідомила, що зазнавала фізичного сексуального насильства [1]. Не бракує доказів того, що конфлікти часто поглиблюють нерівність і породжують нові виклики, що сприяє подальшому підвищенню ступеня схильності жінок і дівчат до різних форм негуманного поводження, включаючи зґвалтування, насильство, тортури та експлуатацію.

Так, після російського вторгнення надходили повідомлення про зґвалтування жінок після втрати їхніх чоловіків; гвалтування жінок на очах у членів їхніх сімей – навмисна тактика, щоб зламати дух і вселити відчуття безнадії та відчаю. Національна гаряча лінія, створена для моніторингу випадків домашнього насильства, торгівлі людьми та насильства за гендерною ознакою, отримала численні повідомлення про сексуальне насильство за цей період [2]. Верховний комісар ООН з прав людини повідомила, що станом на 03 червня 2022 року Моніторингова група з прав людини отримала повідомлення про 124 ймовірні акти сексуального насильства, пов'язані з конфліктом, сталися по всій території України [3].

На засіданні Ради Безпеки ООН у червні 2022 року Праміла Паттен, спеціальний представник Генерального секретаря з питань сексуального насильства під час збройних конфліктів, підтвердила зобов'язання ООН запобігати сексуальному насильству в Україні та переслідувати винних. Вона повідомила, що існує «розрив» між положеннями міжнародних резолюцій, які спрямовані на запобігання зґвалтуванням та іншим сексуальним нападкам під час конфліктів, і реальним становищем найбільш уразливих верств населення, жінок і дітей в Україні. Також було наголошено на вимогах Рамкової програми співробітництва щодо попередження та реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом [4], погодженої Урядом України та Офісом Спеціального представника Генерального секретаря з питань сексуального насильства. Рамкова програма, підписана 03 травня 2022 року, спрямована на посилення захисту та реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, у контексті збройної агресії росії проти України. Однак поки що країна-агресор продовжує заперечувати всі звинувачення в сексуальному насильстві. Посол росії в ООН Василь Небензя неодноразово наголошував, що російські солдати підкоряються суворим правилам, які забороняють насильство проти мирних жителів. Він звинуватив Україну та західні країни у висуненні звинувачень без доказів.

Жертви зґвалтування як в Україні, так і ті, хто знаходить притулок в інших дежавах, стикаються із серйозними негативними наслідками для свого здоров'я. Для них існує високий ризик «підхопити» хвороби, які передаються статевим шляхом, такі як ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, а також небажана вагітність та внутрішні ушкодження – усе це потребує спеціалізованої медичної допомоги, яка може бути недоступною в умовах конфлікту, що триває.

Так, пошкодження та руйнування лікувальних закладів, а також нестача кваліфікованих кадрів і відповідного облад-

нання поставили під загрозу надання більшості медичних послуг, особливо таких як заходів з охорони материнства і спеціалізованих послуг для допомоги постраждалим від гендерного насильства. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) заявила, що станом на 24 березня щонайменше 64 лікарні та медичні заклади зазнали бомбардувань і обстрілів [5].

Таким чином, відсутність доступу до медичної допомоги в умовах конфлікту, що триває, стала серйозною проблемою для тих, хто залишився в Україні. Не набагато легше й тим, хто виїхав з країни. Після прибуття до чужої держави, мігранти, більшість з яких становлять жінки, стикаються з величезними труднощами в доступі до медичних послуг насамперед через відсутність реєстраційних документів або тому, що системи охорони здоров'я вже перевантажені.

Список використаних джерел:

1. OSCE-led survey on violence against women: Main report, March 2019.
2. "Reports of sexual violence in Ukraine rising fast, Security Council hears," UN Women, June 6, 2022.
3. Sexual Violence 'Most Hidden Crime' Being Committed against Ukrainians, Civil Society Representative Tells Security Council," United Nations, June 6, 2022.
4. "The Framework of Cooperation on the Prevention and Response to Conflict-Related Sexual Violence," UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, May 4, 2022.
5. "WHO says 64 hospitals attacked since Russian invasion of Ukraine," Al Jazeera, March 24, 2022.

Миськів Л.

доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут публічного права

НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ В ЧАСТИНІ ГЕНДЕРНОГО БАЛАНСУ

Українські жінки не є пасивними «спостерігачами» за ситуацією, що розгортається в Україні. Від початку конфлікту вони воювали у складі Збройних сил та України та Сил територіальної оборони, служили на дипломатичному та інформаційному фронті. Вони рятують життя, волонтерять, годують та обігрівують. Ті, хто живе за кордоном, організовують масові протести із закликами припинити війну та збирають гроші для допомоги співвітчизникам.

Нехтуючи такими значними внесками жінок під час воєнних дій, представники влади все ж тримають їх осторонь від прийняття рішень в гуманітарній, миротворчій діяльності чи будь-якій іншій сфері. Централізація влади та посилення ролі військових лише ускладнили вплив жінок на вирішення політичних та адміністративних питань, через що страждають їх потреби й інтереси.

Російсько-українська війна спричинила перерозподіл сімейних ролей і функцій, тим самим ще більше ускладнюючи і без того важке становище жінок. Останні в Україні зазвичай розглядаються як особи, що зобов'язані піклуватися про інших, а також «обслуговуючий персонал» для членів своїх родин, особливо дітей та людей похилого віку. Вони мають обмежений контроль над активами та виробничими ресурсами, і від них вимагається виконувати більшу частину роботи із задоволення гуманітарних потреб переміщених осіб, місцевих жителів і домогосподарств. Дійсно, 95% домогосподарств з одним із батьків очолюють одинокі матері [1].

Оскільки напад росії на Україну призвів до руйнування або закриття сотень шкіл, дитячих садків, лікарень, хоспісів, будинків для престарілих, весь тягар догляду за тими, хто цього потребує, знову ж таки ліг на плечі жінок. Інші наслідки війни, такі як обмеженість соціальних ресурсів, високий попит на волонтерську роботу та відсутність чоловіків, ще більше ускладнюють цю роботу. Відповідно до звіту «Швидкий гендерний аналіз» UN Women and CARE за травень 2022 року, «дедалі більше жінок в Україні залучаються до волонтерства та надання допомоги з початку війни, а також виконують життєво важливу роль у гуманітарному реагуванні на місцевому рівні» [2]. Як бачимо, війна призвела до зміни гендерних ролей, адже все більшій кількості жінок доводиться ставати «головою» в родині у зв'язку з відсутністю їх чоловіків.

У результаті українські жінки несуть непомірний тягар військового вторгнення росії на наші землі: у них немає доступу до більшості необхідних їм послуг (медичних, освітніх, правових); вони обтяжені додатковою неоплачуваною роботою (підкування про дітей, літніх людей і поранених; волонтерська діяльність); вони стали ще більш уразливими до сексуального насильства та експлуатації.

У той же час із боку політичних лідерів як нашої країни, так і держав-партнерів не було вжито жодних конкретних заходів, які гарантували б, що їх проблеми будуть вирішені. Міжнародні організації також не взяли на себе відповідальність за забезпечення захисту жінок, які постраждали від російсько-українського конфлікту.

Список використаних джерел:

1. State Statistics Service of Ukraine, Social and Demographic Characteristics of Households in Ukraine in 2021, 2021.
2. UN Women and CARE International, "Rapid Gender Analysis of Ukraine, May 2022," United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) and CARE International, 2022.

Орел С.

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
Національна академія сухопутних військ
ім. гетьмана П.Сагайдачного

ПРИЧИНИ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ УЧАСТЬ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Під час Шостого Українського Жіночого конгресу 28 листопада 2022 р. міністр оборони України О. Резніков повідомив, що загалом в ЗСУ проходять службу 59 786 жінок. Згідно з наказом №50 Міноборони, ухваленим 10 лютого 2022 року, усі посади рядового, сержантського, старшинського і офіцерського складу в Збройних Силах України доступні жінкам-військовослужбовицям. В даний час безпосередньо в бойових діях беруть участь близько 5 тисяч жінок.

І все ж часто командири відмовляються приймати жінок в склад своїх підрозділів, які приймають участь у бойових діях. Розглянемо причини відмов, спираючись у основному на роботи закордонних дослідників, що вивчали цю проблему. В цілому можна виділити вісім причин, якими намагаються пояснити недопущення жінок до бойових посад.

По-перше. Сприйняття більшої вразливості перед суцільно чоловічими ворожими силами. Командири, можливо інтуїтивно, вважають свої підрозділи, в яких є жінки-військовослужбовиці, більш вразливими у порівнянні з суто чоловічими підрозділами супротивника.

По-друге. Бажання захистити своїх жінок. Командир, в підрозділі якого є жінки-військовослужбовиці, і чоловіки на бойових позиціях часто навіть несвідомо відчують себе змушеними захистити жінок, що відволікає від вирішення бойової задачі і є ще однією причиною, про яку часто сперечаються, для виключення

жінки з бойових позицій. Так генерал Меррілл МакПік, колишній головнокомандувач ВПС США, в своїх мемуарах згадував про своє небажання використовувати жінок у бойових діях наступним чином «... я все ще вважаю, що посилати жінок у бій не дуже добре, хоча вони і можуть бути хорошими професіоналами. Бій – це вбивство людей, а я, як і більшість чоловіків, сприймаю жінку як мати, дружину або доньку, а не людину, здатну на вбивство...».

По-третє. Втрата конфіденційності. З появою жінки у бойовому підрозділі з'являються певні побутові незручності у можливості справляти нагальні потреби, вести «чоловічі» розмови, використовувати нецензурну лайку і т.п. В значній мірі це стосується і самих жінок, особливо враховуючи їх фізіологічні потреби, задоволення яких у присутності чоловіків викликає нездорову атмосферу у чоловічому колективі і навіть сексуальні домагання. Проста ситуація – організація ночівлі вже викликає деякі проблеми.

По-четверте. Негативний вплив на злагодженість підрозділів. Особливо така можливість виникає у випадку, коли жінка займає командирські посади, а підрозділ ще не пройшов період злагодженості. Інколи виникають конфлікти між жінкою-командиром і підлеглими чоловіками в силу неприйняття жінки як начальника. Необхідний час і додаткові зусилля для подолання таких протиріч, що викликає певні проблеми у командирів вищих структур.

По-п'яте. Фізичні відмінності. Жінки рідко володіють фізичною силою чоловіків. Чоловіки, як правило, вищі, важчі та мускулистіші, ніж жінки. У наземному бою жінці знадобиться вміння кинути гранату за межі радіусу розриву та можливості перемістити танковий кулемет або гранатомет, врятувати пораненого бійця. Багато хто стверджує, що тому що жінки загалом фізично слабші за чоловіків, їх участь в бойових діях послаблять армію. Іншою складовою є розробка нового озброєння, яке розраховане на використання чоловіком з якоюсь середньою фізичною силою. Чи будуть виправдані затрати на розробку нового озброєння, врахо-

вуючи можливе його використання декількома жінками з їх середньою фізичною силою?

По-шосте. Вагітність. Ще одна фізична різниця між чоловіками і жінками, що використовується для виправдання виключення жінок з бойових позицій полягає в тому, що жінки можуть завагітніти. Такий особливий стан жінки абсолютно виключає можливість її використання в бойових умовах. Звідси вагітність призводить до зменшення боєготовності військ.

По-сьоме. Психологічні відмінності. Ще один аргумент виправдання виключення жінок з бойових дій полягає в тому, що жінки не мають достатнього психологічного складу, щоб перемагати в бою, достатніх інтелектуальних та лідерських здібностей для ведення успішного бою. Стоїть питання – чи будуть жінки проявляти достатню агресивність коли потрібно йти в бій і вбивати? Погляди на жіночу агресивність сильно відрізняються. Деякі військові стверджують, що жіноча агресивність, як і чоловіча, залежить від того, що є соціально прийнятним для даного місця і часу. І все ж таки більшість військових-чоловіків вважає, що жінці не місце в бойових умовах. Так американський генерал Роберт Барроу вважає, що «...сама природа жінки дискваліфікує її як бійця. Жінки дають життя, підтримують життя, плекають життя, вони не забирають його...».

По-восьме. Вплив на сім'ю, особливо на дітей. Це занепокоєння тим більш важливе при участі жінки у довготривалому розгортанні військ та бойових операціях. Відсутність матері і дружини у сім'ї часто вносить певну напруженість і послаблює родинні стосунки.

Висновки. Конституційно безумовно жінки мають право бути військовослужбовицями, займати будь-які посади в ЗСУ, право на захист в умовах бойових дій, використовуючи Міжнародне гуманітарне право, однак, на наш розсуд, все ж таки слід враховувати наведені вище особливості жінок при призначенні їх на бойові посади.

Стеців Я.

Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана П. Сагайдачного

ЗАХИСТ ПОЛОНЕНИХ ЖІНОК-КОМБАТАНТІВ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Участь жінок в бойових діях не є новим явищем, адже в історії існує безліч прикладів, де вони приймали безпосередню участь у війнах протягом століть. Багато жінок-жалібниць перебували в різних арміях світу починаючи з XVII по XVIII ст., щоб доглядати за пораненими бійцями. Очевидним прикладом є образ молодшої англійської медсестри Флоренс Найтінгейл, яка старанно допомагала солдатам у Кримській війні (1854-1855 рр.). Втім участь жінок у воєнних діях залишалася винятковою аж до XX ст.

Лише в роки Першої світової війни жінки приймали більш системну участь в бойових діях. В німецькій армії жінки хоч і безпосередньо не входили до бойових підрозділів, та все ж залучалися як допоміжний персонал. Окрім роботи на збройових заводах, жінки виконували численні завдання поблизу лінії фронту, працювали у службах постачання та на складах з боеприпасами. Так, у березні 1917 р. 67 тис. 877 німецьких жінок, замінили на підприємствах мобілізованих чоловіків, яких відправляли на фронти Першої світової війни. Англійські жінки також приймали участь в Першій світовій війні, як цивільний допоміжний склад. Загалом близько 80 тис. англійок служили в різних жіночих армійських підрозділах, переважно медсестрами та санітарками.

В період Другої світової війни жінки також приймали активну участь в бойових діях. У Німеччині, починаючи з 1943 р., понад мільйон жінок працювали на збройових заводах, тоді як 300 тис. осіб служили армійськими резервістами: у флоті – 20 тис.,

а в повітряних силах – 130 тис. Наприкінці 1943 р. в Англії було сформовано окремі, суто жіночі військові підрозділи. Загалом їх чисельність складала понад 450 тис. жінок, що становило 9,39% від загального складу збройних сил. Про залученість жінок до бойових дій, свідчить кількість втрат, яких зазнали жіночі підрозділи в боях. Так, під час війни серед загиблих було 624 жінки, зниклими безвісти вважалися – 98, пораненими – 744, а полоненими – 20 осіб.

Радянські жінки приймали безпосередню участь в бойових діях на фронтах Другій світовій війні. Зазвичай вони перебували в усіх службах і підрозділах, як снайпери, стрільки, пілоти, артилеристи тощо. За підрахунками науковців, близько мільйон радянських жінок були учасниками боїв: в складі червоної армії – 800 тис. та в русі опору – 200 тис., що становило 8% від загальної чисельності радянської армії.

Як і чоловіки, жінки є учасницями бойових дій на рівних умовах і в разі потрапляння в полон, повинні бути захищені міжнародним гуманітарним правом (далі МГП). Досить важливим аспектом є приналежність жінок до складу збройних сил воюючої сторони, бо в такому випадку, вони після захоплення в полон, автоматично стають військовополоненими. Збройні сили сторін, які перебувають у конфлікті, визначаються такими, якщо вони організовані та підпорядковані командуванню, відповідальному перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом або владою, не визнаною противником. Окрім того, ці збройні сили повинні підпорядковуватися внутрішній дисциплінарній системі, яка, серед іншого, забезпечує дотримання норм МГП, що застосовується під час збройних конфліктів. Зокрема, ця відповідальність вимагає від учасників бойових дій вирізняти себе від цивільних за допомогою уніформи чи інших видимих і впізнаваних на відстані знаків та повинні відкрито носити зброю під час бойових дій.

Донедавна призов жінок на військову службу у більшості країн (окрім Радянського Союзу) для участі у бойових діях, загалом вважався маргінальною справою. Однак з визнанням принципу рівноправності статей, принаймні в західних і соціалістичних країнах, не виключалося, що в разі нових конфліктів, жінки прийматимуть більш активну участь в бойових діях. Очевидним прикладом є Ізраїль, де військова служба для жінок є обов'язковою. Втім це не зобов'язує їх брати безпосередню участь в боях. Тому зазвичай, у випадку війни, жінки-офіцери штабів батальйонного та бригадного рівнів Ізраїльської армії, відводяться в тил.

Окрім загального захисту, яким жінки користуються на тих же підставах, що й чоловіки, на них додатково поширюється особливий соціальний захист, що випливає з принципів, зазначених у Женевських конвенціях. Наприклад Додатковий протокол I від 1977 р. визначає, що «вагітні жінки та матері, які мають на утриманні немовля і є заарештованими, затриманими або інтернованими з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, мають право на розгляд їхніх справ з найбільшим пріоритетом» (ст. 76, п. 2). Таким чином, автори Протоколу прагнули забезпечити якнайшвидше звільнення вагітних жінок і матерів малолітніх дітей з полону.

Третя конвенція містить різні положення, засновані на принципі, викладеному в пункті 2 статті 14, який передбачає, що «до жінок в полоні повинні ставитися з усією повагою, належною до їх статі». Стаття 25, пункту 4 говорить, що «в будь-яких таборах, де розміщуються жінки-військовополонені, а також де перебувають чоловіки, для них має бути передбачено окремі гуртожитки». Введення цього пункту було зумовлено збільшенням кількості жінок в арміях, які потрапляли в полон під час Другої світової війни.

Окрім того, відповідно до пункту 2 статті 29 «у будь-яких таборах, в яких містяться жінки-військовополонені, для них

повинні бути передбачені окремі зручності (вбиральні)». Питання санітарних умов є важливим для підтримки чистоти та гігієни в таборах, де перебувають жінки. Ці зручності повинні бути побудовані таким чином, щоб дотримувались санітарні вимоги. Важливо зазначити, що їх має бути достатня кількість. Тож зрозуміло, що найелементарніші правила санітарних умов вимагають обладнання окремої вбиральні для жінок-військовополонених. Ст. 49, пункт 1, уточнює, що держава, яка утримує в полоні, «може використовувати працю фізично здорових військовополонених, беручи до уваги їхній вік, стать, звання та фізичний стан, і, зокрема, з метою підтримки у хорошому стані їх фізичного та психічного здоров'я». Такі заходи можливо застосовувати і до жінок.

Щодо штрафних і дисциплінарних стягнень, то Третя Женевська конвенція узгоджує принцип рівного ставлення. Конвенція визначає, що «жінка-військовополонена не може бути засуджена до більш суворого покарання за скоєний злочин, ніж жінка, яка скоїла подібний злочин і належить до збройних сил держави, що утримує в полоні. За жодних обставин жінка-військовополонена не може бути засуджена до більш суворого покарання, ніж чоловік-член збройних сил держави, яка утримує в полоні, за подібний злочин» (ст. 88, пункти 2 і 3).

Інші положення впливають із принципу диференційованого ставлення до військовополонених. Наприклад стаття 97 і 108 передбачають, зокрема, що «військовополонені жінки, які підпадають під дисциплінарне чи кримінальне стягнення, повинні бути ув'язнені окремо від військовополонених чоловіків і перебувати під безпосереднім наглядом жінок». Додатковий протокол I від 1977 р. містить норму, аналогічну до положення статей 25, 97 і 108 Третьої конвенції: «жінки, чия свобода була обмежена через причини, пов'язані зі збройним конфліктом, повинні утримуватися в приміщеннях, відокремлених від приміщень чоловіків» (ст. 75, п. 5).

Отже, в теорії, статті і положення МГП, досить системно захищають права жінок-комбатантів, які потрапляють в полон в ході збройних конфліктів. Однак, як показує практика, через порушення цих вимог низкою армій, військових підрозділів та угруповань, по всьому світу, жінки щоденно потерпають від насилля, катувань та вбивств, що не може не привертати увагу правозахисників. Тож урядам країн слід більш системно працювати над вдосконаленням МГП в частині, що стосується захисту прав жінок комбатантів, які набувають статус військовополонених.

РОЗДІЛ 4

Механізми правового забезпечення захисту військовослужбовців, звільнених з військової служби за станом здоров'я

Голик М.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ
ім. гетьмана П. Сагайдачного

ЗАГАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЗВІЛЬНЕНИХ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я

Правовий захист поранених військовослужбовців при звільненні з військової служби є важливим з кількох причин:

Гарантування прав: правовий захист забезпечує пораненим військовослужбовцям визнання їх прав належним чином. Це означає, що їхні права на життя, здоров'я, безпеку, соціальні та матеріальні гарантії мають бути захищені і забезпечені законом. Соціальний захист: правовий захист забезпечує пораненим військовослужбовцям доступ до соціального захисту та допомоги. Вони можуть мати право на медичне обслуговування, реабілітацію, психологічну підтримку, компенсації, пенсії та інші пільги, які допоможуть їм відновитися після поранень та інвалідності, зазначених під час служби. Юридичний захист: правовий захист

забезпечує пораненим військовослужбовцям можливість отримати юридичну допомогу та захист у разі порушення їхніх прав. Це може включати представництво в судах, участь у правових процедурах, вирішення спорів щодо отримання компенсацій та інших питань, пов'язаних з їхнім становищем. Морально-психологічна підтримка: правовий захист сприяє відновленню морального стану поранених військовослужбовців. Шляхом захисту їхніх прав та надання потрібної підтримки і компенсацій, вони можуть відчувати, що їхні жертви та служба для держави визнані та цінуються. Загалом, правовий захист поранених військовослужбовців при звільненні з військової служби є необхідним для забезпечення їхніх прав, соціального захисту, юридичного захисту та відновлення гідності після служби та отримання поранень.

Механізми правового забезпечення захисту військовослужбовців, звільнених з військової служби за станом здоров'я, варіюються залежно від законодавства та політики країни. Нижче наведені загальні механізми, які є загальноприйнятими для світової спільноти і часто використовуються з метою забезпечення правового захисту таких осіб:

Медична оцінка та підтвердження: військовослужбовці, які звертаються з клопотанням про звільнення за станом здоров'я, можуть піддаватися медичній оцінці, проведеній військовими або цивільними медичними фахівцями. Ця оцінка має на меті підтвердження існуючого стану здоров'я та визначення його впливу на здатність виконувати військові обов'язки.

Правовий захист: військовослужбовці, звільнені за станом здоров'я, мають право на правовий захист. Це може включати забезпечення доступу до юридичної підтримки та консультування з питань, пов'язаних з їхнім станом здоров'я та правами. Юридичні механізми можуть включати апеляційні процедури, судові справи та інші правові заходи для захисту прав та інтересів військовослужбовців.

Соціальна підтримка та компенсація: деякі країни надають соціальну підтримку та компенсацію військовослужбовцям, звільненим за станом здоров'я. Це може включати фінансову компенсацію, медичне обслуговування, професійну перепідготовку або підтримку при пошуку роботи. Метою цих заходів є полегшення перехідного періоду та покращення якості життя військовослужбовців після звільнення.

Моніторинг та реформи: Уряди можуть встановлювати системи моніторингу та проводити реформи з метою забезпечення ефективного застосування правових механізмів захисту військовослужбовців, звільнених за станом здоров'я. Це може включати оновлення законодавства, розробку процедур та створення механізмів для забезпечення виконання прав та захисту цих осіб.

Військова служба у Збройних Силах України та інших військових формуваннях є державною службою особливого характеру, пов'язаною із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України.

Правовий захист військовослужбовців – функція держави. Він передбачає закріплення в законодавчих актах України прав та свобод військовослужбовців, їхніх обов'язків та відповідальності, соціальних пільг і гарантій, а також правовий механізм їх реалізації. Порядок проходження громадянами України військової служби, їх права та обов'язки визначаються Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу», положеннями про проходження військової служби відповідними категоріями військовослужбовців, які затверджуються Президентом України, та іншими нормативно-правовими актами. Законом передбачено вимоги та підстави, зокрема, щодо призову на військову службу, проходження військової служби та звільнення з військової служби, зокрема за станом здоров'я на підставі висновку (постанови) військово-лікарської

комісії про непридатність до військової служби з виключенням з військового обліку.

Варто зауважити, що в Україні підстави та порядок звільнення з військової служби відрізняються для мобілізованих осіб, військовослужбовців за контрактом, строковиків, офіцерів за призовом та кадрових військовослужбовців.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» ветерани війни (учасники бойових дій, люди з інвалідністю війни) мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Це означає, що після з'ясування всіх обставин справи та в разі необхідності судового оскарження звільнення чи зверненні до суду для стягнення невикладених сум грошового забезпечення, такій особі може бути призначено адвоката чи юриста-працівника бюро безоплатної правової допомоги коштом держави для представництва в суді та підготовки процесуальних документів.

Кучма О.

доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ, ЗВІЛЬНЕНИМ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я

Законодавством України передбачався соціальний захист військовослужбовців (пенсії, допомоги, пільги), який періодично переглядався, зважаючи на потреби військовослужбовців та фінансові можливості держави. Після запровадження в Україні воєнного стану законодавство в частині соціального захисту військовослужбовців стало інтенсивніше розвиватись, удоскона-

люються чинні та запроваджуються нові механізми соціального захисту військовослужбовців.

Ефективність механізму соціального захисту залежить від різних чинників, одним із яких є правова обізнаність одержувачів соціального захисту, зокрема, військовослужбовців, звільнених з військової служби за станом здоров'я.

Звісно, нормативно-правові акти, у яких закріплені норми про соціальний захист знаходяться у відкритому доступі в мережі інтернет на сайті Верховної Ради, є роз'яснювальні матеріали на сайтах Міністерств та відомств, також у відкритому доступі висвітлюється інформація у засобах масової інформації і т.д. Але для військовослужбовця (не юриста за освітою), який отримав ушкодження здоров'я, який не має серед рідних і друзів активних представників його інтересів недостатньо користі буде від доступності інформації про соціальний захист, якщо для цього військовослужбовцю самому необхідно здійснювати пошук інформації чи адвоката.

Військовослужбовці, які перебувають на лікуванні у лікувальних закладах після виписки отримують медичні документи і залишаються сам на сам із питанням: а далі що?

Для ефективного механізму правового регулювання соціального захисту військовослужбовців, звільнених з військової служби за станом здоров'я необхідно переглянути взаємодію між військовослужбовцем і державою в частині ініціативи початку вчинення дій для отримання соціального захисту.

Доречно надавати юридичну допомогу військовослужбовцям у лікувальному закладі, щоб при виписці військовослужбовець отримував не тільки медичну документацію та консультацію лікаря а і консультацію юриста та персональну пам'ятку, в якій чітко визначено з якими саме документами і до якого саме органу (назва, адреса, як доїхати, номер телефону, години прийому, працівник, до якого слід звернутися) для отримання якого саме

виду соціального захисту необхідно надати документи. Персональна пам'ятка має максимально детально та доступно висвітлити всі види соціального захисту, на які має право військовослужбовець, які передбачені у законодавстві станом на дату виписки. Дана персональна пам'ятка складається під час консультації юриста, також, за бажанням військовослужбовця під час юридичної консультації йому мають відксерити необхідні документи та сформувати необхідні пакети документів. У майбутньому варто спростити процедури отримання соціального захисту, мінімізувавши особисту участь військовослужбовця у оформленні свого права на соціальний захист. Більшість інформації знаходиться у базах відповідних органів і налагоджений механізм обміну даними, належно побудована комунікація між різними відомствами і закладами припинить потребу у тому, щоб військовослужбовець збирав документи.

Також при наданні юридичної консультації військовослужбовцям варто звертати увагу, що є такі види соціального забезпечення, у яких є застереження, що якщо військовослужбовець має право на таку виплату за цим нормативно-правовим актом та за іншими нормативно-правовими актами, то виплачується тільки відповідно до одного нормативно-правового акту. Тому варто розрахувати всі можливі варіанти і запропонувати найбільш вигідний.

Але самим справедливим варіантом було б на рівні законодавства визначити, що у разі, якщо військовослужбовець отримав соціальне забезпечення не за самим вигідним варіантом, то він має право отримати за іншим нормативно-правовим актом доплату, яка становитиме різницю між соціальними виплатами, обчисленими за різними нормативно-правовими актами, які діяли на час настання соціального випадку.

Також при оновленні механізмів правового регулювання соціального захисту військовослужбовців, звільнених з військової

служби за станом здоров'я необхідно переглядати актуальність витребовуваних документів. Наприклад, незважаючи на те, що з 2007 року скасовано державне обов'язкове особисте страхування військовослужбовців та працівників інших відомств, і у 2022-2023 роках все ще вимагають деякі відомства від одержувачів соціальних допомог надати довідку НАСК «ОРАНТА» для осіб, у яких подія, що давала право на первинне звернення для отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності настала після 01.01.2007 року [1, с.33], хоча у такій довідці немає жодної потреби для таких осіб.

При отриманні соціального захисту військовослужбовці, звільнені з військової служби за станом здоров'я мають отримати юридичну допомогу у медичному закладі, що спростить і роботу відомств, адже до них вже прийде із сформованим пакетом документів одержувач, який буде обізнаний у своїх правах, і військовослужбовець не буде змушений самотійно вирішувати питання отримання соціального захисту. У подальшому необхідно автоматизувати процеси отримання соціального захисту, удосконаливши обмін даними між відомствами та медичними закладами, яких достатньо для призначення різних видів соціального захисту військовослужбовцям, звільненим з військової служби за станом здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Кучма О.Л. Соціальна допомога захисникам: питання актуальності переліку документів для їх отримання. Українська державність: від витоків до сьогодення»: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ 07 груд. 2022р). – Київ. – С. 32-33

Клочко А.

аспірант кафедри публічного адміністрування,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039

ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання удосконалення військово-промислової промислової політики в інтересах забезпечення національної безпеки та оборони в системі державного управління є пріоритетним в умовах сучасних загроз територіальної цілісності й повномасштабного вторгнення Російської федерації.

Відповідно до «Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України» [1] державна військово-промислова політика створюється на основі сучасних стандартів корпоративного управління конкурентоспроможного і високотехнологічного оборонно-промислового комплексу, здатного задовольнити наявні й перспективні потреби Збройних сил України та інших військових формувань в озброєнні та військовій техніці.

Стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію України передбачає впровадження відповідних стандартів якості у виробництво вітчизняної продукції, у тому числі й оборонного призначення. Керівництвом держави задекларовано перехід українського оборонно-промислового комплексу на стандарти НАТО до 2022 р. Впровадження даних стандартів повинно забезпечити сумісність ЗСУ та армій країн-членів НАТО.

Разом з тим, спостерігається низка виявлених проблемних питань, які пов'язані у першу чергу, з розробкою та виробництвом зразків озброєння та військової техніки, оскільки успіх розробки нових технологій і озброєння та військової техніки тісно пов'язані з проведенням повного циклу теоретичних і практичних

досліджень, лабораторних і натурних випробувань. Це у свою чергу, вимагає створення або модернізації відповідної матеріально-технічної та випробувальної бази, доведення її до сучасного технічного рівня, що потребує значних фінансових і матеріальних витрат.

Отже, реформування Збройних сил України потребує глибокої модернізації наявного парку озброєння та військової техніки та заміни на нові зразки озброєння. Визначення раціональних варіантів побудови міжнародної кооперації у сфері безпеки, впровадження у виробництво оборонної продукції стандартів НАТО, відповідне удосконалення полігонно-випробувальної бази (як Збройних сил України, так і підприємств промисловості) потребують активізації обміну досвідом та інформацією між відповідними структурами України та країн-членів НАТО. При цьому, важливим питанням, що потребує вирішення, є створення необхідних умов для проведення даних заходів.

У зв'язку з нагальною потребою впровадження в оборонно-промисловий комплекс сучасних технологій виробництва, застосування нових матеріалів, проведення випробувань у відповідності до передових світових практик Міністерства оборони України, Державним концерном «Укроборонпром», Державним підприємством «Український науково-дослідний та навчальний центр з проблем стандартизації, сертифікації та якості» визначено практичні дії щодо модернізації існуючої системи стандартизації у сфері оборонно-промислового комплексу та оновлення стандартів.

На даний час система стандартизації в оборонній сфері частково базується на застарілих стандартах ГОСТ, які не відповідають сучасному рівню вимог до зразків озброєння та військової техніки, технічної бази їх виробництва та створюють ризики виникнення перешкод у можливих спільних оборонних проектах з країнами НАТО. Оскільки розробка високоточного озброєння та військової

техніки призводить до необхідності створення нового покоління спеціалізованих систем контролю, їх характеристик та параметрів під час проведення випробувань, то першочерговою необхідністю є вдосконалення системи випробувань, нормативною основою якої є система стандартів.

Початок військового протистояння на сході України засвідчив неспроможність вітчизняного оборонно-промислового комплексу самостійно забезпечувати потреби Збройних Сил у критично важливих зразках протиповітряної зброї. Через відсутність відповідної науково-технічної та виробничої бази українські оборонні підприємства не могли виробляти бойові літаки та гелікоптери, зенітно-ракетні комплекси, корабельне озброєння, значну частину боєприпасів, великокаліберні артилерійські системи, стрілецьку зброю тощо.

Таким чином, на перший план стає завдання відновлення та збільшення кількості власних розробок у тих галузях оборонно-промислового комплексу, у яких Україна зберегла відповідний науково-технічний потенціал.

Актуальною проблемою є організаційно-правове забезпечення оборонно-промислового комплексу України. Стан законодавчого регулювання оборонно-промислового комплексу держави не можна сьогодні визнати задовільним. Реформування оборонно-промислового комплексу повинно здійснюватися не тільки на підставі системних і послідовних рішень, які забезпечують зміцнення обороноздатності держави, а й з орієнтацією на європейські моделі. Орієнтування у прийнятті рішень на такі моделі організації та діяльності оборонно-промислового комплексу повинно бути послідовним, із врахуванням національних реалій та існуючих проблем.

Перспективи вбачаються у формуванні оборонного сектору економіки держави як цілісної системи прогнозування, планування, наукових розробок, виробництва та закупівлі техніки, озброєння, боєприпасів для сил оборони та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України» : Указ Президента України; Стратегія від 20.08.2021 № 372/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>

Любива О.

магістрантка Київського Університету
імені Бориса Грінченка

**ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ АДАПТАЦІЇ СІМЕЙ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ТРУДОВОМУ ПРОЦЕСІ ЧЕРЕЗ
ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД**

Адаптація особи і суспільства до умов і наслідків війни відбувається в найближчому оточенні у сімейно-родинних стосунках, що відображає прямий чи опосередкований вплив членів сім'ї один на одного, де визначаються всі дії з попередньою дією та результатом, очікуваним від іншої. Якщо сім'я, як правило, була тим середовищем, яке забезпечувало психологічний комфорт і адаптувало людей до стресових ситуацій [1], де людина могла отримати підтримку і допомогу в складних життєвих ситуаціях, то у воєнний час стосунки в сім'ї та в родині часто були нестабільними. Там відбуваються найважливіші події, в тому числі і негативні. Таке непорозуміння тією чи іншою мірою торкнулося майже всіх сімей: у одних на території країни-агресора залишилися родичі, інші були змушені переселитися з небезпечних районів, залишивши вдома рідних і близьких.

Дисбаланс у сімейній системі може виникнути через як позитивні, так і негативні емоційні події або зміни розміру сімейної

спільноти. Всі гальмівні процеси у житті людини в тій чи іншій мірі пов'язані з батьківською сім'єю або її власним поглядом на сім'ю. Враховуючи унікальність стосунків між членами сім'ї, актуалізується питання про здатність людини долати психічні травми та кризи [3].

Взаємодія між сім'єю стосується процесу прямого чи опосередкованого впливу членів сім'ї один на одного, де кожна дія визнається як попередньою дією, так і очікуваним результатом іншого. У кожній взаємодії беруть участь принаймні два актори. Важливим аспектом сімейних стосунків, як і суспільних відносин загалом, є передбачуваність взаємних очікувань, а відтак і взаєморозуміння учасників.

Руйнівний вплив і складні психологічні наслідки військових подій на України відображаються не лише на психологічних проблемах військовослужбовців та їхніх родин, переселенців, а й на самопочутті громадян, які лише спостерігають за подіями й не беруть участі в активних діях. Дослідники військових конфліктів наголошують, що останні деструктивно впливають на особистість і суспільство, на ефективність їх діяльності [4].

Саме сім'я та родинні стосунки є найбільш вразливими до соціально-економічних, політичних, ідеологічних та інших протиріч.

Особливу увагу вітчизняні та зарубіжні дослідники приділяють вивченню психологічних особливостей сімей військовослужбовців [1]. Для офіцерів-чоловіків та їхніх дружин виховання та сімейна освіта стоять на першому місці, емоційна терапія – на другому, а соціальне функціонування – на третьому. У той же час у сімейних цінностях чоловіків і жінок багато узгодженості. Для військових важлива роль батька у стосунках між батьками та дітьми. Дім і сім'я вони сприймають як середовище, що сприяє психологічному розслабленню і стабільності, як психологічний фон, місце, де вони можуть отримати моральну та емоційну підтримку, схвалення і, відповідно, цінувати це [2].

Проте особливістю військового конфлікту в Україні є те, що значна частина військовослужбовців не є професійними військовими, а значить, ні вони, ні члени їхніх родин не були готові до таких життєвих змін. Це насправді лише ускладнює процес взаємної адаптації.

Система сімейного спілкування є не тільки сприятливим середовищем, а й важливим засобом відтворення відносин допомоги і підтримки, передачі духовних цінностей і практичного досвіду взаємодопомоги від покоління до покоління. Зрозуміло, що система взаємопідтримки сім'ї та сама сім'я потребує розвитку та вдосконалення [3].

Адаптація сімей військовослужбовців у трудовому процесі є особливо складною через травматичний досвід, який вони можуть бути викладені внаслідок військових конфліктів. Для допомоги сім'ям військовослужбовців з травматичним досвідом у трудовому процесі можуть бути використані психологічні методи адаптації.

Деякі з них включають:

- розуміння та підтримку: сім'ї військовослужбовців можуть потребувати розуміння та підтримки під час переходу до нового трудового середовища. Підтримка з боку колег та керівництва може допомогти сім'ям відчувати себе більш затишно і пристосуватися до нових умов;
- розвиток соціальних вмінь: цей метод допомагає сім'ям військовослужбовців увійти у нове середовище та встановити нові соціальні зв'язки. Це може включати тренінги з комунікації та побудови взаємин;
- психологічну підтримку: цей метод включає психологічну підтримку для сімей військовослужбовців, допомагаючи їм змінити негативні думки та почуття, що можуть бути пов'язані з трудовим процесом та новим середовищем;

- розвиток психологічної стійкості: цей метод включає тренування сімей військовослужбовців у розвитку психологічної стійкості, щоб допомогти їм управляти стресом та негативними емоціями, пов'язаними з трудовим процесом;

- забезпечення стабільності: цей метод включає забезпечення стабільності фінансового та соціального благополуччя сімей військовослужбовців у трудовому середовищі. Це може включати надання доступу до програм та ресурсів, які допомагають у вирішенні фінансових та житлових питань;

- врахування індивідуальних потреб: важливо враховувати індивідуальні потреби кожної сім'ї військовослужбовців та пристосовувати психологічні методи адаптації до їх потреб. Це може включати індивідуальні консультації та підтримку, що спрямовані на конкретні потреби та виклики.

Важливо пам'ятати, що адаптація сімей військовослужбовців у трудовому процесі є процесом, який може займати час. Використання психологічних методів адаптації може допомогти сім'ям військовослужбовців пристосуватися до нових умов та досягти успіху у трудовому процесі.

Адаптація сімей військовослужбовців у трудовому процесі є важливим аспектом підтримки цих родин у період після повернення з військової служби. Деякі методи, які можуть допомогти у процесі адаптації, включають:

- підготовку до відновлення роботи. Це може включати участь в семінарах або тренінгах, спрямованих на знайомство з ринком праці та підготовку резюме;

- пошук роботи, яка відповідає кваліфікації та інтересам військовослужбовця. Це може зменшити ризик виникнення стресових ситуацій на роботі та допоможе підвищити мотивацію до праці;

- підтримку на роботі. Важливо, щоб сім'я військовослужбовця мала можливість отримувати підтримку на роботі,

наприклад, через програми підтримки співробітників чи психологічну допомогу;

фінансову стабільність. Важливо, щоб сім'я військовослужбовця мала достатній рівень фінансової стабільності, щоб зменшити стресові ситуації та негативний вплив на психічне здоров'я. Для багатьох сімей військовослужбовців фінансова підтримка може бути важливою складовою процесу адаптації до нових умов праці. Це може включати в себе допомогу з пошуком нової роботи, отриманням соціальних допомог та інших видів підтримки;

- підтримку спільноти: сім'ї військовослужбовців можуть отримувати підтримку від інших членів спільноти, таких як інші сім'ї військовослужбовців, друзі, сусіди, колеги тощо. Така підтримка може знизити почуття соціальної відчуженості та допомогти сім'ям відчувати, що їхні проблеми важливі та їм надається підтримка;

- організаційну підтримку, яка може включати в себе надання сім'ям військовослужбовців необхідної інформації та ресурсів для адаптації до нового робочого середовища, допомогу з пошуком житла та інших питань пов'язаних з переїздом, а також надання доступу до програм та послуг підтримки, що пропонуються організацією.

Отже, у процесі військової служби військовослужбовці зазнають травматичного досвіду, що може суттєво вплинути на їх психологічний стан і адаптацію у трудовому процесі. Оскільки це питання є надзвичайно важливим для забезпечення психологічного благополуччя та ефективності роботи військовослужбовців, психологічні методи адаптації сімей є необхідними для забезпечення їхньої успішної інтеграції у трудовий процес після повернення з військової служби.

Одним з ключових висновків є те, що психологічні методи адаптації сімей військовослужбовців є комплексними і мають

охоплювати як психологічну підтримку самого військовослужбовця, так і його родини. Вони повинні бути спрямовані на забезпечення розвитку позитивних стратегій копію з травматичним досвідом, підтримку емоційного благополуччя та відновлення функціонування родини.

Застосування психологічних методів адаптації сімей військовослужбовців у трудовому процесі має декілька переваг. Вони сприяють зниженню ризику розвитку посттравматичного стресового розладу, покращенню якості життя військовослужбовців та їхніх сімей, підвищенню рівня задоволення від роботи і збільшенню продуктивності в трудовому середовищі.

Проте, слід враховувати, що психологічні методи адаптації сімей військовослужбовців потребують індивідуального підходу до кожної родини та урахування їхніх особливостей, потреб і цінностей. Постійне професійне навчання та підвищення кваліфікації психологів, що працюють із сім'ями військовослужбовців, також є важливим фактором успішної реалізації психологічних методів адаптації.

У підсумку, психологічні методи адаптації сімей військовослужбовців у трудовому процесі через травматичний досвід є необхідними для підтримки психологічного благополуччя та успішної реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя. Важливо продовжувати дослідження в цій галузі та розробляти нові підходи та програми, спрямовані на підвищення ефективності цих методів для забезпечення максимальної підтримки військовослужбовців та їх сімей.

Список використаних джерел:

1. Williams C. M. Family Therapy of Vietnam Veterans. The Trauma of War. S. Sonnenberg, A. Blank, J. Tallbot. In the trauma of war: stress and recovery in the Viet Nam veterans. Washington: American Psychiatric Press, 2015. P. 193–209.

2. Акименко Ю. Ф. Як допомогти родині учасника бойових дій: [методичний посібник для соціальних працівників і психологів]. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 144 с.

3. Назаренко І. І., Якимець В. М., Печиборщ В. П., Слабкий Г. О., Іванов В. І., Поліщук А. О. Проблемні питання психологічної реабілітації ветеранів учасників антитерористичної операції та військовослужбовців операції об'єднаних сил в Україні (аналітичний огляд літератури). Україна. Здоров'я нації. 2019. № 1. С. 48–58.

4. Чапляк А. П. Основні напрямки реабілітації учасників бойових дій. Україна. Здоров'я нації. 2018. №3/1 (51). С. 59–61.

Сіньова Л.

кандидат юридичних наук,, доцент, доцент кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ЗАГИБЕЛІ (СМЕРТІ) АБО ІНВАЛІДНОСТІ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ

У статті проаналізовано законодавство щодо одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб. Для призначення одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» документи подаються до Міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками

бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Постановою КМ України № 336 від 29.04.2016 року «Деякі питання соціального захисту ветеранів війни та членів сімей Захисників і Захисниць України» затверджений Порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Також в даному Порядку зазначені особи, які є одержувачами одноразової грошової допомоги.

Постановою КМ України № 837 від 08.11.2017 року «Про удосконалення механізму призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» були зазначені зміни до Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», де були змінені прожиткові мінімуми на вищі (для членів сімей загиблих (померлих, тих, що пропали безвісти) Захисників і Захисниць України: з 500 на 750 прожиткових мінімумів установлених законом для працездатних осіб та з 250 на 400 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, – у разі встановлення інвалідності I групи; з 200 на 300 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, – у разі встановлення інвалідності II групи; з 150 на 250 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, – у разі встановлення інвалідності III групи.)

Постановою КМ України № 279 від 31.03.2021 року «Про внесення зміни до Порядку призначення та виплати одноразової

грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» були внесені зміни до Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: 1) якщо загибель (смерть) осіб, зазначених у підпункті 1 пункту 3 цього Порядку, або інвалідність осіб, зазначених в абзацах другому, третьому, четвертому та п'ятому пункту 2 цього Порядку, є наслідком: вчинення ними злочину або адміністративного правопорушення; вчинення ними дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння; навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім факту доведення особи до самогубства, встановленого судом); подання неправдивих відомостей для призначення та виплати одноразової грошової допомоги; 2) у разі отримання від органів, уповноважених виплачувати одноразову грошову допомогу відповідно до інших законів, крім Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», інформації стосовно призначення такої допомоги особам, щодо яких здійснено запит; 3) у разі подання заяви особою, якій вже призначено одноразову грошову допомогу відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», крім випадку, передбаченого абзацом шостим пункту 6 цього Порядку».

Наказом Міністерства у справах ветеранів України № 43 від 26.02.2021 затверджене Положення про міжвідомчу комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Постановою КМ України № 239 від 17.03.2023 року «Деякі питання використання коштів для виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» був визначений Порядок щодо механізму використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Виплата одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Слід наголосити, що Міністерство у справах ветеранів України підготувало інфографіку із роз'ясненням щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», де зазначено кому надається така допомога, розміри даної допомоги, куди потрібно звертатися, які подавати заяви та документи, що є дуже зручно для даної категорії осіб.

Таким чином, держава під час воєнного стану намагається реалізовувати політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною та виплачувати одноразову грошову допомогу в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до законодавства України.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Сергій Короед – доктор юридичних наук, професор, в.о. Президента Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Заступник голови організаційного комітету:

Лариса Сорока – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка докторантурою і аспірантурою Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Члени організаційного комітету:

Ксенія Куркова – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Костянтин Шкарупа – доктор юридичних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Олексій Дрозд – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, керівник Департаменту організації забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України (Україна);

Катерина Левченко – докторка юридичних наук, професорка, Урядова уповноважена з питань гендерної політики (Україна);

Руслан Сербин – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор Національної академії внутрішніх справ (Україна);

Євген Соболь – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (Україна);

Андрій Боровик – кандидат юридичних наук, професор, відмінник освіти України, професор кафедри кримінально-

правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (Україна);

Валерій Бужор – доктор юридичних наук, професор, Президент Незалежної кримінологічної асоціації Республіки Молдова, ректор Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіки Молдова);

Властиміл Віцен – доктор права, професор, ректор Університету політичних та соціальних наук (Чехія).

Йозеф Зяцько – доктор юридичних наук, професор, Президент Європейського інституту безперервної освіти (Словацька Республіка);

НОТАТКИ

Наукове видання

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
«ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПРАВОВИЙ ВИМІР»**

Міжнародна науково-практична конференція
15 червня 2023 р.

Обкладинка *В. Савельєва*

Верстка *Ю. Ковальчук*

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 09.06.2023 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 20,11. Наклад 300.
Замовлення № 040/0623.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.